

GEOGRAFIJA

Srednje splošno izobraževanje

Gimnazija

Gimnazija s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri

Klasična gimnazija

Ekonomska gimnazija

Ekonomska gimnazija s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri

UČNI NAČRT Z DIDAKTIČNIMI PRIPOROČILI

IME PREDMETA: geografija

Izobraževalni program gimnazije, izobraževalni program gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program ekonomske gimnazije, izobraževalni program ekonomske gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri:

obvezni predmet (210 ur)

maturitetni standard (315 ur)

Izobraževalni program klasične gimnazije:

obvezni predmet (210/70 ur)

maturitetni standard (315 ur)

PRIPRAVILA PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA V SESTAVI:

Dr. Anton Polšak, Zavod RS za šolstvo; dr. Eva Konečnik Kotnik, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru; dr. Tatjana Resnik Planinc, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani; dr. Matej Ogrin, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani; dr. Jurij Senegačnik; Lavinia Hočevar, Gimnazija Antonio Sema Piran, Gimnazija Gian Rinaldo Carli Koper; Marjeta Hočevar, Škofijska klasična gimnazija, Zavod, sv. Stanislava; mag. Ludvik Mihelič, Ekonomska šola Ljubljana; Ingrid Florjanc, Gimnazija Ledina; Mojca Kelbič Đajić, Škofijska gimnazija Antona Martina Slomška, Zavod Anton Martina Slomška; Melita Vidovič, Zavod RS za šolstvo; Manca Poglajen, Zavod RS za šolstvo; Matej Cizelj, Srednja elektro-računalniška šola Maribor; Doris Hrvatin, Srednja ekonomska-poslovna šola Koper; Tibor Tomšič, Dvojezična srednja šola Lendava, dr. Mojca Ilc Klun, OŠ Mirana Jarca; Mojca Janžekovič, OŠ Toma Brejca Kamnik; Matej Matkovič, OŠ Belokranjskega odreda Semič; dr. Blaž Repe, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani; Tomi Tomšič, OŠ Staneta Žagarja Kranj; Helena Verdev, OŠ Ljubečna

JEZIKOVNI PREGLED: Valentin Logar

OBLIKOVANJE: neAGENCIJA, digitalne preobrazbe, Katja Pirc, s. p.

IZDALA: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje in Zavod RS za šolstvo

ZA MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE: dr. Vinko Logaj

ZA ZAVOD RS ZA ŠOLSTVO: Jasna Rojc

Ljubljana, 2025

SPLETNA IZDAJA

DOSTOPNO NA POVEZAVI:

https://eportal.mss.edus.si/msswww/datoteke/ucni_nacrti/2026/un-dp-geografija_gim-si-kl-ek-ek-si.pdf

CIP

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI](#)-ID [247476995](#)

ISBN 978-961-03-1033-4 (Zavod RS za šolstvo, PDF)

BESEDILO O SEJI SS

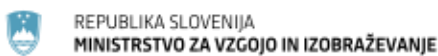
Strokovni svet RS za splošno izobraževanje je na svoji 244. seji, dne 22. 5. 2025, določil učni načrt geografija za izobraževalni program gimnazije, izobraževalni program gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program klasične gimnazije, izobraževalni program ekonomske gimnazije in izobraževalni program ekonomske gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri.

Strokovni svet RS za splošno izobraževanje se je na svoji 244. seji, dne 22. 5. 2025, seznanil z didaktičnimi priporočili k učnemu načrtu geografija za izobraževalni program gimnazije, izobraževalni program gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program klasične gimnazije, izobraževalni program ekonomske gimnazije in izobraževalni program ekonomske gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri.

PRIZNANJE AVTORSTVA – NEKOMERCIALNO – DELJENJE POD ENAKIMI POGOJI

Prenova izobraževalnih programov s prenovo ključnih programskih dokumentov (kurikuluma za vrtce, učnih načrtov ter katalogov znanj)

KAKO SE ZNAJTI?

TIPIČNE STRANI

V dokumentu je za dijakinje in dijake, učiteljice in učitelje ipd. uporabljena moška slovnična oblika, ki velja enakovredno za oba spola.

Tema sporoča vsebinski okvir ali okvir predmetnospecifičnih zmožnosti, povezanih s cilji oz. skupinami ciljev: teme so predmetno specifične in lahko vključujejo vsebinske sklope in dejavnosti ter razvijajo veščine, zmožnosti in koncepte, ki naj bi jih dijaki izgrajevali in razvijali v procesu učenja.

Vrsta teme:
Obvezno
Izbirno
Maturitetno

Opis teme zajema ključne poudarke oz. koncepte kot okvir skupinam ciljev.

Dodatna pojasnila za temo lahko vsebujejo razlago o zasnovi teme, usmeritve in/ali navodila, ki se nanašajo na vsebino, vrsto teme, členitev teme, poimenovanje, trajanje, dejavnosti, izvedbo aktivnosti, učne pripomočke ... oz. karkoli, kar je pomembno za to temo.

IME TEME

OBVEZNO

OPIS TEME

Em fugiaspiduci sitet ut etur, in conest dipsum eosa nonsequam volorum, ommolor aut desequi duciist estrunda volorest, sandeni maximin uscillab il magnam quiam quo con explacc ullaccum alisi quidell igendam, in repta dolupta volor sam, ut hilit laut faccumqui omnim ut doluptur, quam consequ atibus dolo dignate mporehent qui tem nonseque por aliquisimust que volestrum esed quibusdae milla conserf ernate dentiat.

Ma vellaut quatio rporrore voluptae cus et illent harum doluptatur, et quas molorporia doluptatis molum rae nos event, inullit incimaiozem fugiandantis et fugitisque maion ped quo odi beatur, sequi illisqui ipidel escim reprat.

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

Ullatur sequo qui ut vellenderio. Re exceseq uiatur aturem eos millandio totaquis alibus iume voluptatia quis aut quamust iosant prestius, ut ommodigendis doluptaes dersped moluptae. Harum a volupta tiatur, ne veles quia voluptatia similic tatesequam, seque ventio. Hendis erum quissequo quist que con nulparum ut quuntemos et repro quod ma nimusa sae vellaut eum ulpari valent voluptu rempor a de omnimax impellu ptatiaecusa ducipsae aut evelles temolup tincil imporia simped et endes eum et molum que laborerat voluptiurem nempori bustio explabo rionsenet evenimin nis ex eum voluptam consed que volupid eliquibus, tetusda ntusam ellis ut archill uptiore rundiae nimusdam vel enit, optibea quiaspelitem lam alit re, omnis ab il mo dolupti commihi tionsequiam eicia dolo intur accusci musdaecatet faccatur? Sinctet latiam facescipsa

Ceria pa iumquam, exernam quaspis dit equasit, omnis quis aut apitassum coribusda invenih icatorum qui ut re perumquaepep quame moditatum ipient veligna tessint iaessum, optamus, testi sediasped moluptatem aperiam aut quodips usciate veribus.

Mi, asit volupta tuscil int aspel illit atur, eum idenist iorrum alit, nim re illitas ma nimi, iusclisita dolorrym volorepedio core, consequam quae. De nossiti officillate

Z oznako **SC** so označeni ključni cilji posameznih področij skupnih ciljev. Številčni zapis pri oznaki skupnih ciljev se navezuje na preglednico s skupnimi cilji.

27. 2. 2025 /// 15:45

IME SKUPINE CILJEV

CILJI

Z oznako **O** so označeni obvezni cilji.

Z ležečim tiskom in oznako **I** so označeni izbirni cilji.

- O:** Et plabo. Nam eum fuga. Et explat. Xerro et aut que nihicia doloribus, velisci tatur
I: *Que ommodic aboribust, tesequae nimaionseni arum audit minusda dolum, si venimil itatat. Estinve litatem ut adit quid qui.* **SC** (2.2.2.1)
I: *Quia voluptatur aut od minverum, quas ilis et mint, eature rehenit magnatur aut exceaquam reiunt et omnis nobit vero excepel in nimagmam quat officiam que plaborpore ne culpa eum dolore aut aspicias sanihil moditam re pelias ne veri reperferes solos dolorum, quidit ad qui dolorerun.*
O: Ibus nis auda vendio venis saperum atem quiant aut pre comniscia num at is quoditi ne estinve litatem venis saperum atem quiant. **SC** (1.3.4.2 | 2.1.1.1 | 2.1.2.1 | 2.2.1.1 | 2.2.1.2 | 3.1.3.1 | 5.1.2.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak

S krepko označenim besedilom so izpostavljeni **minimalni standardi znanja**.

Z ležečim besedilom so označeni izbirni standardi oz. standardi znanja, ki izhajajo iz izbirnih ciljev.

Dodatne pisave in oznake pri standardih so opredeljene v obvezujočih navodilih za učitelja (npr. podčrtani, M, PTI itd.)

- Obisquamet faccab incium repenam id quist plita nume con nonectem sit volentis etur sanda de velictorrum quasimus mo mi.
- Ilcillabo. Bor as plibusc ipidesequat latia cuptatu repeliam.
- Et ommo commolo ratatur saepedit essunt que parit, expelliquam rem simos con es est volorrum quae. Aximintios et faccae. Inciet, ommolo con commoluptas aut vidusci enient.**
- Ut fuga. Nemperum fuga.**
- Ma vellaut quiatio rporore voluptae cus et illent harum doluptatur, et quas
- Omnim ut doluptur, quam consequi.
- Obisquamet faccab incium repenam id quist plita nume con nonectem sit volentis etur sanda de velictorrum quasimus mo mi.*
- Ilcillabo. Bor as plibusc ipidesequat latia cuptatu repeliam.*
- Et ommo commolo ratatur saepedit essunt que parit, expelliquam rem simos con es est volorrum quae. Aximintios et faccae. Inciet, ommolo con commoluptas aut vidusci enient.
- Ut fuga. Nemperum fuga.*

TERMINI:

☐ laborerat voluptiurem	☐ veligna tessint	☐ laborerat voluptiurem	☐ veligna tessint
☐ veligna tessint	☐ laborerat voluptiurem	☐ veligna tessint	

Pojmi, ki jih dijak mora poznati oz. razumeti (in/ali znati smiselno uporabljati), lahko pa so navedeni tudi priporočeni pojmi. Nabor (strokovnih) terminov zaokrožuje in dopolnjuje posamezno temo, predstavlja pa informacijo učitelju pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela. Namenjen je navedbi terminologije, ki jo na področju določene teme v določenem obdobju izobraževalne vertikale usvojijo dijaki.

VIRI IN LITERATURA PO POGLAVJIH

Viri in literatura,
ki so vključeni v
posamezno temo.

NASLOV TEME

- » Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Morbi eget ante eget ante hendrerit convallis vitae et purus. Donec euismod dolor sed neque condimentum, at sodales enim interdum. <https://lorem.ipsum.com/mubis/link/n0n2c3c>

NASLOV SKUPINE CILJEV

- » Etiam, M. (2019). Eget laoreet ipsum. Nulla facilisi.
- » Parum, V. (2025). Sequi blaboreet quosam. Seque cus.
- » Morbi P. (2007). Sed ac arcu id velit facilisis aliquet. Nec tincidunt.
- » Eget O. (2010). Vestibulum vitae massa eget orci condimentum fringilla a ac turpis. Nulla et tempus nunc, vitae scelerisque tellus. Sed in tempus mi, a aliquet quam. Integer ut euismod eros, vel pretium mi. Maecenas sollicitudin.
- » Nunc N. (2023). Morbi suscipit ante quis viverra sollicitudin. Aenean ultricies.
- » Nunc N., Ante A., Sem S. (2015). Nullam congue eleifend magna in venenatis. Ut consectetur quis magna vitae sodales. Morbi placerat: <https://lorem.ipsum.com/mubis/link/n0n2c3c>
- » Sed A. (2024). Ut aliquet aliquam urna eget laoreet. Fusce hendrerit dolor id mauris convallis, at accumsan lectus fermentum. Nunc bibendum quam et nibh elementum consectetur.

NASLOV SKUPINE CILJEV

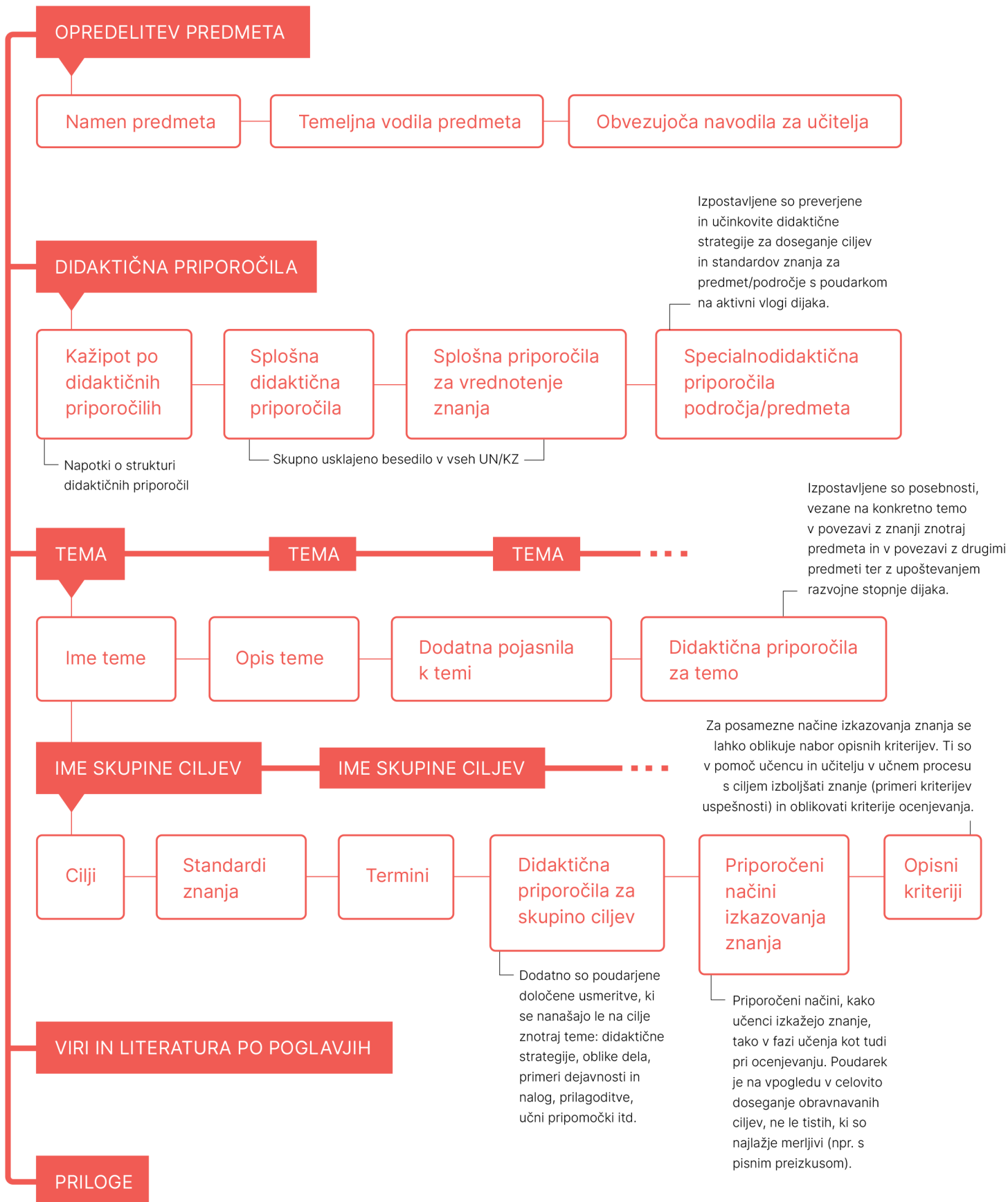
- » Vestibulum vitae massa eget orci condimentum fringilla, <https://lorem.ipsum.com/mubis/link/n0n2c3c>
- » Nunc F.: Vivamus quis tortor et ipsum tempor laoreet id quis nunc. Phasellus quis sagittis ligula.
- » Redaktion, 2018. Morbi placerat: <https://lorem.ipsum.com/mubis/link/n0n2c3c>

Viri in literatura, ki so vključeni
v posamezno skupino ciljev.

Hiperpovezava
do zunanjega vira

KAKO SE ZNAJTI?

STRUKTURA UČNEGA NAČRTA Z DIDAKTIČNIMI PRIPOROČILI

KAZALO

OPREDELITEV PREDMETA..... 10

Namen predmeta..... 10

Temeljna vodila predmeta 11

Obvezujoča navodila za učitelje 11

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA 12

Kažipot po didaktičnih priporočilih 12

Splošna didaktična priporočila 12

Splošna priporočila za vrednotenje znanja ... 14

Specialnodidaktična priporočila
področja/predmeta 15

TEME, CILJI, STANDARDI ZNANJA..... 21

OBČA FIZIČNA GEOGRAFIJA 22

Uvod..... 26

Planetarna geografija in osnove kartografije 29

Zgradba in površje Zemlje 35

Podnebje in podnebne spremembe 40

Prsti in rastlinstvo 44

Naravne nesreče 47

Vodovje 50

OBČA DRUŽBENA GEOGRAFIJA..... 54

Prebivalstvo in poselitev 57

Uvod v gospodarstvo 63

Izbrane storitve..... 66

Rudarstvo, energetika in industrija 69

Kmetijstvo 72

GEOGRAFIJA SVETA 75

Globalni izzivi sveta in trajnostnost 80

Azija..... 85

Severna Amerika..... 88

Latinska Amerika 91

Avstralija in Oceanija 93

Polarna območja 96

Afrika 98

GEOGRAFIJA EVROPE101

Geografski okvir Evrope106

Severna Evropa110

Zahodna Evropa 112

Južna Evropa 115

Jugovzhodna Evropa 118

Vzhodna Evropa z azijskim delom Rusije 121

Srednja Evropa 123

GEOGRAFIJA SLOVENIJE..... 126

Lega in položaj Slovenije v Evropi..... 132

Kamninska zgradba in površje Slovenije 134

Podnebje, prsti in rastlinstvo Slovenije..... 135

Vodovje Slovenije 137

Naravne nesreče v Sloveniji 139

Prebivalstvo in poselitev Slovenije 140

Gospodarstvo Slovenije 143

GEOGRAFIJA SLOVENSKE POKRAJINE IN

ZAMEJSTVA 147

Geografska delitev Slovenije in načini njenega
preučevanja 152

Alpske pokrajine 155

Obsredozemske pokrajine..... 158

Dinarskokraške pokrajine..... 161

Obpanonske pokrajine 164

Zamejstvo 167

Predalpske pokrajine 171

PROJEKTNO IN RAZISKOVALNO DELO 174

Projektno in raziskovalno delo 175

VIRI IN LITERATURA PO POGLAVJIH ... 182

Obča fizična geografija 182

UVOD 182

PLANETARNA GEOGRAFIJA IN OSNOVE
KARTOGRAFIJE..... 182

ZGRADBA IN POVRŠJE ZEMLJE 182

PODNEBJE IN PODNEBNE SPREMEMBE... 182

PRSTI IN RASTLINSTVO..... 182

NARAVNE NESREČE..... 182

VODOVJE..... 182

Obča družbena geografija 183

PREBIVALSTVO IN POSELITEV	183	OBPANONSKE POKRAJINE.....	185
UVOD V GOSPODARSTVO.....	183	ZAMEJSTVO	185
IZBRANE STORITVE	183	PREDALPSKE POKRAJINE.....	186
RUDARSTVO, ENERGETIKA IN INDUSTRIJA	183	Projektno in raziskovalno delo	186
KMETIJSTVO	183	PROJEKTNO IN RAZISKOVALNO DELO	186
Geografija sveta	183	PRILOGE	187
GLOBALNI IZZIVI SVETA IN TRAJNOSTNOST	183	Priloge po poglavjih	187
AZIJA.....	183	Specialnodidaktična priporočila	
SEVERNA AMERIKA	183	področja/predmeta	187
LATINSKA AMERIKA	183	OBČA FIZIČNA GEOGRAFIJA.....	187
AVSTRALIJA IN OCEANIJA	184	OBČA DRUŽBENA GEOGRAFIJA.....	188
POLARNA OBMOČJA	184	GEOGRAFIJA SVETA.....	188
AFRIKA.....	184	GEOGRAFIJA EVROPE.....	188
Geografija Evrope	184	OPIS TEME	188
GEOGRAFSKI OKVIR EVROPE	184	DODATNA POJASNILA ZA TEMO	188
SEVERNA EVROPA	184	GEOGRAFIJA SLOVENIJE.....	189
ZAHODNA EVROPA.....	184	GEOGRAFIJA SLOVENSkih POKRAJIN IN	
JUŽNA EVROPA.....	184	ZAMEJSTVA.....	189
JUGOVZHODNA EVROPA	184	PROJEKTNO IN RAZISKOVALNO DELO	189
VZHODNA EVROPA Z AZIJSKIM DELOM			
RUSIJE.....	184		
SREDNJA EVROPA	184		
Geografija Slovenije	185		
KAMNINSKA ZGRADBA IN POVRŠJE			
SLOVENIJE	185		
GOSPODARSTVO SLOVENIJE.....	185		
Geografija slovenskih pokrajin in zamejstva	185		
GEOGRAFSKA DELITEV SLOVENIJE IN NAČINI			
NJENEGA PREUČEVANJA	185		
ALPSKE POKRAJINE.....	185		
OBSREDOZEMSKÉ POKRAJINE.....	185		
DINARSKOKRAŠKE POKRAJINE	185		

OPREDELITEV PREDMETA

NAMEN PREDMETA

Geografija kot obvezni splošnoizobraževalni predmet v gimnazijskem izobraževanju celostno razlaga naravne in družbene pojave in procese v pokrajini z namenom, da bi dijaki razumeli svoj življenjski prostor ter v njem kakovostno živeli. Dijakom daje temeljno zavedanje, da se vsi elementi v pokrajini medsebojno prepletajo in součinkujejo. To jih vodi do zmožnosti celostnega vrednotenja posegov v prostor ter obenem do razumevanja posledic lastnih dejanj. S tako naravnostjo temeljno poslanstvo geografije podpira koncept trajnosti, saj spodbuja razumevanje prepletenosti (kompleksnosti), kritično analizo razmer v svetu in zamišljanje razvojnih alternativ. Z osredotočenostjo na življenjski prostor dijakov predstavlja pouk geografije temeljni prispevek k državljanstvu in domovinski vzgoji v vseh njenih razsežnostih. Predmet geografija zajema tudi skupne cilje s področij jezika, državljanstva, kultura in umetnost, trajnostni razvoj, zdravje in dobrobit, digitalne kompetence ter podjetnost. To pomeni, da se skozi predmetne cilje realizirajo tudi skupni cilji, nekateri skupni cilji pa so že sami po sebi neposredni sestavni del predmeta geografija.

Geografijo odlikuje usmerjenost na prepoznavanje in reševanje lokalnih in globalnih izzivov kot so podnebne spremembe, izčrpavanje virov, degradacija okolja in drugi. Geografsko raziskovanje in izobraževanje spodbujata interdisciplinarni pristop, potreben pri obravnavi celovitih vprašanj, ki zahtevajo kombinacijo različnih pogledov in strokovnega znanja. Prav tako pouk geografije stremi k razvijanju učinkovite komunikacije, ki je ključnega pomena, da pridejo rezultati raziskovalnega dela in nove informacije do širšega občinstva, v javnost, do oblikovalcev politik in drugih znanstvenih disciplin. Geografija poudarja digitalno pismenost in uporablja tehnologijo, kot so geografski informacijski sistemi (GIS), daljinsko zaznavanje in druge tehnologije, ki lahko zagotovijo nove vpoglede v prostorske vzorce in odnose med ljudmi in okoljem, vključevanje nove tehnologije pa zagotavlja inovativnost in sodobnost pouka.

Geografska znanja so uporabna in nujna v družbi, saj vključujejo zmožnosti zbiranja, analiziranja, prikazovanja, interpretacije in komuniciranja različnih virov geografskih informacij, kar vključuje zemljevide, fotografije iz zraka, geografske informacijske sisteme (GIS) in drugo tehnologijo ter terenske podatke, ki poglobljajo razumevanje procesov v prostoru.

Za geografijo so značilni didaktični pristopi izkustvenega, veččutnega, projektnega učnega dela, učenja z raziskovanjem in drugi pristopi, ki vključujejo različne aktivne učne metode in tehnike glede na zadane cilje, zmožnosti učečih se ter pogoje dela.

Geografija kot splošnoizobraževalni predmet v gimnazijskem izobraževanju ima pomembno vlogo za doseganje izobraževalne in vzgojne razsežnosti. Zasnovan je tako, da smiselno podpira tudi razvoj prečnih kompetenc, s čimer prispeva k celovitosti splošne gimnazijske izobrazbe.

TEMELJNA VODILA PREDMETA

Temeljni vodili predmeta sta geografska vzgoja in izobraževanje, ki mlademu človeku ponujata:

- » spoznavanje krajev in pokrajin, kar spodbuja željo po raziskovanju raznolikosti sveta ter spoštovanje in ohranjanje zdravja, nežive narave, živih bitij;
- » razumevanje strukture in delovanja različnih pokrajin oz. prostora (lokalno okolje, domača pokrajina, domača država in celina, druga okolja različnih prostorskih ravni, svet kot celota), kar kot temeljna značilnost geografskega mišljenja vodi v proaktivno delovanje in odgovorno odzivanje na aktualne dogodke, pojave in procese;
- » temeljno kartografsko in prostorsko orientacijsko pismenost ter iznajdljivost, ki je bistvena za delovanje v današnjem kompleksnem svetu;
- » razvijanje spretnosti oz. veščin za samostojno opazovanje in raziskovanje pokrajin oz. prostora in njegovih prvin prek vključevanja terenskega dela ter ekskurzij;
- » razvijanje digitalnih kompetenc;
- » razvijanje zmožnosti celostne interpretacije prostora in komunikacijske pismenosti, kar vključuje kritično vrednotenje prostorskih informacij, njihovo predstavljane in posredovanje;
- » spodbujanje aktivnega osebnega in družbenega delovanja, s čimer mlademu človeku omogoča, da se razvija v odgovornega soustvarjalca našega skupnega sveta.

OBVEZUJOČA NAVODILA ZA UČITELJE

Obvezna sestavna dela pouka predmeta geografija sta delo z zemljevidi različnih vrst in učenje na prostem, kar vključuje krajša terenska dela in/ali ekskurzije. Z njimi omogočamo veččutno učenje, celostna doživetja, povezovanje teorije s prakso in učinkovitejši pouk. Pri terenskih delih in ekskurzijah poudarjamo:

- » interdisciplinarno obravnavo učnih ciljev, sodelovanje z učitelji drugih predmetov in sodelovanje z zunanjimi deležniki iz okolja;
- » uporabo različnih raziskovalnih metod in pripomočkov za izboljšanje učenja ter sledenje hitro spreminjajočemu se tehnološkemu razvoju,
- » osredotočenost na neposredno opazovanje in vrednotenje življenjskih okolij (kritično mišljenje, reševanje problemov) ter aktivno udeležbo učečih se,
- » vključevanje varne telesne aktivnosti, s čimer se krepi motorika in zdravje učečih se.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

KAŽIPOT PO DIDAKTIČNIH PRIPOROČILIH

Razdelke *Kažipot po didaktičnih priporočilih*, *Splošna didaktična priporočila* in *Splošna priporočila za vrednotenje znanja* je pripravil Zavod RS za šolstvo.

Didaktična priporočila prinašajo učiteljem napotke za uresničevanje učnega načrta predmeta v pedagoškem procesu. Zastavljena so večplastno, na več ravneh (od splošnega h konkretnemu), ki se medsebojno prepletajo in dopolnjujejo.

- » Razdelka **Splošna didaktična priporočila** in **Splošna priporočila za vrednotenje znanja** vključujeta krovne usmeritve za načrtovanje, poučevanje in vrednotenje znanja, ki veljajo za vse predmete po celotni izobraževalni vertikali. Besedilo v teh dveh razdelkih je nastalo na podlagi *Usmeritev za pripravo didaktičnih priporočil k učnim načrtom za osnovne šole in srednje šole* (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/3ladrdr>) ter *Izhodišč za prenovo učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji* (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/plw0909>) in je v vseh učnih načrtih enako.
- » Razdelek **Specialnodidaktična priporočila področja/predmeta** vključuje tista didaktična priporočila, ki se navezujejo na področje/predmet kot celoto. Zajeti so didaktični pristopi in strategije, ki so posebej priporočeni in značilni za predmet glede na njegovo naravo in specifične.

Učni načrt posameznega predmeta je členjen na *teme*, vsaka tema pa se lahko nadalje členi na *skupine ciljev*.

- » Razdelka **Didaktična priporočila za temo** in **Didaktična priporočila za skupino ciljev** vključujeta konkretne in specifične napotke, ki se nanašajo na poučevanje določene teme oz. skupine ciljev znotraj teme. Na tem mestu so izpostavljene preverjene in učinkovite didaktične strategije za poučevanje posamezne teme ob upoštevanju značilnosti in vidikov znanja, starosti dijakov, predznanja, povezanosti znanja z drugimi predmeti/področji ipd. Na tej ravni so usmeritve lahko konkretizirane tudi s primeri izpeljave oz. učnimi scenariji.

Didaktična priporočila na ravni skupine ciljev zaokrožujeta razdelka **Priporočeni načini izkazovanja znanja** in **Opisni kriteriji**, ki vključujeta napotke za vrednotenje znanja (spremljanje, preverjanje, ocenjevanje) znotraj posamezne teme oz. skupine ciljev.

SPLOŠNA DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Učitelj si za uresničitev ciljev učnega načrta, kakovostno učenje ter optimalni psihofizični razvoj dijakov prizadeva zagotoviti varno in spodbudno učno okolje. V ta namen pri poučevanju uporablja raznolike

didaktične strategije, ki vključujejo učne oblike, metode, tehnike, učna sredstva in gradiva, s katerimi dijakom omogoča aktivno sodelovanje pri pouku, pa tudi samostojno učenje. Izbira jih preišči, glede na namen in naravo učnih ciljev ter glede na učne in druge, za učenje pomembne značilnosti posameznega dijaka, učne skupine ali oddelka.

Varno in spodbudno učno okolje učitelj zagotavlja tako, da:

- » spodbuja medsebojno sprejemanje, sodelovanje, čustveno in socialno podporo;
- » neguje vedoželjnost, spodbuja interes in motivacijo za učenje, podpira razvoj različnih talentov in potencialov;
- » dijake aktivno vključuje v načrtovanje učenja;
- » kakovostno poučuje in organizira samostojno učenje (individualno, v parih, skupinsko) ob različni stopnji vodenja in spodbujanja;
- » dijakom omogoča medsebojno izmenjavo znanja in izkušenj, podporo in sodelovanje;
- » prepozna in pri poučevanju upošteva predznanje, skupne in individualne učne, socialne, čustvene, (med)kulturne, telesne in druge potrebe dijakov;
- » dijakom postavlja ustrezno zahtevne učne izzive in si prizadeva za njihov napredek;
- » pri dijakih stalno preverja razumevanje, spodbuja ozaveščanje in usmerjanje procesa lastnega učenja;
- » proces poučevanja prilagaja ugotovitvam sprotne spremljanja in preverjanja dosežkov dijakov;
- » omogoča povezovanje ter nadgrajevanje znanja znotraj predmeta, med predmeti in predmetnimi področji;
- » poučuje in organizira samostojno učenje v različnih učnih okoljih (tudi virtualnih, zunaj učilnic), ob uporabi avtentičnih učnih virov in reševanju relevantnih življenjskih problemov in situacij;
- » ob doseganju predmetnih uresničuje tudi skupne cilje različnih področij (jezik, državljanstvo, kultura in umetnost; trajnostni razvoj; zdravje in dobrobit; digitalna kompetentnost; podjetnost).

Učitelj pri uresničevanju ciljev in standardov znanja učnega načrta dijakom omogoči prepoznavanje in razumevanje:

- » smisla oz. namena učenja (kaj se bodo učili in čemu);
- » uspešnosti lastnega učenja oz. napredka (kako in na temelju česa bodo vedeli, da so pri učenju uspešni in so dosegli cilj);
- » pomena različnih dokazov o učenju in znanju;
- » vloge povratne informacije za stalno izboljševanje ter krepitev občutka »zmorem«;
- » pomena medvrstniškega učenja in vrstniške povratne informacije.

Za doseganje celostnega in poglobljenega znanja učitelj načrtuje raznolike predmetne ali medpredmetne učne izzive, ki spodbujajo dijake k aktivnemu raziskovanju, preizkušanju, primerjanju, analiziranju, argumentiranju,

reševanju avtentičnih problemov, izmenjavi izkušenj in povratnih informacij. Ob tem nadgrajujejo znanje ter razvijajo ustvarjalnost, inovativnost, kritično mišljenje in druge prečne veščine. Zato učitelj, kadar je mogoče, izvaja projektni, problemski, raziskovalni, eksperimentalni, izkustveni ali praktični pouk in uporablja temu primerne učne metode, pripomočke, gradiva in digitalno tehnologijo.

Učitelj upošteva raznolike zmožnosti in potrebe dijakov v okviru notranje diferenciacije in individualizacije pouka ter personalizacije učenja s prilagoditvami, ki obsegajo:

- » učno okolje z izbiro ustreznih didaktičnih strategij, učnih dejavnosti in oblik;
- » obsežnost, zahtevnost in kompleksnost učnih ciljev;
- » raznovrstnost in tempo učenja;
- » načine izkazovanja znanja, pričakovane rezultate ali dosežke.

Učitelj smiselno upošteva načelo diferenciacije in individualizacije tudi pri načrtovanju domačega dela dijakov, ki naj bo osmišljeno in raznoliko, namenjeno utrjevanju znanja in pripravi na nadaljnje učenje.

Individualizacija pouka in personalizirano učenje sta pomembna za razvijanje talentov in potencialov nadarjenih dijakov. Še posebej pa sta pomembna za razvoj, uspešno učenje ter enakovredno in aktivno vključenost dijakov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, z učnimi težavami, dvojno izjemnih, priseljencev ter dijakov iz manj spodbudnega družinskega okolja. Z individualiziranimi pristopi preko inkluzivne poučevalne prakse učitelj odkriva in zmanjšuje ovire, ki dijakom iz teh skupin onemogočajo optimalno učenje, razvoj in izkazovanje znanja, ter uresničuje v individualiziranih programih in v drugih individualiziranih načrtih načrtovane prilagoditve vzgojno-izobraževalnega procesa za dijake iz specifičnih skupin.

SPLOŠNA PRIPOROČILA ZA VREDNOTENJE ZNANJA

Vrednotenje znanja razumemo kot ugotavljanje znanja dijakov skozi celoten učni proces, tako pri spremljanju in preverjanju (ugotavljanje predznanja in znanja dijaka na vseh stopnjah učenja) kot tudi pri ocenjevanju znanja.

V prvi fazi učitelj kontinuirano spremlja in podpira učenje, preverja znanje vsakega dijaka, mu nudi kakovostne povratne informacije in ob tem ustrezno prilagaja lastno poučevanje. Pred začetkom učnega procesa učitelj najprej aktivira in ugotavlja dijakovo predznanje in ugotovitve uporabi pri načrtovanju pouka. Med učnim procesom sproti preverja doseganje ciljev pouka in standardov znanja ter spremlja in ugotavlja napredek dijaka. V tej fazi učitelj znanja ne ocenjuje, pač pa na osnovi ugotovitev sproti prilagaja in izvaja dejavnosti v podporo in spodbudo učenju (npr. dodatne dejavnosti za utrjevanje znanja, prilagoditve načrtovanih dejavnosti in nalog glede na zmožnosti in potrebe posameznih dijakov ali skupine).

Učitelj pripomore k večji kakovosti pouka in učenja, tako da:

- » sistematično, kontinuirano in načrtno pridobiva informacije o tem, kako dijak dosega učne cilje in usvaja standarde znanja;
- » ugotavlja in spodbuja razvoj raznolikega znanja – ne le vsebinskega, temveč tudi procesnega (tj. spretnosti in veščin), spremlja in spodbuja pa tudi razvijanje odnosnega znanja;

- » spodbuja dijaka, da dosega cilje na različnih taksonomskih ravneh oz. izkazuje znanje na različnih ravneh zahtevnosti;
- » spodbuja uporabo znanja za reševanje problemov, sklepanje, analiziranje, vrednotenje, argumentiranje itn.;
- » je naravnani na ugotavljanje napredka in dosežkov, pri čemer razume, da so pomanjkljivosti in napake zlasti priložnosti za nadaljnje učenje;
- » ugotavlja in analizira dijakovo razumevanje ter odpravlja vzroke za nerazumevanje in napačne predstave;
- » dijaka spodbuja in ga vključuje v premisleke o namenih učenja in kriterijih uspešnosti, po katerih vrednoti lastno učno uspešnost (samovrednotenje) in uspešnost vrstnikov (vrstniško vrednotenje);
- » dijaku sproti podaja kakovostne povratne informacije, ki vključujejo usmeritve za nadaljnje učenje.

Ko so dejavnosti prve faze (spremljanje in preverjanje znanja) ustrezno izpeljane, sledi druga faza, ocenjevanje znanja. Pri tem učitelj dijaku omogoči, da lahko v čim večji meri izkaže usvojeno znanje. To doseže tako, da ocenjuje znanje na različne načine, ki jih je dijak spoznal v procesu učenja. Pri tem upošteva potrebe dijaka, ki za uspešno učenje in izkazovanje znanja potrebuje prilagoditve.

Učitelj lahko ocenjuje samo znanje, ki je v učnem načrtu določeno s standardi znanja. Predmet ocenjevanja znanja niso vsi učni cilji, saj vsak cilj nima z njim povezanega specifičnega standarda znanja. Učitelj ne ocenjuje stališč, vrednot, navad, socialnih in čustvenih veščin ipd., čeprav so te zajete v ciljnih učnega načrta in jih učitelj pri dijaku sistematično spodbuja, razvija in v okviru prve faze tudi spremlja.

Na podlagi standardov znanja in kriterijev uspešnosti učitelj, tudi v sodelovanju z drugimi učitelji, pripravi kriterije ocenjevanja in opisnike ter jih na ustrezen način predstavi dijaku. Če dijak v procesu učenja razume in uporablja kriterije uspešnosti, bo lažje razumel kriterije ocenjevanja. Ugotovitve o doseganju standardov znanja, ki temeljijo na kriterijih ocenjevanja in opisnikih, se izrazijo v obliki ocene.

Učitelj z raznolikimi načini ocenjevanja omogoči izkazovanje raznolikega znanja (védenje, spretnosti, veščine) na različnih ravneh. Zato poleg pisnih preizkusov znanja in ustnih odgovorov ocenjuje izdelke (pisne, likovne, tehnične, praktične in druge za predmet specifične) in izvedbo dejavnosti (govorne, gibalne, umetniške, eksperimentalne, praktične, multimedijske, demonstracije, nastope in druge za predmet specifične), s katerimi dijak izkaže svoje znanje.

SPECIALNODIDAKTIČNA PRIPOROČILA PODROČJA/PREDMETA

1 Uresničevanje namenov pouka geografije

Namen pouka geografije v gimnaziji je določen z opredelitvijo predmeta in učnimi cilji, zapisanimi v učnem načrtu. Prva opredeljuje geografijo kot (gimnazijski) predmet s temeljno izobraževalno vrednostjo, kot kompleksno in problemsko učno področje, ki dijake usmerja v razumevanje sveta, dojemanje dinamičnega součinkovanja elementov, ki ga sestavljajo, ter prepoznavanje njegovega nenehnega razvoja in preoblikovanja. Prav to daje geografiji tudi praktično uporabno vrednost, ki naj se jasno odraža pri pouku tega predmeta.

Učni načrt izhaja iz strokovno-znanstvene delitve geografije na fizično in družbeno ter občo in regionalno geografijo, vendar s tem povezana delitev učnega načrta na teme in skupine ciljev ne pomeni ločene obravnave slednjih, ampak zahteva vzpostavljanje povezav z drugimi področji tako znotraj geografije kot tudi z drugimi predmeti oziroma znanostmi. Zasnova ciljev teži h kompleksni obravnavi sovplivanja različnih pokrajinsotvornih prvin, interdisciplinarna zasnovanost geografije pa je tako druga pomembna značilnost pouka geografije, ki naj jo učitelji poudarjajo.

Učni cilji so povezani v skupine ciljev, te pa v teme. Oboje je razvrščeno po smiselnem zaporedju, ki sledi strukturi geografske vsebine in didaktičnim načelom. Pri obči geografiji se tako obravnavajo splošne osnove, vezane na pokrajinske elemente in procese, ki so nujne za razumevanje njihove specifične manifestacije na določenih prostorskih ravneh znotraj regionalnih geografij. Posledično se pri obravnavi obče geografije spozna več temeljnih pojmov, pri regionalni geografiji pa se prepozna umeščanje teh pojmov ter realno součinkovanje elementov v raznolikem prostoru, kar pomeni drugačen izobraževalni fokus v primerjavi z občo geografijo. Gre namreč za praktično aplikacijo, vadbo in utrjevanje občnih pojmov ter na tej podlagi za prepoznavanje podobnosti in razlik med prostori, torej za uporabni transfer občnih znanj. Količina splošnih pojmov je tako pri regionalni geografiji manjša, poveča pa se količina zemljepisnih imen. Ne glede na zaporedje skupin ciljev v učnem načrtu ni nujno, da se uporabi enako zaporedje obravnave pri pouku. Cilje je tako možno realizirati v okviru skupine ciljev oz. teme, kjer so zapisani, lahko pa jih učitelj smiselno prenaša v druge skupine ciljev ter jih tako uresniči ob obravnavi neke druge, sorodne teme. To pomeni tudi, da je možno neki cilj obravnavati celo večkrat ali z različnih vidikov in ne zgolj pri skupini ciljev, kjer je zapisan, saj se cilji lahko povezujejo in nadgrajujejo pri različnih vsebinah. Prav tako lahko učitelj avtonomno prehaja npr. iz občega v regionalni strukturni pristop ali obratno. V vsakem primeru je zelo pomembno vzajemno približevanje obeh pristopov – npr. obravnava obče geografije na osnovi regionalnih primerov ali regionalne geografije kot aplikacije obče geografije v konkretni prostor. Na (zadnji) letnik šolanja je vezana le obravnava regionalne geografije Slovenije (in prilagoditve za območji italijanske in madžarske narodne skupnosti).

Učni cilji obsegajo cilje s spoznavno-informacijskega področja; cilje, povezane z znanjem in razumevanjem geografskih prvin, procesov in odnosov, torej z razumevanjem prostora; cilje, ki so povezani z uporabo znanja in veščin; ter vzgojne cilje. Te kategorije ciljev niso nujno razmejene, temveč se lahko prepletajo v zasnovi enega cilja ali so v določenem cilju subtilno zajete, prav tako se lahko npr. cilji, vezani na razvijanje veščin in vrednot, razvijajo posredno skozi druge kategorije ciljev, velja pa tudi, da nanje vplivajo. Kot je opredeljeno v splošnih priporočilih za vrednotenje znanja, učitelj ocenjuje znanje, ki je v učnem načrtu določeno s standardi, pri čemer lahko vključuje različna učila, metode in tehnike, predvsem pa sledi temeljnim vodilom predmeta, opredeljenim v tem učnem načrtu. Učni cilji so zasnovani širše, medtem ko so iz njih izpeljani standardi znanja ožji in konkretni, zato je njihovo število višje od števila učnih ciljev, kljub temu da ne prinašajo novih vsebin glede na cilje. Nekateri učni cilji se ne odražajo v standardih znanja v celoti, kar je posledica zavestne strokovne presoje. Glede na različno kompleksne zasnove učnih ciljev je treba poudariti, da je vsakokratna didaktična operacionalizacija le-teh strokovna naloga učitelja. Zaradi gnoseološke narave geografije se cilji nujno navezujejo tudi na druge predmete in širše nadpredmetno področje, posebej pa so označeni nekateri, ki zajemajo določena področja petih skupin skupnih ciljev. S slednjimi lahko sicer tako ali drugače (na nivoju vsebine, veščin, vrednot dijakov) povežemo večino geografskih ciljev.

Pet skupin **skupnih ciljev** zajema področja Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj (<https://www.zrss.si/pdf/greencomp.pdf>), Zdravje in dobrobit, Digitalne kompetence (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/5h2t4t0>) ter Podjetnost (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/ew095vi>), ki

dijake usmerjajo v razvijanje splošnih kompetenc, ki se razvijajo dolgoročno in različno poudarjeno pri posameznih urah. Za vsa področja skupnih ciljev velja, da je cilje s teh področij možno razvijati v največji meri z ustreznim izborom oblik in metod poučevanja, še zlasti če gre za veščinske in odnosne cilje ali pa cilje (npr. v zvezi s podjetnostjo), ki jih je možno razvijati v obliki skupinskega dela, projektnega učenja ipd., kjer se lahko prednostno izrazijo dijakove pobude, zamisli in ustvarjalnost. Za realizacijo tako različnih ciljev in za upoštevanje zmožnosti dijakov predlagamo izbiro smiselno raznolikih oblik in metod učnega dela, kjer naj imajo dijaki tudi možnost lastne (so)udeležbe od postavljanja (lastnih) ciljev učenja do izkazovanja znanja (in veščin) na različne načine.

Pri skupnih ciljih posebej izstopa področje trajnostnega razvoja, ki je že samo po sebi sestavni del geografije, zato je ta vidik lahko prisoten tudi pri mnogih ciljih, ki nimajo posebej označenih povezav s tem področjem. V trajnostni razvoj se kot sestavni del vključuje varovanje okolja in v tej zvezi tudi varovanje narave. Zaradi tesne povezanosti varovanja okolja in varovanja oz. ohranjanja narave varovanje narave pri ciljih ni posebej omenjeno, a je njihov sestavi del.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx) (za področje Digitalna kompetentnost v ločeni prilogi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Vklju%C4%8Devanje_digitalnih_kompetenc.docx)) in v didaktičnih priporočilih za teme oz. skupine ciljev.

Prav tako pomembno je **medpredmetno povezovanje** geografije z drugimi predmeti. Podrobnejša priporočila v tej zvezi so v prilogi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Medpredmetno_povezovanje.docx) in v didaktičnih priporočilih za skupine ciljev.

Poudarek naj bo na uporabi geografskega znanja za lažje dojetje današnjega sveta in zavzemanje dejavne vloge človeka v njem. Krovni namen geografskega pouka naj bo torej razvijanje tako geografskega kot splošnega znanja, veščin in vrednot, ki so vezane na praktične življenjske okoliščine in so potrebne za kakovostno življenje v sodobni družbi.

2 Učne strategije, metode in tehnike

Pri pouku geografije naj se uporabljajo različne učne metode neposrednega opazovanja ter obravnave raznolikih kartografskega, slikovnega, drugega grafičnega in pisnega gradiva, s čimer dijaki razvijajo pozornost, različne oblike pismenosti (npr. kartografsko, bralno, informacijsko, medijsko, kulturno itd.), kritično mišljenje in ustrezen odnos do informacij ter sistematično in postopno gradijo kompleksno znanje. Posebno in globljo učno moč imajo metode praktičnega dela, ki temeljijo na izhodiščih izkustvenega učenja. Znanje naj se torej gradi na osebnih izkušnjah dijakov in na podlagi primerov iz lokalnega in globalnega okolja. Informacije o geografskem okolju naj dijaki pridobivajo z vsemi čutili, pri čemer učitelji upoštevajo različne zaznavne sposobnosti dijakov in ustrezno diferencirajo proces poučevanja. Posebno pozornost je treba posvetiti dijakom s posebnimi potrebami in nadarjenim dijakom.

Izbor učnih metod, ki pomagajo odkrivati dejavne poti do znanja, mora dijake motivirati, metodični postopek ter učni pripomočki pa morajo biti utemeljeni na strukturi in vzgojno-izobraževalnem potencialu vsebine ter namenih vsakokratnega pouka. Pri geografiji naj da učitelj dijakom možnost, da sodelujejo v različnih projektih in raziskovalnih nalogah. S spodbujanjem samostojnega in skupinskega učnega, raziskovalnega oz. projektnega dela dijakom omogočamo razvijanje individualnih sposobnosti, odkrivanje t. i. močnih področij ter krepimo sodelovalnost.

Dijaki naj usvajajo znanja s področja trajnosti, energetskih, okoljskih, migracijskih in drugih problemov na podlagi študij primerov, problemske diskusije, učnih simulacij in igre vlog. Pri tem naj učitelj izhaja iz dejstev, a obenem upošteva, da so znanosti v nenehnem razvoju oz. na poti do novih odkritij. Učno eksperimentiranje ima veliko didaktično vrednost, saj dijakom omogoča, da razvijajo tudi veščine uporabe (raziskovalnih) pripomočkov, načrtnega opazovanja, sklepanja in posploševanja. Dijakom naj se da ne samo možnost samostojnega dela, ampak tudi predstavitev oz. interpretacije njihovih rezultatov in ugotovitev. S tem dolgoročno vplivamo na oblikovanje komunikacijskih spretnosti ter možnosti prenašanja pomembnih informacij do javnosti, obenem pa krepimo zavedanje lastnih zmožnosti in pomena posameznika za delovanje skupnosti.

Poseben pomen za pouk geografije ima uporaba sodobne digitalne tehnologije. Priporočamo uporabo računalnika z LCD-projektorjem, pametne table ali drugih medijev ter uporabo ustreznih računalniških programov oz. aplikacij (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_1_c_aplikacije.docx) za prikaz in delo s kartografskim, slikovnim, besedilnim, statističnim in drugim gradivom oz. podatki. Digitalna tehnologija omogoča izbiro različnih načinov iskanja virov, ki jih je treba smiselno vključevati v proces učenja. Veliko je tudi možnosti za pridobivanje in obdelavo podatkov na spletu, uporabo mobilnih aplikacij, digitalnih fotoaparotov, brezpilotnih letalnikov in drugih tehničnih pripomočkov. Pri tem je treba razumeti digitalno tehnologijo kot učno in raziskovalno orodje oz. mora biti njena raba didaktično in vsebinsko utemeljena. Digitalna tehnologija naj ne predstavlja vira motenj pozornosti v odnosu do vsebinskih sporočil ali medsebojnega sodelovanja v učnem procesu.

V posameznem šolskem letu priporočamo izvedbo najmanj ene celodnevne ekskurzije, v katero naj bo vključeno terensko delo z uporabo različnih učnih metod neposrednega opazovanja. Glede na možnosti naj učitelj izvede še več krajših terenskih vaj. Šolske ekskurzije so dober način medpredmetnega povezovanja in krepitve interdisciplinarnega učnega pristopa, izbire različnih učnih metod in oblik dela ter spodbujanja povezovanja različnih dijakovih znanj, sposobnosti in veščin. Predvidene so ekskurzije in terensko delo v domačem okolju, po Sloveniji, glede na možnosti pa tudi v zamejstvu in v tujini.

S terenskim delom in ekskurzijami omogočamo uresničevanje številnih ciljev, ki jih v učilnici ni mogoče doseči na enako celostni oz. izkušenski način. Dijaki teoretično znanje primerjajo z neposredno prostorsko izkušnjo, iščejo nove informacije oziroma dopolnjujejo že naučeno. Poleg pridobivanja novega znanja terenske oblike dela omogočajo tudi razvijanje socialnih in vzgojnih ciljev, vrednot in zmožnosti (med drugim odgovornost, samostojnost, delo in sodelovanje v skupini, spoštovanje naravne in kulturne dediščine). Učitelj naj se zaveda, da je mogoče pri terenskem delu ali na ekskurziji doseči vrsto ciljev, ki jih ob primerni didaktični organizaciji teh oblik dela ni treba (predhodno ali ponovno) umeščati v klasični pouk, s čimer terensko delo ali ekskurzija nista le dodatni obliki dela v (letnem) načrtu usvajanja učnih ciljev, temveč lahko predstavljata neposredno možnost realizacije le teh.

Če dijaki ne opravljajo mature iz geografije, opravijo sorazmerno manj terenskih vaj, vendar le te ne smejo povsem izostati. Ker v praksi prihaja do različnih ovir pri realizaciji terenskih vaj in ekskurzij, se učitelj na podlagi strokovne avtonomije, lokacije šole in dejanskih možnosti odloči za ustrezen izbor.

Diferenciacija, individualizacija in personalizacija

Ključne značilnosti diferenciacije in individualizacije pri pouku geografije vključujejo splošna načela, ki veljajo tudi za druge predmete.

Diferenciacija pomeni prilagajanje poučevanja posameznim skupinam dijakov in med drugim vključuje:

- » homogene skupine, kjer učitelj razdeli dijake v skupine glede na njihove interese, zmožnosti in predznanje, kar omogoča bolj ciljno usmerjeno poučevanje;
- » različne naloge različnih težavnostnih stopenj, ki ustrezajo različnim ravnam znanja dijakov, dijaki pa imajo možnost doseči najvišje ravni znanja;
- » prilagodljivost, ki pomeni, da učitelj prilagaja dinamiko in metode poučevanja glede na potrebe skupin, kar omogoča učinkovitejše učenje.

Individualizacija in personalizacija se nanašata na prilagajanje poučevanja posamezniku glede na njegove potrebe, želje, interese ali pretekle izkušnje. Med drugim vključujeta:

- » prilagajanje učnih vsebin, kjer učitelji prilagajajo učne vsebine glede na sposobnosti, interese in potrebe posameznih dijakov (pri čemer se cilji ustrezno realizirajo),
- » različne učne pristope, kjer učitelj uporablja različne metode in tehnike poučevanja, ki ustrezajo različnim potrebam in interesom dijakov;
- » spremljanje in preverjanje napredka vsakega dijaka ter prilagajanje učnega načrta glede na njihove dosežke.

Ker so diferenciacija, individualizacija in personalizacija v prvi vrsti prepuščene učitelju pri izvedbi pouka, pri posameznih temah oz. skupinah ciljev nismo podrobneje navajali primerov izvedbe. Gotovo pa so teme oz. skupine ciljev same po sebi različne in je zato povsod pomemben premislek učitelja o vključevanju omenjenih načel. Navajamo le nekaj možnih primerov:

- » različne težavnostne stopnje, npr. od analize enostavnih zemljevidov do obravnavanja kompleksnejše prostorske analize;
- » uporaba različnih virov, kjer učitelj uporablja različne vire, kot so članki, videoposnetki, interaktivni zemljevidi in simulacije idr., da prilagodi učenje različnim potrebam, interesom in ravnam znanja dijakov;
- » uporaba (digitalne) tehnologije, kot je npr. uporaba geografskih informacijskih sistemov (GIS), pri projektnem in raziskovalnem delu na različnih ravneh zahtevnosti, npr. od ustvarjanja lastnih zemljevidov do uporabe že pripravljenih podatkov;
- » terensko delo, kjer se dijaki razdelijo v skupine glede na njihove interese ter izvajajo različne naloge, kot so orientacija v pokrajini, zbiranje podatkov, opazovanje fizično- in družbenogeografskih značilnosti ter kartiranje;
- » projektno delo, kjer dijaki lahko delajo na različnih projektih, ki ustrezajo njihovim interesom, nekateri npr. raziskujejo vpliv podnebni sprememb na lokalno okolje, medtem ko drugi analizirajo demografske spremembe na določenem območju;
- » različne oblike ocenjevanja, kjer lahko učitelj namesto klasičnih testov uporablja različne oblike ocenjevanja, kot so predstavitve, eseji, plakati ali projekti, kar dijakom omogoča, da pokažejo svoje znanje na način, ki jim najbolj ustreza;

- » sodelovalno učenje, kjer dijaki delajo v skupinah in vsak član prispeva glede na svoje močno področje, npr.: eden vodi raziskavo, drugi analizira podatke, tretji pa pripravi predstavitev.

3 Izbirnost ciljev

Načelo izbirnosti omogoča povečevanje učiteljeve avtonomije, lažje upoštevanje interesov dijakov ter pomeni možnost za poglobitev in razširitev geografskega znanja. Izbirnost v učnem načrtu za geografijo je omogočena na ravni posameznih izbirnih učnih ciljev, ki jih učitelj izbira po lastni presoji, pri čemer upošteva možnosti šole, še zlasti pa interese dijakov oziroma konkretne učne skupine ali posameznika, za katere ima pripravljene ustrezne učne izzive.

4 Preverjanje in ocenjevanje

Preverjanje in ocenjevanje znanja je izjemno pomembna faza učiteljevega vzgojno-izobraževalnega dela. Vsebina in način preverjanja in ocenjevanja vplivata tudi na to, kaj, koliko in s kakšno vnemo se bodo dijaki učili. Od učiteljevega preverjanja in ocenjevanja znanja dijakov je v veliki meri odvisno, ali bo znanje ostajalo le na ravni reprodukcije ali pa bodo dijaki snov tudi resnično razumeli, znanje pa uporabili za reševanje različnih nalog in v vsakdanjem življenju. Pri preverjanju in ocenjevanju učitelj pridobiva tudi povratne informacije o vrednotah in stališčih dijakov (npr. odnos do okolja, strpnost in spoštovanje različnosti) ter poskuša vplivati nanje, a jih neposredno ne ocenjuje.

Učitelj naj posveti preverjanju in ocenjevanju znanja dovolj časa in pozornosti, pri čemer mora dobro poznati zakonodajo s tega področja. Opozarjamo na velik pomen preverjanja znanja, preden učitelj znanje dijakov tudi oceni. Preverjanje in ocenjevanje znanja bo na najvišji kakovostni ravni ob upoštevanju strokovnih didaktičnih načel, kot so: uporaba različnih načinov in oblik, upoštevanje individualnih posebnosti dijakov, doslednost, objektivnost, strpnost, načrtovanost in javnost ocenjevanja.

Preverjanje in ocenjevanje znanja naj poteka ustno in pisno ter z drugimi oblikami. Pisno ocenjevanje znanja opravljamo med drugim s testi objektivnega tipa, ki zajemajo vse ravni zahtevnosti. Ne glede na to, da so najpogostejši testi objektivnega tipa, je treba vključevati tudi druge oblike preverjanja in ocenjevanja znanja, s katerimi krepimo divergentno mišljenje in raznolike izrazne možnosti dijakov (pisni test esejskega tipa, zapis kritike prebranega, zapis povzetka, poročilo, referat, zapis članka ipd.).

Dijaki morajo biti vnaprej seznanjeni s kriteriji ustnega in pisnega ocenjevanja, oceno pa lahko pridobijo tudi pri terenskem delu, na ekskurziji, z reševanjem avtentičnih problemskih nalog, z izvedbo projektnega dela oz. z izvedbo metod geografskega raziskovanja (npr. intervju, različna merjenja itd.) ali z izdelavo drugih izdelkov, kakor je to zapisano tudi v splošnih priporočilih za vrednotenje znanja. Pri preverjanju in ocenjevanju znanja naj dijaki uporabljajo tista učila in učne pripomočke (različne vrste zemljevidov, grafične prikaze, slikovno gradivo ipd.), s katerimi bodo najustrezneje pokazali svoje znanje, če pa so le-ti opredeljeni v standardih znanja, jih je nujno vključiti v proces ocenjevanja.

TEME, CILJI, STANDARDI ZNANJA

OBČA FIZIČNA GEOGRAFIJA

OBVEZNO

OPIS TEME

Obča fizična geografija obsega vsebine s področij uvoda v geografijo, planetarne geografije in osnov kartografije, zgradbe in površja Zemlje, podnebja in podnebnih sprememb, prsti in rastlinstva, vodovja in naravnih nesreč. Položaj Zemlje v vesolju je osnova fizičnogeografskih vsebin, ki se povezuje z zgradbo Zemlje kot nebesnega telesa. Slednja močno vpliva na površinske oblike, ki so spet povezane s preostalimi fizičnogeografskimi vsebinami, od podnebja in vodovja do prsti in oblik življenja. Namen teme je, da dijaki spoznajo osnovna področja fizične geografije oz. prek ciljev in standardov pridobijo usmeritve za pridobivanje znanja, ki je temelj fizičnogeografskim procesom, pojavom in oblikam na površju. Tako bodo lažje razumeli fizično osnovo pokrajine kot del geografske stvarnosti, lažje bodo prepoznali tudi spremembe v pokrajini in njihove posledice.

Ta znanja so ključnega pomena za kasnejše spoznavanje družbenogeografskih vsebin in njihovo interpretacijo pri pojasnjevanju geografske stvarnosti. Namen učnih ciljev in standardov je, da dijakom ter učiteljem služijo kot vodilo do obsega znanj, potrebnih za njihovo uspešno nadgradnjo.

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

Termini

V tem razdelku navajamo razširjen nabor terminov oz. pojmov in pojmovnih zvez, ki jih učitelj obravnava pri skupinah ciljev te teme. Zapis pomeni, da so poudarjeno zapisani le ključni pojmi, ki so v učnem načrtu navedeni že v posebnem polju **Termini**, učitelj pa poleg teh obravnava še tu zapisane pojme in pojmovne zveze.

Učitelj pri skupini ciljev **Uvod** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **geosfera**, litosfera, pedosfera, biosfera, hidrosfera, atmosfera, antroposfera,
- » **obča geografija**, **regionalna geografija**, **fizična geografija**, **družbena geografija**.

Učitelj pri skupini ciljev **Planetarna geografija in osnove kartografije** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » Rimska cesta, Osončje,
- » **rotacija**, Zemljina os, odklonska sila (Coriolisov učinek), poldnevnik, časovni pas, datumska meja,
- » **revolucija**, ekliptika, enakonočje ali ekvinokcij, Sončev obrat ali solsticij, zenit, letni čas, polarni dan, polarna noč, prestopno leto, toplotni pas, vzporednik, stopinjska mreža,

- » **zemljevid**, splošni zemljevid, tematski zemljevid, načrt, legenda, kartografski znak, plastnica (izohipsa), merilo, kartografska projekcija,
- » **geografska lega**, geografska širina, geografska dolžina, koordinate,
- » **orientacija**, smer neba, ekspozicija,
- » globalni navigacijski satelitski sistemi (GNSS),
- » azimut,
- » geografski informacijski sistemi (GIS),
- » panoramska risba,
- » digitalni zemljevid.

Učitelj pri skupini ciljev **Zgradba in površje Zemlje** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **notranji dejavnik, zunanji dejavnik**,
- » skorja, plašč, jedro, litosfera, astenosfera, litosferska plošča, **tektonika plošč**, transformni stik, konvergentni stik, divergentni stik,
- » **vulkanizem**, vroča točka, ognjenik (vulkan), magma, lava, piroklastit, vulkanski relief,
- » postvulkanski pojav, izvir mineralne in termalne vode, gejzir,
- » **potres**, potresni val, nadžarišče (epicenter), žarišče (hipocenter), seizmologija, seizmograf, cunami, Richterjeva potresna lestvica, evropska potresna lestvica (EMS), intenziteta (magnituda) potresa,
- » **geološka doba**, obdobja pred paleozoikom, paleozoik, mezozoik, trias, jura, kreda, kenozoik, paleogen, neogen, kvartar, pleistocen, holocen,
- » **epirogeneza, orogeneza**, guba, prelom, nariv, kaledonska orogeneza, hercinska orogeneza, alpinska orogeneza, tektonski jarek, tektonski čok, kotlina,
- » **kamninska zgradba, magmatska kamnina**, globočnina, granit, granodiorit, predornina, bazalt, andezit, **sedimentna kamnina**, apnenec, dolomit, peščenjak, konglomerat, fliš, **metamorfna kamnina**, marmor, gnajs, karbonatna kamnina, nekarbonatna kamnina,
- » **zunanji preoblikovalni proces, preperevanje**, mehansko preperevanje, kemično preperevanje, biološko preperevanje, sediment, mehanski sediment, kemični sediment, **denudacija, erozija**, abrazija, deflacija, **transport, akumulacija**,
- » **denudacijska oblika reliefa, akumulacijska oblika reliefa**,
- » **rečni relief**, rečna dolina, soteska, vintgar, kanjon, rečna struga, pramenasta rečna struga, meandrasta rečna struga, okljuk, mrtvica, vršaj, naplavna ravnica, rečna terasa, ježa, delta,
- » **ledeniški relief**, krnica, ledeniška dolina, fjord, ledeniško jezero, morena, balvan, gorska poledenitev, celinska poledenitev,

- » **vetrni relief**, kamnita puščava, gobasti osamelec, peščena puščava, sipina, puhlica,
- » **obalni relief**, klif, plaža, zatok (laguna),
- » **kraški relief**, površinska kraška oblika, podzemna kraška oblika, žlebič, škraplja, vrtača, udornica, kraško polje, presihajoče jezero, kraški izvir, ponor, ponikalnica, jama, vodna jama, suha jama, brezno, stalaktit, stalagmit, kapniški steber; kras, Kras,
- » **antropogeno preoblikovani relief**, terasirano pobočje, gramoznica, umetni otok, površinski kop, kamnolom.

Učitelj pri skupini ciljev **Podnebje in podnebne spremembe** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **sestava atmosfere**, dušik, kisik, ogljikov dioksid, vodna para, ozon, troposfera, stratosfera,
- » **vreme, podnebje**,
- » vremenska slika, ARSO,
- » **podnebni element**, temperatura zraka (°C), povprečna temperatura zraka (°C), temperaturna amplituda, izoterma, višina padavin (mm), povprečna višina padavin (mm), izohieta, zračni tlak (hPa), relativna zračna vlaga (%), izobara,
- » **podnebni dejavnik**, geografska širina, razporeditev kopnega in morja, relief, morski tok, veter,
- » temperaturni obrat (temperaturna inverzija), prisojno pobočje, osojno pobočje,
- » **nastanek padavin**, izhlapevanje, kondenzacija, orografske padavine, konvekcijske padavine, ciklonske padavine, privetrna stran gora, zavetrna stran gora,
- » **veter**, planetarni veter, odklonski učinek, pasat, zahodni veter, polarni vzhodnik, lokalni veter, pobočni veter, obalni veter, burja,
- » **barična tvorba**, ciklon, anticiklon, ekvatorialno območje nizkega zračnega tlaka, subtropsko območje visokega zračnega tlaka, subpolarna območja nizkega zračnega tlaka, polarno območje visokega zračnega tlaka,
- » **vremenotvorno središče**, ciklon, anticiklon, islandski ciklon, azorski anticiklon,
- » **vremenska fronta**, topla fronta, hladna fronta,
- » **toplotni pas**, tropski pas, subtropski pas, zmerno topli pas, subpolarni pas, polarni pas,
- » **podnebni tip**, ekvatorialno, savansko, subtropsko suho, subtropsko polsuho, sredozemsko, monsunsko, subtropsko vlažno, oceansko, celinsko vlažno, celinsko polsuho, celinsko suho, zmerno hladno, tundrsko, polarno, gorsko podnebje,
- » **onesnaževanje ozračja**, toplogredni plin, dušikov oksid, PM-delec, kisli dež, troposferski ozon, ozonska luknja, **globalno segrevanje ozračja**, povečan učinek tople grede, prilagajanje podnebnim spremembam, blaženje podnebnih sprememb,
- » **ogljikna nevtralnost**, ogljični odtis, trajnostni razvoj.

Učitelj pri skupini ciljev **Prsti in rastlinstvo** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **prst/tla**, rodovitnost,
- » **lastnosti prsti**, zrnavost (tekstura), barva, reakcija prsti,
- » **pedogenetski dejavnik**, pedogeneza, mlade ali slabo razvite prsti, zrele ali razvite prsti,
- » **profil prsti, horizont prsti**, O – organski horizont, A – humusni horizont, E – eluvialni horizont, B – iluvialni horizont, G – horizont zastajanja podzemne vode, C – horizont preperela matične podlage oz. preperina, R – nepreperela matična podlaga,
- » **skupina prsti**, feralsoli, arenosoli, kambisoli, černoze, podzoli, kriosoli,
- » **pomen prsti**, funkcija prsti, ekosistemska storitev, antropogene prsti, degradacija prsti (erozija prsti, onesnaževanje, pozidava),
- » **rastlinstvo**, naravno rastlinstvo, kulturno rastlinstvo, rastlinski višinski pas, kulturna pokrajina, krčenje gozda, požiganje gozda, tropski deževni gozd, savansko rastlinstvo, puščavsko rastlinstvo, sredozemsko rastlinstvo, gozdovi zmerno toplega pasu (listnati, mešani in iglasti gozdovi), stepsko rastlinstvo, iglasti gozdovi hladnega pasu (tajga), tundrsko rastlinstvo.

Učitelj pri skupini ciljev **Vodovje** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **vodovje (hidrosfera), vodni krog (hidrološki cikel)**, mali vodni krog, veliki vodni krog,
- » **morje, ocean**, temperatura, slanost, valovanje, plimovanje, morski tok,
- » **porečje**, povirje, povodje, razvodje, razvodnica,
- » **pretok**, hidrogram, rečni pretočni režim*,
- » **jezero, mokrišče**, naravno jezero, umetno jezero, vglobljeno in zajezitveno jezero, pretočno jezero, brezodtočno jezero (endoreično jezero), mokrišče,
- » **podzemna voda**, prosta podzemna voda, ujeta podzemna voda (arteška voda), vodonosnik,
- » **kakovost voda**, kemijsko stanje voda, ekološko stanje voda,
- » **trajnostna raba vodnih virov**.

*Podrobnejša razčlenitev rečnih pretočnih režimov je pri skupini ciljev Fizičnogeografski okvir Slovenije.

Učitelj pri skupini ciljev **Naravne nesreče** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **meteorit, vulkanizem, ognjenik (vulkan), izbruh (erupcija), piroklastični tok, potres, cunami, blatni tok, drobirski tok, zemeljski plaz, usad, skalni podor**,
- » **poplava, 100-letna poplava**,
- » **tropski ciklon, vihar, vetrolom, snežni plaz, žled, žledolom, obilne snežne padavine, snegolom, zmrzal, pozeba, toča, suša, požar**.

Vključevanje skupnih ciljev

Ta tema vključuje tudi skupne cilje z vseh petih področij (Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit, Digitalna kompetentnost ter Podjetnost), ki so podrobneje pojasnjeni pri posameznih skupinah ciljev.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Obča fizična geografija je dokaj obsežna tema, ki nadgrajuje vsebine in cilje iz osnovne šole. V osnovni šoli so učenci spoznavali fizičnogeografske pojme in procese pri različnih temah od obče geografije do regionalne geografije sveta, Evrope in Slovenije, v primeru gimnazije pa gre za enotno temo z zgoraj naštetimi skupinami ciljev.

Ne glede na skupino ciljev priporočamo, da se vsa področja fizične geografije obravnavajo tako, da se nakažejo povezave in vplivanje na človeško družbo ter obratno, kjer prihaja do pomembnega vpliva človeške družbe na okolje. Poudarek naj bo tako na celostni obravnavi, saj so fizično- in družbenogeografski procesi medsebojno povezani in soodvisni. Pri tem naj učitelj uporablja primere od lokalne do globalne ravni, kjer je opisano povezanost mogoče zelo dobro prepoznati. Nekatere cilje je možno povezovati z drugimi cilji pri tej ali drugih temah, kar omogoča njihovo uporabo ter poglobljeno razumevanje pri vsakokratni kasnejši obravnavi.

Cilji pri vseh skupinah ciljev vključujejo delo z viri (z vsemi različicami od tiskanih do digitalnih) in delo z različnimi orodji ter pripomočki, prav tako pa priporočamo kar največ možnega praktičnega dela v učilnici ali na terenu.

UVOD

CILJI

Dijak:

○: opredeli geografijo kot interdisciplinarno/povezovalno znanost ter pojasnjuje sistem geografske vede;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

○: na primerih vrednoti in drugim argumentira aplikativno vrednost geografije pri zaposlovanju in v družbi.

SC (1.1.1.1 | 5.1.4.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» definira geografijo kot znanstveno disciplino ter pojasni, kako se razlikuje od drugih znanosti;

- » opredeli pojem geosfere, našteje sfere, ki jo sestavljajo, ter obrazloži temeljne vzročno-posledične povezave med njimi;
- » razloži delitev geografije;
- » na podlagi lastnih izkušenj navede in drugim prepričljivo predstavi primere, ko je geografija uporabna v posameznikovem vsakdanjem življenju;
- » našteje področja, na katerih se lahko zaposlujejo geografi;
- » ovrednoti pomen geografije v družbi nekdaj in danes.

TERMINI

◦ geosfera ◦ obča geografija ◦ regionalna geografija ◦ fizična geografija ◦ družbena geografija

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Namen te skupine ciljev je, da dijaki spoznajo in ozavešijo, kaj je geografija, kaj so posebnosti te vede in kakšna je uporabna vrednost geografije. Pri tem gre za dve ključni značilnosti, ki ju sodobni razvoj prinaša geografiji: 1. prednosti (in slabosti) interdisciplinarne – povezovalne vede in 2. posebno uporabnost v vsakdanjem življenju. Z razvojem informacijske tehnologije se je zgodil premik od geografije kot posredovalke znanja h geografiji kot sistemu za iskanje in organizacijo znanja. Vse to se bolj ali manj odraža tudi v sodobnih opredelitvah vede, ki na eni strani vključujejo njeno znanstveno-logično zgradbo (geografska področja), po drugi strani pa kažejo način oz. metode obravnave široke palete geografskih raziskovalnih vprašanj (geografske veščine). V tem kontekstu sta tudi oba učna cilja v tej skupini ciljev.

Učitelj naj ob ustrezni realizaciji obeh učnih ciljev, z namenom pritegniti dijake, poveže oba cilja s konkretnimi primeri iz pokrajine in primeri iz življenjskih situacij, ko se geografija izkazuje kot pomembna in uporabna veda. Učitelj naj tudi obravnava področja oz. poklice, kjer se lahko zaposlujejo geografi, s čimer dijaki pridobijo uvid v to, da geografija ni samo eden od šolskih predmetov in edini geografski poklic učitelj geografije.

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Zdravje in dobrobit ter Podjetnost s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo in razvija sporazumevalne zmožnosti;
- » socialni dobrobiti, kjer se dijak zaveda lastnega vedenja v skupinah, raznolikosti družbenih skupin, razvija komunikacijske spretnosti;
- » iskanju in vrednotenju zamisli, odkrivanju priložnosti, ustvarjalnost ter etičnemu in trajnostnemu razmišljanju;
- » dejanjih za doseg ciljev ali želene prihodnosti, kar dijak udejanja s prevzemanjem pobude, načrtovanjem in upravljanjem.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov, po možnosti ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

PLANETARNA GEOGRAFIJA IN OSNOVE KARTOGRAFIJE

CILJI

Dijak:

- : opisuje temeljne lastnosti Zemlje kot planeta, njeno lego v vesolju ter posledice njenega gibanja;
- : na primerih konkretnih življenjskih situacij utemeljuje, kako vpliva gibanje Zemlje na življenje;
- SC (2.2.1.1)
- : na osnovi razumevanja koncepta zemljevida razvija veščine branja in interpretacije različnih zemljevidov;
- SC (1.1.1.1 | 1.1.4.1)
- : primerja pretekle in sodobne kartografske metode ter pojasnjuje pomen zemljevidov za delo geografa in kartografa;
- SC (5.1.1.1)
- : za orientacijo in druge praktične namene uporablja tiskane in digitalne zemljevide, pri čemer razvija proaktivno miselno naravnost za reševanje problemskih situacij;
- SC (3.1.4.2 | 3.2.1.2 | 4.1.1.1)
- : se uri v izdelovanju različnih načinov prikazovanja Zemljinega površja (panoramska risba);
- SC (3.2.1.2 | 1.3.1.1 | 1.3.3.1)
- : na izrez poljubnega digitalnega zemljevida vrisuje svoje znake za različne geografske vsebine.
- SC (4.3.2.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » opiše obliko Zemlje in njeno lego v Osončju;
- » poimenuje galaksijo, v kateri se nahaja Zemlja;
- » pojasni gibanje Zemlje okoli svoje osi ter gibanje Zemlje okoli Sonca in njune posledice;
- » razloži pojma časovni pas in datumska meja;
- » obrazloži štiri ključne lege Zemlje pri kroženju okoli Sonca ter jih vzročno-posledično poveže z nastankom letnih časov;
- » pojasni pojav prestopnega leta;
- » obrazloži vzroke za nastanek toplotnih pasov ter poimenuje ključne vzporednike;

- » primerja trenutni čas in temperaturne razmere v lokalnem okolju z dvema izbranimi lokacijama na drugih celinah ter pojasni vpliv na življenje človeka in njegove dejavnosti;
- » razloži, kaj je zemljevid, našteje njegove sestavine (legenda, merilo) ter loči zemljevide po vsebini;
- » s pomočjo zemljevida opiše pokrajino, ki jo le-ta predstavlja;
- » ovrednoti popačenost upodobitve Zemljinega površja na različnih zemljevidih in ugotovitve vzročno-posledično pojasni na primeru treh različnih kartografskih projekcij;
- » razloži pojma geografska širina in dolžina ter z njuno pomočjo določi izbrane lokacije v atlasu ter na digitalnem zemljevidu;
- » orientira zemljevid brez in s pomočjo kompasa ali IKT-orodij;
- » se giblje v naravi s pomočjo zemljevida (preračunava razdalje in bere kartografske znake), kompasa in drugih pripomočkov (GNSS, naravni znaki za orientacijo);
- » izdelava panoramsko risbo izbrane pokrajine ter jo interpretira sošolcem;
- » uporabi izbrane aplikacije oz. spletne strani z digitalnimi zemljevidi za iskanje in umeščanje izbranih geografskih pojavov.

TERMINI

◦ rotacija Zemlje ◦ revolucija Zemlje ◦ zemljevid ◦ geografska lega ◦ orientacija

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Ta skupina ciljev pri obči fizični geografiji povezuje cilje s področja planetarne geografije in kartografije. Z branjem, interpretacijo, izdelavo in uporabo zemljevidov se dijaki srečujejo že v osnovni šoli. Ponovno je ta tematika uvrščena v to skupino ciljev na gimnazijski ravni, saj je izjemnega pomena za utrditev in poglobitev temeljev za hitrejše in lažje razumevanje vseh nadaljnjih geografskih vsebin oz. za nadaljnje razvijanje geografskih kompetenc. Namen skupine ciljev s področja planetarne geografije je, da dijak utrdi in poglobi že pridobljeno znanje, vezano na umestitev Zemlje kot planeta v galaksiji Rimska cesta in našem Osončju, vsebinska nadgradnja pa se nadaljuje v podrobnejše poznavanje oblike, položaja in gibanja Zemlje okoli Sonca ter vrtenja okoli svoje osi, kar ima pomembne posledice (toplotni pasovi, menjava letnih časov, dneva in noči, časovni pasovi, datumsko leto) na življenje ljudi. Tematiko tesno povežemo z znanjem o mreži poldnevnikov in vzporednikov, s čimer pri dijakih razvijamo poglobljeno vzročno razumevanje tako stopinjske mreže kot temeljnih procesov, vezanih na položaj, značilnosti in gibanje Zemlje v vesolju.

Planetarne vsebine se nadaljujejo v kartografske, saj kartografske projekcije slonijo na različnih načinih, kako Zemljino površje prikazati dvodimenzionalno. Pri ciljih s področja kartografije in uporabe zemljevidov ni poudarek toliko na poznavanju izbranih projekcij, ampak na uporabi različnih vrst zemljevidov, zato priporočamo, da se dijaki seznanijo s kartografskimi metodami le v toliko, kolikor je potrebno za razumevanje nastanka zemljevidov in problematike ter značilnosti prikazov Zemljinega površja, bolj poglobljeno pa naj se

usmerijo v praktično uporabo in interpretacijo zemljevidov, vključno z orientacijo. Pri tem naj učitelj vključuje različne tako klasične (tiskane) kot digitalne zemljevide. Dijaki lahko tudi sami izdelujejo digitalne zemljevide, a tega cilja nismo uvrstili med nabor obveznih ciljev, saj je za marsikoga prezahteven oz. ga lahko realiziramo le ob podpori ustreznih poprej pridobljenih podatkov in programov ob poznavanju GIS-ov. Predvsem je pomembno, da dijaki spoznajo praktično uporabnost različnih aplikacij, katerim pa lahko dodajajo nekatere elemente oz. vklaplajo in izklaplajo različne sloje glede na namen dela. Za namene orientacije priporočamo vadbo opazovanja narave oz. grajenega okolja ter kombiniranje rabe zemljevidov, klasičnega kompasa in ustreznih aplikacij za določanje strani neba. Priporočamo, da naj bodo postopki orientacije, ob tem, ko jih dijaki vadijo, tudi vzročno pojasnjeni, povezani s planetarnimi značilnostmi, s čimer pri dijakih utrjujemo občutek in vrednoto povezanosti človeka z naravo, planetom in vesoljem, obenem pa prepoznavajo tudi praktične vidike le-tega pri gibanju v prostoru.

Pri delu z dijaki je mogoče zaznati, da (zaradi sodobnih razvojnih specifik v povezavi s širšo družbeno in vzgojno problematiko) opazovanje pokrajine ni samoumevno. Posledično predlagamo cilj urjenja v izdelovanju različnih načinov prikazovanja Zemljinega površja, s posebnim poudarkom na panoramski risbi. Pri slednji ne gre za iskanje umetniškega učinka, četudi je pri tem zelo priporočljiva medpredmetna povezava z likovno umetnostjo, temveč gre v prvi vrsti za poudarek na ozaveščenem in s konkretno dejavnostjo risanja podprtem opazovanju pokrajinskega videza, ki je osnova za vsakršno geografsko učenje, sklepanje in raziskovanje.

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit ter Podjetnost s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo in razvija sporazumevalne zmožnosti;
- » kulturi in umetnosti, kjer dijak raziskuje in sprejema s kulturo povezane geografske prvine;
- » poosebljanju vrednot trajnostnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume kompleksne medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » telesni dobrobiti, kjer dijak spozna in udejanja zlasti pravilno gibanje;
- » iskanju, vključevanju in aktiviranju materialnih in človeških virov vključno z motiviranostjo in finančno in ekonomsko pismenostjo;
- » dejanjih za doseg ciljev ali želene prihodnosti, kar dijak udejanja s prevzemanjem pobude, načrtovanjem in upravljanjem, sodelovanjem in izkustvenim učenjem.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » narišejo panoramsko risbo;
- » na podlagi zemljevida razložijo pokrajino;
- » na digitalni zemljevid na spletu ali v aplikaciji dodajo točko, pot, fotografijo ali besedilo;
- » na digitalnem zemljevidu uporabljajo različne sloje in orodja za merjenje dolžne, površine in reliefnega prereza pokrajine;
- » ob izvedbi izbrane naloge se orientirajo v naravi tako, da uporabijo klasični (tiskani) ali digitalni zemljevid ob uporabi klasičnega ali digitalnega kompasa oz. ob uporabi ustreznih računalniških oz. mobilnih aplikacij.

V prilogah sta podrobnejša razlaga nekaterih **pojmov**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_1_b_razlaga_pojmov_GPS_GNS_GIS.docx) in razčlemba znanja in veščin, vezanih na uporabo **zemljevidov**

([https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/05_Kaj_obsega_kartografsko_znanje_\(3\).docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/05_Kaj_obsega_kartografsko_znanje_(3).docx)).

Ustvarjanje digitalnih vsebin s pomočjo digitalnih zemljevidov

Delo z digitalnimi zemljevidi, aplikacijami, spletnimi atlasi je danes neizogibno, saj jih uporabljamo pri poučevanju, dijaki pa pri samem učenju ter pisanju pisnih vaj, poročil, pripravi referatov ipd. Tudi spreminjanje zemljevidov je osnovnega pomena, saj morajo dijaki znati prilagoditi že obstoječe digitalne zemljevide, s tem da nanje vrisujejo določene znake, kot so npr. stojišče, potek poti, vanje dodajo slike ali grafikone ipd. Seveda so določeni dijaki bolj dovzetni za delo z IKT orodji, zato se le-ti lahko preizkusijo tudi z izdelavo lastnega zemljevida s pomočjo orodij geografskih informacijskih sistemov (GIS).

OPISNI KRITERIJI

Opisni kriteriji za področje uporabe zemljevidov

KRITERIJ	OPISNIKI				
Ocena	5 (odlično)				4 (zelo dobro)
BRANJE ZEMLJEVIDA					
Lociranje glede na strani neba ali druge elemente (poznavanje in prepoznavanje držav, regij, mest, rek, gorovij itd.) glede na toplotni pas, celine, oceane in morja, sosednje države, regije, kraje itd.	Dijak se na zemljevidu zelo dobro znajde. Pozna ožjo lokacijo zahtevanih pojmov in jih hitro locira na poljubnem zemljevidu in globusu.	Na zemljevidu se dobro znajde. Pozna širšo lokacijo zahtevanih pojmov in jih hitro poišče na zemljevidu, ki ga je vaju.	Na zemljevidu se s težavo znajde. Pozna le najširšo lokacijo zahtevanih pojmov (država, velika regija) in jih dolgo išče na zemljevidu, ki ga je vaju.	Na zemljevidu se ne znajde brez pomoči. Pozna najširšo lokacijo zahtevanih pojmov (država, velika regija) in jih poišče na zemljevidu ob pomoči učitelja ali sošolcev.	
Prepoznavanje simbolov (kartografskih znakov)	Iz simbolov na zemljevidu, ki so prikazani v legendi, zna pravilno razbrati nadmorsko višino, globino morja, državne meje, mesta, prometnice, naravne vire itd. Brez težav ugotovi geografsko lego, tudi če		Iz simbolov na zemljevidu, ki so prikazani v legendi, zna pravilno razbrati nadmorsko višino, globino morja, državne meje, mesta, prometnice, naravne vire itd. Razbiranje geografske lege (glede na oddaljenost od	Zna prepoznati simbole na zemljevidu, ki so prikazani v legendi tako, da našteje posamezne elemente, ki se pojavljajo v neki pokrajini.	

	gre za manjši izsek iz zemljevida.		ekvatorja in začetnega poldnevnik) mu dela težave.	
Merilo zemljevida	Iz številčnega in grafičnega merila zna brez napake izračunati dejanske razdalje v km. Zemljevid, ki ga je izdelal sam, pravilno opremi s številčnim in grafičnim merilom.	Iz številčnega in grafičnega merila zna izračunati dejanske razdalje v km. Zemljevidu, ki ga je po predlogi izdelal sam, pravilno zapiše le številčno ali nariše le grafično merilo.	Pravilno zna uporabiti le številčno in grafično merilo zemljevida. Karti, ki jo je izdelal po predlogi, napiše merilo ob pomoči učitelja.	Iz številčnega ali grafičnega merila izračuna dejansko razdaljo le z podpornimi vprašanji učitelja ali jo izračuna nepravilno. Merilo zna le razbrati, ne zna ga pa tudi izdelati.

INTERPRETACIJA ZEMLJEVIDA

Vizualizacija zemljevida in predvidevanje pokrajine (s prepoznavanjem znakov/simbolov in njihovega pomena)	Iz simbolov na zemljevidu, ki so prikazani v legendi, zna orisati in ovrednotiti sestavine oz. značilnosti pokrajine iz določenega zornega kota: izoblikovanost reliefa, vodovja, državne meje, gostoto poselitve, prometnih poti, naravna bogastva, gospodarstvo, geografsko lego (oddaljenost od ekvatorja in začetnega poldnevnik). Posamezne sestavine in značilnosti zna opisati tudi brez pomoči legende.	Dobro opiše vsebino zemljevida, ki jo dešifrira po posameznih prvinah in znakih. Prepozna in opiše ključne značilnosti, ki bi jih našel v dejanski pokrajini. Na podlagi simbolov na zemljevidu, ki so prikazani v legendi, zna opisati sestavine in značilnosti pokrajine: izoblikovanost reliefa, vodovje, državne meje, gostoto poselitve, prometnih poti, naravna bogastva, gospodarstvo, oddaljenost od ekvatorja in začetnega poldnevnik. Za sintezo potrebuje dodatna usmerjevalna vprašanja.	Učenec naredi besedni opis pokrajine na podlagi dogovorjenih kartografskih znakov na zemljevidu. Na podlagi simbolov na zemljevidu, ki so prikazani v legendi, zna pravilno razbrati nadmorsko višino, globino morja, državne meje, mesta, prometnice, naravna bogastva, gospodarske dejavnosti, geografsko lego (oddaljenost od ekvatorja in začetnega poldnevnik). Zaključki, ki jih oblikuje iz podatkov, imajo napake.	Na podlagi simbolov na zemljevidu, ki so prikazani v legendi, zna pravilno razbrati nadmorsko višino, globino morja, državne meje, mesta, prometnice, naravna bogastva. Razbiranje geografske lege mu dela težave. Zaključki, ki jih oblikuje iz podatkov, so napačni ali jih ni.
Prepoznavanje kompleksnejših značilnosti, predvidevanje pokrajine in sklepanje na dejavnosti ljudi	Na osnovi naravnih in družbenih sestavin oz. značilnosti pokrajine, prikazanih na zemljevidu (npr. infrastrukture, razmestitve naselij itd.), sklepa na dejavnost ljudi.			
Prepoznavanje prostorskih vzorcev	Prepozna kompleksnejše vzorce, ki so nastali pod medsebojnim vplivom več dejavnikov.			
Primerjanje zemljevidov	Primerjava dveh ali več zemljevidov je ustrezna; dijak zna povezovati izbrane prvine in razložiti povezave med njimi.		Z dveh ali več zemljevidov zna ugotoviti nekaj sestavin oz. značilnosti, ki so se bolj ali manj spremenili skozi čas.	

RISANJE ZEMLJEVIDA

Risanje skic Risanje pokrajin Dopolnjevanje osnovnih zemljevidov in ustrezna oprema z nujnimi elementi		Izdela svoj reliefni zemljevid in panoramsko skico domače pokrajine na terenu. Pri tem uporabi ustrezne tehnike in znake, vključno ustrezno legendo, merilo in označi smeri neba.		
		Izdela svoj zemljevid na poljubno vsebino in ga ustrezno opremi s standardnimi sestavinami in kartografskimi znaki. Predlogo zemljevida dopolni z zahtevanimi prvini in jih ustrezno označi ter doda manjkajoče prvine zemljevida.		

UPORABA ZEMLJEVIDA ZA ORIENTACIJO

Orientacija: gibanje po začrtani ali opisani poti	S pomočjo klasičnega ali digitalnega kompasa/pripomočka ugotovi strani neba, se orientira glede na stojišče oz. okolico in se giblje v naravi po začrtani ali opisani poti.	Se giblje v naravi s pomočjo kompasa in zemljevida.		
Orientacija: iskanje izbranih prvin na poljubnem zemljevidu		Na zemljevidu najde (locira) določen/izbran geografski element glede na dane podatke oz. informacije.		
Načrtovanje poti		Načrtovanje poti je glede na zadano nalogo oziroma cilje ustrezno. Primerno izbran čas, postanki in drugi elementi.		

Op.: Delitev opisnikov na 5 ravni nujno ne pomeni enačenja ravni z ocenami. Opisniki opredeljujejo raven znanja in ne nujno oceno.

ZGRADBA IN POVRŠJE ZEMLJE

CILJI

Dijak:

○: prepoznavna dejavnike, ki oblikujejo površje;

SC (1.1.2.1)

○: pojasnjuje vpliv notranjih dejavnikov in procesov na oblikovanost površja;

○: razlaga delovanje vulkanov in potresov ter sklepa na potresno ogroženost Slovenije;

SC (3.2.4.1 | 3.2.4.2)

○: povezuje geološko zgodovino in orogenetske procese ter jih vzročno-posledično pojasnjuje;

SC (1.1.2.2)

○: raziskuje kamninsko sestavo, njen vpliv na oblikovanost površja ter opisuje uporabno vrednost kamnin v vsakdanjem življenju;

SC (5.3.5.3 | 2.2.1.1 | 2.1.3.1)

○: pojasnjuje vpliv zunanjih dejavnikov in procesov na oblikovanost površja ter izpostavi človeka kot preoblikovalca pokrajine;

SC (2.2.1.2 | 2.3.1.2 | 5.1.4.1 | 5.2.2.2)

○: uporablja, bere in interpretira topografske in geološke zemljevide;

SC (4.3.3.1 | 1.1.2.1)

○: na primerih interpretira vpliv oblikovanosti površja vpliva na poselitev, gospodarsko rabo in življenje človeka ter kako človek preoblikuje površje.

SC (2.2.1.2 | 5.1.5.1 | 2.1.3.1 | 2.3.1.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» razlikuje in našteje notranje in zunanje dejavnike, ki vplivajo na oblikovanost površja;

» opiše notranjo zgradbo Zemlje in razloge za premikanje litosferskih plošč;

» na primerih iz sveta pojasni procese premikanja litosferskih plošč ter opiše učinke le-tega na površju;

» primerja razloge, delovanje ter učinke vulkanov in potresov;

» opiše potresno ogroženost Slovenije in jo primerja z drugimi izbranimi evropskimi državami (npr. Finsko, Italijo in Madžarsko);

» našteje glavna geološka obdobja ter navede najpomembnejše dogodke geološkega razvoja površja (najstarejše površje, orogeneze);

- » opiše tri orogenetske procese (gubanje, prelamljanje, narivanje) in prepozna njihove učinke na preoblikovanost površja;
- » poimenuje ter časovno in prostorsko umesti tri orogeneze;
- » **našteje tri skupine kamnin glede na nastanek in navede razlike med njimi;**
- » prepozna in poimenuje po dve kamnini za skupini globočin, predornin, dve kamnini za metamorfno skupino kamnin ter štiri kamnine za sedimentno skupino kamnin;
- » loči skupini kamnin glede na kemično zgradbo (karbonatna, nekarbonatna kamnina);
- » na primeru obrazloži, kako lastnosti kamnin vplivajo na oblikovanost površja;
- » opiše načine uporabe kamnin (v vsakdanjem življenju);
- » **našteje zunanje dejavnike in procese, ki vplivajo na oblikovanost površja;**
- » ob primerih iz sveta in Slovenije razloži procese preperevanja, denudacije (s poudarkom na eroziji), transporta in akumulacije ter jih prepozna na slikovnem gradivu;
- » **ob slikovnem gradivu iz sveta in Slovenije prepozna, opiše in pojasni nastanek rečnega, ledeniškega, vetrnega, obalnega in kraškega tipa reliefa;**
- » **na primerih iz Slovenije in sveta pojasni, kako človek preoblikuje relief;**
- » primerja različne tipe reliefa glede na njihovo oblikovanost ter njihovo primernost za poselitev, gospodarsko rabo in življenje človeka (gostota poselitve, kmetijstvo, promet, turizem);
- » **bere in interpretira topografske in geološke zemljevide;**
- » *na terenu uporabi topografske in geološke zemljevide;*
- » *na terenu opazuje ter vzročno-posledično interpretira procese in oblikovanost površja v lokalnem okolju.*

TERMINI

- notranji dejavnik ◦ zunanji dejavnik ◦ tektonika plošč ◦ vulkanizem ◦ potres ◦ geološka doba
- epirogeneza ◦ orogeneza ◦ kamninska zgradba ◦ sedimentna kamnina ◦ metamorfna kamnina ◦ zunanji preoblikovalni proces ◦ preperevanje ◦ denudacija ◦ transport ◦ akumulacija ◦ akumulacijska oblika reliefa
- rečni relief ◦ ledeniški relief ◦ vetrni relief ◦ obalni relief ◦ kraški relief ◦ antropogeno preoblikovani relief
- erozija ◦ denudacijska oblika reliefa ◦ magmatska kamnina

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Ker je površje temeljno v pokrajinski strukturi, vključuje večje število pojmov in je prišlo na tem področju do pomembnih strokovnih sprememb, so sledeča vsebinska in didaktična priporočila nekoliko obsežnejša.

Zgradba Zemlje in njeno površje se obravnavata v tesni povezavi zaradi njune močne soodvisnosti, saj notranji procesi in elementi Zemljine zgradbe zagotavljajo osnovo za zgradbo površja, prek česar, vključujoč različne notranje pogojene preoblikovalne procese, vplivajo na njegovo oblikovanost oz. zunanji videz. Le-ta je za dijake še posebnega pomena, saj daje pečat vizualnemu vtisu vsake pokrajine. Šele na podlagi oblikovanih vizualnih predstav pokrajine lahko dijaki naprej razvijajo temeljno geografsko mišljenje – razmišljajo, kako je takšno površje nastalo in na kaj vse vpliva. S tem postopno vstopajo v svet geografske kompleksnosti. Ne samo z ožjega geografskostrokovnega vidika, temveč predvsem zaradi zelo visokega pomena v ustvarjanju prostorskih zaznav, predstav in pojmovanj v procesu geografskega učenja je ta sklop ciljev najboljše med vsemi sklopi ciljev v gimnazijskem učnem načrtu in vsebuje največ pojmov. Slednji se, kot velja tudi za druge fizičnogeografske skupine ciljev, v naslednjih sklopih ciljev (pri občini in regionalni geografiji) redno uporabljajo, utrjujejo ter preverjajo v različnih kontekstih in geografskih prostorih.

Oblikovanost površja ni odvisna le od notranje zgradbe planeta in notranje pogojenih procesov, temveč tudi od dejavnikov, ki delujejo na površje od zunaj. Z utrjevanjem tega osnovnega razumevanja obeh skupin dejavnikov se začne aktualna skupina ciljev. Nadalje se cilji osredotočijo na preučevanje prve skupine oblikovalcev površja, to je na notranje dejavnike in procese. Da bi jih dijaki razumeli, morajo poznati notranjo zgradbo Zemlje s poudarkom na astenosferi in litosferi, vključujoč razloge in načine premikanja litosferskih plošč ter učinke, ki se zaradi tega pojavijo v oblikovanosti površja. Poseben poudarek je dan vulkansnemu in potresnemu delovanju, tudi zaradi velike moči teh naravnih pojavov in potencialnega vpliva na okolje in človeka (naravne nesreče). Priporočamo, da se vpliv notranjih dejavnikov in procesov, kot ga zaznamo v oblikovanosti površja, dijakom prikaže na konkretnih primerih iz sveta in še posebej iz Slovenije.

Iz osnovnih notranjih procesov se cilji nadaljujejo v obravnavo geoloških dob in gorotvornih gibanj. Vključenost geoloških dob je temeljno informacijsko ozadje za razumevanje dosedanjega razvoja oblikovanosti Zemljinega površja ter za predvidevanje bodočega. Pri tem ni pričakovano, da bi dijaki ločevali vse eone, ere in periode na geološki lestvici, temveč priporočamo osredotočanje na glavna geološka obdobja ter najpomembnejše dogodke geološkega razvoja. Z razvojem geološke znanosti prihaja do novih spoznanj, zaradi katerih se spreminja tudi terminologija, kar velja tudi za (na prvi pogled) dokaj jasno geološko zgodovino. Zaradi novejših terminoloških sprememb in relativne zapletenosti delitve geoloških dob predlagamo, da dijaki spoznajo samo ere paleozoik, mezozoik in kenozoik ter podrobneje periode vseh teh obdobj (er). Pri tem je treba poudariti, da poimenovanje obdobja (periode) terciar v sodobni geološki znanosti ni več v veljavi, zamenjujeta ga periodi paleogen in neogen. Dijaki naj poznajo tudi obdobje (periodo) kvartar in epoko pleistocen, ker gre za zadnje obdobje več obsežnejših poledenitev. Najstarejše eone zaradi reduciranja količine pojmov (ki je lahko spričo omejenega časa tudi ovira globljemu razumevanju vsebine) izpostavljam na opisni način kot »obdobja pred paleozoikom«. Znotraj teh se lahko kvečjemu izpostavijo le posamezni, z vidika planetarne zgodovine zelo zanimivi ključni mejniki, pri čemer podrobnejše navajanje imen geoloških dob, četudi v nadaljevanju dodano v oklepaju, ni pričakovano (npr. nastanek Zemlje – *had*, prvi dokaz za trdno skorjo oz. najstarejša kamnina – *arhaik*, pojav kisika, rud, kovin, prvih celin – *proterozoik*, pojav življenja, prvi fosili – *fanerozoik*). Pri oblikovanju površja skozi geološko zgodovino so med najpomembnejšimi procesi orogenetski procesi, ki dajejo vizualno mogočen pečat videzu površja in jim v tem sklopu zato posvečamo posebno pozornost. Vključujejo gubanje, prelamljanje in narivanje, s čimer nastanejo in se preoblikujejo vsa gorstva in zaradi katerih se, vključujoč različne manjše tektonske procese, formirajo antiklinalne in sinklinalne reliefne oblike. Četudi poznamo več orogenez, se v tem sklopu ciljev osredotočamo samo na tri (kaledonsko, hercinsko, alpidsko orogenezo) – po načelu pomena in prostorske/življenjske bližine.

Da bi lahko dijaki nadalje razumeli razlike v delovanju zunanjih dejavnikov in procesov, je bistveno predhodno spoznavanje kamnin, njihovih lastnosti, njihovega vpliva na oblikovanost površja, njihove pomembne vloge in vpetosti v kompleksen geografski sistem ter znotraj tega njihove uporabne vrednosti v vsakdanjem življenju. Predlagamo ločevanje skupin kamnin glede na nastanek ter spoznavanje samo nekaterih primerov kamnin: po dve kamnini za skupine globočin, predornin in metamorfnih kamnin ter štiri kamnine za sedimentno skupino kamnin, pri čemer izpostavimo tudi fliš kot kompleks več sedimentnih kamnin. Predlagani izbor kamnin je skrbno premišljen na podlagi njihove vzorčnosti znotraj posamezne skupine kamnin glede nastanek, njihovih fizikalnih značilnosti ter tudi pojavnosti v slovenskem prostoru. Ker ima pri oblikovanju površja poseben pomen tudi kemična zgradba kamnin, se eden od ciljev osredotoča na ločevanje karbonatnih in nekarbonatnih kamnin, ne pa tudi na strokovno problematično oz. za razumevanje dijakov preveč kompleksno opredeljevanje silikatnih kamnin. Konkretno primere vpliva kemične zgradbe kamnin (karbonatne, nekarbonatne) lahko zelo dobro opazujemo v slovenskem prostoru, zato je tej delitvi dana posebna pozornost.

Na podlagi doseganja do zdaj opisanih ciljev dijaki prejmejo dovolj informacij in razvijejo dovolj razumevanja, da se lahko v nadaljevanju predhodnemu znanju dodajo primeri delovanja zunanjih dejavnikov in procesov, prepoznavajo tipi reliefa ter znotraj njih prevladujoče oblike reliefa. Slednje pri rečnem, ledeniškem, vetrnem in obalnem tipu reliefa delimo na denudacijske in akumulacijske. Pri tem je potreben poudarek, da je erozija samo eden od procesov znotraj denudacije, zato je pri delitvi oblik reliefa bolj smiselna uporaba nadpomenke, kot predlagamo v seznamu pojmov. Kraške oblike reliefa delimo na površinske in podzemne. Posebej izpostavljamo tudi antropogeno (pre)oblikovani relief, saj se na primerih prepoznavanja reliefnih oblik, ki jih je ustvaril človek, zelo očitno vidi njegov neposredni in vizualni vpliv na planet. S tem dijaki v pričujočem poglavju nazorno spoznavajo obojestransko delovanje oz. sinergijo: vpliv planeta na človeka in obratno.

Sklop učnih ciljev Zgradba in površje Zemlje mora imeti zaradi svojega vsebinskega značaja močno vizualno učno osnovo, zato predlagamo redno uporabo fotografij, slik, skic, animacij, videoposnetkov idr. Le-ti so lahko prva osnova za samostojno opisovanje in spoznavanje dejavnikov, procesov, reliefnih oblik itd.; ponazoritev ob učiteljevi razlagi; sredstvo za razvijanje in preverjanje transfera in uporabnosti pridobljenega teoretičnega znanja, sredstvo za medsebojne primerjave ter s tem za utrjevanje predstav in sredstvo za spoznavanje konkretnih primerov iz sveta, Slovenije oz. lokalnega okolja. S pokrajinskimi primeri bo nekoliko težja in zgoščena vsebina postala živa in zanimiva. Primeri so lahko izhodišče obravnave v smislu študije primera ali samo način ponazarjanja vsebine ali utrjevanja le-te. Posebej poudarjamo tudi izjemen pomen opazovanja ter drugih, s to vsebino povezanih aktivnih metod dela na terenu, ki naj bodo vedno pospremljene z vzročno-posledičnim interpretiranjem procesov in oblikovanosti površja, vključujoč, kako oblike površja vplivajo na poselitev, gospodarsko rabo in življenje človeka nasploh.

Nekaj dodatnih pojasnil glede obravnave **geoloških dob**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_2_b_Priporo%C4%8Dila_za_obravnavo_geolo%C5%A1kih_dob.docx) in izbranih **pojmov**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_2_a_geomorfolo%C5%A1ka_in_geolo%C5%A1ka_terminologija.docx) je v prilogi.

V cilje oziroma standarde znanja te skupine ciljev so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit ter Podjetnost s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo, spoznava razlike med jeziki in razvija sporazumevalne zmožnosti;

- » poosebljanju vrednot trajnostnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepoznava in razume večplastne medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » telesni dobrobiti, kjer dijak spoznava in udejanja pravilno prehrano, gibanje, sprostitve in počitek;
- » iskanju in vrednotenju zamisli, odkrivanju priložnosti, ustvarjalnosti ter etičnem in trajnostnem razmišljanju, kar dijak udejanja ob podpori učitelja ob izbranem učnem izzivu;
- » iskanju, vključevanju in aktiviranju materialnih in človeških virov vključno z motiviranostjo in finančno in ekonomsko pismenostjo;
- » dejanjih za doseg ciljev ali želene prihodnosti, kar dijak udejanja s prevzemanjem pobude, načrtovanjem in upravljanjem, sodelovanjem in izkustvenim učenjem.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi (https://aplikacija.unzr.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » poljubno narišejo geološko časovno lestvico;
- » naredijo pregleden plakat ali drug izdelek o skupinah kamnin;
- » naredijo poskus, s katerim ugotavljajo vrste kamnin (npr. z eksperimentiranjem in opazovanjem uvrstijo posamezne vzorce kamnin v ustrezno skupino glede na nastanek (npr.: magmatske (predornine, globočnine), metamorfne (skrilave, masivne in posebne) in sedimentne kamnine (klastične, kemične in biokemične);
- » zberejo kar največ vzorcev kamnin in jih ustrezno opremijo s podatki;
- » s klorovodikovo kislino razlikujejo med nekaterimi karbonatnimi in nekarbonatnimi kamninami;
- » po spletu iščejo primere za različne tipe površja, erozijske in denudacijske procese oziroma posledice;
- » s kartografsko-slikovnim in drugim gradivom raziskujejo topografske prvine (reliefne oblike, geomorfološke procese, merijo in rišejo naklon itd.);
- » fotografirajo površinske oblike v svojem okolju, na različnih ekskurzijah in potovanjih ter jih predstavijo v šoli ali na spletu sošolcem.

PODNEBJE IN PODNEBNE SPREMEMBE

CILJI

Dijak:

○: opisuje sestavo ozračja (atmosfere);

SC (2.1.3.1)

○: razlikuje vreme in podnebje;

SC (1.1.1.1 | 1.1.2.1 | 5.3.5.3)

○: opredeli vlogo državne meteorološke službe (ARSO);

○: našteje in pojasnjuje podnebne dejavnike ter osnovne podnebne elemente in globalno kroženje zraka;

SC (1.1.1.1 | 1.1.2.2)

○: raziskuje vzroke za oblikovanje toplotnih pasov in podnebnih tipov;

○: raziskuje vire vremenske napovedi, razlaga vremenski zemljevid in pojasni vremensko napoved;

SC (1.1.4.1 | 4.1.2.1)

○: pojasnjuje vpliv podnebja na geografske značilnosti pokrajine (rastlinstvo, vodovje, prst, poselitev, gospodarstvo);

SC (2.1.1.1)

○: s klimogramov prepozna glavne tipe podnebij, jih umesti na zemljevidu in pojasni njihove značilnosti;

SC (1.1.4.1)

○: vrednoti vlogo človeka pri onesnaževanju zraka in oblikuje predloge rešitev izbranega primera;

SC (5.1.5.1 | 5.2.1.1 | 2.3.1.1 | 2.3.1.2)

○: pojasnjuje vpliv toplogrednih plinov na podnebne spremembe;

SC (5.1.4.1 | 2.1.1.1 | 2.2.1.2)

○: utemeljuje potrebo po spremembi načina življenja za blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje.

SC (5.1.4.1 | 2.2.1.1 | 2.3.1.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» našteje najpomembnejše pline, ki sestavljajo ozračje, in opiše glavne značilnosti troposfere in stratosfere;

» pojasni pojma vreme in podnebje in na primeru razloži razliko med njima;

» našteje in opiše podnebne elemente: temperaturo, relativno zračno vlago, višino padavin, zračni tlak, veter;

- » razloži vpliv glavnih podnebnih dejavnikov na značilnosti podnebja;
- » razlikuje pojma toplotni pas in podnebni tip ter pojasni njun nastanek;
- » interpretira vremenski zemljevid in pojasni vremensko napoved;
- » imenuje in na zemljevidu pokaže ter omeji pet toplotnih pasov;
- » opiše in pojasni značilnosti glavnih podnebnih tipov, jih umesti na zemljevidu sveta, sklepa na značilnosti pokrajine;
- » navede sestavine klimograma ter ga nariše ročno in digitalno;
- » analizira klimograme in razbere značilnosti toplotnega pasu in podnebnega tipa za izbrani klimogram ter klimograme primerja med seboj;
- » opiše negativen učinek treh izbranih onesnaževal na sestavo ozračja, človekovo zdravje in pokrajino;
- » našteje najpomembnejše vire toplogrednih plinov po dejavnostih (industrija, promet, energetika, kmetijstvo) in predlaga rešitve;
- » s pomočjo klimogramov analizira podnebje izbranega kraja iz druge polovice 20. stoletja in začetka 21. stoletja in predvidi podnebje v prihodnje.

TERMINI

- sestava atmosfere ◦ vreme ◦ podnebje ◦ podnebni element ◦ nastanek padavin ◦ veter ◦ barična tvorba
- vremenotvorno središče ◦ vremenska fronta ◦ toplotni pas ◦ podnebni tip ◦ onesnaževanje ozračja
- globalno segrevanja ozračja ◦ ogljična nevtrálnost ◦ podnebni dejavnik

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Cilji s področja podnebja in podnebnih sprememb so različni in segajo od ciljev, ki zahtevajo spominsko znanje, do ciljev, ki zahtevajo grajenje odnosa do podnebnih sprememb. Tako lahko učitelj uporabi različne oblike in metode dela.

Pri realizaciji ciljev priporočamo, da učitelj uporabi različne grafe, zemljevide in slike ter drugo grafično gradivo, ki lahko pomagajo dijakom bolje razumeti pojme, kot so podnebje, vremenski vzorci in podnebne spremembe. Dijaki lahko simulirajo različne podnebne scenarije in njihove učinke, razpravljajo o različnih dejavnikih, ki prispevajo k podnebnim spremembam, kot so emisije toplogrednih plinov, krčenje gozdov in industrijske dejavnosti. S študijo primerov lahko predstavijo konkretne primere iz različnih delov sveta, kjer so podnebne spremembe že opazne, in analizirajo vzroke. Dijaki naj raziskujejo in predstavijo posledice podnebnih sprememb na lokalni in globalni ravni, vključno z vplivi na ekosisteme, zdravje ljudi in gospodarstvo. Pojasnjevanje vpliva podnebja na geografske značilnosti pokrajine (rastlinstvo, vodovje, prst, poselitev, gospodarstvo) lahko učitelj realizira s primeri različnih pokrajin in njihovih podnebnih značilnosti, dijaki pa lahko pripravijo študije primerov o vplivu podnebja na izbrane pokrajine ali v skupinah oz. v okviru celotnega razreda razpravljajo o tem, kako podnebje vpliva na lokalno gospodarstvo in poselitev.

S skupinskimi projekti lahko dijaki razvijajo in predstavljajo rešitve za zmanjšanje vpliva podnebnih sprememb, kot so obnovljivi viri energije, trajnostno kmetijstvo in zmanjšanje odpadkov. Pri cilju, da dijak utemeljuje potrebo po spremembi načina življenja za blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje, priporočamo, da učitelj izhaja iz izkušenj dijakov ali prikaže primere uspešnih praks za zmanjšanje vpliva človekovih dejavnosti na podnebje, nasprotno pa lahko dijaki pripravijo akcijske načrte za zmanjšanje svojega ogljičnega odtisa in razpravljajo o tem, kako lahko vsak posameznik prispeva k blaženju podnebnih sprememb. Glede na možnosti je smiselno izvesti tudi praktične delavnice, kjer lahko dijaki praktično preizkusijo nekatere prilagoditvene strategije, npr. sajenje dreves, recikliranje ali varčevanje z energijo.

Zelo pomemben je odnosni vidik s spodbujanjem kritičnega mišljenja in aktivnega državljanstva, kjer naj učitelj spodbuja dijake k razpravi o vlogi politike in zakonodaje pri reševanju podnebnih sprememb ter o pomenu aktivnega državljanstva ali pa spodbuja dijake, da organizirajo dogodke za ozaveščanje o podnebnih spremembah v svoji skupnosti.

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Digitalna kompetentnost ter Podjetnost s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo, spoznava razlike med jeziki in razvija sporazumevalne zmožnosti;
- » poosebljanju vrednot trajnostnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume komplekse medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » informacijski in podatkovni pismenosti, kjer dijak brska, išče, vrednoti in upravlja s podatki ter digitalnimi vsebinami;
- » iskanju in vrednotenju zamisli, odkrivanju priložnosti, ustvarjalnosti ter etičnem in trajnostnem razmišljanju;
- » iskanju, vključevanju in aktiviranju materialnih in človeških virov vključno z motiviranostjo in finančno in ekonomsko pismenostjo;
- » dejanjih za doseg ciljev ali želene prihodnosti, kar dijak udejanja s prevzemanjem pobude, načrtovanjem in upravljanjem, sodelovanjem in izkustvenim učenjem.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi (https://aplikacija.unzr.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » lahko predlagajo teme, ki jih zanimajo, npr. vpliv podnebnih sprememb na lokalno okolje, globalno segrevanje, obnovljivi viri energije;
- » uporabijo orodja, kot so Google Earth, ArcGIS Online ali Climate Interactive, za analizo podatkov in vizualizacijo rezultatov;
- » ogledajo si meteorološko postajo ali vremensko hišico;
- » seznanijo se s pripomočki in metodami opazovanja vremena ter njegovo predstavitvijo (zemljevidi);
- » opazujejo vreme in merijo temperature, padavine, oblačnost, veter idr.;
- » razvrščajo podatke v preglednice, rišejo klimograme in interpretirajo razlike med njimi;
- » spremljajo vremenske napovedi za Evropo in Slovenijo;
- » naredijo referat o slikah oblačnosti po svetu s kratko razlago;
- » naredijo primerjavo podnebja nekoč (pred letom 1980) in danes v domači pokrajini v kontekstu podnebnih sprememb;
- » opravijo intervjuje z lokalnimi strokovnjaki, znanstveniki ali člani skupnosti, ki so neposredno prizadeti zaradi podnebnih sprememb;
- » ustvarijo in uporabijo spletne ankete za zbiranje podatkov glede podnebnih sprememb v širši skupnosti;
- » izdelajo akcijske načrte za zmanjšanje vpliva podnebnih sprememb v njihovi skupnosti, npr. organizacija čistilnih akcij, sajenje dreves, ozaveščanje ipd.

Dodatne možnosti so nakazane v **prilogi**

(https://aplifikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_3_realizacija_podnebnih_ciljev.docx).

PRSTI IN RASTLINSTVO

CILJI

Dijak:

○: ugotavlja, kaj so prsti in opiše njihove osnovne sestavine (mineralni delci, organska snov, voda, zrak);

SC (1.1.2.1)

○: razlaga lastnosti prsti, kot so zrnavost (tekstura), barva in reakcija prsti;

SC (1.1.2.2)

○: navede pedogenetske dejavnike ter opredeli njihov vpliv na pedogenezo;

○: razčleni in pojasni profil prsti z njenimi horizonti O, A, E, B, C in R;

I: *pojasnjuje pomen premeščanja drobnih delcev znotraj profila iz E v B horizont;*

I: *opiše lastnosti G horizonta;*

○: vrednoti pomen prsti za obstoj življenja na planetu in vlogo v ekosistemu;

SC (2.2.1.1 | 2.2.2.1)

○: izpostavi različne načine človekovega vplivanja na prsti;

SC (2.3.1.1 | 2.3.1.2)

○: interpretira vpliv dejavnikov okolja (podnebje, prsti, voda, relief) in človeka ter drugih živih bitij na rastlinstvo;

SC (2.1.3.1 | 5.3.5.3)

○: vrednoti pomen rastlinstva za človeka;

SC (2.2.1.1)

○: povezuje značilne skupine rastlinstva na Zemlji, skupaj z izbranimi najbolj značilnimi prstmi, in jih uvršča v podnebne tipe.

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» razloži pojem prsti/tla;

» razloži glavne lastnosti prsti;

» opiše pomen pedogenetskih dejavnikov na razvoj in spreminjanje prsti (pedogenezo);

» ob ustreznem prikazu našteje in opiše značilne horizonte prsti O, A, E, B, C in R;

» pojasni pomen premeščanja drobnih delcev znotraj profila iz E v B horizont;

- » opiše lastnosti G horizonta;
- » razloži vlogo prsti v ekosistemu in za človeka (zagotavljanje hrane, vpliv na zadrževanje vode, kroženje in zadrževanje hranil, življenjski prostor);
- » razloži pojem degradacije prsti in analizira ukrepe za njeno preprečevanje;
- » opiše ukrepe za izboljšanje primernosti prsti za kmetijstvo;
- » pojasni vpliv dejavnikov okolja (podnebje, prsti, voda, relief) in človeka ter drugih živih bitij na rastlinstvo;
- » razloži pomen rastlinstva za človeka (kroženje hranil in vode, proizvodnja biomase in hrane, uravnavanje podnebja in poplav, čiščenje vode in zraka, preprečevanje erozije);
- » ob ustreznem slikovnem gradivu prepozna tip pokrajine s tipično skupino rastlinstva in prsti.

TERMINI

◦ lastnost prsti ◦ profil prsti ◦ horizont prsti ◦ tip prsti ◦ pomen prsti ◦ rastlinstvo ◦ prst/tla ◦ pedogenetski dejavnik

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Obravnava učnih ciljev v tej skupini ciljev do neke mere temelji na nadgradnji ciljev iz osnovne šole. To pomeni, da so dijakom že znani nekateri pojmi s tega področja, predvsem s področja rastlinstva, v manjši meri pa so se v osnovni šoli že srečali tudi z obravnavo prsti.

Dijaki najprej ugotavljajo, kaj so prsti in spoznavajo njihove osnovne sestavine. Sledijo cilji, ki se nanašajo na glavne lastnosti prsti, za njimi sledijo cilji o pedogenetskih dejavnikih. V nadaljevanju se cilji navežejo na spoznavanje profila in horizontov prsti, pomen in degradacijo prsti zlasti pod vplivom človeka.

Sledijo učni cilji, namenjeni rastlinstvu, ki obravnavajo vpliv okolja in človeka na rastlinstvo ter pomen rastlinstva za človeka. Zadnji cilj je svojevrstna sinteza obravnave prsti in rastlinstva. Namenjen je skupnemu pregledu značilnih skupin rastlinstva in prsti na Zemlji. Ta pregled lahko naredimo tudi ločeno tako, da pregled prsti po svetu naredimo že pri obravnavi prsti, pregled rastlinstva pa na koncu obravnave rastlinstva, vsekakor pa je medsebojna primerjava obeh geografskih elementov te skupine ciljev zelo pomembna.

Dodatna razlaga pojmov v zvezi s prstmi je v **prilogi**

(https://aplikacija.unzr.si/api/gradiva/Priloga_3a_prsti.docx).

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj in Podjetnost s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo, spoznava razlike med jeziki in razvija sporazumevalne zmožnosti;
- » poosebljanju vrednot trajnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;

- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume komplekse medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » reševanju problemov na področju digitalne tehnologije, kjer dijak spozna možnosti reševanja tehničnih težav, kreativno uporablja tehnologije in prepozna potrebe po digitalnih kompetencah;
- » dejanjih za doseg ciljev ali želene prihodnosti, kar dijak udejanja s prevzemanjem pobude, načrtovanjem in upravljanjem, obvladovanjem nepredvidenih situacij, sodelovanjem in izkustvenim učenjem.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi

(https://aplikacija.unzr.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Pri obravnavi te skupine ciljev prsti priporočamo, da učitelj glede na interes dijakov in druge možnosti obravnava tudi prsti in rastlinstvo v domači pokrajini (npr. barva, tekstura, rastlinske vrste). Pri tem dijaki lahko:

- » spoznajo profilno jamo in njen izkop ali namesto tega uporabijo že narejen usek (npr. ob cesti, reki), kjer del očistijo ter opazujejo profil s horizonti in ga opišejo;
- » v domači pokrajini opišejo glavne značilnosti opazovane lokacije (relief, podnebje, vode, kamnine, rastlinstvo, vpliv človeka itd.) in jih skušajo povezati z nekaterimi lastnostmi prsti (npr. strm relief – plitve prsti, pojav erozije; njiva – skromna količina humusa, gozd – večje količina humusa idr.);
- » opišejo vidne in druge značilnosti vzorca prsti iz domače pokrajine (npr. barva, zrnastost (tekstura), zračnost, sestava, prepustnosti za vodo);
- » izdelajo pomanjšan profil prsti;
- » zbirajo gradivo o rastlinstvu in živalstvu v izbrani pokrajini (območju) in to povežejo s podnebno-rastlinskimi in višinsko-rastlinskimi pasovi;
- » fotografirajo in ugotavljajo rastlinstvo (vrste rastlin) v naravi in ugotovitve primerjajo s teoretičnimi spoznanji;
- » s pomočjo različnih spletnih zemljevidov in mobilnih aplikacij spoznavajo in prepoznavajo posamezne skupin in lastnosti prsti ter rastlinstva;
- » določijo vsaj pet (indikatorskih) rastlinskih vrst in sklepajo o rastiščnih pogojih;

naredijo poročilo o svojem opazovanju in raziskovanju prsti in/ali rastlinstva.

NARAVNE NESREČE

CILJI

Dijak:

○: navede glavne naravne nesreče, ki so posledica zlasti geomehanskih/geoloških vzrokov (padec meteorita, izbruh vulkana, potres, cunami, blatni in drobirski tok, plaz, usad, skalni podor itd.) in pojasnjuje njihove vzroke ter posledice;

SC (1.1.2.2 | 2.2.1.1)

○: navede glavne naravne nesreče, ki so posledica zlasti hidrometeoroloških vzrokov (poplava, orkan, tajfun, tornado, veter, snežni plaz, žledolom, zmrzal, pozeba, obilne snežne padavine, snegolom, suša, požar) in pojasni njihove vzroke ter posledice;

SC (1.1.2.2 | 2.2.1.1)

○: razpravlja o vplivu naravnih nesreč na človeka in možnih prilagoditvah družbe in (samo)zaščitnih ukrepih ljudi ob pojavu.

SC (2.1.3.1 | 2.2.1.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » pojasni ključne vzroke in posledice naravnih nesreč geomehanskega/geološkega nastanka;
- » pojasni ključne vzroke in posledice naravnih nesreč hidrometeorološkega nastanka;
- » ovrednoti posledice naravnih nesreč z vidika ekosistema ter človeka in njegovih dejavnosti;
- » razloži možne ukrepe za preprečevanje naravnih nesreč s poudarkom na lokalnem okolju.

TERMINI

○ vulkanizem ○ ognjenik (vulkan) ○ izbruh (erupcija) ○ potres ○ cunami ○ blatni tok ○ drobirski tok
 ○ zemeljski plaz ○ usad ○ poplava ○ tropski ciklon ○ vihar ○ vetrolom ○ snežni plaz ○ žledolom ○ zmrzal
 ○ pozeba ○ toča ○ suša ○ požar ○ piroklastični tok ○ skalni podor ○ 100-letna poplava ○ žled ○ obilne snežne padavine

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Med naravnimi nesrečami naj da učitelj poudarek poplavam, vremenskim ujmam (toča, žled, veter, suša), plazovom in potresom, ki so najbolj pomembne naravne nesreče v Sloveniji. Vremenske ujme so vsakoletni pojav, pogostejše tudi zaradi podnebnih sprememb. V povezavi z vremenom oz. količino padavin v kratkem času so poplave, ki so v Sloveniji prav tako vsakoletni pojav. Zaradi razgibanega (strmega) površja, slabo

sprijetih kamnin ali preperinske podlage so v Sloveniji pogosti tudi plazovi in usadi (pas v predalpskih pokrajinah med Idrijsko-Cerkljanskim hribovjem in Kozjanskim ter Strojna in Kozjak). Potresi so redkejši pojav, a povzročijo veliko gmotno škodo (Ljubljana, Zgornje Posočje, Kozjansko), zato jih je smiselno obravnavati bolj poglobljeno. Strokovna revija, namenjena obravnavi naravnih nesreč, je Ujma

(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/7zc2sxn>) (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/7zc2sxn>), kjer lahko učitelji in dijaki najdejo za pouk zanimive in koristne prispevke, vezane tako na Slovenijo kot širše.

Posamezni cilji se lahko realizirajo pri obravnavi drugih skupin ciljev, npr. vulkanizem pri zgradbi Zemlje, potresi in cunamiji pri zgradbi Zemlje oz. tektoniki litosferskih plošč, pobočni procesi (skalni podori, plazovi, usadi in drugo), blatni in drobirski tok pri sklopu ciljev o oblikovanosti površja, pri čemer jih je treba obravnavati tudi v povezavi s podnebnimi dejavniki (zlasti padavinami). Preostale naravne nesreče so v (naj)večji meri pogojene s podnebnimi dejavniki oz. vremenom ali pa so kombinacija s še drugimi dejavniki (npr. požari in lakota). Izpustili smo pojem oz. pojav monsunske deževje, najbolj značilen pojav v Aziji, ki naj se obravnava pri regionalni geografiji Azije. Zlasti podnebno ali vremensko pogojene nesreče je smiselno povezovati tudi s sklopom ciljev v zvezi s podnebnimi spremembami, saj podnebne spremembe vplivajo na večjo pogostnost in intenziteto teh pojavov. Lakoto lahko učitelj obravnava tudi pri sklopu ciljev o prebivalstvu ali kmetijstvu. Padec meteorita lahko vključimo pri obravnavi geoloških dob, vendar naj učitelj ne zahaja v podrobnosti, lahko pa po načelih diferenciacije in individualizacije zainteresirani dijaki pripravijo referat ali poročilo in ju predstavijo sošolcem.

Pri vseh ciljih je nujno opozoriti dijake tudi na posledice oz. nevarnosti naravnih nesreč za življenje ljudi in načine zmanjševanja tveganj za njihov nastanek in ustrezno ukrepanje ob pojavih.

Priporočamo, da se vulkanizem obravnava ne samo z vidika nevarnosti, ki jo predstavljajo vulkanski izbruhi, temveč tudi iz prednosti, ki jo lahko ima vulkansko ali postvulkansko delovanje za človeka (termalna voda, vir mineralnih surovin (žvepla), vulkanske kamnine kot osnova za rodovitno prst idr.). Priložnosti za obravnavo vulkanizma so tudi pri regionalni geografiji sveta (Azija, Afrika, Severna in Srednja Amerika), Evrope (Italija, Islandija) in tudi Slovenije (nekdanja območja vulkanizma in nahajališča vulkanskih kamnin danes).

Nekatere naravne nesreče, razdeljene po **geomehanskem**

([https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT Priloga 4a Naravne nesre%C4%8De zaradi geomehanskih vzrokov \(2\).docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT%20Priloga%204a%20Naravne%20nesre%C4%8De%20zaradi%20geomehanskih%20vzrokov%20(2).docx)) in **hidrometeorološkem vzroku**

([https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga 4 b Naravne nesre%C4%8De zaradi hidrometeorolo%C5%A1kih vzrokov.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga%204%20b%20Naravne%20nesre%C4%8De%20zaradi%20hidrometeorolo%C5%A1kih%20vzrokov.docx)), smo posebej izpostavili v prilogah.

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost ter Trajnostni razvoj s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo in razvija sporazumevalne zmožnosti;
- » poosebljanju vrednot trajnostnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume kompleksne medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

VODOVJE

CILJI

Dijak:

○: analizira sestavo hidrosfere;

SC (1.1.2.1)

○: raziskuje dejavnike in zakonitosti delovanja vodnega kroga;

○: sklepa o pomenu vodovja na Zemlji za naravo in človeka;

○: opiše glavne lastnosti morja;

○: razlaga oblike gibanja morske vode in pojasni njihov pomen;

SC (5.1.2.2 | 5.3.5.3)

I: vrednoti pomen morij oz. oceanov;

○: ugotavlja značilnosti tekočih voda in njihov pomen za naravo in človeka;

SC (1.1.2.1 | 2.2.1.2)

○: opredeli in razloži različne vrste jezer po nastanku (ledeniško, tektonsko, kraško/presihajoče, umetno);

○: primerja pretočna jezera in jezera brez odtoka,

○: razlaga pomen mokrišč;

○: pojasnjuje različne vrste podzemne vode in vrednoti njihov pomen;

○: analizira podatke o kakovosti oz. okoljskih problemih stoječih in tekočih voda ter jih predstavi;

SC (1.1.4.1 | 4.1.1.1 | 4.3.1.1)

I: preučuje problem voda v lokalnem okolju (možnost poplave, ekoremediacije in drugo človekovo preoblikovanje struge ali posege ob strugi).

SC (2.2.2.1 | 2.2.3.1 | 4.1.2.1 | 4.3.1.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» razloži sestavo hidrosfere ter pomen sladke vode;

» pojasni zakonitosti delovanja malega in velikega vodnega kroga;

» pojasni pomen vodovja na Zemlji za naravo in človeka;

» ob zemljevidu primerja lastnosti (slanost, temperatura) morij različnih geografskih širin;

» opiše in pojasni različne oblike gibanja morske vode (valovanje, plimovanje, morski tokovi);

- » opiše in pojasni **vpliv morskih tokov na podnebje**;
- » *razloži ekosistemski in gospodarski pomen morij in oceanov*;
- » s pomočjo hidrogramov pojasni značilnosti pretoka in ugotovi vrsto rečnega pretočnega režima (snežni, dežni, mešani);
- » presodi pomen tekočih voda z vidika narave in družbe (poplave, gospodarska raba, vodna oskrba);
- » s pomočjo zemljevida poimenuje primere jezer po vrsti nastanka;
- » opredeli pojem mokrišče in pojasni pomen mokrišč;
- » razloži nastanek in pomen **proste podzemne vode** in ujete podzemne vode (arteške vode);
- » pojasni ključne dejavnike in probleme **onesnaževanja voda**;
- » *opiše posebnosti voda v lokalnem okolju (nevarnost poplav, preoblikovanost struge in obvodnih površin).*

TERMINI

- vodovje (hidrosfera) ◦ vodni krog (hidrološki cikel) ◦ morje ◦ ocean ◦ porečje ◦ vodni pretok ◦ jezero
- mokrišče ◦ podzemna voda ◦ kakovost voda ◦ trajnostna raba vodnih virov

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Skupina ciljev obsega cilje s področij sestave hidrosfere: morij in oceanov, voda na kopnem (tekoče vode, stoječe vode, podzemne vode), gospodarskega pomena in varovanja voda ter vodnih virov. V strokovni literaturi ta področja vključujejo hidrogeologija, hidrologija in hidrogeografija.

Namen te skupine ciljev je, da dijaki spoznajo hidrosfero kot povezan sistem, ki pomembno vpliva na druge geografske sfere, in ovrednotijo posamezne prvine hidrosfere ter človekove vplive nanje z vidika trajnosti.

Dijakom so mnogi pojmi s tega področja znani že iz osnovne šole, vključno z vodnim krogom, vrstami voda, podzemnimi vodami idr., zato predlagamo, da jih učitelj vključuje po principu ponovitve oz. se bolj poglobljeno posveti pomenu voda, vpetosti le-teh v geografsko pokrajinsko prepletenost in varovanju voda s poudarkom na primerih iz Slovenije in sveta.

Tudi pojem **podzemne vode** (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_4_c_podzemna_voda.docx) in vodonosnik ter načine pretakanja vode v njem spoznajo učenci že v OŠ, zato je na tem mestu potrebna ponovitev oz. nadgradnja cilja, saj je podzemna voda prevladujoč in najpomembnejši vodni vir v Sloveniji, enako velja za mnoga območja na svetu. Določene prvine tega sklopa ciljev je treba poudariti na višjih stopnjah gimnazijske vertikale, npr. arteška voda naj se ponovno izpostavi pri Avstraliji, areična in endoreična območja pri Aziji, posebej pa zaradi vrste nastanka kot tudi zaradi količine in pomena izpostavimo jezera tudi v Afriki.

Obravnava podrobne delitve svetovnega morja na oceane in morja se nahaja med drugim v članku o regionalizaciji sveta za šolske potrebe v Sloveniji (Polšak, A., Senegačnik, J., Stojilković, B. (2023). Regionalizacija sveta za šolske potrebe v Sloveniji. *Geografija v šoli*, 31(1), 26–48), ki povzema delitev iz dela Limits of Oceans

and Seas (Monte Carlo, 1953. <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/zhjxdkh> (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/5zd3i19>)). Tako podrobna delitev za pouk geografije v gimnaziji ni smiselna, dovolj je, da dijaki poznajo način oz. sistem delitve in novejšo delitev na pet oceanov. Pri tem lahko učitelj omeni razvrstitev morij na robna in sredozemska, vendar to ni ključni cilj.

Za realizacijo izbirnega cilja, da dijak *ovrednoti pomen morij oz. oceanov*, priporočamo, da dijaki samostojno raziščejo pomen morij oz. oceanov z vidika, da so le-ti:

- » življenjski prostor,
- » vir hrane,
- » vir nafte, zemeljskega plina in drugih rudnin (sol, pesek, premog, železova ruda, rudnine na dnu globokih morij) pa tudi sladke vode,
- » prometna pot (kje so najpomembnejše poti oz. območja),
- » turistično pomembni,
- » trajnostno občutljivi ekosistemi (končni cilj kopnih voda, onesnaževanje iz zraka, z ladij in z drugimi dejavnostmi) idr.

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Digitalna kompetentnost ter Podjetnost s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo, spoznava razlike med jeziki in razvija sporazumevalne zmožnosti;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume kompleksne medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » informacijski in podatkovni pismenosti, kjer dijak brska, išče, vrednoti in upravlja s podatki ter digitalnimi vsebinami;
- » ustvarjanju digitalnih vsebin s pomočjo razpoložljivih aplikacij in programske opreme, kjer dijak razvija, dopolnjuje obstoječe digitalne vsebine ali jih ponovno izdeluje ter pri tem spoštuje avtorske pravice;
- » iskanju in vrednotenju zamisli, odkrivanju priložnosti, ustvarjalnosti ter etičnem in trajnostnem razmišljanju;
- » dejanjih za doseg ciljev ali želene prihodnosti, kar dijak udejanja s prevzemanjem pobude, načrtovanjem in upravljanjem, sodelovanjem in izkustvenim učenjem.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » na spletu poiščejo podatke o pretoku za izbrane/najbližje vodomerne postaje in izrišejo hidrogram ter določijo rečni pretočni režim;
- » poiščejo vire za kakovostno oceno voda v Sloveniji in naredijo poročilo;
- » na terenu fotografirajo vodotok od zgornjega do spodnjega toka;
- » merijo lastnosti vodotoka (profil, dolžino itd.) vodne struge (profil, stanje bregov, erozijo in posledice itd.) in vode same (hitrost, temperaturo, videz/kalnost, vonj, pH, vsebnost dušikovih in fosforjevih hranil/spojin itd.);
- » obišejo vodarno ali čistilno napravo.

OBČA DRUŽBENA GEOGRAFIJA

OBVEZNO

OPIS TEME

Tema Obča družbena geografija obsega skupine ciljev Prebivalstvo in poselitev; Uvod v gospodarstvo; Kmetijstvo; Rudarstvo, energetika in industrija; Izbrane storitve.

Osnovni namen teme je raziskovati odnose med človekom in naravo, ki v sodobnosti postajajo vse pomembnejši, še posebej v kontekstu načina življenja rastoče globalne populacije ter gospodarstva. Družbena geografija postavlja v središče pozornosti študijo vpliva vedno obsežnejših človekovih posegov v naravno okolje in posledično načrtovanje trajnostnega gospodarskega razvoja. Zaradi tega pri tej temi zelo izstopa pomen vzgojnega in odnosnega vidika pri vseh obravnavanih vsebinah, kar vključuje boljše spoznavanje sveta z več zornih kotov (večperspektivnost), s tem tudi razumevanje drugih civilizacij ter posledično nujno krepitev sožitja.

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

Termini

V tem razdelku navajamo razširjen nabor terminov oz. pojmov in pojmovnih zvez, ki jih učitelj obravnava pri skupinah ciljev te teme. Zapis pomeni, da so poudarjeno zapisani le ključni pojmi, ki so v učnem načrtu navedeni že v posebnem polju **Termini**, učitelj pa poleg teh obravnava še tu zapisane pojme in pojmovne zveze.

Učitelj pri skupini ciljev **Prebivalstvo in poselitev** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **gostota poselitve** (gostota prebivalstva),
- » **naravno gibanje prebivalstva**, rodnost, umrljivost, naravni prirast*, model demografskega prehoda,
- » **selitve (migracije)**, selivec (migrant), odseljevanje (emigracija), priseljevanje (imigracija), odseljenec (emigrant), priseljenec (imigrant), selitveni (migracijski) saldo, stalna selitev, začasna selitev, notranja selitev, zunanja selitev, legalna selitev, ilegalna selitev, prostovoljna selitev, prisilna selitev, begunec, okoljski begunec,
- » **sestava prebivalstva, starostna sestava prebivalstva**, starostna skupina prebivalstva, staranje prebivalstva, spolna sestava prebivalstva, prebivalstvena (starostna) piramida, demografski režim, projekcija prebivalstva,
- » **narodna sestava prebivalstva**, narod, narodnost, narodna manjšina, etnična skupina, večkulturna ali multikulturna družba,

- » **verska sestava prebivalstva**, vera (veroizpoved), krščanstvo, kristjan, katoličan, pravoslavna vera, protestant, judovstvo, islam, musliman, sunit, šiit, hinduizem, hindujec, budizem, budist, vzhodnoazijska vera,
- » **ekonomska sestava prebivalstva, izobrazbena sestava prebivalstva, jezikovna sestava prebivalstva**, medetnični spor, jezikovni spor,
- » **mestno naselje, podeželsko naselje**, urbanizacija, suburbanizacija, mestne funkcije,
- » mestni tloris, osrednje poslovno središče (*central business district*), nakupovalno središče, etnična četrt, marginalno (barakarsko) naselje, slum, favela, *shanty town*, *bidonville*, *barrios*,
- » somestje (konurbacija),
- » gentrifikacija.

*Prirast (Stat. urad RS) ali prirastek (Geografski terminološki slovar, 2005; Slovar slovenskega knjižnega jezika). Neenotna uporaba pojma tudi v geografski in demografski stroki.

Učitelj pri skupini ciljev **Uvod v gospodarstvo** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **gospodarska dejavnost, primarna dejavnost, sekundarna dejavnost, terciarna dejavnost, kvartarna dejavnost.**

Učitelj pri skupini ciljev **Kmetijstvo** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **oblika kmetijstva**, ekstenzivno kmetijstvo, intenzivno kmetijstvo, samooskrbno kmetijstvo, tržno kmetijstvo, monokulturno kmetijstvo, polikulturno kmetijstvo, specializirano kmetijstvo, trajnostnostno kmetijstvo, ekološko kmetovanje, biološko kmetovanje,
- » **kmetijska panoga**, poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo, vinogradništvo,
- » **raba zemljišč, zemljiška kategorija**, gozd, travnik, pašnik, njiva, vinograd, sadovnjak, obdelovalne površine,
- » pesticidi, mineralna gnojila.

Učitelj pri skupini ciljev **Rudarstvo, energetika in industrija** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **naravni vir**, obnovljiv vir, neobnovljiv vir,
- » fosilno gorivo,
- » energetska surovina, kovinska mineralna surovina, nekovinska mineralna surovina, redka kovina,
- » trajnostno rudarstvo,
- » **trajnostna raba energije**, energetska revščina, energetska neodvisnost, energetska učinkovitost,
- » gospodarska dejavnost, **industrija**, industrijska panoga, težka industrija, lahka industrija, predelovalna dejavnost, obrt,

- » industrijska revolucija, **industrializacija**, industrijska država, industrijska pokrajina, industrijska družba, **deindustrializacija**, **po(st)industrijska družba**,
- » **lokacijski (razmestitveni) dejavnik**, stara industrijska dejavnost, nova industrijska dejavnost, industrija visoke tehnologije, tehnološki park, delovna sila, finančni kapital, tržišče, gospodarska kriza.

Učitelj pri skupini ciljev **Izbrane storitve** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **promet**, vodni promet, cestni promet, železniški promet, zračni promet, cevovod, elektrovod,
- » trajnostne oblike prometa, trajnostna mobilnost,
- » prometna infrastruktura,
- » **telekomunikacije**,
- » **turizem**, domači turizem, mednarodni turizem, počitniški turizem, izletniški turizem, sezonski turizem, celoletni turizem, zimski turizem, poletni turizem, obmorski turizem, gorski turizem, zdraviliški turizem,
- » turistični cilj, turistični kraj, turistična pokrajina,
- » turistična ponudba, turistična infrastruktura.

Vključevanje skupnih ciljev

Ta tema vključuje tudi skupne cilje z vseh petih področij (Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit, Digitalna kompetentnost ter Podjetnost), ki so podrobneje pojasnjeni pri posameznih skupinah ciljev.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Vrstni red skupin ciljev sicer sledi logičnemu zaporedju geografske stroke, a (kot je izpostavljeno v didaktičnih priporočilih predmeta kot celote) učitelja ne zavezuje k takšnemu sosledju, še zlasti ob njegovi avtonomiji, različnih možnostih povezovanja vsebin oz. ciljev znotraj predmeta, upoštevanju medpredmetnega povezovanja, diferenciacije in individualizacije. Širina problematike družbene geografije je zelo obsežna in vsaj enako pomembna kot vsebine fizične geografije, vendar priporočamo, da se učitelj pri obravnavi aktualnega sklopa omeji na zapisane cilje, v nadaljevanju gimnazijske vertikale, še posebej pri regionalni geografiji sveta (in Evrope), se namreč cilji družbene geografije nadgrajujejo oz. problemsko in v kontekstu pokrajinske prepletenosti posebej izpostavljajo. To pomeni, da je pri regionalni geografiji sveta (in Evrope) večji poudarek na družbeni geografiji kot na fizičnogeografskih okvirih.

Predlagamo, da se skupine ciljev s področja družbene geografije obravnavajo tako, da se nakažejo povezave znotraj področij družbene geografije in tudi povezave s fizičnim (naravnogeografskim) okoljem – zlasti kjer prihaja do pomembnega vpliva človeške družbe na naravnogeografske prvine, pa tudi tam, kjer naravnogeografske prvine pomembno vplivajo na delovanje človeške družbe. Pri tem naj učitelj uporablja primere od globalne do lokalne ravni s poudarkom na celostni obravnavi, saj so geografski procesi medsebojno povezani in soodvisni.

Didaktične možnosti izvedbe pouka so različne. Pri nekaterih ciljih je dovolj osnovna obravnava tematike oz. seznanitev z osnovnimi pojmi in razumevanjem njihovega pomena (npr., da dijak razlikuje osnovne pojme v zvezi z etnično sestavo prebivalstva, se seznani s pojmi v zvezi z naravnim gibanjem števila prebivalcev, s selitvami, da dijak ugotovi in našteje glavna svetovna verstva, pozna delitev gospodarstva na skupine dejavnosti, vrste zemljiških kategorij ipd.), drugi cilji pa vključujejo številne izvedbene možnosti, da dijaki sami ugotavljajo procese in zakonitosti ali pa jih je možno realizirati v obliki diskusije za in proti, okrogle mize, pisanja različnih člankov za različen namen in občinstvo ter z drugimi oblikami in metodami dela. Dijak lahko selitve prebivalstva analizira s strani prebivalstva, ki se seli, ter s strani prebivalstva, ki jih sprejme, opisuje nastanek in značilnosti sodobnih večkulturnih družb in pojasni vlogo posameznika za sožitje v družbi, vrednoti pomen kmetijstva za oskrbo s hrano in surovinami ter vzdrževanja kulturne pokrajine oz. podeželja, na izbranem primeru analizira stopnjo trajnostnosti turizma ter predlaga smernice za njegov nadaljnji trajnostni razvoj ipd. Realizacija mnogih tovrstnih ciljev omogoča projektno načrtovanje in izvajanje dela, sodelovanje, vključevanje odnosnega vidika z etičnimi in moralnimi vprašanji itd., kar pomeni nujno vključevanje skupnih ciljev z vseh petih področij.

PREBIVALSTVO IN POSELITEV

CILJI

Dijak:

○: ob pomoči tiskanih in digitalnih tematskih zemljevidov ugotavlja vzroke za različno razporeditev prebivalstva po svetu ter išče povezavo z naravnim in družbenim okoljem;

○: opiše glavne pojme v zvezi z naravnim gibanjem prebivalstva in pojasni vzroke, ki vplivajo na razlike v naravnem prirastu;

SC (1.1.2.2)

○: razlikuje različne oblike selitev glede na čas, prostor, vzrok zakonske okvire in stopnjo prisile;

○: razlaga vzroke in posledice različnih vrst selitev ter pojasni njihove posledice za območja odselitev in priselitev;

○: selitve prebivalstva analizira s strani prebivalstva, ki se seli, ter s strani prebivalstva, ki jih sprejme;

SC (3.3.4.1)

○: argumentira, zakaj so selitve prebivalstva zgodovinska stalnica in so posledica spreminjajočih se pogojev za življenje in drugih vzrokov;

I: *analizira statistične podatke o gibanju števila prebivalcev in predvidi njihov nadaljnji razvoj;*

○: razlikuje (tri) glavne starostne skupine prebivalstva;

○: raziskuje probleme staranja prebivalstva oz. starajočih se družb;

I: na papir ali v Excelu riše in preučuje starostne piramide, za kar uporabi različne statistične vire;

O: razlikuje osnovne pojme v zvezi z etnično sestavo prebivalstva;

O: opisuje nastanek in značilnosti sodobnih večkulturnih družb in se zaveda vloge posameznika za sožitje v družbi;

SC (3.3.4.3 | 3.3.5.3)

O: našteje glavna svetovna verstva;

O: razlikuje značilnosti glavnih svetovnih verstev in njihov pomen za družbo in/oz. vpliv na vsakdanje življenje ljudi;

SC (3.3.1.2 | 3.3.4.1 | 3.3.4.3)

O: na podlagi statističnih in grafičnih podatkov ugotavlja prebivalstvene strukture in vzroke za njihovo spreminjanje skozi različna (zgodovinska) obdobja;

SC (4.3.1.1)

O: na različnih primerih ugotavlja in pojasnjuje vzroke in pomen različne sestave prebivalstva, pri čemer pojasni pomen strpnega sobivanja v družbi in vzroke za možna nasprotja;

SC (1.2.2.1 | 1.2.2.2)

O: pojasni osnovno delitev naselij na podeželska in mestna;

O: raziskuje različne dele mest;

O: razlaga razvoj in preobrazbo mestnih (urbanih) in suburbanih naselij ter njihove probleme;

SC (2.2.3.1)

O: ugotavlja vzroke in pomen preobrazbe podeželja v sodobni družbi;

O: preučuje probleme marginalnih naselij ter njihovo razporeditev po celinah.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » ob pomoči zemljevida (atlasa ali izbrane aplikacije) poišče največje svetovne zgostitve prebivalstva in razloži vzroke/pogoje za njihov nastanek;
- » v Evropi ali Sloveniji poišče eno območje izjemne gostote prebivalstva in drugo območje izjemno redke poselitve ter obrazloži vzroke za navedeno razliko;
- » izračuna povprečno gostoto poselitve s pomočjo podatkov o številu prebivalstva in velikosti izbrane države;
- » razloži vse pojme v zvezi z naravnim prirastom;
- » razlikuje štiri faze demografskega prehoda in zna uvrstiti značilne prebivalstvene (starostne) piramide posameznih držav v posamezne faze demografskega prehoda;

- » opredeli glavne pojme v zvezi s selitvami;
- » opiše glavne skupine vzrokov za selitve (gospodarski; politični; verski; osebni; podnebni);
- » pojasni, zakaj je pomembna vključenost (integracija) migrantov v deželah priselitve;
- » po obliki prebivalstvene piramide prepozna značilnosti prebivalstvene strukture in opredeli demografski režim;
- » pojasni probleme staranja prebivalstva oz. starajočih se družb;
- » interpretira prebivalstvene piramide različnih držav in *analizira druge statistične podatke ter jih poveže s možnimi projekcijami razvoja prebivalstva teh držav;*
- » na papir ali v Excelu po danih podatkih nariše in pojasni različne starostne piramide;
- » pojasni pojme, ki se uporabljajo v zvezi z etnično sestavo prebivalstva;
- » razloži nastanek in značilnosti sodobnih večkulturnih družb;
- » na primeru pojasni pomen sožitja večkulturnih družb;
- » na zemljevidu sveta pokaže razširjenost glavnih svetovnih verstev;
- » razlikuje osnovne značilnosti glavnih svetovnih verstev in pojasni njihov pomen za družbo oz. vpliv na vsakdanje življenje ljudi;
- » na primeru pojasni kako različne sestave prebivalstva omogočajo strpno sobivanje v družbi;
- » na zemljevidu pokaže območje, kjer poteka medetnični spor ter na kratko razloži vzroke in posledice navedenega spora;
- » na osnovi slikovnega gradiva prepozna in opiše značilnosti podeželskih in mestnih naselij;
- » na osnovi slikovnega gradiva razlikuje različne dele mest od poslovnih središč do predmestij;
- » razloži različne oblike preobrazbe mest in značilnosti somestij ter velemest;
- » razloži proces suburbanizacije;
- » imenuje vsaj dve somestji mednarodnega pomena ter ju pokaže na zemljevidu;
- » ovrednoti glavne probleme marginalnih naselij;
- » pojasni spremenjeno vlogo podeželja v sodobni družbi.

TERMINI

- gostota poselitve
- naravno gibanje prebivalstva
- selitve (migracije)
- sestava prebivalstva
- starostna sestava prebivalstva
- narodna sestava prebivalstva
- verska sestava prebivalstva
- ekonomska sestava prebivalstva
- izobrazbena sestava prebivalstva
- jezikovna sestava prebivalstva
- mestno naselje
- podeželsko naselje

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Prebivalstvo

Namen te skupine ciljev je, da dijaki spoznajo različne prebivalstvene strukture in pomen, ki ga imajo različni deleži prebivalstva v teh strukturah. Različna sestava prebivalstva glede na narodnost, starost, versko in jezikovno pripadnost, pa tudi razlike glede ekonomske sestave pomenijo različnost v družbi in različne interese posamezne skupine, ki niso nujno usklajeni. Zaradi tega prihaja do različnih problemov, ki jih države oz. skupnosti različno rešujejo, pomenijo pa lahko tudi oteževalne okoliščine za mednarodno sodelovanje in sožitje. Zaradi tega je pomembno, da dijaki spoznajo, od kod izvirajo te razlike in da je v sodobni družbi treba zagotoviti pravice vseh prebivalcev, ne le prevladujoče skupine.

Poleg tega je namen te skupine ciljev, da dijaki spoznajo vzroke za različno gostoto poselitve, ki so lahko posledica tako naravnih razmer kot družbenega razvoja ali kombinacije obojega. Iz različne gostote izhajajo tudi raznoliki problemi, ki jih morajo reševati države oz. skupnosti. Prav tako je pomembno spoznati vzroke in dinamiko naravnega ter selitvenega gibanja prebivalstva, saj vpliva neposredno na skupno število prebivalstva, na starostno in druge strukture prebivalstva, ki pa pomenijo za posamezne države oz. skupnosti različne družbene izzive (pomanjkanje delovne sile, izseljevanje kvalificiranih ljudi, spremembe v jezikovni, verski ali narodnosti strukturi idr.).

Pri obravnavi ciljev v tej skupini priporočamo uporabo ustreznih zemljevidov, grafikonov in drugih načinov prikazovanja podatkov v zvezi z gostoto poselitve, jezikovno, versko in drugimi sestavami prebivalstva, uporabo različnega statističnega gradiva in programov oz. aplikacij, dostopnih zlasti v digitalni obliki na spletu (nekaj povezav je objavljenih tudi med literaturo za to skupino ciljev). Med bolj pogoste oblike prikazovanja starostne in spolne sestave prebivalstva spadajo tudi starostne piramide, ki si jih lahko dijaki ogledajo v različnih virih (npr. na portalu Statističnega urada RS SiStat) ali pa jih sami izdelajo.

Nekatere probleme pri obravnavi **prebivalstvenih struktur**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_5_a_Nekateri_problemi_prebivalstvenih_struktur.docx)

izpostavljam v posebnem dokumentu.

Dodatno: Kako iz statističnih podatkov v Excelu **narišemo starostno piramido**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_5_b_Risanje_starostne_piramide_izbrane_dr%C5%BEEave_lekt.docx)?

Poselitev

Geografija poselitve, vključujoč geografijo naselij, je pomembna z več razlogov:

- » preučuje človeška bivališča (podeželska, mesta in druga), ki se razlikujejo po načinu življenja, velikosti, zgradbi, ureditvi, funkciji in pomenu v pokrajini;
- » ugotavlja vpliv naravnih danosti na naselja, kot so relief, zemljišče, rečna mreža, naravni viri idr.;
- » ugotavlja razvoj naselij, ki prinaša gospodarske, socialne, morfološke idr. spremembe (npr. depopulacija v odmaknjenih naseljih, kar povzroča opuščanje hiš ali naselij in s tem spreminjanje kulturne pokrajine);
- » preučuje vpliv družbenih sistemov in političnih odločitev na razvoj naselij in s tem na geografsko okolje;

- » preučuje krajevno identiteto oz. zavest o kraju, ki je posledica zgodovinskega razvoja, ki so ga oblikovali ljudje, in v kateri se odražajo tako kulturne kot tudi naravne prvine.

Vseh teh vidikov pri tem sklopu ni možno obravnavati, zato naj učitelj razmestitev, velikost in razvoj naselij postavi v širši družbeni in naravni okvir, saj so naselja nastala tako na podlagi naravnih možnosti (ravnine, doline, obalna območja ipd.) kot družbenih vplivov (obrambni položaj, trgovske poti, političnouporna funkcija idr.) ali pa ob kombinaciji obojega (npr. nahajališča različnih virov ipd.). Pomembno je, da so se ti razlogi skozi zgodovino spreminjali, kar je pomenilo vzpon nekaterih in stagnacijo ali zaton drugih.

Obravnava naselij na svetovni ravni naj bo informativnega oz. splošno preglednega značaja, saj je več možnosti za poglobljeno obravnavo konkretnih primerov pri regionalni geografiji sveta (in Evrope). Tam se lahko dijaki tudi podrobneje seznajajo s posebnostmi poselitve posameznih območij. To lahko vključuje med drugim tudi podrobnejšo seznanitev s kontinuiteto poselitve oz. prevzemom prvotne tlorisne zasnove mest, obravnavo marginalnih naselij, ki jih po celinah tudi različno poimenujejo (slum, favela, shanty town, bidonville, barrios). Torej ni nujno, da dijaki spoznajo vse pojme, vezane na geografijo poselitve in naselij v aktualnem sklopu, saj se le ti vključujejo še v druge skupine ciljev pri regionalni geografiji sveta in Evrope.

Pri obravnavi ciljev s področja poselitve in naselij priporočamo uporabo grafičnega gradiva (npr. slikovnega za obravnavo videza naselij in različnih zemljevidov oz. tematskih zemljevidov). Učitelj lahko izhaja tudi iz primerov poselitve in delitve naselij v Sloveniji, potem pa preide na svetovno raven, zlasti tam, kjer pri nas ni ustreznih primerov (npr. aglomeracij in vele mest ipd.).

V cilje oziroma standarde znanja v zvezi s prebivalstvom in naselji so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit ter Digitalna kompetentnost s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo, spoznava razlike med jeziki in razvija sporazumevalne zmožnosti;
- » aktivnem državljanstvu, kjer dijak privzema odnos do človekovih pravic, razvija veščine etične refleksije, državljske države in kritičnega mišljenja;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume komplekse medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » socialni dobrobiti, kjer se dijak zaveda lastnega vedenja, raznolikosti družbenih skupin, razvija komunikacijske spretnosti, se uri v sodelovanju in reševanju konfliktov, empatiji in prosocialnem vedenju;
- » ustvarjanju digitalnih vsebin s pomočjo razpoložljivih aplikacij in programske opreme, kjer dijak razvija, dopolnjuje obstoječe digitalne vsebine ali jih ponovno izdeluje.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Pri realizaciji ciljev s področij prebivalstva, naselij in gospodarstva priporočamo uporabo statističnih virov, na podlagi katerih lahko dijaki raziščejo različne sestave prebivalstva, značilnosti poselitve in naselij ter gospodarstva. V literaturi so navedeni nekateri možni spletni viri.

UVOD V GOSPODARSTVO

CILJI

Dijak:

- utemeljuje delitev gospodarstva na glavne skupine dejavnosti;
- ugotavlja spreminjanje pomena posameznih skupin dejavnosti skozi čas.
- SC (2.3.1.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » našteje značilne dejavnosti po glavnih skupinah dejavnosti;
- » opiše in utemelji spreminjanje pomena posameznih skupin dejavnosti skozi čas.

TERMINI

◦ gospodarska dejavnost ◦ primarna dejavnost ◦ sekundarna dejavnost ◦ terciarna dejavnost ◦ kvartarna dejavnost

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Ta skupina ciljev je uvodna in krajša, ker je osnovni namen, da se dijaki seznani z gospodarskimi dejavnostmi, kar se kasneje pojavlja v nekaterih drugih sklopih oz. ciljih. Ni namen, da bi dijaki poznali vse možne delitve in metodologije, ampak, da se zavedajo, da so gospodarske dejavnosti različne in jih je zaradi sorodnosti možno povezovati v tri ali štiri skupine (sektorje) ter da na teh klasifikacijah temeljijo tudi različni statistični podatki, ki jih uporablja geografija kot stroka in jih lahko vključujemo tudi v pouk geografije. V preteklosti je bila običajna delitev oz. združevanje dejavnosti v tri sektorje, danes prevladuje v štiri.

Primer delitve na 4 skupine dejavnosti:

1. **Primarne dejavnosti:** Vključuje dejavnosti, kot so kmetijstvo, ribištvo, gozdarstvo, rudarstvo.
2. **Sekundarne dejavnosti:** Sem spadajo industrija, gradbeništvo in energetika.
3. **Terciarne dejavnosti:** Ta sektor obsega storitvene dejavnosti, kot so trgovina, turizem, promet in bančništvo.
4. **Kvartarne dejavnosti:** Vključuje zdravstvo, šolstvo, javno upravo in druge.

Nekateri strokovnjaki med kvartarne dejavnosti vključujejo samo informacijske sisteme in tehnologijo, znanost in raziskovanje ter izobraževanje in svetovanje.

Statistični urad RS in Eurostat delita sektorje na več 100 (celo več kot 1600) dejavnosti. Po tej klasifikaciji jih je smiselno združiti v:

5. **Primarne dejavnosti:** Vključuje dejavnosti v zvezi s pridobivanjem naravnih virov, kot so kmetijstvo, ribištvo, gozdarstvo in rudarstvo.
6. **Sekundarne dejavnosti:** Vključuje industrijske (predelovalne, proizvodne) dejavnosti, gradbeništvo in energetiko.
7. **Terciarne dejavnosti:** Obsega v glavnem nematerialne storitvene in druge dejavnosti, kot so trgovina, turizem, promet, bančništvo, zdravstvo, šolstvo, javna uprava idr.

Vir: Stat.si. Pregled klasifikacije. <https://www.stat.si/Klasje/Klasje/Tabela/5531>
(<https://www.stat.si/Klasje/Klasje/Tabela/5531>)

Delitev na osnovi stopnje v proizvodnji verigi:

- » primarne dejavnosti (pridobivanje in proizvodnja surovin kot npr. koruza, ribe, les, premog ali železo);
- » sekundarne dejavnosti (vključuje transformacijo surovin in polizdelkov v dobrine kot npr. železo v avtomobil in gradbeništvo in še nekatere);
- » terciarne dejavnosti (nudenje storitev porabnikom ali gospodarstvu kot npr. varstvo otrok, kinematografija, bančništvo).

Delitev na osnovi lastništva:

- » javni sektor,
- » zasebni sektor,
- » prostovoljni sektor (volunterstvo).

Delitev na osnovi vrste izdelka (produkta):

- » industrijski sektor (industrija),
- » storitve.

Tudi Svetovna banka še vedno deli skupine dejavnosti na 3 skupine dejavnosti (1. kmetijstvo, gozdarstvo in ribolov, 2. rudarstvo, kamnolomi, predelovalna industrija, energetika, vodooskrba, gradbeništvo in 3. trgovina, promet, nastanitve, telekomunikacije, finančne in zavarovalniške dejavnosti, dejavnosti nepremičnin, znanstvene dejavnosti, administrativne dejavnosti, obrambne dejavnosti, šolstvo, zdravstvo, kulturne dejavnosti, osebne storitve in dejavnosti zunaj države).

Viri: United Nations (2008). *International Series M No. 4/Rev.4 Standard Industrial Classification of All Economic Activities -Revision 4*. <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/qxdkrol> (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/qxdkrol>) in World Bank. *World Development Indicators*. <https://wdi.worldbank.org/table>
(<https://wdi.worldbank.org/table>)

V učnem načrtu smo zaradi preglednosti upoštevali okvirno delitev na **tri skupine dejavnosti**. Izjema je rudarstvo, ki po tej delitvi spada v skupino primarnih dejavnosti, a smo ga uvrstili med sekundarne dejavnosti, ker gre poleg rudarjenja pogosto tudi za osnovno predelavo rude (taljenje, izdelava koncentrata itd.). Ker je v okviru terciarnega in kvartarnega sektorja zelo veliko dejavnosti, smo iz teh področij posebej izdvojili kot izbrane (skupine) dejavnosti promet, telekomunikacije in turizem.

V cilj oziroma standard znanja je prav tako umeščen skupni cilj s področja Trajnostni razvoj s poudarkom na zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive.

Učitelj navedeni skupni cilj realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

IZBRANE STORITVE

CILJI

Dijak:

- opiše vrste prometa ter opredeli njegov razvoj in pomen skozi čas;
- kritično osvetli pomen sodobnega prometnega in telekomunikacijskega omrežja v današnji družbi in trajnostnih oblik mobilnosti ter ugotavlja, kako lahko te oblike mobilnosti spodbujajo vsakodnevno gibanje in vplivajo na ohranjanje zdravja ter dobrega počutja;
- SC (2.1.3.1 | 3.2.1.1)
- utemeljuje pomen prometa in digitalne tehnologije kot dejavnika globalizacije sveta;
- preučuje vpliv digitalne tehnologije na gospodarsko strukturo in primerja centralizacijo in razpršenost, ki ju omogoča le-ta;
- razlikuje glavne vrste turizma;
- razlaga dejavnike za razvoj različnih vrst turizma;
- ugotavlja pomen turizma za gospodarstvo ter njegov vpliv na človekove dejavnosti in naravno okolje;
- na izbranem primeru analizira stopnjo trajnostnosti turizma ter predlaga smernice za njegov nadaljnji trajnostni razvoj;
- SC (2.2.1.1 | 2.2.1.2)
- I: s pomočjo različnih virov preiskuje turizem v izbrani/domači pokrajini z vidika ponudbe in povpraševanja ter predstavi ugotovitve.
- SC (1.1.1.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » razloži razlike med vrstami prometa v preteklosti in sedanjosti;
- » opiše vpliv posameznih vrst prometa na pokrajino, druge gospodarske dejavnosti in način življenja;
- » utemelji stopnjo trajnostnosti pri posamezni vrsti prometa;
- » ovrednoti pomen telekomunikacijskih omrežij za življenje ljudi;
- » opiše značilnosti glavnih vrst turizma;
- » pojasni naravne in družbene dejavnike za razvoj različnih vrst turizma ter ovrednoti njihovo trajnostnost;
- » na podlagi slike ali zemljevida določi vrsto turizma na izbranem območju ter sklepa o njegovem prihodnjem razvoju;

» pojasni možnosti za razvoj turizma v izbrani/domači pokrajini oz. lokalnem okolju.

TERMINI

◦ promet ◦ telekomunikacije ◦ turizem

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Skupina ciljev vključuje cilje s področja prometa, telekomunikacij in turizma, čeprav bi lahko v storitve oz. v terciarni gospodarski sektor po slovenski ali mednarodni klasifikaciji uvrstili še številne druge dejavnosti. Čeprav v promet v širšem pomenu spadajo tudi telekomunikacije, smo jih v ciljih zapisali ločeno.

Promet in telekomunikacije sta danes pomembna dejavnika globalizacije sveta, saj sodobna prometna sredstva in telekomunikacije povezujejo ljudi, prav tako pa omogočajo prenos dobrin do končnega uporabnika ne glede na mesto izvora, informacijsko-komunikacijska sredstva in omrežja pa zmorejo prenesti ogromno informacij hitro in na dostopen način.

Promet

Učitelj naj med drugim izpostavi tudi **pomen sodobnih prometnih omrežij** za mobilnost ljudi in globalizacijo blagovnega prometa. Prav promet je spremenil svet v globalno vas in je hkrati ključen za vse gospodarske dejavnosti. Poudari naj prednosti in slabosti posameznih vrst prometa. Prav tako naj učitelj izpostavi **trajnostne oblike** mobilnosti ljudi, realne možnosti za t. i. zeleni prehod v prometu in **druge izzive** (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_5_promet.docx). Problematika prometa se povezuje tudi s skupino ciljev Globalizacija in trajnostni razvoj ter cilji regionalne geografije.

Telekomunikacije

Ker k prometu v širšem pomenu prištevamo tudi komunikacije, smo jih vključili s posebnim ciljem. Prenos informacij po **telekomunikacijskih omrežjih** poteka bistveno drugače kot promet tovara ali ljudi. Mednarodna telekomunikacijska zveza (ITU) je telekomunikacije definirala kot vsak prenos, oddajanje ali sprejemanje znakov, signalov, besedil, slik in zvoka ali informacij kakršne koli druge vrste po žičnih, radijskih, optičnih ali drugih elektromagnetnih sistemih (ITU Radio Regulations. <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/hok3i23> (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/bmzu7yp>)). Gre torej za različne tehnologije za prenos informacij, ki npr. vključujejo žično in mobilno telefonijo, mikrovalovne komunikacije, optična vlakna, satelite, radijsko in televizijsko oddajanje, internet in telegrafe. To pomeni, da lahko telekomunikacije opredelimo kot prenos (oddajanje in sprejemanje) informacij in kot dejavnosti, ki se ukvarjajo s tem.

Predlagamo izpostavitve izjemnega pomena telekomunikacij v sodobnem svetu, saj omogočajo hitro in obsežno izmenjavo informacij skoraj kjerkoli po svetu in so pomemben dejavnik globalizacije.

Turizem

Turizem ni pomemben samo z vidika soodvisnosti s pokrajino, temveč je tudi oblika promocije in usmerjanja pozornosti na kulturno dediščino in naravne vrednote neke pokrajine, kar mu daje izjemen kulturni, zgodovinski in državljanski pomen, obenem pa je velik vir motivacije dijakov za geografske vsebine. Zaradi tega

priporočamo čim bolj angažirano vključevanje dijakov v obliki refleksije potovalnih izkušenj in različnih oblik diskusij na podlagi izkušenj dijakov ali vabljenih gostov.

Turistična območja precej ali pa popolnoma spremenijo podobo pokrajine in s tem vplivajo na njeno prvotno funkcijo. Turizem je (lahko) velik okoljski problem. To se kaže v veliki porabi vode, količini odpadkov, prometu itn. Vendar so znani tudi mnogi primeri trajnostnega turizma (npr. v Alpah in tudi pri nas), ki jih lahko učitelj izpostavi na tem mestu ali pa jih vključi pri regionalni geografiji sveta, Evrope ali Slovenije. Izjemno velik pomen ima turizem na gospodarstvo in na kulturo ter način življenja ljudi. Zato morajo turiste v neki turistični pokrajini, mestu ali lokaciji sprejeti tudi domačini. Tudi to je lahko izhodišče za razpravo pri pouku.

V cilje oziroma standarde znanja te teme so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost ter Trajnostni razvoj s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo in razvija sporazumevalne zmožnosti;
- » poosebljanju vrednot trajnostnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume kompleksne medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

RUDARSTVO, ENERGETIKA IN INDUSTRIJA

CILJI

Dijak:

- : interpretira pomen pridobivanja različnih mineralnih surovin za družbo na lokalni in globalni ravni;
- : razlikuje obnovljive in neobnovljive energetske vire ter se zaveda njihove omejenosti;
- SC (2.1.1.1 | 2.2.1.2 | 2.3.1.1 | 2.3.3.1)
- : raziskuje lastnosti energetskih virov in ustreznih energetskih objektov;
- : razlaga spremembe v energetiki in rudarstvu v kontekstu trajnostnega razvoja v prihodnje;
- SC (2.3.1.2 | 5.3.3.2 | 5.3.4.1)
- : navede in presoja ukrepe za učinkovito rabo energije;
- : ugotavlja in opisuje razmestitvene dejavnike industrije in jih vrednoti skozi čas (od industrijske revolucije do globalizacije);
- : z vidika trajnostnega razvoja vrednoti globalizacijo industrije, surovin in potrošnje;
- SC (2.1.1.1 | 2.2.1.2 | 5.3.4.1 | 5.3.5.1)
- : presoja o vplivu industrije in z njo povezanih gospodarskih dejavnosti na razvoj pokrajin.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » **našteje glavne skupine mineralnih surovin (kovinske in nekovinske);**
- » **našteje obnovljive in neobnovljive energetske vire;**
- » primerja pomen energetskih virov za človeštvo nekoč in danes ter razloži vzroke za spremembe;
- » ovrednoti pomen različnih mineralnih surovin (železo, barvne kovine itd.) v obdobju zgodnje industrializacije in v današnjem času (redke kovine);
- » **opiše prednosti in slabosti rabe obnovljivih in neobnovljivih virov energije za družbo in okolje;**
- » **razloži prednosti in slabosti energetskih virov in ustreznih energetskih objektov: premoga, nafte, zemeljskega plina, jedrskih mineralnih surovin, hidroenergije; vetrne energije, energije Sonca, geotermičnih energetskih virov, energije biomase ter plimovanja in valovanja;**
- » razlikuje med različnimi vrstami rudnikov (dnevni in podzemni kop) in razloži koncept trajnostnega rudarstva;
- » **našteje in pojasni štiri različne primere učinkovite rabe energije;**

- » **razloži pojma energetska revščina in energetska neodvisnost** ter na aktualnih primerih pojasni vzroke in posledice;
- » **našteje tri razmestitvene dejavnike industrije** in analizira spreminjanje njihovega pomena skozi čas;
- » **opiše značilnosti predindustrijske, industrijske in poindustrijske družbe** ter jih poveže z demografskim prehodom in vplivi na okolje;
- » **našteje stare in nove industrijske panoge ter pojasni vlogo novih tehnologij pri razvoju industrije**;
- » **razloži sodobne ekonomsko-prostorske vidike delitve na globalni sever in jug** ter novejša premike globalnih središč;
- » **razloži pomen industrializacije na globalni ravni in novejši pojav deindustrializacije s preходом v postindustrijsko družbo.**

TERMINI

- naravni vir ◦ trajnostna raba energije ◦ industrija ◦ industrializacija ◦ deindustrializacija
- po(st)industrijska družba ◦ razmestitveni (lokacijski) dejavnik

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Učitelj lahko za realizacijo ciljev pri tej skupini ciljev uporabi različne interaktivne predstavitve v zvezi z energetskimi viri, dijaki lahko poiščejo statistične vire in druge podatke o obeh temeljnih vrstah virov in analizirajo slabosti in prednosti posameznih vrst virov. Dijaki lahko raziščejo načine pridobivanja surovin in njihov pomen za družbo skozi različna zgodovinska obdobja na lokalni ali globalni ravni. Učitelj naj spodbuja dijake k razmišljanju o prihodnjih trendih in inovacijah na tem področju. Možne so različne delavnice in simulacije, kjer dijaki preizkušajo različne ukrepe za varčevanje z energijo (tudi s primeri iz lokalne skupnosti). Za prikaz razvoja industrije lahko uporabimo različne zgodovinske vire. Učitelj naj spodbuja dijake k raziskovanju globalnih dobavnih verig in njihovih vplivov. Priporočamo uporabo simulacij in igro vlog za razumevanje celostnosti globalizacije.

Pri globalizaciji (cilj 6) je nujno procese povezati s cilji z vsebinami prometa.

V to skupino smo vključili tudi splošne cilje s področja trajnostnega razvoja in podjetnosti, ki jih lahko realiziramo predmetno ali medpredmetno. Nekaj možnosti:

- » **interdisciplinarni pristop**, ki pomeni povezovanje geografskih ciljev s tega področja z biologijo, kemijo, zgodovino, tudi ekonomijo in drugimi predmeti (npr., pri geografiji obravnavamo vpliv industrije in energetike na okolje, pri biologiji lahko obravnavamo ekosisteme in njihovo ohranjanje, pri ekonomiji pa trajnostne poslovne modele, ki so povezani s tem področjem);
- » **projektno delo** z izvajanjem projektov, kjer lahko dijaki raziskujejo lokalne trajnostne pobude, predlagajo izboljšave za šolo ali skupnost ali razvijajo inovativne ideje (npr. za povečanje energetske učinkovitosti);

- » uporaba resničnih življenjskih primerov ali študije primerov iz lokalnega in globalnega okolja, kako globalizacija industrije, surovin in potrošnje vpliva na trajnostnost;
- » simulacije in igre, ki dijakom omogočajo, da preizkusijo različne trajnostne strategije in vidijo (predvidijo) njihove učinke, kar lahko vključuje simulacije upravljanja z naravnimi viri, igre vlog o okoljskih politikah ipd.;
- » raziskave ter razprave in/ali debate o aktualnih trajnostnih vprašanjih, o trajnostni rabi naravnih virov in energije ter s tem razvijanje kritičnega mišljenja, sodelovanja in drugih veščin.

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Trajnostni razvoj in Podjetnost s poudarkom na:

- » poosebljanju vrednot trajnostnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume kompleksne medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » dejanjih za doseg ciljev ali želene prihodnosti, kar dijak udejanja s prevzemanjem pobude, načrtovanjem in upravljanjem, obvladovanjem nepredvidenih situacij, sodelovanjem in izkustvenim učenjem.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » s posnetki iz zraka, tematskimi zemljevidi, fotografijami in terenskim delom vrednotijo razvojne procese v izbrani pokrajini ali domačem okolju;
- » na podlagi statističnih virov in slikovno-grafičnega gradiva ugotavljajo prostorski razvoj gospodarskih dejavnosti.

V prilogi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_5_a_trajnostni_razvoj_in_podjetnost.docx) je navedenih še nekaj dodatnih možnosti.

KMETIJSTVO

CILJI

Dijak:

○ opisuje kmetijske panoge in različne oblike kmetijstva ter analizira vzroke za njihov nastanek in razlike med njimi;

○ raziskuje (ne)trajnostnost različnih oblik kmetijstva, vlogo gensko spremenjenih organizmov pri pridelavi hrane in pomen zdravega prehranjevanja;

SC (3.2.2.2 | 2.3.1.1)

○ razlikuje posamezne zemljiške kategorije;

I: *razlikuje obdelovalna in neobdelovalna zemljišča;*

○ vrednoti pomen kmetijstva za oskrbo s hrano in surovinami ter vzdrževanja kulturne pokrajine oz. podeželja;

SC (2.2.2.1 | 3.2.2.3)

○ vrednoti pomen kmetijstva v različno razvitih državah sveta;

○ s pomočjo različnih virov v izbrani/domači pokrajini vrednoti pomen kmetijstva s poudarkom na rabi zemljišč.

SC (2.1.3.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» opiše in pojasni **različne oblike kmetijstva z vidika razvoja, intenzivnosti in trajnostnosti ter razloži razlike med njimi;**

» ovrednoti vlogo kmetijstva v razvitih državah in v državah v razvoju;

» opiše **okoljske probleme intenzivnega kmetijstva;**

» **našteje zemljiške kategorije;**

» na primeru izbrane ali domače pokrajine pojasni pomen kmetijstva in opiše spremembe v rabi zemljišč;

» opiše in utemelji **pomen kmetijstva za oskrbo s hrano in surovinami ter vzdrževanja kulturne pokrajine oz. podeželja.**

TERMINI

○ oblika kmetijstva ○ kmetijska panoga ○ zemljiška kategorija ○ raba zemljišč

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Namen te skupine ciljev je, da dijaki spoznajo pomen današnjega kmetijstva, ki prek različnih panog zagotavlja večino hrane ljudem in je obenem tudi vir surovin za prehrabno in drugo predelovalno industrijo. Zato je med cilje vključena tudi seznanitev s kmetijskimi panogami in oblikami kmetijstva, kjer prehaja poudarek na trajnostnost le-teh. Priporočamo, da učitelj pri tem uporabi različne primere kmetijske prakse iz sveta in tudi iz Slovenije, saj je v današnji družbi še vedno premalo prisotno zavedanje tako o splošnem pomenu kmetijstva kot o problematiki okoljsko močno obremenjujočega kmetijstva in prisotnosti gensko spremenjenih organizmov in pretirane rabe zaščitnih sredstev (herbicidi, pesticidi, fungicidi, antibiotiki idr.) za rastlinsko in živalsko pridelavo. Priporočamo, da učitelj opozori na pomen kakovostno pridelane oziroma prirejene hrane, kratke proizvodne in predelovalne verige ter pomen lokalne pridelave. Vsebinsko-didaktični poudarek naj bo ne samo na opisu kmetijskih panog in oblik, ampak na presoji le-teh z vidika trajnostnosti, kamor prištevamo tudi oblikovanje in vzdrževanje kulturne pokrajine, saj kmetijstvo posega na daleč največji delež Zemljinega površja, če izvajamo vodne površine, gozdove in neproduktivna območja.

Zadnji cilj se nanaša na ovrednotenje pomena kmetijstva na primeru, ki ga izbere učitelj in lahko obsega njegov ekonomski pomen glede na druge gospodarske dejavnosti in število delovnih mest. Priporočamo ilustracijo s primerom rabe zemljišč, kjer dobijo dijaki uvid, koliko je v neki pokrajini kmetijskih in/ali obdelovalnih in nekmetijskih površin, kakšno je razmerje med kmetijskimi površinami in gozdom ter drugimi površinami ipd. Pri tem je pomembno tudi opozoriti na spremembe rabe zemljišč v nekem časovnem obdobju, še zlasti če gre za novo pridobljene kmetijske površine (npr. s krčenjem gozda v tropskih območjih) ali pa za kmetijstvo izgubljene površine zaradi prometa, urbanizacije in drugih dejavnikov. V podporo raziskovalnemu delu pri pouku je na voljo tudi mnogo spletnih aplikacij in virov statističnih podatkov, od tujih, npr. Organizacije ZN za prehrano in kmetijstvo (FAO), do domačih, npr. Podatki o kmetijstvu, ribištvi in gozdarstvu Statističnega urada ali Javni pregledovalnik grafičnih podatkov MKGP idr.

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Trajnostni razvoj ter Zdravje in dobrobit s poudarkom na:

- » poosebljanju vrednot trajnostnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume komplekse medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » telesni dobrobiti, kjer dijak spozna in udejanja pravilno prehrano, gibanje, sprostitve in počitek.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » po spletu iščejo primere za različne oblike kmetijstva po svetu ali v Sloveniji;
- » z zračnimi posnetki, tematskimi zemljevidi, fotografijami in terenskim delom vrednotijo pomen kmetijstva v izbrani pokrajini ali domačem okolju;
- » na podlagi statističnih virov in slikovno-grafičnega gradiva ugotavljajo prostorski razvoj kmetijstva v izbrani pokrajini ali domačem okolju;
- » fotografirajo različno rabo tal v svojem okolju, na različnih ekskurzijah in potovanjih ter slikovno gradivo predstavijo sošolcem;
- » uporabijo različna orodja (npr. Google Earth) za analizo podatkov s področja kmetijstva in vizualizacijo rezultatov;
- » fotografirajo in ugotavljajo oblike kmetijstva na neki lokaciji na podeželju in ugotovitve primerjajo s teoretičnimi spoznanji;
- » preučijo primer človekovih posegov v neko kmetijsko pokrajino in vrednotijo posledice;
- » z uporabo spleta raziščejo primere izrazitega razširjanja ali izrazitega zmanjševanja pomena kmetijskih dejavnosti v neki izbrani pokrajini ali v neki državi;
- » igra vlog: okrogla miza o pomenu kmetijstva za preskrbo Evropske unije ali Slovenije s hrano.

GEOGRAFIJA SVETA

OBVEZNO

OPIS TEME

Tema Regionalna geografija sveta na začetku vključuje novo skupino ciljev o globalnih izzivih sveta in trajnostnosti, ki ji sledijo skupine ciljev, povezane z obravnavo vseh celin razen Evrope, ki je samostojna tema učnega načrta. Antarktika in severno polarno območje sta, kot je že praksa v slovenski šolski geografiji, združena v skupino ciljev Polarna območja. Spoznavanje globalnih izzivov sveta in geografije celin stremi h kompleksnemu pogledu na Zemljino celostnost s poudarkom na razumevanju naravnih in družbenih procesov ter pojavov po celinah.

Vsaka skupina ciljev, vezana na celine, je zasnovana tako, da ima najprej zapisane cilje, ki na kratko opredelijo geografski okvir celine. Ta je pogosto osnovan na temeljnih naravnogeografskih in nekaterih družbenogeografskih značilnostih celine, nato pa sledijo cilji, ki so povezani s posebnostmi vsake celine in so pogosto rezultat družbenogeografske pestrosti. Nekateri vsebine, ki so jih dijaki v preteklosti spoznali že pri spoznavanju obče geografije, so pri posameznih celinah posebej poudarjene kot študija primera z namenom, da dijaki na konkretnem primeru pojav ali proces spoznajo in vrednotijo njegove posledice v prostoru. Pri izboru vsebin je pomembna tudi aktualizacija s cilji, ki so povezani s podnebnimi spremembami in ponekod tudi naravnimi nesrečami, ki vse bolj intenzivno spreminjajo globalno geografsko stvarnost.

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

Termini

V tem razdelku navajamo razširjen nabor terminov oz. pojmov in pojmovnih zvez, ki jih učitelj obravnava pri skupinah ciljev te teme. Zapis pomeni, da so poudarjeno zapisani le ključni pojmi, ki so navedeni v učnem načrtu že v posebnem polju **Termini**, učitelj pa poleg teh obravnava še tu zapisane pojme in pojmovne zveze.

Učitelj pri skupini ciljev **Globalni izzivi sveta in trajnostnost** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **gospodarska razvitost**, gospodarsko razvita država, država v razvoju, kazalnik razvitosti (bruto domači proizvod, indeks človekovega razvoja), kakovost življenja,
- » skupina G7, skupina BRICS,
- » **globalni izzivi**, **globalizacija** gospodarstva, pravična trgovina, transnacionalna/multinacionalna družba,
- » zmanjševanje potrošništva in količine odpadkov, varovanje življenjskega okolja, krožno gospodarstvo, samooskrba, zmanjševanje lakote, potenciali lokalnega okolja, zelena tehnologija, inovacija,
- » **trajnostnost**, trajnostni razvoj, ekološki odtis,
- » **prostorsko načrtovanje**, urejanje prostora.

Učitelj pri skupini ciljev **Azija** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Kavkaz, Himalaja, Tibet, Korejski polotok, Japonsko otočje, Filipini, Indonezijski polotok, Indonezijsko otočje, Veliko kitajsko nižavje, Indijski polotok, Dekanska planota, Gangeško nižavje, Bengalsko nižavje, Arabski polotok, Mezopotamija, Gobi,**
- » **ognjeni obroč, kriosol,**
- » **monsunsko kroženje zraka, poletni monsun, zimski monsun, tajfun,**
- » **endoreično območje, areično območje,**
- » **Aralsko jezero, Rumena reka (Huang He), Modra reka (Chang Jiang/Yangtze Kiang), Jez treh sotesk, Ind, Ganges, Bramaputra, Evfrat, Tigris,**
- » **cunami,**
- » **hinduizem, budizem, islam, krščanstvo, judovstvo,**
- » **OPEC, Perzijski zaliv, Iran, Irak, Saudova Arabija, Kaspijski bazen, ASEAN,**
- » **Kitajska, Indija, Japonska, Afganistan, azijski tigri, Južna Koreja, Singapur, Tajvan, Malezija, Tajska, Indonezija, Vietnam, Bangladeš,**
- » **zelena revolucija, samooskrbno kmetijstvo, nomadska živinoreja, plantažno kmetijstvo,**
- » **krčenje jezer, krčenje gozda (deforestacija),**
- » **medetični spor, krizno žarišče, Bližnji vzhod, Izrael, Palestina, Kašmir, Severna Koreja, Južna Koreja, Tajvan.**

Učitelj pri skupini ciljev **Afrika** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Severna Afrika, Egipt, Podsaharska Afrika, Nigerija, Sudan, Južnoafriška republika, Etiopija, Kenija**
- » **Atlas, Etiopsko višavje, Jezersko višavje, Zmajevo gorovje, Kapsko gorovje, Čadska kotlina, Kongovska kotlina, Kotlina Viktorijinega jezera, Kalaharijska kotlina,**
- » **Sahara, Namib, Kalahari, Benguelski morski tok, Kanarski morski tok, Mozambiški morski tok, Čadsko jezero, Viktorijino jezero, Tanganjiško jezero, Malavijsko jezero, Nil, Niger, Kongo, Zambezi,**
- » **Sahel, širjenje puščav (dezertifikacija),**
- » **monostruktarno gospodarstvo,**
- » **kolonializem, neokolonializem,**
- » **medetični spor, krizno žarišče.**

Učitelj pri skupini ciljev **Severna Amerika** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Združene države Amerike, Kanada,**
- » **Kanadski ščit, Apalači, Osrednje nižavje, Osrednje višavje, priobalna nižavja, Velike planjave, gorati zahod, Skalno gorovje, Velika kotlina,**

- » Misisipi, Reka sv. Lovrenca, Kolorado, Rio Grande, Velika jezera,
- » prelom sv. Andreja,
- » Kalifornija, Florida, Aljaska,
- » Mehiški zaliv, Zalivski, Labradorski in Kalifornijski morski tok,
- » poplave, hurikan, tornado, vdor hladnega zraka, pozeba,
- » informacijska družba,
- » staroselci, Američani evropskega porekla, Afroameričani, Latinskoameričani, azijski Američani, amerikanizacija, talilni lonec, kulturni mozaik, **multikulturalizem**, migracije,
- » poslovno središče (downtown), notranji del mesta, predmestje,
- » območje suburbanizacije, geto, gentrifikacija,
- » somestje (konurbacija), megalopolis,
- » mineralna surovina, hidravlično lomljenje,
- » industrijski pas, Pas rje, industrija visoke tehnologije, industrijski park, Sončni pas,
- » agrobiznis.

*Mineralne surovine vključujejo energetske, kovinske, nekovinske in preostale surovine.

<https://www.gov.si/teme/mineralne-surovine/> (<https://www.gov.si/teme/mineralne-surovine/>)

Učitelj pri skupini ciljev **Latinska Amerika** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Latinska Amerika, Srednja Amerika**, Mehika, Panama, **Južna Amerika**, Brazilija, Argentina, Peru, Kolumbija, Venezuela, **Karibsko otočje**, **Veliki Antili**, Kuba, **Mali Antili**, **Bahamski otoki**, **Andi**, **Amazonsko nižavje**, **Brazilsko višavje**, **Gvajansko višavje**, **Orinoško nižavje**, **Laplatsko nižavje**, **Gran Chaco**, **Pampe**, **Atakama**, **(Vzhodna) Patagonija**, **Jukatan**,
- » biotska raznolikost (biodiverziteta),
- » BRICS,
- » konkvistadorji, kolonialno gospodarstvo, haciende, plantaže, staroselci,
- » osamosvojitve, diktature,
- » metropola, barakarsko naselje.

Učitelj pri skupini ciljev **Avstralija in Oceanija** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Avstralija**, **Veliko razvodno gorovje**, **Srednjeavstralsko nižavje**, **Avstralski ščit**, **Tasmanija**, **Veliki koralni greben**,
- » Darling, Murray,

- » Velika avstralska puščava, outback, Uluru,
- » vrečarji, evkalipt,
- » Aborigini, politika »bele« Avstralije, družbena vključenost (integracija), multikulturni razvoj, Slovenci v Avstraliji,
- » arteška voda, **Veliki arteški bazen**,
- » **Nova Zelandija, Severni otok, Južni otok, Južne Alpe**,
- » Maori,
- » **Oceanija, Melanezija, Mikronezija, Polinezija**,
- » vulkanski otok, koralni otok, atol.

Učitelj pri skupini ciljev **Polarna območja** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Arktika, Antarktika, Grenlandija, Transantarktično gorovje**,
- » **Arktični ocean, Antarktični ocean**,
- » antarktična konvergenca, permafrost,
- » ozonska luknja.

Vključevanje skupnih ciljev

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni različni skupni cilji s poudarkom na področjih jezika, državljanstva, kulture in umetnosti ter trajnostnega razvoja, ki učitelja zavezujejo, da dijake prednostno usmerja k rabi strokovne terminologije, aktivnemu državljanstvu, posebej vrednot trajnostnosti, sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti in zamišljanju trajnostne prihodnosti. Skupni cilji so podrobneje pojasnjeni v didaktičnih priporočilih za to temo.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Zaradi poenotenega zapisa ciljev pri posameznih skupinah ciljev v zvezi s celinami, kakor smo zapisali pri opisu teme, priporočamo, da učitelj najprej kratko obravnava geografski okvir vsake celine. Količina ciljev, vezanih na osnovni geografski okvir, naj ne zavede k preveč natančni oz. časovno potratni obravnavi le-tega, saj gre za cilje, ki se navezujejo na predhodno znanje dijakov iz osnovne šole ter obče fizične geografije in deloma obče družbene geografije. Posledično ni potrebno niti smiselno znova poudarjeno in sistematično obravnavati vse naravnogeografske in deloma družbenogeografske značilnosti posamezne celine, temveč jih samo preletimo oz. osvežimo, da ustvarimo podlago za razumevanje in vrednotenje nadaljnjih specifičnih in problemskih vsebin. Pri usvajanju ciljev osnovnega geografskega okvirja priporočamo poudarek na čim bolj samostojnem branju in interpretaciji npr. kartografskih podlag. Pri usvajanju ciljev osnovnega geografskega okvirja bo treba sprva preveriti predznanje dijakov in se nato avtonomno odločiti, čemu je morda vendarle treba posvetiti še nekaj več pozornosti. Spomnimo tudi, da smo že pri obči geografiji zapisali, da naj učitelj pri obravnavi posameznih sestavin pokrajine vključuje čim več primerov z različnih ravni regionalne geografije (sveta, Evrope in tudi

Slovenije). Tako zmanjšujemo navidezno vrzel med občo in regionalno geografijo oz. pripomoremo k doumevanju kompleksne zasnove geografije ter prostorske realnosti.

Regionalna geografija celin naj se vsebinsko in časovno osredotoča na obravnavo posebnosti le-teh, kar je izpostavljeno v ciljih, ki sledijo osnovnemu geografskemu okvirju. Znotraj teh nekoliko bolj poudarjamo družbenogeografske tematike, ki pa so vedno obravnavane v kontekstu geografske celostnosti. Tako dijaki v gimnazijski vertikalni napredujejo od obravnave pretežno občin fizičnih do obravnave pretežno občin družbenih zakonitosti in nato do obravnave kompleksne povezanosti obojih na konkretnih regionalnih primerih. Tako splošno znanje uporabimo in konkretiziramo v realni prostorski stvarnosti. Tako tudi dosežemo razbremenitev obravnave in ponavljanja podobnih ali celo istih ciljev na različnih ravneh oz. pri različnih temah oz. skupinah ciljev.

Ob raznovrstnosti aktivnih učnih metod, oblik in različnih učnih pripomočkov (bistvena je raznovrstna vizualizacija območij) priporočamo, da se v načrtovanje obravnave sklopov ciljev intenzivno vključuje dijake že na ravni načrtovanja učnega procesa (npr. postavitve ciljev projektnega učnega dela ali določitev interesnih vsebinskih sklopov), nato pa tudi pri izpeljavi le-tega (npr. baziranje na dijaških interesih, kot so digitalni geografski/kartografski viri, šport, glasba, ples, umetnost, kulinarika, arhitektura, turistični potenciali). Ker gre v veliki meri za prenos občega znanja na konkretne regionalne primere ob uporabi različnih (učnih) pripomočkov in s tem na spoznavanje, kako se obče zakonitosti različno manifestirajo v različnih okoljih, je lahko zelo poudarjeno ustvarjalno individualno ali skupinsko delo dijakov.

Posebnosti pri obravnavi skupine ciljev **Globalni izzivi sveta in trajnostnost** so zapisane v didaktičnih priporočilih in jih tu posebej ne izpostavljamo.

V cilje oziroma standarde znanja pri tej temi so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit, Digitalna kompetentnost ter Podjetnost s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo, spoznava razlike med jeziki in razvija sporazumevalne zmožnosti;
- » aktivnem državljanstvu, kjer dijak privzema odnos do človekovih pravic, razvija veščine etične refleksije, državljanske države in kritičnega mišljenja;
- » poosebljanju vrednot trajnostnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume komplekse medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » telesni dobrobiti, kjer dijak spoznava pravilno prehrano, gibanje, sprostitev in počitek ter spozna pomen preventive pred različnimi oblikami zasvojenosti;
- » socialni dobrobiti, kjer se dijak zaveda raznolikosti družbenih skupin, razvija komunikacijske spretnosti, se uri v sodelovanju in reševanju konfliktov, empatiji in prosocialnem vedenju;

- » iskanju, vključevanju in aktiviranju materialnih in človeških virov vključno z motiviranostjo in finančno in ekonomsko pismenostjo;
- » dejanjih za doseg ciljev ali zelene prihodnosti, kar dijak udejanja s prevzemanjem pobude, načrtovanjem in upravljanjem, obvladovanjem nepredvidenih situacij, sodelovanjem in izkustvenim učenjem.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije. Podrobnejša navezava skupnih ciljev s predmetnimi cilji je razvidna pri ciljih v zvezi s posameznimi celinami.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/qradiva/04_Skupni_cilji.docx).

GLOBALNI IZZIVI SVETA IN TRAJNOSTNOST

CILJI

Dijak:

- : pojasnjuje glavne naravne in družbene vzroke za različno gospodarsko razvitost držav sveta;
- : opredeli dva kazalnika razvitosti (BDP, HDI) in ju vrednoti z vidika merjenja kakovosti življenja;
- : vrednoti pomen gospodarskega in političnega povezovanja držav npr. G7 in BRICS;
- SC (2.4.1.1 | 1.2.4.1)
- : ugotavlja in opisuje z gospodarskim razvojem in globalizacijo povezane izzive sveta;
- I: *preuči izbrano problematiko, povezana z gospodarskim razvojem in globalizacijo sveta;*
- SC (2.2.3.1 | 1.2.5.1 | 3.1.4.2)
- : razloži koncept trajnostnosti ter kritično ocenjuje povezanost lastnih vrednot in vrednot družbe s trajnostnostjo;
- SC (2.2.1.2 | 5.1.4.1 | 3.3.5.3)
- : na primeru vrednoti pomen harmoničnega sovplivanja vseh treh stebrov trajnostnosti za kakovostno bivanje na Zemlji ter za ohranitev življenjskih okolij na njej;
- : opisuje mednarodna in nacionalna prizadevanja za trajnostnost;
- SC (2.2.1.2 | 2.4.1.1)
- : razloži pojem ekološkega odtisa in ga presoja z vidika zelene trajnostne prihodnosti;
- SC (2.2.1.2 | 2.4.3.1 | 5.1.4.1)

○: vrednoti različne dejavnosti v globalnem in lokalnem okolju z vidika trajnostnosti ter oblikuje možne rešitve;

SC (2.3.2.1 | 2.4.3.1 | 3.1.4.2 | 5.1.5.1)

○: s konkretno dejavnostjo ali z načrtovanjem konkretne dejavnosti prispeva k uresničevanju trajnostnosti doma ali v lokalnem okolju;

SC (2.4.3.1 | 3.1.3.2 | 5.1.4.1 | 5.3.5.2 | 4.4.4.1)

○: interpretira prostor kot vrednoto, opredeljuje pomen prostorskega načrtovanja in vlogo javnosti ter posameznika pri sprejemanju odločitev o urejanju prostora.

SC (2.4.1.1 | 2.4.3.1 | 1.2.5.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » razlikuje pojma gospodarsko razvite države in države v razvoju, našteje primere le-teh;
- » opiše indeks bruto domači proizvod ter ga primerja z indeksom človekovega razvoja z vidika merjenja kakovosti življenja;
- » na primeru gospodarsko razvite države in države v razvoju pojasni naravne in družbene vzroke za njuno gospodarsko razvitost;
- » opiše pomen gospodarskega in političnega povezovanja držav (G7 in BRICS) v svetu;
- » našteje ključne globalne izzive;
- » pojasni izbrani primer, ki kaže globalno gospodarsko povezanost sveta;
- » obrazloži pojem trajnostnost in pojmovno zvezo trajnostni razvoj;
- » pojasni pomen ekološkega odtisa z vidika trajnostnosti;
- » predlaga možne trajnostne rešitve izbranega problema v lokalnem in/ali globalnem okolju z vidika posameznika in skupnosti in predvidi njegov razvoj;
- » pojasni pomen prostorskega načrtovanja z vidika upoštevanja trajnostnosti;
- » opiše primer trajnostne rešitve nekega problema iz sveta ali Slovenije.

TERMINI

◦ gospodarska razvitost ◦ globalni izziv ◦ globalizacija ◦ trajnostnost ◦ prostorsko načrtovanje

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Skupina ciljev z naslovom Globalni izzivi sveta in trajnostnost je namenjena celostnemu uvodu v spoznavanje svetovnih regij. Dijake usmerja od zaznavanja skupnih oz. globalnih aktualnih tem proti natančnejšemu preučevanju posameznih celin. Sklop ciljev vsebuje štiri ključne poudarke, ki pa so med seboj povezani:

različnost gospodarske razvitosti na svetu, globalizacija, globalni izzivi, vključno s trajnostnostjo ter prostorsko načrtovanje. Zaradi izjemnega pomena navedenih izhodišč za ves planet, jih izpostavljamo v posebnem poglavju, četudi so tako vidiki trajnostnosti kot tudi globalizacijski vidiki, gospodarski vidiki in vidiki odgovorne rabe prostora zajeti tudi v drugih poglavjih.

Razumevanje gospodarskih razlik v svetu in dejavnikov, ki nanje vplivajo, je osnova za to, da bodo dijaki doumeli, da ekonomsko pogojene različnosti, ki so ključno gorivo globalizacijskih procesov, niso črno-bele ali stereotipnega značaja. Globalizacijski procesi nam prinašajo mnoge ugodnosti, a na drugi strani povzročajo številne probleme, ki se globoko zajedajo v kakovost bivanja ter v zdravje planeta. Nujnost reševanja teh problemov lahko vidimo kot izzive, ki se jih mora zavedati ves svet. Med temi imajo veliko vlogo osebne in družbene aktivnosti, inovativnost in podjetnost v smeri zelenih tehnologij, zmanjševanje potrošništva in količine odpadkov, krožno gospodarstvo, samooskrba oz. spoštovanje potencialov lokalnega okolja ter varovanje življenjskih okolij nasploh. Naštete in druge tovrstne izzive lahko prepoznamo tudi v konceptu trajnostnosti. Z idejo trajnostnosti je povezano tudi odgovorno načrtovanje rabe prostora.

Ta sklop ciljev je splošno zasnovan, zato je lahko hitro preveč teoretičen, da bi ga dijaki zares razumeli. Zato je didaktična nujnost vključevanje primerov in ustreznih statističnih podatkov iz sveta in Slovenije tudi takrat, ko obravnavamo npr. pomen konceptov, kot je koncept trajnostnosti – učitelj naj predstavi oz. dijaki naj poiščejo primer/-e, ki pokaže/-jo, kaj dejansko pomeni harmonično sovplivanje vseh stebrov trajnostnosti, najsi gre za lokacijske primere, npr. državne politike (Nova Zelandija), ali za primere institucij/organizacij v lokalnem okolju (socialna podjetja, zelena podjetja itd.). Podobno velja za primere dobre in slabe ureditve prostora ali za primere dobrih in slabih posledic globalizacije, kot se kažejo na konkretnih lokacijah v svetu ali doma, oz. za primere pozitivnega reševanja globalnih izzivov.

Pri obravnavi globalizacije so izpostavljeni tudi politični vidiki povezovanja v svetu, ki so pogosto tesno prepleteni z gospodarskimi in predstavljajo pomembne centre moči in globalnega vpliva. Izpostavljeni sta zvezi BRICS in G7, učitelj pa lahko avtonomno oz. glede na aktualno stanje v svetu, predstavi (tudi) druge. Ob tem priporočamo, da se pri cilju *Opiše mednarodna in nacionalna prizadevanja za trajnostnost* izpostavijo OZN kot mednarodni nosilec prizadevanj za trajnostnost ter na osnovnem oz. splošnem nivoju temeljni dokumenti, ki usmerjajo ta formalna prizadevanja, trenutno npr. Agenda (npr. 2030), Strategija razvoja Slovenije (npr. 2030), tudi kazalniki trajnostnega razvoja. Pomembno je, da se dijaki zavedajo, da prizadevanja za trajnostnost niso samo individualizirana ali na drugi strani prepuščena/odvisna od korporacij in političnih skupin.

Prav tako priporočamo, da pri ciljih, ki obravnavajo razlike v gospodarski razvitosti, dijaki na statističnih (indeksa BDP in HDI) in drugih primerih prepoznajo, da visoka gospodarska razvitost še ne pomeni kakovosti bivanja in obratno.

Potrebno je poudariti potencial poglavja, ki je v razvijanju divergentnega mišljenja pri dijakih ter v tej povezavi tudi vrednotenja in utemeljevanja raznolikega mišljenja s konkretnimi argumenti in podatki.

Cilji, vezani na koncept trajnostnosti, imajo specifično notranjo strukturo, ki izhaja iz koncepta vzgoje in izobraževanja za trajnostnost (VITR 2022) ter iz evropskega okvira kompetenc za trajnostnost GreenComp (2022) in z namenom uveljavitve t. i. transformativnega učenja poudarja pomen treh faz pri učenju o trajnostnosti, to so:

- » analiziranje sedanjih razmer,

- » predvidevanje njihovega razvoja in razvojnih alternativ ter
- » izvajanje konkretnih trajnostnih aktivnosti.

Zadnja faza je bistvena in je pri pouku geografije ne smemo izpustiti. Cilj *S konkretno dejavnostjo prispeva k uresničevanju trajnosti v lokalnem okolju* sovpada z njo, je pa označen z zvezdico, kar pomeni, da se v primeru časovne potrebe realizira v okviru samostojnega (učnega) dela. Pri tem so mišljene preproste konkretne dejavnosti, kot so npr.: namestitev ustreznih košev za razvrščanje odpadkov, urejanje divjega odlagališča, pomoč na ekološki kmetiji, igranje poučnih iger s tematiko trajnosti z mlajšimi itd.

V prilogi ([https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/5 a Priloga okoljski odtis.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/5_a_Priloga_okoljski_odtis.docx)) je nekaj dodatnih pojasnil pojmov in nabor aplikacij za izračun ekološkega odtisa.

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni skupni cilji s področij jezika, državljanstvo, kultura in umetnost, trajnostni razvoj, zdravje in dobrobit, digitalna kompetentnost ter podjetnost s poudarkom na:

- » aktivnem državljanstvu, kjer dijak privzema odnos do človekovih pravic, razvija veščine etične refleksije, državljske države in kritičnega mišljenja;
- » posebljanju vrednot trajnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnosti, kjer dijak prepozna in razume kompleksne medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » ukrepanju za trajnost, kjer dijak aktivno sodeluje pri izvajanju trajnostnih praks in politik ali njihovi simulaciji, ki prispevajo k trajnostnemu razvoju;
- » duševni dobrobiti, kjer dijak krepi samozavedanje, samouravnavanje, postavlja cilje, se uri v prožnem načinu mišljenja ter prevzema odgovornost in avtonomijo;
- » socialni dobrobiti, kjer se dijak zaveda lastnega vedenja v skupinah, raznolikosti družbenih skupin, razvija komunikacijske spretnosti, se uri v sodelovanju in reševanju konfliktov, empatiji in prosocialnem vedenju,
- » varnosti in varovanja okolja na področju digitalne tehnologije;
- » iskanju in vrednotenju zamisli, odkrivanju priložnosti, ustvarjalnosti ter etičnem in trajnostnem razmišljanju;
- » dejanjih za doseg ciljev ali želene prihodnosti, kar dijak udejanja s prevzemanjem pobude, načrtovanjem in upravljanjem, obvladovanjem nepredvidenih situacij, sodelovanjem in izkustvenim učenjem.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Dodatna priporočila za razvijanje digitalnih kompetenc pri tej skupini ciljev

Ta skupina ciljev se povezuje tudi s skupnim ciljem s področja digitalnih kompetenc, da se dijak zaveda vplivov digitalnih tehnologij in njihove uporabe na okolje in v tej zvezi izbira najustreznejše rešitve za varstvo okolja pred vplivi digitalnih tehnologij in njihove uporabe. Nedvomno cilji trajnostnega razvoja vključujejo tudi trajnostnostni vidik digitalnih tehnologij. Priporočamo, da si učitelj podrobneje ogleda izbrane digitalne kompetence na povezavi <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/8hz9fn4> in predvidi ustrezne učne situacije, da lahko dijaki v praksi uporabijo s to kompetenco povezano znanje, spretnosti in stališča oz. da jih upoštevajo pri uporabi digitalne tehnologije doma.

Viri:

- » ARSO.GOV.SI (2013). Okoljski odtis. <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/1idknnl>
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/1idknnl>)
- » SDZV. Slovensko društvo za zaščito voda. Vodni odtis. <https://sdzv-drustvo.si/novice/vodni-odtis/>
(<https://sdzv-drustvo.si/novice/vodni-odtis/>)
- » SDZV. Slovensko društvo za zaščito voda. Vse barve vode. <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/u970hk0>
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/u970hk0>)

AZIJA

CILJI

Dijak:

- : opredeli lego in obseg azijske celine;
- : razlaga osnovne reliefne enote Azije;
- : na zemljevidu poišče glavne reke in jezera;
- : primerja Azijo z drugimi celinami in povzame, v katerih lastnostih izstopa;
- : pojasnjuje posebnosti azijskega podnebja v povezavi z reliefom in monsunskim kroženjem zraka;
- : prepozna vpliv podnebnih sprememb in naravnih nesreč na življenje v Aziji;
- SC (3.2.4.1)
- : vrednoti pomen velikih azijskih rek za življenje prebivalstva;
- : raziskuje posebnosti demografskega razvoja Azije;
- : imenuje glavna azijska verstva in sklepa na njihov vpliv na življenje ljudi in gospodarstvo;
- SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2 | 1.2.1.2)
- : interpretira vzroke za različno gospodarsko razvitost azijskih držav in izpostavi hitro rastoča gospodarstva (Japonska, azijski tigr, Kitajska, Indija);
- SC (2.2.2.1)
- : opisuje značilne oblike kmetijstva, njihovo razširjenost v Aziji in posledice zelene revolucije;
- SC (2.2.1.2 | 1.2.2.2)
- : kritično osvetljuje najpomembnejše okoljske probleme Azije;
- SC (2.3.1.1 | 5.1.5.1)
- I: z uporabo različnih virov raziskuje aktualna azijska krizna žarišča.
- SC (1.2.1.2 | 1.2.1.5 | 1.2.2.2)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » na zemljevidu omeji Azijo ter navede in opiše osnovne reliefne enote Azije;
- » na nemem zemljevidu pokaže glavne reliefne enote, jezera in reke;
- » opiše potresno in vulkansko ogroženost Azije in jo poveže s tektoniko;

- » opiše geografske značilnosti Azije, po katerih se razlikuje od drugih celin (npr. površina in število prebivalstva, gospodarska in kulturna raznolikost);
- » razloži posebnosti azijskega podnebja v povezavi z reliefom in monsunskim kroženjem zraka;
- » našteje in pojasni glavne posledice podnebnih sprememb v Aziji;
- » našteje velike azijske reke in pojasni njihov pomen za življenje v Aziji;
- » razloži demografske trende v Aziji in predvidi njihove posledice na primeru Kitajske, Japonske, Indije in Afganistana;
- » imenuje in na zemljevidu pokaže glavna azijska verstva ter pojasni njihov vpliv na življenje ljudi in gospodarstvo;
- » opiše velike razlike v gospodarski razvitosti celine in razloži vzroke za hitro rast gospodarstva v Aziji;
- » utemelji globalno privlačnost Azije za določene industrijske panoge;
- » opiše in pojasni vlogo velikih proizvajalk nafte za svetovno gospodarstvo;
- » našteje ter vrednoti posledice zelene revolucije;
- » primerja najpomembnejše oblike kmetijstva v Aziji in na zemljevidu pokaže njihovo razširjenost;
- » našteje in obrazloži vzroke za degradacijo okolja v Aziji s poudarkom na izsuševanju Aralskega jezera, onesnaževanju zraka in rek ter krčenju gozdov;
- » opiše primer aktualnega kriznega žarišča v Aziji.

TERMINI

- Kavkaz ◦ Himalaja ◦ Tibet ◦ Korejski polotok ◦ Japonsko otočje ◦ Filipini ◦ Indonezijski polotok
- Indonezijsko otočje ◦ Veliko Kitajsko nižavje ◦ Indijski polotok ◦ Dekanska planota ◦ Gangeško nižavje
- Bengalsko nižavje ◦ Arabski polotok ◦ Mezopotamija ◦ Gobi ◦ ognjeni obroč

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Poudarek aktualne skupine ciljev je na izbrani problematiki in ne na (sistematični) obravnavi vseh geografskih elementov. Tako gre pri obravnavi reliefa in z njim povezane geološke zgradbe za pregledno osveževanje ter spoznavanje osnovnih značilnosti, prav tako ni mišljeno sistematično in podrobno spoznavanje podnebja in rastlinstva, ampak je poudarek na monsunskem kroženju zraka in posebnostih rastlinstva in vodovja v tej povezavi. Učitelj naj skladno s cilji obravnava te vsebine na čim višji taksonomski stopnji, da poudari nadgradnjo ciljev glede na raven znanja v osnovni šoli. Pri obravnavi izbranih ciljev še predlagamo, da učitelj uporablja slovenska poimenovanja, npr. Modra reka (izvirno Chang Jiang/Yangtze Kiang), Rumena reka (izvirno Huang He), pa tudi Tibetanska visoka planota (izvirno Qingzhang Gaoyuan/Qing Zang Gaoyuan).

Dijaki poznajo osnovne značilnosti prebivalstva Azije (številčnost, verstva) iz osnovne šole ter pregledno iz obče družbene geografije, zato naj gre na gimnazijskem nivoju za kratko ponovitev. Več poudarka namenimo značilnostim azijskega gospodarstva, saj je Azija, gledano v celoti, vodilna v izkoriščanju nekaterih naravnih virov in v industrijski proizvodnji. Učitelj naj v tej zvezi izpostavi azijske tigre, a hkrati tudi poudari, da se krog teh držav vse bolj širi. V okviru cilja, da dijak pojasni vzroke za različno gospodarsko razvitost azijskih držav in posledice vpliva na okolje, naj učitelj vključi tudi analizo naraščajočega gospodarskega in političnega vpliva Azije oz. nekaterih držav (Kitajska, Indija idr.), s čimer so povezana tudi nekatera krizna žarišča. Obravnavo samih kriznih žarišč smo zapisali kot izbirni cilj, zato naj se učitelj za vključevanje le-tega v pouk odloči glede na aktualne razmere.

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » v učbeniku, knjigah in literaturi pregledajo zapise oz. članke o vremenskih ujmah v Aziji;
- » na izbranem primeru velike reke oblikujejo strnjen zapis o pomenu reke za prebivalstvo;
- » sošolcem predstavijo probleme kmetijstva, veroizpovedi in prenaseljenosti ter nakažejo rešitve;
- » na izbranem primeru države ali pokrajine v Evropi in Aziji primerjajo življenje ljudi v mestu in na podeželju;
- » naredijo plakat ali referat o gospodarskem vzponu izbrane države;
- » raziščejo pomen nafte za razvoj gospodarstev držav in/ali alternativne možnosti novih virov energije, kjer te ni.

SEVERNA AMERIKA

CILJI

Dijak:

○: na zemljevidu poišče glavne reliefne enote in povzame ključne naravnogeografske značilnosti Severne Amerike;

SC (5.3.5.3)

○: vrednoti vlogo Velikih jezer, Reke sv. Lovrenca, reke Kolorado, reke Misisipi in reke Rio Grande z različnih vidikov;

○: vzročno-posledično analizira in razloži izbrane naravne nesreče v ZDA in Kanadi;

SC (2.3.1.1)

○: opisuje spreminjanje položaja staroselcev skozi zgodovino in ovrednoti njihov današnji položaj;

○: pojasnjuje kulturno raznolikost ZDA in Kanade kot posledico priseljevanja ter notranjih migracij;

SC (1.2.1.3 | 1.2.1.5 | 1.2.2.2)

○: vzročno-posledično analizira ključne značilnosti nastanka in razvoja ameriških mest;

○: razlikuje stara in nova gospodarska območja in jih poveže z vlogo naravnih virov ter ovrednoti z vidika trajnostnosti;

SC (2.2.1.1 | 2.2.1.2 | 2.2.2.1)

○: raziskuje glavne značilnosti razvoja ameriškega kmetijstva;

SC (2.2.3.1)

I: *pojasni razloge za nastanek tradicionalnih kmetijskih pasov in za njihovo novodobno spreminjanje;*

I: *preiskuje razvojne možnosti (potencial) Kanade in ZDA ter jih primerja;*

SC (2.2.2.1 | 2.3.1.2)

I: *primerja Kanado in ZDA po družbenogeografskih značilnostih;*

○: primerja ZDA in Kanado z vidika njune vloge v sodobnem svetu.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» na nemem zemljevidu pokaže glavne reliefne enote, jezera in reke Severne Amerike;

» pojasni potresno ogroženost zahodnega dela celine;

» opiše in pojasni glavne značilnosti podnebja;

» pojasni gospodarski pomen Velikih jezer, Reke sv. Lovrenca, reke Misisipi in reke Rio Grande;

- » prostorsko umesti izbrane naravne nesreče in jih vzročno-posledično pojasni;
- » **pojasni, kako se je skozi zgodovino spreminjal položaj staroselcev**, in ovrednoti njihov današnji položaj;
- » **razloži glavne značilnosti sestave prebivalstva in politike od nekdanjega talilnega lonca do sedanjega kulturnega mozaika oz. multikulturalizma**;
- » pojasni nastanek, razvoj in današnje ključne značilnosti ameriških mest (downtown, notranji del mesta, predmestje);
- » razloži novejša spremembe v urbanizaciji Severne Amerike (selitve prebivalstva in dejavnosti v predmestja, gentrifikacija v notranjih delih mest, premik prebivalstva na jug in zahod);
- » **opiše vlogo naravnih virov za nastanek starih in novih industrijskih območij** ter utemelji selitev novih gospodarskih panog v Sončni pas;
- » navede dve pozitivni in dve negativni posledici gospodarskega razvoja starih in novih industrijskih območij za družbo in okolje;
- » **opiše posebnosti ameriškega kmetijstva** (tehnološka razvitost, presežki hrane, subvencije, gensko spremenjena hrana, agrobiznis, okoljski problemi, družinske farme);
- » *pojasni vzroke za nastanek in spreminjanje različno usmerjenih kmetijskih območij (pasov) v ZDA in Kanadi*;
- » *opiše podobnosti in razlike v družbenogeografskih značilnostih ZDA in Kanade (poreklo prebivalstva, gostota poselitve, naravni viri, pomen industrijskih dejavnosti, gospodarsko sodelovanje med državama)*;
- » *primerja razvojne možnosti ZDA in Kanade ter ovrednoti gospodarsko in politično moč ZDA v svetu.*

TERMINI

- Združene države Amerike ◦ Kanada ◦ Kanadski ščit ◦ Apalači ◦ Osrednje nižavje ◦ Osrednje višavje
- priobalna nižavja ◦ Velike planjave ◦ gorati zahod ◦ Skalno gorovje ◦ Velika kotlina ◦ multikulturalnost

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Ta skupina ciljev vsebuje različne aktualne cilje, ki so vezani na Severno Ameriko oz. ZDA ali Kanado. Ciljem, vezanim na osnovni geografski okvir, sledijo cilji, povezani z izbranimi področji. Obravnava geografskega okvira naj bo kratka, saj mnoge vsebine dijaki poznajo že iz osnovne šole ali se obravnavajo pri fizični in družbeni geografiji, zato naj učitelj, upoštevajoč predznanje dijakov, izpostavi le posebnosti.

Cilji, ki se navezujejo na izpostavljene probleme, zajemajo naravne nesreče, ki so pogoste in pomembne za Severno Ameriko, naravne vire ter razvojne dejavnike in učinke na pokrajino (z izbranimi primeri), razvoj industrije, ki je prešel faze od industrializacije do postindustrializacije z vsemi posledicami in končno do oblikovanja območij, kjer ob podpori vrhunškega znanja razvijajo sodobne tehnologije z različnih področij. V

gospodarstvu po BDP močno prevladujejo storitvene dejavnosti, ki jih kaže posebej poudariti prav pri ZDA, čeprav visok delež storitvenih dejavnosti ni posebnost pri veliki večini razvitih držav sveta.

Poudarek naj bo na spoznavanju in razumevanju vzrokov, teženj in problemov geografskega razvoja izbranih regij z analizo vpliva naravnogeografskih in družbenogeografskih dejavnikov, prav tako naj bo analiza obravnavanih tematik v razmerju do splošnega razvoja v svetovnem merilu.

Pri ciljih v zvezi s problematiko prebivalstva, urbanizacije in vloge (gospodarske, politične in vojaške) ZDA v svetu naj učitelj med drugim izpostavi ZDA kot primer migracijske države in kulture, kjer so staroselce potisnili na rob obstoja in v rezervate. Na ta račun je prišlo do širitve poseljevanja ljudi na nova območja, kar je osrednja vlada v Washingtonu spodbujala na različne načine in naseljencem obljubljala nove priložnosti za življenje. Skozi celotno obdobje obstoja države so se menjavali tudi priseljenci glede na območja, od koder so prihajali. Pogosto so prejšnji naseljenci zviška gledali na nove ne glede na poreklo. Kljub različnemu poreklu in verski pripadnosti se je v ZDA izoblikovala ameriška družba, ki pa nikoli ni bila povsem enotna.

Pri obravnavi urbanizacije velja poudariti, da so ZDA postale zgodaj zelo urbanizirana država s koncentracijo prebivalstva v velikih mestih, New York z okolico pa je klasičen primer somestja (megalopolisa).

V zvezi s ciljem, da dijak primerja vlogo ZDA in Kanade v sodobnem svetu, naj med drugim izpostavi, da so ZDA kot država svetovna velesila, ki trenutno še vedno presegajo druge države po BDP, financah, ogromnem vojaškem proračunu itn. Za ZDA je značilen tudi izjemno močan notranji trg, prav tako so ZDA prve po vrednosti izvoza (ter za Kitajsko druge po vrednosti uvoza).

Dodali smo tudi nekaj izhodišč o obravnavi **Kanade kot dežele prihodnosti**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_512_Kanada_-_de%C5%BEela_prihodnosti.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » razmišljajo o tem, kaj je motiviralo ljudi za naseljevanje v Severni Ameriki, in utemeljijo, kaj bi sami naredili v vlogi naseljencev v različnih obdobjih;
 - » izdelajo vegetacijski zemljevid z risbami značilnih rastlin in živali v Severni Ameriki;
 - » napišejo poročilo o nastanku in posledicah značilnih vremenskih pojavov (ujm) ;
 - » iščejo, izbirajo in analizirajo podatke o strukturah prebivalstva ter gostoti poselitve ter ugotovitve predstavijo v poljubni digitalni obliki;
 - » z različnimi viri preučujejo tloris in navpičen prerez ameriških mest ter ugotavljajo mestno strukturo (četrti);
 - » na podlagi podatkov izdelajo primerjavo gospodarskega razvoja, usmerjenosti in razmer za gospodarski razvoj Kanade in ZDA;
 - » raziščejo poljubno vprašanje v zvezi z ZDA (npr. Sončni pas, ekološki problemi, naravne nesreče itd.) in predstavijo ugotovitve.
- Dijaki pri tem ustrezno vključujejo različne vire in ugotovitve vizualizirajo z grafikoni, preglednicami in zemljevidi.

LATINSKA AMERIKA

CILJI

Dijak:

- : razlikuje pojme Latinska, Srednja in Južna Amerika;
- : analizira ključne značilnosti glavnih naravnih enot Srednje in Južne Amerike;
- : raziskuje pomen amazonskega deževnega gozda in njegovo ogroženost;
- SC (2.1.3.1 | 2.2.2.1)
- : opisuje glavne gospodarske dejavnosti in oceni gospodarski potencial Brazilije;
- : ugotavlja in navede ključne faze zgodovinskega razvoja v Latinski Ameriki od predkolumbovske Amerike do današnjih dni;
- SC (2.2.1.1 | 1.2.2.1)
- : analizira probleme velike socialne razslojenosti, rasti velemest in kriminala;
- SC (5.1.2.1 | 1.2.2.1)
- I: z uporabo različnih virov raziskuje turistična območja v Srednji in Južni Ameriki;
- SC (2.2.1.1)
- I: z uporabo različnih virov raziskuje davčne oaze v Srednji Ameriki.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » razloži pojem Latinske Amerike in razlike med Srednjo in Južno Ameriko;
- » na zemljevidu pokaže glavne naravne enote Latinske Amerike ter pojasni razlike med njimi;
- » razloži glavne značilnosti amazonskega deževnega gozda in njegov pomen;
- » pojasni vzroke za krčenje amazonskega deževnega gozda ter posledice;
- » opiše gospodarski potencial Brazilije;
- » opiše posledice prihoda evropskih osvajalcev na demografsko sestavo in gospodarstvo;
- » pojasni veliko socialno razslojenost;
- » razloži rast velemest in probleme barakarskih naselij;
- » opiše problem kriminala s posebnim poudarkom na trgovini z drogami;
- » našteje in opiše izbrana turistična območja v Srednji in Južni Ameriki;

» navede vzroke za to, da v Srednji Ameriki nastajajo davčne oaze.

TERMINI

- Latinska Amerika ◦ Srednja Amerika ◦ Južna Amerika ◦ Karibsko otočje ◦ Veliki Antili ◦ Mali Antili
- Bahamski otoki ◦ Andi ◦ Amazonsko nižavje ◦ Gvajansko višavje ◦ Orinoško nižavje ◦ Laplatsko nižavje
- Gran Chaco ◦ Pampe ◦ (Vzhodna) Patagonija ◦ Atakama ◦ Jukatan ◦ Brazilsko višavje

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Cilji so zapisani zapovrstjo tako, da se najprej nanašajo na geografski okvir oz. splošne značilnosti Latinske Amerike (naravne enote, nastanek gorovij in otočij zaradi tektonike plošč, vulkanizem in potresi, gostota poselitve, naravni viri, gospodarska razvitost in usmerjenost, življenjsko okolje, kjer je izpostavljen tropski deževni gozd z biotsko raznolikostjo, staroselci in pritiski na krčenje gozda).

Posebej je izpostavljena Brazilija kot gospodarski velikan, ki je tudi v povezavi BRICS, nato pa še zgodovinski oris celine, kolonialna preteklost in posledice v sodobni družbi (vloga staroselcev in priseljencev), ozemeljski spori, problematika socialne razslojenosti in rasti velemest in posebne geopolitične razmere (močno razširjen problem kriminala s posebnim poudarkom na drogah). Učitelj jih lahko obravnava tudi po drugačnem vrstnem redu in (kot že navedeno) v povezavi z drugimi skupinami ciljev tako obče kot regionalne geografije.

Dodani so tudi štiri izbirni cilji, ki so namenjeni zlasti dijakom, ki bi jih tovrstna problematika posebej zanimala.

Nekatere izpostavljene probleme v zvezi z Latinsko Ameriko izpostavljamo še v posebnem dokumentu **Nekateri problemi Latinske Amerike**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/qradiva/Priloga_513_Nekateri_problemi_Latinske_Amerike.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » izdelajo zemljevid ali plakat naravnogeografskih enot Latinske Amerike in njihove medsebojne primerjave;
- » na spletu ali v literaturi poiščejo značilne latinsko oz. južnoameriške rastline, ki imajo pomembno mesto v življenju tamkajšnjega prebivalstva, in kulture, ki jih je latinska Amerika izmenjala z Evropo;
- » preučijo primer posega človeka v ekosistem (amazonski deževni gozd) in vrednotijo posledice;
- » predlagajo načrt ukrepov za zmanjšanje socialnih nasprotij in preprečevanje kriminala (metoda igre vlog za in proti);
- » z uporabo spleta raziskujejo kolonialno preteklost posameznih držav ali območij;
- » seminarska naloga: napišejo razmišljanje o možnostih razvoja izbrane države (Brazilije idr.).

AVSTRALIJA IN OCEANIJA

CILJI

Dijak:

- : opredeli geografsko lego ter povzame temeljne geografske značilnosti Avstralije, Nove Zelandije in Oceanije;
- : opiše nastanek in pomen ujete podzemne (arteške) vode;
- : ugotavlja poselitvene razmere v Avstraliji;
- : opredeli Avstralijo in Novo Zelandijo kot državi priseljevanja ter opiše spreminjanje položaja Aboriginov in Maorov skozi zgodovino;
SC (1.2.1.2 | 1.2.1.3 | 1.2.1.4 | 1.2.1.5)
- : pojasni posebnosti avstralskega gospodarstva in opredeli njen gospodarski pomen v svetu;
- : na podlagi poznavanja naravnih in družbenih danosti navaja potenciale in razvojne priložnosti Avstralije, Nove Zelandije in Oceanije;
- : izpostavi in razlaga vzroke in posledice najpomembnejših naravnih nesreč v Avstraliji ter opredeljuje posledice podnebnih sprememb;
SC (2.2.1.1 | 2.3.1.1 | 2.3.3.1 | 5.3.5.1 | 5.3.5.3)
- l: opisuje primere prizadevanj za varovanje življenjskih okolij (morje, obale, druga zavarovana območja) Avstralije, Nove Zelandije in Oceanije;*
SC (2.1.3.1 | 2.2.1.2 | 2.3.1.2)
- l: poišče primere pomembne naravne in kulturne dediščine Avstralije in Nove Zelandije in jih poveže z razvojem turizma;*
- : opredeli Novo Zelandijo kot izrazito trajnostno usmerjeno državo;
- : raziskuje vlogo kolonializma in neokolonializma pri gospodarskem razvoju Oceanije;
SC (2.2.3.1 | 1.2.2.1)
- : razlaga vzroke najpomembnejših naravnih nesreč v Oceaniji, navede primere degradacije okolja ter opredeljuje posledice podnebnih sprememb za celotno območje.
SC (2.2.1.1 | 2.3.1.1 | 2.3.3.1 | 5.3.5.1 | 5.3.5.3)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » **opredeli geografsko lego Avstralije, Nove Zelandije, Oceanije** ter pojasni vpliv oddaljenosti in izoliranosti na svojskost rastlinstva in živalstva;

- » opiše naravne enote Avstralije in Nove Zelandije, pojasni vpliv podnebja na vodovje in rastlinstvo ter primerja vulkanske in koralne otoke Oceanije z vidika površja;
- » opiše nastanek in pojasni pomen ujete podzemne (arteške) vode v Avstraliji;
- » vzročno-posledično pojasni poselitveni vzorec Avstralije, Nove Zelandije in Oceanije;
- » pojasni spreminjanje avstralske politike priseljevanja od politike »bele« Avstralije do multikulturnega razvoja ter **ovrednoti položaj Aboriginov in Maorov nekoč in danes**;
- » opiše politični, gospodarski in vojaški vpliv kolonializma in neokolonializma na Oceanijo;
- » **razloži gospodarske značilnosti Avstralije (kmetijstvo, industrija, promet, turizem)** in opredeli njen gospodarski pomen v svetu;
- » navede ključne gospodarske potenciale Oceanije s poudarkom na gojenju tropskih kultur, rudarstvu in turizmu;
- » **pojasni vzroke in posledice naravnih nesreč v Avstraliji in Oceaniji ter jih poveže s podnebnimi spremembami**;
- » **pojasni ogroženost nizkih otokov Oceanije zaradi dviga morske gladine**, degradacije okolja zaradi intenzivnega izkoriščanja naravnih virov in jedrskih poskusov ter plavajočih otokov plastike in drugih odpadkov;
- » *navede primere prizadevanj za varovanje življenjskih okolij*;
- » *navede primere pomembne naravne in kulturne dediščine in jih poveže z razvojem turizma*.

TERMINI

- Avstralija ◦ Veliko razvodno gorovje ◦ Srednjeavstralsko nižavje ◦ Avstralski ščit ◦ Tasmanija ◦ Veliki koralni greben ◦ Veliki arteški bazen ◦ Severni otok ◦ Južni otok ◦ Južne Alpe ◦ Maori ◦ Melanezija ◦ Mikronezija
- Polinezija ◦ Oceanija ◦ Nova Zelandija

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Skupina ciljev je notranje razdeljena na tri dele – Avstralijo, Novo Zelandijo ter Oceanijo (po ožji opredelitvi spada Nova Zelandija k Oceaniji). Predlagamo obravnavo vsakega območja posebej, kar narekujejo primerjalno specifične značilnosti in visok vzgojno-izobraževalni potencial zajetih vsebin. Učitelj lahko po lastni presoji zastavi obravnavo tudi tematsko oz. vzporedno primerjalno (npr. obravnava poselitvene vzorce Avstralije v takojšnji primerjavi z Novo Zelandijo in Oceanijo).

Za vsak del je uvodoma predlagana prostorska opredelitev ter določitev oz. krajše povzemanje osnovnega geografskega okvira s pomočjo različnih učnih virov (tematski in fizični zemljevidi, fotografije, videoposnetki, mediji, predznanje iz OŠ in obče geografije itd.). To naj vključuje izbrane informacije, ki poudarijo posebnosti

posameznega območja in so posebej pomembne za razumevanje okoljskih, družbenih značilnosti, procesov, problemov oz. življenja na določenem območju.

Po vzpostavitvi geografskega okvira predlagamo izpostavljanje posebnosti in vzročno-posledično oz. kompleksno obravnavo izpostavljenih problematik obravnavanih območij, znotraj katerih naj imajo poseben pomen okoljski vidiki, naravne vrednote in kulturna dediščina, medkulturno sožitje ter trajnostni razvojni potencial v razmerju do preostalega sveta. Pri tem je vedno treba vključevati aktualne dogodke.

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » dijaki z atlasom in drugimi viri izdelajo potopis z zemljevidom potovanja po morju iz Kopra do Sydneyja z vmesnimi postajami, za katere utemeljijo namen postankov;
- » naredijo poskus delovanja arteškega vodnjaka;
- » na spletu poiščejo statistične podatke o preseljevanju v Avstralijo in/ali na Novo Zelandijo v zadnjih desetletjih (kdo, kdaj, zakaj);
- » napravijo načrt ukrepov za ravnanje ljudi ob naravni nesreči – npr. ob velikih požarih, ki pogosto prizadenejo dele Avstralije;
- » na podlagi statističnih podatkov ocenijo pomen gospodarskih sektorjev v Avstraliji;
- » igra vlog: okrogla miza o pomenu Oceanije za sodobni turizem in izvajanje jedrskih poskusov – okoljski problem.

POLARNA OBMOČJA

CILJI

Dijak:

○: primerja pogloblitve fizičnogeografske značilnosti Arktike in Antarktike;

○: vrednoti posledice sedanjih in možnih prihodnjih podnebnih sprememb na polarnih območjih in problematiko zmanjševanja koncentracije ozona;

SC (2.1.3.1 | 2.2.1.1 | 2.2.1.2 | 2.3.3.1 | 1.1.2.1 | 1.1.2.2 | 3.2.4.1 | 3.2.4.2)

○: ugotavlja prisotnost različnih naravnih virov in pomen ribolovnih območij ter opiše različne interese držav;

I: argumentira možne družbenogeografske spremembe na polarnih območjih v prihodnosti.

SC (2.3.1.1 | 2.3.3.1 | 5.3.5.1 | 5.3.5.3)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» opiše pogloblitve značilnosti površja in podnebja Arktike in Antarktike;

» razloži glavne posledice trenutnih in bodočih podnebnih sprememb v polarnih območjih (ledeni pokrov, prometne poti na severu itd.);

» opiše pomen zaščitenega območja Antarktike za globalni ekosistem, preučevanje podnebja in živalstva;

» razloži pojav in posledice ozonske luknje;

» pojasni pomen energijskih virov in ribolovnih območij kot vzrokov za geopolitične spore.

TERMINI

○ Arktika ○ Antarktika ○ Grenlandija ○ Arktični ocean ○ Antarktični ocean ○ Transantarktično gorovje

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Polarni območji obsegata **Arktiko** in **Antarktiko**. Učitelj naj poudari skupne značilnosti (med drugim polarno podnebje in velike količine ledu), pa tudi razlike in vzroke zanje. Pri tem je pomembna razlika, da sklenjena ledena masa na severnem polarnem območju poleti razpade, na jugu oz. na Antarktiki pa ostane v večjem delu sklenjena in se od celinskega ledu lomijo večji ali manjši kosi ledu (ledene plošče). Čeprav obravnavamo Antarktiko kot celino, gre v bistvu za debel ledeni pokrov, ki prekriva nepovezano kopno, otoke in vmesna območja, ki bi bila pod vodo, če ledu ne bi bilo (ne glede na morebiten dvig površja). Antarktično območje

lahko omejimo tudi s 60. vzporednikom južne geografske širine, do koder sega Antarktični ocean in je območje t. i. antarktične konvergence, kjer hladna morska voda tone pod toplejšo morsko vodo zmernih širin.

Arktiko lahko opredelimo kot območje severno od severnega tečajnika ali kot območje, kjer je najtoplejši mesec v povprečju hladnejši od 10 °C. To območje pokriva morski ledeni pokrov, prav tako je ledeni pokrov na Grenlandiji ter nekaterih drugih otokih, velik del (kopnega) pa ima trajno zamrznjena tla.

Pri obravnavi polarnih območij naj se izpostavi bogat živalski svet in vrednota njegovega ohranjanja v povezavi s podnebnimi spremembami kot tudi problematika taljenja ledenikov.

Velja opozoriti, da zavzema velik del Arktike Arktični ocean, ki so ga nekdam imenovali Severno ledeno morje. Izpostavimo, da se v zadnjih desetletjih večja pomen obeh območij, tako zaradi podnebnih sprememb (na Arktiki se med drugim odpira severna pomorska pot), kot tudi najnovejših odkritjih različnih mineralnih surovin. Prav tako naj se izpostavi križanje interesov različnih držav na obeh območjih.

Še nekaj možnih poudarkov ali izhodišč za obravnavo pri pouku je v prilogah o problematiki stanja **ozona** (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_515_Zmanj%C5%A1evanje_koncentracije_ozona_in_ozonska_luknja.docx) nad Antarktiko in **ozemeljskih zahtevah** (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_514_Ozemeljske_zachteve_za_Antarktiko.docx) po njej.

AFRIKA

CILJI

Dijak:

- : na zemljevidu poišče in opisuje glavne reliefne enote, jih poveže z geološkim razvojem ter primerja z vidika velike naravne raznolikosti;
- : pojasnjuje podnebno raznolikost Afrike;
- : na zemljevidu poišče glavne reke in jezera;
- : utemelji delitev na Severno in Podsaharsko Afriko;
- : vrednoti posledice podnebnih sprememb in človekovih dejavnosti v Afriki s posebnim poudarkom na pomanjkanju pitne vode in prepozna primere dobrih praks za reševanje teh problemov;
SC (2.2.1.1 | 2.2.3.1 | 2.3.1.2 | 5.3.5.1)
- : pojasnjuje pomen različnih naravnih virov (rude, nafta, zemeljski plin, les, kmetijska zemljišča, reke, Sončeva energija) za družbeni razvoj Afrike;
- I: z uporabo različnih virov raziskuje izkoriščanje Nila in njegovo upravljanje v povezavi z naravno raznolikostjo različnih delov porečja;*
SC (2.2.1.1 | 2.2.2.1)
- : interpretira glavne posledice kolonializma, osamosvojitve, neokolonializma ter drugih geopolitičnih vplivov;
SC (1.2.2.1 | 2.2.1.1)
- : osvetli družbeni napredek Afrike v novejšem času;
- : vrednoti vlogo Afrike v sodobnem svetu;
- : razloži glavna aktualna afriška krizna žarišča.
SC (1.2.1.5 | 1.2.2.1 | 1.2.2.2)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » na zemljevidu pokaže glavne reliefne enote, jezera in reke;
- » razloži nastanek tektonskih jarkov na vzhodu celine;
- » utemelji podnebno raznolikost Afrike in vzroke za veliko bio- in geodiverziteto;
- » pojasni členitev celine na dva dela na osnovi naravnih dejavnikov in kulturne raznolikosti;
- » na primeru Sahela opiše in razloži posledice podnebnih sprememb in človekovih dejavnosti;

- » opiše in utemelji **vlogo naravnih virov za gospodarski razvoj Afrike**;
- » *primerja pokrajinsko vlogo Nila vzdolž toka*;
- » **opiše povezanost med novejšim afriškim družbenim razvojem in kolonialno preteklostjo**;
- » opiše vlogo Afrike v sodobnem svetu;
- » pojasni pojavljanje glavnih kriznih žarišč.

TERMINI

- Severna Afrika ◦ Podsaharska Afrika ◦ Atlas ◦ Etiopsko višavje ◦ Jezersko višavje ◦ Čadska kotlina
- Kongovska kotlina ◦ Kotlina Viktorijinega jezera ◦ Zmajev gorovje ◦ Kapsko gorovje ◦ Kalaharijska kotlina

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Obravnava učnih ciljev v tej skupini ciljev temelji na nadgradnji ciljev iz osnovne šole ter preglednem znanju obče geografije. Prvi sklop je namenjen obravnavi geografskega okvira Afrike. Pozornost pri tem namenimo pregledni obravnavi oz. osvežitvi znanja o reliefnih enotah, podnebni raznolikosti in temeljni delitvi celine na Severno in Podsaharsko Afriko. Sledi obravnava podnebnih sprememb v Afriki, pri čemer še posebej izpostavimo Sahel. Naslednji sklop ciljev je namenjen vlogi afriških naravnih virov, četrti sklop pa posebnostim afriškega družbenega razvoja. Za njegovo razumevanje se moramo ozreti v kolonialno preteklost in temu sledeče obdobje neokolonializma, ki v bistvu traja še danes. Vloga nekdanih kolonialnih gospodarjev se zmanjšuje, izrazito pa se je povečal vpliv Kitajske in v manjši meri tudi Rusije. Poudariti je treba, da Afrika dobiva vse pomembnejšo vlogo v svetu, še posebej zaradi velikega gospodarskega preboja nekaterih afriških držav, ki imajo najhitrejšo gospodarsko rast na svetu.

Zadnji sklop je namenjen glavnim kriznim žariščem. Predlagamo, da je učitelj pri realizaciji cilja, da dijak razloži glavna aktualna afriška krizna žarišča, pozoren na to, da se krizna žarišča presoja z različnih vidikov, npr. kolonialne zgodovine in posledic (npr. umetno načrtane državne meje), etnične in verske raznolikosti, nahajališč pomembnih naravnih bogastev in zunanjega vmešavanja v afriške zadeve. Čeprav v dobršnem delu medijev spremljamo o Afriki bolj ali manj senzacionalistične novice, ki o tej celini poročajo pretežno takrat, ko kje izbruhne nova kriza, pa se moramo pri pouku geografije še posebej potruditi, da prikažemo dijakom realnejšo, objektivnejšo in predvsem bolj pozitivno naravnano sliko. Kot ponazoritev nam lahko služijo številni primeri dobrih praks, ki so zlasti po letu 2000 marsikje povsem spremenili družbeno podobo afriških držav v zelo pozitivnem smislu. Navedimo le en primer. Ruanda je država, ki smo jo v 90-ih letih 20. stoletja poznali po tamkajšnjem genocidu, danes pa je to ekološko visoko ozaveščena država, v kateri niti v mestih niti na podeželju na tleh tako rekoč ni mogoče najti plastičnega odpadka. Ruanda je z različnimi ukrepi in vsesplošnim angažiranjem prebivalstva uspela tako temeljito očistiti svoje mestne ulice, vasi in gozdove, da lahko v tem pogledu predstavlja zgled večini drugih držav. Pri iskanju dobrih novic o Afriki se lahko s pridom naslonimo na več spletnih portalov, ki so usmerjeni prav v posredovanje novic s te celine.

V zvezi z naravnimi viri smo dodali še priložo o **krčenju gozdov v Afriki**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_511_Kr%C4%8Denje_gozdov_v_Afriki.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » izdelajo zemljevid ali plakat naravnogeografskih enot Afrike in njihove medsebojne primerjave;
- » na spletu ali v literaturi poiščejo značilne afriške rastline, ki imajo pomembno mesto v življenju tamkajšnjega prebivalstva;
- » preučijo primer posega človeka v ekosistem (tropski gozd, Sahel) in vrednotijo posledice;
- » predlagajo načrt ukrepov za zmanjšanje lakote in preprečevanje širjenja nalezljivih bolezni v Afriki (metoda igre vlog za in proti);
- » z uporabo spleta raziščejo primere kužnih bolezni v posameznih regijah tropske Afrike;
- » seminarska naloga: napišejo razmišljanje o možnostih razvoja Afrike in ovirah zanj.

GEOGRAFIJA EVROPE

OBVEZNO

OPIS TEME

Tema Geografija Evrope zajema sedem skupin ciljev. Prva skupina z naslovom *Geografski okvir Evrope* je namenjena pregledni obravnavi nekaterih poglavitnih naravnih in družbenih značilnosti Evrope, ključnih za razumevanje geografske celostnosti naše celine. Pri obravnavi naravnih značilnosti smo na prvo mesto postavili relief v tesni povezavi z geološko zgradbo. Sledi obravnava splošnih značilnosti podnebja in podnebnih tipov.

Evropa je glede naravnih značilnosti zelo raznolika celina, vendar je za njeno členitev na več geografskih enot, ki jih lahko razumemo kot **evropske makroregije**

(https://aplikacija.un.zrss.si/api/gradiva/Priloga_611_Regionalizacija_Evrope.docx), ključna njena družbenogeografska pestrost. Pri obravnavi slednje izpostavimo jezikovno, etnično in versko raznolikost celine, ki je osnova za razumevanje ne le evropske zgodovine, ampak predvsem njene sedanjosti, zaznamovane tako s procesi povezovanja evropskih narodov in njihovih nacionalnih držav kot tudi s procesi dezintegracije ter z različnimi trenji in spori.

Naslednjih šest skupin ciljev zajema obravnavo šestih geografskih enot Evrope: Severne, Zahodne, Južne, Jugovzhodne, Vzhodne in Srednje Evrope. Vrstni red njihove obravnave ni posebej pomemben in si ga lahko vsak učitelj določi sam. Pri vsaki enoti najprej predstavimo njen geografski okvir, to je tiste skupne geografske značilnosti, ki ta del Evrope povezujejo v bolj ali manj zaokroženo celoto s prepoznavnimi skupnimi potezami. Na takšen temelj potem postavimo obravnavo izbranih geografskih problemov, ki so za posamezno geografsko enoto še posebej značilni in aktualni.

Ti problemi se ponekod bolj navezujejo na naravno okolje, po večini pa se nanašajo na tiste aktualne družbenogeografske procese, ki najbolj odločilno sooblikujejo družbeni razvoj znotraj posamezne geografske enote. Izbrani problemi se praviloma sicer navezujejo na geografsko enoto kot celoto, ponekod pa so izpostavljeni tudi takšni, ki se nanašajo le na posamezno državo, vendar je njihova obravnava zelo pomembna za širše razumevanje dogajanja.

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

Termini

V tem razdelku navajamo razširjen nabor terminov oz. pojmov in pojmovnih zvez, ki jih učitelj obravnava pri skupinah ciljev te teme. Zapis pomeni, da so poudarjeno zapisani le ključni pojmi, ki so navedeni v učnem načrtu že v posebnem polju **Termini**, učitelj pa poleg teh obravnava še tu zapisane pojme in pojmovne zveze.

Pri skupini ciljev **Geografski okvir Evrope** učitelj obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:*

- » **relief Evrope**, kaledonsko gorovje, Skandinavsko gorstvo, hercinsko gorovje, evropsko sredogorje, Ural, Ruska plošča, mladonagubano gorovje, Alpe, Apenini, Pireneji, Dinarsko gorstvo, Balkan, Karpati,
- » Padska nižina, Panonska nižina, Nemško-Poljsko nižavje, Vzhodnoevropsko nižavje,
- » Donava, Ren, Temza, Loara, Sena, Rona, Laba, Visla, Pad, Vardar,
- » Blatno jezero, Bodensko jezero, Ženevsko jezero, Gardsko jezero,
- » Severnoatlantski tok,
- » **podnebje Evrope**, vremenotvorno središče, islandski ciklon, azorski anticiklon, afriški anticiklon, skandinavski anticiklon, vzhodnoevropski anticiklon, sredozemsko, oceansko, celinsko vlažno in suho, zmerno hladno, tundrsko in gorsko podnebje,
- » **indoevropski jeziki**, slovanski, romanski, ugrofinski jeziki; krščanstvo, katoličani, pravoslavci, protestanti, muslimani, islam,
- » Evropska skupnost za premog in jeklo, Evropska gospodarska skupnost, **Evropska unija**, prost pretok oseb, storitev, blaga in kapitala, strukturni sklad, kohezijski sklad,
- » Evropski parlament, Evropska komisija, Svet Evropske unije.

Pri skupini ciljev **Severna Evropa** učitelj obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Severna Evropa**,
- » **nordijske države, pribaltske države**, Islandija, Norveška, Švedska, Danska, Finska, Litva, Latvija, Estonija,
- » **Baltski ščit, Skandinavsko gorstvo, celinska poledenitev**, fjord, fjell, platojski ledenik, ledeniško jezero,
- » **Severno morje**, šelfno morje, vrtalna ploščad, naftovod, plinovod,
- » geotermalna energija, talilnica aluminija, podatkovno središče, vetrna energija,
- » prelov, ribolovna kvota, ribja farma,
- » industrija lesnih proizvodov, industrija papirja in celuloze.

Pri skupini ciljev **Zahodna Evropa** učitelj obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Zahodna Evropa**, Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske, Irska, Francija, Belgija, Nizozemska, Luksemburg,
- » **Škotsko višavje, Centralni masiv, Ardeni, Pireneji**, Alpe,
- » **Severnoatlantski tok**,
- » deindustrializacija,
- » Commonwealth, frankofonska skupnost,
- » krompirjeva lakota, keltski tiger,

- » Škotska, Severna Irska, brexit,
- » centralizacija, decentralizacija, jedrska tehnologija,
- » Beneluks, Flamci, Valonci, Bruselj,
- » Ren, polder, projekt Delta.

Pri skupini ciljev **Južna Evropa** učitelj obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Južna Evropa**, Portugalska, Španija, Andora, Monako, Italija, San Marino, Vatikan, Malta, Grčija, Ciper,
- » **Iberski polotok, Apeninski polotok**, stik litosferskih plošč, Afriška litosferska plošča, Evrazijska litosferska plošča, **Pireneji, Meseta, Apenini, Padska nižina**, Vezuv, Etna, Stromboli,
- » sredozemsko podnebje, makija, gozdni požar,
- » sušno kmetijstvo, oljčni nasad, namakalno kmetijstvo, namakalni sistem, rastlinjak,
- » množični turizem,
- » cvetenje morja, naftni madež, odpadki, invazivna vrsta, tujerodna vrsta,
- » razdeljenost Cipra.

Pri skupini ciljev **Srednja Evropa** učitelj obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Srednja Evropa**, Nemčija, Avstrija, Lihtenštajn, Švica, Poljska, Češka, Slovaška, Madžarska, Slovenija,
- » **Alpe**, Centralne Alpe, Severne apneniške Alpe, Južne apneniške Alpe, **Zahodni Karpati, sredogorja s kotlinami**, Renska dolina, **Nemško-Poljsko nižavje, Panonska kotlina**, evropska plovna pot,
- » blokovska delitev Evrope, tranzicija, denacionalizacija,
- » Porurje, Ruhr, premogovna in jeklarska kriza,
- » klimatsko zdravilišče, kopališki turizem, alpski turizem, poletni turizem, zimski turizem, množični turizem, zelena vas.

Pri skupini ciljev **Jugovzhodna Evropa** učitelj obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Jugovzhodna Evropa**, Zahodni Balkan, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Albanija, Kosovo, Srbija, Severna Makedonija, Bolgarija, Romunija,
- » **Balkanski polotok, Dinarsko gorstvo, Šarsko-Pindsko gorstvo, Karpati, Balkan, Rodopi, Panonska nižina, Vlaška nižina**,
- » Balkan, Zahodni Balkan,
- » Hrvati, Srbi, Bošnjaki, Črnogorci, Albanci, Romuni, Bolgari, Madžari, Romi; pravoslavci, katoličani, muslimani,
- » siva ekonomija,

- » etnično čiščenje, Republika Srbska, Federacija Bosne in Hercegovine.

Pri skupini ciljev **Vzhodna Evropa z azijskim delom Rusije** učitelj obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Vzhodna Evropa**, Rusija, Belorusija, Ukrajina, Moldavija,
- » **Vzhodnoevropsko nižavje, Ural, Zahodnosibirsko nižavje, Srednjesibirsko višavje, Kamčatka, Dneper, Dnester, Ural, Volga, Ob, Jenisej, Lena,**
- » Sovjetska zveza, Doneški bazen,
- » transsibirska železnica,
- » demografski razvoj,
- » plinovod, naftovod.

*Pri tej skupini ciljev učitelj naprej obravnava pojme, ki so povezani z geografskim okvirom Evrope, vendar jih pri tej skupini ciljev nismo poudarili kot ključne, ker se podrobneje obravnavajo pri posameznih evropskih regijah.

Vključevanje skupnih ciljev

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni različni skupni cilji s poudarkom na področjih trajnostnega razvoja in digitalnih kompetenc, ki učitelja zavezujejo, da dijake prednostno usmerja k informacijski in podatkovni pismenosti, ki naj bo v podporo poosebljanju vrednot trajnostnosti, sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume kompleksne medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi, in k predvidevanju bodočega razvoja. Podrobneje so pojasnjeni v didaktičnih priporočilih za to temo.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Pri obravnavi Evrope bomo uporabili kombiniran regionalni pristop, ki smiselno povezuje (uvodni) pregled Evrope kot celote kot logični temelj, na katerega postavimo obravnavo šestih evropskih geografskih enot. Slednjih ne obravnavamo od države do države in na enciklopedičen način, ampak uporabljamo osrednjeproblemski pristop, to je osredotočanje na enega ali več osrednjih geografskih problemov, ki smo jih znotraj nujne selekcije prevelikega obsega učne snovi prepoznali kot ključne ali še posebej aktualne za razumevanje celostne podobe posamezne evropske geografske enote. Pri izboru teh osrednjih geografskih problemov se bomo osredotočili predvsem na nekatere najbolj izstopajoče in pogosto tudi najbolj pereče družbenogeografske pojave in procese, pri katerih se bo kot nekakšna rdeča nit večkrat še posebej izpostavljala skrb za okolje in trajnostni razvoj.

Čeprav pri obravnavi posameznih geografskih enot že sam zapis učnih ciljev enot narekuje izbrane poudarke, je zaželeno, da se pri tem izrazijo tudi interesi dijakov in upošteva učiteljevo avtonomijo v smislu, kateri tematiki bo pri praktični realizaciji pouka dal večji poudarek. Evropa je celina, na kateri živimo. Večji del dijakov jo je v posameznih delcih že vsaj malo spoznal, na primer na dopustovanjih v sosednji Hrvaški, ali pa se je z dogajanjem v njej vsaj okvirno seznanil prek medijskega poročanja. Tako so si dijaki o Evropi pridobili vsaj nekaj

izkustvenih doživetij ali pa vsaj vizualnih vtisov. Pri pouku geografije se zato lahko naslonimo tudi na določena osebna doživetja in občutja.

V okviru didaktičnih strategij se pri geografiji Evrope priporoča raznolika uporaba tako sodobnih kot tradicionalnih učnih metod in oblik z vključevanjem digitalnih in drugih učnih pripomočkov, ki jih sicer uporabljamo tudi pri regionalni geografiji sveta in Slovenije. Pri tem moramo še posebej opozoriti tudi delo s kartografskim gradivom, ki je pri dijakih neobhodno za pridobivanje ustrezne prostorske orientacije. Obvezna ekskurzija v eno ali več bližnjih evropskih držav bi bila najbolj idealna učna oblika za neposredno opazovanje in izkustveno učenje. Ker pa v šolski praksi za večino dijakov to ni povsod izvedljiva možnost, jo lahko do neke mere nadomestimo z raziskovalnim in projektnim delom, ki se v učnem načrtu za gimnazijski program sicer lahko izvajata pri vseh temah. Pri slednjih dveh oblikah dijaki npr. sami iščejo, izbirajo, analizirajo in vrednotijo relevantne podatke in informacije med številnimi možnostmi, ki jih ponujajo tako pisni viri kot sodobna tehnologija, pri čemer samostojno uporabljajo geografske vire in literaturo.

Današnja Evropa – in Evropska unija znotraj nje – se sooča s številnimi problemi, tudi takšnimi, ki si jih še nekaj let nazaj preprosto nismo mogli predstavljati. Medijske novice, ki pogosto izpostavljajo predvsem najrazličnejša neskladja, probleme in konflikte, lahko pri marsikomu ustvarjajo občutja malodušja in ne najbolj pozitivno naravnane pogleda v evropsko prihodnost. Pouk geografije Evrope je zato ena od dobrih priložnosti, da dijaka pripravimo na njegovo sedanje in prihodnje življenje v naši skupnosti evropskih držav. Pri takšnem pouku ne bežimo od soočanja z realnimi evropskimi problemi, ampak vseskozi iščemo tudi vzroke za njihov nastanek in možne rešitve. Številni problemi se nam takoj zdijo manj pereči ali celo zanemarljivi, če jih predstavimo v ustreznem kontekstu, za kar ravno geografija pogosto nudi zelo dobre možnosti. V ta namen se lahko med drugim naslonimo na številne velike dosežke, ki jih je Evropa dosegla tako v svoji zgodovini kot v bližnji preteklosti in zaradi katerih je v očeh številnih prebivalcev drugih celin postala in še vedno ostaja nekakšen zgled celine blagostanja in človeka vrednega življenja. Prav zato v pouk geografije Evrope ne bomo po potrebi vključevali le razglašanih ciljev Evropske unije znotraj in zunaj njenih meja, ampak še posebej njene vrednote, na katerih temelji: človekovo dostojanstvo, svoboda, demokracija, enakost, pravna država in človekove pravice.

V cilje oziroma standarde znanja pri tej temi so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit, Digitalna kompetentnost ter Podjetnost s poudarkom na:

- » aktivnem državljanstvu, kjer dijak privzema odnos do človekovih pravic, razvija veščine etične refleksije, državljske drže in kritičnega mišljenja;
- » poosebljanju vrednot trajnostnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume komplekse medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » socialni dobrobiti, kjer se dijak zaveda lastnega vedenja v skupinah, raznolikosti družbenih skupin, razvija komunikacijske spretnosti, se uri v sodelovanju in reševanju konfliktov, empatiji in prosocialnem vedenju;

- » iskanju, vključevanju in aktiviranju materialnih in človeških virov, vključno z motiviranostjo in finančno in ekonomsko pismenostjo.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije. Podrobnejša navezava skupnih ciljev s predmetnimi cilji je razvidna pri ciljih v zvezi s posameznimi regijami Evrope.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

GEOGRAFSKI OKVIR EVROPE

CILJI

Dijak:

- : na zemljevidu poišče in opisuje glavne reliefne enote Evrope ter jih poveže z geološko zgradbo;
- : ugotavlja vpliv vremenotvornih središč in podnebnih dejavnikov na podnebje v Evropi;
- SC (4.3.1.1)
- : ob klimogramih prepozna, primerja in pojasni podnebne tipe v Evropi;
- : ob zemljevidu pojasnjuje glavne skupine evropskih jezikov in glavna verstva;
- : raziskuje nastanek Evropske unije in ovrednoti glavne namene ter učinke njenega delovanja;
- SC (1.2.1.5 | 4.3.2.1)
- : ob zemljevidu pokaže države Evrope in njihova glavna mesta.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » našteje, opiše, na zemljevidu pokaže najpomembnejša evropska gorovja in nižavja ter pojasni njihovo geološko zgradbo;
- » opiše vpliv vremenotvornih središč in glavnih podnebnih dejavnikov na podnebje Evrope;
- » ob pomoči klimogramov prepozna, razloži in na zemljevidu pokaže razširjenost posameznih podnebnih tipov (sredozemskega, oceanskega, celinskega vlažnega, polsuhega in suhega, zmerno hladnega, tundrskega in gorskega podnebja);
- » ob zemljevidu pojasni razširjenost glavnih skupin evropskih jezikov in verstev;
- » razloži nastanek in razvoj Evropske unije ter našteje tri glavne institucije;

» utemelji štiri glavne svoboščine EU (prost pretok oseb, storitev, blaga in kapitala);

» razloži glavni namen regionalne politike EU v povezavi s strukturnimi skladi in kohezijskim skladom.

TERMINI

◦ relief Evrope ◦ podnebje Evrope ◦ indoevropski jeziki ◦ Evropska unija

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Obravnava učnih ciljev v tej skupini ciljev temelji na nadgradnji ciljev iz osnovne šole in preglednem znanju obče geografije. To pomeni, da so dijakom nekateri pojmi s tega področja že znani. Glede na to, da je število ur omejeno, naj učitelj sam avtonomno presodi, katerim ciljem bo dal več in katerim manj poudarka. Cilji so notranje razdeljeni na štiri sklope. Prvi sklop predstavlja pregledno obravnavo reliefa, ki ga nujno obravnavamo v tesni povezanosti z geološko zgradbo. Učitelj se lahko tu izdatno naveže na cilje s področja obče geografije, področje reliefa pa je kot nalašč za vizualizacijo različnih evropskih reliefnih enot in oblik z različnimi sodobnimi učnimi pripomočki (aplikacije, video-posnetki idr.). Drugi sklop predstavlja podnebje. Po obravnavi glavnih evropskih vremenotvornih središč se ob pomoči klimogramov usmerimo na obravnavo evropskih podnebnih tipov. Tudi tu lahko na različne načine uporabimo vizualne prikaze, in sicer take, ki nam podnebne tipe prikažejo posredno, to je prek tamkajšnjega rastlinstva. Tretji sklop predstavlja jezikovno, etnično in versko raznolikost Evrope. Razširjenost glavnih skupin evropskih jezikov in verstev najlažje prostorsko ponazorimo na različnih tematskih zemljevidih, ki jih tudi na spletu ne manjka, in različnim slikovnim gradivom.

Četrti sklop predstavlja cilj, ki se nanaša na nastanek in delovanje Evropske unije. Cilj je povezan s splošno tematiko, ki se dotika skupnih ciljev s področja jezika, kulture, državljanstva in programskega sklopa, ki je obvezen na ravni srednjih šol, *Aktivno državljanstvo*. Ker se lahko problematika Evropske unije obravnava tudi pri drugih predmetih (zgodovina, sociologija itd.), predlagamo medpredmetno povezovanje oz. obravnavo Evropske unije pri geografiji v geografski luči z namenom, da se dijaki seznanijo:

- » zakaj se je zamisel evropskega povezovanja sploh pojavila najprej v obliki Evropske skupnosti za premog in jeklo (Pariški sporazum, 1951), nato pod imenom Evropske gospodarske skupnosti (Rimski sporazum, 1957) in se končno razvila na raven politično-gospodarske povezave pod imenom Evropska unija (Maastrichtski sporazum, 1993);
- » da se močno razlikuje od drugih povezav in paktov v svetu, saj je del pristojnosti z nacionalne ravni držav, ki so v EU, prenešen na nadnacionalno raven EU;
- » da so ključne prednosti v prostem pretoku blaga, storitev, kapitala in oseb, kar ima tako finančne kot praktične posledice;
- » da zajema velik del Evrope (27 držav članic s 4.233.262 km² ozemlja in s 447 milijoni prebivalcev l. 2020), kar je neposreden geografski vidik;

- » da se ukrepi Evropske unije izvajajo enotno v posameznih članicah in pomembno vplivajo na njihov razvoj (izpostavimo lahko ukrepe skupne kmetijske politike, ukrepe "zelenega" prehoda ali druge ukrepe, ki vplivajo na regionalni razvoj);
- » da je možno pridobiti evropska sredstva za različne projekte, ki neposredno zadevajo ljudi in izboljšujejo življenjsko okolje.

Viri:

- » Evropska komisija. EU – Kaj je in kaj dela. <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/4z15rd0> (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/4z15rd0>)
- » EU in jaz. Kakšen pomen ima EU v tvojem vsakdanjem življenju? <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/q4l62sq> (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/q4l62sq>)
- » European Parliament. Aktivno učenje o Evropski uniji. Priročnik za učitelje. <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/bf0kslk> (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/bf0kslk>)
- » GOV.SI. Slovenija kot članica Evropske unije. <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/l5rq157> (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/l5rq157>)
- » Krajc, G., Prebilič, V., Rebernik, D., Zupančič, J., Miranda Razpotnik, J., Najrajter, D., in Nečimer, V. (2010). *EU v šoli: priročnik za učitelje z delovnimi listi* (1. izd., str. 311). Rokus Klett. <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/62c9jf6> (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/62c9jf6>)
- » Wikipedija. Evropska unija. https://sl.wikipedia.org/wiki/Evropska_unija (https://sl.wikipedia.org/wiki/Evropska_unija)

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » prek videoposnetkov in slikovnega gradiva iz različnih virov ter aplikacije Google Earth interpretirajo razlike med evropskimi reliefnimi enotami;
- » po spletu iščejo primere za različne tipe površja v različnih delih Evrope;
- » rišejo klimograme evropskih podnebnih tipov in interpretirajo razlike med njimi;
- » spremljajo vremenske napovedi za Evropo;
- » s posnetki iz zraka, tematskimi zemljevidi ali fotografijami predstavijo in vrednotijo razvojne procese v izbrani evropski pokrajini;
- » na podlagi statističnih virov in slikovnega gradiva ugotavljajo razširjenost različnih evropskih verstev;
- » oblikujejo in izdelajo poljuben izdelek na problematiko nastanka, razvoja, širitve in delovanja EU;
- » raziščejo probleme novonastalih multikulturnih okolij (šolstvo, zaposlovanje, verski obredi);
- » izdelajo virtualne ali konkretne zemljevide enot EU;

- » s fotografijami ilustrirajo preobrazbo industrijske pokrajine v informacijsko;
- » napravijo kartogram z deleži avtohtonega in alohtonega prebivalstva držav EU;
- » napišejo esej o odpravljanju medetničnih trenj v državah EU;
- » z analizo virov grafično predstavijo razlike med državami EU glede na izbrane kazalnike (velikost število prebivalcev, BDP, stopnja človekovega razvoja, cena litra bencina idr.).

SEVERNA EVROPA

CILJI

Dijak:

- opiše lego in utemelji delitev Severne Evrope na nordijske in pribaltske države;
- raziskuje ledeniško preoblikovanje površja in njegove posledice;
- opredeli pomen črpanja nafte in zemeljskega plina na Norveškem in Severnem morju za razvoj Norveške;
- pojasnjuje vlogo obnovljivih virov energije na Islandiji in na Danskem;
- interpretira in vrednoti velike spremembe v okviru ribolova in njegov pomen za Norveško in Islandijo;
- SC (2.2.2.1 | 2.3.1.1)
- ugotavlja pomen izkoriščanja gozda za Finsko;
- pojasnjuje spreminjanje demografske slike pribaltskih držav po drugi svetovni vojni in po letu 1990.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » utemelji delitev na nordijske in pribaltske države z zgodovinskimi razlogi;
- » utemelji nastanek ledeniško preoblikovanega površja s pleistocensko poledenitvijo ter razloži današnje značilne reliefne oblike;
- » opiše pomen črpanja nafte in zemeljskega plina za gospodarski oz. družbeni razvoj Norveške;
- » razloži pomen hidroenergije in geotermalne energije na Islandiji ter vetrne energije na Danskem;
- » pojasni posledice spremenjenih ribolovnih tehnik in ukrepe, ki sta jih zaradi prelova sprejeli Norveška in Islandija;
- » razloži pomen gozda za finsko gospodarstvo;
- » obrazloži spreminjanje narodne sestave in depopulacijo v pribaltskih državah kot posledico zgodovinskega dogajanja in velikih družbenih sprememb.

TERMINI

○ Severna Evropa ○ nordijske države ○ pribaltske države ○ Baltski ščit ○ Skandinavsko gorstvo ○ Severno morje ○ celinska poledenitev

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Dijakom so nekateri pojmi, nujni za razumevanje geografskih pojavov in procesov v Severni Evropi, znani že iz osnovne šole, obče geografije in uvodnega poglavja o Evropi. Glede na omejeno število ur bo učitelj sam, upoštevajoč predznanje dijakov, avtonomno presodil, katerim novim ciljem bo dal več in katerim manj poudarka. Prvi in drugi cilj sta namenjena geografskemu okviru, vključujoč osnovne značilnosti površja Severne Evrope. Tukaj namenimo posebno pozornost delitvi tega dela Evrope na nordijske in pribaltske države, pri čemer se navezujemo na zgodovino, ter ledenišnemu preoblikovanju površja.

Vsi naslednji cilji so namenjeni izbranim ključnim in reprezentativnim geografskim vsebinam Severne Evrope in njenih držav. Tretji cilj se tako nanaša na črpanje nafte in plina na Norveškem, kar ni izjemno pomembno le za to državo, ampak za vso Evropo. Četrty cilj je namenjen rabi obnovljivih virov energije na Islandiji in na Danskem. Islandija na tem področju predstavlja zgled drugim državam, vendar je treba opozoriti, da ima za to res izjemno ugodne naravne možnosti. Peti cilj je namenjen spremembam ribolova na Norveškem in na Islandiji.

Sledi cilj o gozdnem gospodarstvu na Finskem, zadnji cilj pa je namenjen spreminjanju demografske podobe pribaltskih držav. Pri tem ne gre le za spreminjanje etnične sestave prebivalstva, ampak je treba opozoriti tudi na problem hude depopulacije, ki je zlasti v začetni fazi sledila vstopu teh držav v EU.

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » zbirajo in predstavijo članke o državah Severne Evrope;
- » napišejo zgodbo, kako poteka življenje ribičev na Severnem morju ali kakšen je dan na naftni ploščadi;
- » izdelajo zemljevid držav Severne Evrope in ga opremijo z glavnimi statističnimi podatki;
- » zapišejo vprašanja o neznanih pokrajinah v Severni Evropi, o ljudeh in njihovih navadah;
- » napišejo potopis križarjenja ob norveških fjordih in po baltskih pristaniščih Finske in Švedske, narišejo pot in poudarijo pomembnejše gospodarske točke;
- » študija primera: z analizo kronoloških tematskih zemljevidov in fotografij opišejo pokrajinske in prostorske spremembe, ki so jih v dele Severne Evrope prinesli turizem, promet ali tehnološki razvoj;
- » izdelajo stenski časopis z državami Severne Evrope, na katerem predstavijo najbolj prepoznavne značilnosti teh držav v kulinariki, kulturni in naravni dediščini (izbrani primeri);
- » z analizo virov grafično predstavijo razlike med državami Severne Evrope glede na izbrane kazalnike (površina, število prebivalcev, BDP na prebivalca, indeks človekovega razvoja, naravni in selitveni prirast idr.).

ZAHODNA EVROPA

CILJI

Dijak:

○: ugotovi obseg Zahodne Evrope, opisuje glavne značilnosti površja in pojasnjuje posledice slednjega ter lege ob Atlantiku za podnebje in gospodarski razvoj;

○: utemeljuje dinamičen gospodarski in družbeni razvoj Zahodne Evrope;

○: vrednoti preobrazbo Irske od dežele množičnega izseljevanja do sedanjega »keltskega tigra«;

I: z različnimi viri raziskuje pretekle in aktualne težnje Škotske in Severne Irske po razdružitvi z Združenim kraljestvom;

SC (1.2.4.1)

I: opredeli pojem *brexit* ter pojasnjuje njegove družbene posledice na Britanskem otočju;

○: raziskuje posebnosti francoskega gospodarstva;

I: opredeli pojem *Benelux* in ovrednoti njegov pomen za evropsko združevanje;

○: opredeli Belgijo kot večjezično državo;

○: raziskuje nastanek polderjev in njihov pomen;

○: interpretira pomen nizozemskega kmetijstva za Nizozemsko, EU in svet ter ga ovrednoti z vidika trajnosti.

SC (2.2.2.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» opiše in na zemljevidu pokaže glavne reliefne enote Zahodne Evrope;

» pojasni vpliv Severnoatlantskega toka na podnebje;

» razloži vzroke za nastanek industrijske revolucije v Angliji in njene posledice;

» opiše pojav poindustrijske oz. informacijske družbe, visoko stopnjo urbanizacije in današnji multikulturni značaj tega dela Evrope;

» razloži razloge za množično izseljevanje Ircev v 19. in 20. stoletju ter dejavnike gospodarskega in družbenega preobrata Irske v »keltskega tigra«;

» primerja težnje Škotske in Severne Irske po razdružitvi z Združenim kraljestvom;

» razloži družbene posledice *brexita*;

- » opiše Francijo kot pomembno kmetijsko proizvajalko v EU;
- » **opiše pomen jedrskih elektrarn za Francijo;**
- » *definira pojem Beneluks;*
- » **opiše posebnosti jezikovne sestave Belgije;**
- » **opiše nastanek, pojasni pomen polderjev** s poudarkom na projektu Delta;
- » razloži naravne in družbene dejavnike za masovno kmetijsko proizvodnjo Nizozemske ter ovrednoti nizozemsko kmetijstvo z vidika trajnosti.

TERMINI

◦ Zahodna Evropa ◦ Škotsko višavje ◦ Centralni masiv ◦ Ardeni ◦ Pireneji ◦ Severnoatlantski tok

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Glede na predznanje vsakokratne skupine dijakov (cilji izhajajo iz osnovnošolske, občegeografske osnove, uvodnega poglavja o Evropi) ter glede na to, da je število ur omejeno, naj učitelj avtonomno presodi, katerim ciljem bo dal več oz. manj poudarka ter katere učne metode in oblike bo pri tem uporabil.

Cilji so notranje razdeljeni na pet sklopov. Prvi je namenjen geografskemu okviru Zahodne Evrope. Znotraj tega je posebna pozornost namenjena površju in podnebjju, ki ga še posebej zaznamuje lega tega dela Evrope ob Atlantskem oceanu, vse navedeno pa je dalo bistven pečat gospodarskemu in širšemu družbenemu razvoju območja. Znotraj geografskega okvira je treba tako poudariti tudi poseben družbeni razvoj Zahodne Evrope, saj so se tu začeli procesi, ki so potem zaznamovali ne le ta del Evrope, ampak ves svet, in sicer od začetka industrijske revolucije do današnje zahodnoevropske poindustrijske multikulture družbe.

Vsi naslednji cilji so namenjeni izbranim osrednjim in reprezentativnim geografskim vsebinam Zahodne Evrope in njenih držav. Prvi tak cilj se nanaša na izjemno dinamično preobrazbo Irske od države izseljevanja na evropski periferiji do sodobnega »keltskega tigra«. Cilj ima tudi izjemno pomembno vzgojno noto, vezano na prepoznavanje raznolikih razvojnih dinamik skozi čas, razvojnih priložnosti, pa tudi vidikov podjetnosti na globalni, regionalni in osebni ravni. Sledi obravnava teženj Škotske in Severne Irske po izstopu iz Združenega kraljestva ter izbira obravnava brexita in njegovih posledic. Sklop ciljev omogoča, da se strnjeno oz. na več primerih posvetimo preučevanju nagibov in posledicam političnega združevanja oz. razdruževanja, pri čemer smiselno upoštevamo tako zgodovinske kot sedanje okoliščine. Prek teh problematik lahko razvijamo posebno vrednostno noto, vezano na medkulturno vzgojo ter razvijanje kakovosti sobivanja in spoštovanja kulturne raznolikosti. Pri Franciji je posebna pozornost namenjena izrazitim primerjalnim posebnostim njenega gospodarstva s posebnim poudarkom na pomenu jedrske energije. Obravnava Zahodne Evrope se zaključí s sklopom ciljev o Beneluksu, in sicer s poudarki na izstopajočih značilnostih, to je na pomenu tega dela Evrope za evropsko združevanje, na večjezičnosti Belgije in na kmetijstvu Nizozemske, kjer imamo izjemno priložnost spodbujanja kritičnega presojanja masovne kmetijske proizvodnje z vidikov trajnosti.

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » zbirajo in predstavijo članke o državah Zahodne Evrope;
- » na spletu poiščejo statistične podatke in izdelajo preglednico, v kateri primerjajo države Zahodne Evrope;
- » razložijo in s slikovnim gradivom s spleta ilustrirajo glavne značilnosti francoskih industrijskih in kmetijskih pokrajin;
- » igra vlog: okrogla miza na temo *Življenje ljudi je tesno povezano z morjem – nekoč in danes*;
- » izdelajo zemljevid držav Zahodne Evrope in ga opremijo z glavnimi statističnimi podatki;
- » izdelajo stenski časopis z državami Zahodne Evrope, na katerem predstavijo najbolj prepoznavne značilnosti teh držav v kulinariki, kulturni in naravni dediščini (izbrani primeri);
- » učni kviz: milijonska mesta Zahodne Evrope in njihove značilnosti;
- » napišejo potopis križarjenja po glavnih pristaniščih Zahodne Evrope, narišejo pot in poudarijo pomembnejše gospodarske točke;
- » študija primera: z analizo kronoloških tematskih zemljevidov in fotografij opišejo pokrajinske in prostorske spremembe, ki so jih v dele Zahodne Evrope prinesli turizem, promet ali tehnološki razvoj.

JUŽNA EVROPA

CILJI

Dijak:

- : ugotovi obseg Južne Evrope in obrazloži glavne značilnosti površja;
- : opredeljuje glavne značilnosti sredozemskega podnebja in rastlinstva ter vzročno-posledično pojasni nevarnost gozdnih požarov;
SC (2.1.3.1 | 2.3.1.2)
- : primerja tradicionalne in moderne oblike sredozemskega kmetijstva;
- : raziskuje vzroke za razvoj turizma v Južni Evropi;
- : razbira ključne značilnosti množičnega turizma;
SC (5.1.1.1 | 2.3.1.1)
- : prepozna glavne okoljske probleme Sredozemskega morja;
SC (2.2.1.2 | 2.2.3.1)
- I: ugotavlja razširjenost etničnih manjšin v Španiji in pojasni osamosvojitvene težnje Katalonije;
- : utemeljuje razdeljenost Italije na bolj razvit sever in manj razvit jug oz. vzroke in posledice za to;
- I: raziskuje politično razdeljenost Cipra in njene posledice.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » pojasni nastanek gorovij ter vulkansko in potresno aktivnost v Južni Evropi;
- » razloži posebnosti sredozemskega podnebja in rastlinstva;
- » opiše vzroke za gozdne požare in preventivne ukrepe proti njim;
- » razloži razlike med tradicionalnimi in modernimi oblikami sredozemskega kmetijstva;
- » našteje dejavnike za razvoj turizma v sredozemskih pokrajinah;
- » razloži prednosti in slabosti množičnega turizma;
- » razloži vzroke za onesnaženost in različne oblike ogroženosti Sredozemskega morja;
- » na zemljevidu pokaže Galicijo, Baskijo in Katalonijo ter razloži osamosvojitvene težnje Katalonije;
- » našteje in opiše vzroke za razlike med bolj razvitim severom in manj razvitim jugom Italije ter poskuse odpravljanja teh razlik;

» opiše politično razdeljenost Cipra in njene posledice.

TERMINI

◦ Južna Evropa ◦ Iberski polotok ◦ Apeninski polotok ◦ Pireneji ◦ Meseta ◦ Apenini ◦ Padska nižina

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Dijaki so nekatere pojme, nujne za razumevanje geografskih pojavov in procesov v Južni Evropi, spoznali že v osnovni šoli ter pri obči geografiji oz. v uvodnem poglavju o Evropi, zato naj učitelj presodi, katerim novim ciljem bo namenil več in katerim manj poudarka.

Cilje lahko razdelimo na sedem sklopov. Prvi je namenjen geografskemu okviru Južne Evrope. Tukaj osrednjo pozornost najprej namenimo nastanku gorovij ter vulkanski in potresni aktivnosti kot rezultatu stika Afriške in Evrazijske litosferske plošče, nato pa se ozremo na posebnosti sredozemskega podnebja in rastlinstva s posebnim poudarkom na problemu gozdnih požarov.

Drugi sklop je namenjen posebnostim sredozemskega kmetijstva, pri čemer se tradicionalne oblike primerja z modernimi. Tretji sklop je namenjen sredozemskemu turizmu in njegovim problemom. Ker se z množičnim turizmom srečujejo tudi marsikje drugod v Sredozemlju, pa tudi v svetu, lahko učitelj problematiko ob tem cilju razširi še na druge primere in vzročno-posledično obravnava razvoj turizma v to smer. Naslednji sklop je namenjen okoljskim problemom Sredozemlja, pri čemer se cilji osredotočajo predvsem na vzroke in oblike onesnaževanja morja in obal. Sledi izbirni cilj o etničnih manjšinah v Španiji, pri čemer so zajete tudi osamosvojitvene težnje v Kataloniji. Sledi obravnava razdeljenosti Italije na bogatejši sever in revnejši jug, na koncu pa sledi še en izbirni cilj, ki je namenjen politični razdeljenosti Cipra.

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » izdelajo maketo različnih tipov vulkanov;
- » zbirajo in predstavijo aktualne novice in članke o državah Južne Evrope;
- » izdelajo zemljevid držav Južne Evrope in ga opremijo z glavnimi statističnimi podatki;
- » izdelajo stenski časopis z državami Južne Evrope, na katerem predstavijo najbolj prepoznavne značilnosti teh držav v kulinariki, kulturni in naravni dediščini (izbrani primeri);
- » na spletu poiščejo statistične podatke in izdelajo preglednico, v kateri primerjajo države Srednje Evrope;
- » igra vlog: okrogla miza na temo *Življenje ljudi v Sredozemlju je tesno povezano z morjem – nekoč in danes*;
- » igra vlog: dijaki izdelajo in predstavijo turistični prospekt o izbrani državi Južne Evrope;
- » debatni klub o množičnem turizmu, ki vedno bolj obremenjuje okolje in domačine;

- » napišejo potopis križarjenja po glavnih pristaniščih Južne Evrope, narišejo pot in poudarijo pomembnejše gospodarske točke;
- » študija primera: z analizo kronoloških tematskih zemljevidov in fotografij opišejo pokrajinske in prostorske spremembe, ki so jih v dele Južne Evrope prinesli turizem, promet ali tehnološki razvoj.

JUGOVZHODNA EVROPA

CILJI

Dijak:

- : na zemljevidu pokaže reliefne enote Jugovzhodne Evrope;
- : primerja pojme Balkan, Zahodni Balkan in Jugovzhodna Evropa;
- : išče vzroke za pestro etnično in versko sestavo Jugovzhodne Evrope in ugotavlja njune posledice;
- SC (1.2.1.5 | 1.2.2.1 | 1.2.2.2)
- : opisuje glavne značilnosti gospodarske tranzicije in posledičnega izseljevanja in depopulacije;
- I: *pojasnjuje problematiko vključevanja držav Zahodnega Balkana v Evropsko unijo;*
- : prepozna posledice razpada Jugoslavije na primerih Bosne in Hercegovine, Kosova in Severne Makedonije;
- : ugotavlja naravne in družbene dejavnike za razvoj turizma na Hrvaškem;
- SC (2.2.1.2 | 2.3.1.1)
- I: *raziskuje turistično ponudbo v državah Jugovzhodne Evrope.*
- SC (5.2.2.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » imenuje in na zemljevidu pokaže reliefne enote Jugovzhodne Evrope;
- » razloži razlike med pojmi Balkan, Zahodni Balkan in Jugovzhodna Evropa;
- » pojasni vzroke in posledice pestre etnične in verske sestave Jugovzhodne Evrope;
- » opiše značilnosti tranzicije in njen vpliv na izseljevanje in depopulacijo;
- » opiše stanje priključevanja držav Zahodnega Balkana v Evropsko unijo in širjenje drugih zunanjih vplivov na tem območju;
- » razloži posledice vojne in poveljno delitev Bosne in Hercegovine;
- » razloži posebnosti sestave prebivalstva na Kosovu in v Severni Makedoniji;
- » analizira naravne in družbene dejavnike za turistični razvoj Hrvaške;
- » opiše turistično ponudbo v državah Jugovzhodne Evrope.

TERMINI

- Jugovzhodna Evropa ◦ Balkanski polotok ◦ Dinarsko gorstvo ◦ Šarsko-Pindsko gorstvo ◦ Karpati ◦ Balkan
- Rodopi ◦ Panonska nižina ◦ Vlaška nižina

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Učne cilje za Jugovzhodno Evropo lahko razdelimo v šest sklopov. Prvi je namenjen površju tega dela Evrope ter razlikovanju pojmov Balkan in Jugovzhodna Evropa. V sodobni politični terminologiji je v uporabi tudi pojem Zahodni Balkan, ki vključuje tiste dele nekdanje Jugoslavije in Albanijo, ki naj bi se nekoč v prihodnosti vključili v EU, vendar se v pridružitvenem procesu soočajo s številnimi notranjimi in zunanjimi ovirami.

V nadaljnjih ciljih je izpostavljena problematika, po kateri je Jugovzhodna Evropa verjetno najbolj prepoznavna, to je najbolj pestra etnična in verska sestava prebivalstva glede na druge regije Evrope. Drugi dve zelo prepoznavni značilnosti tega dela Evrope sta zelo burna tranzicija in posledično množično izseljevanje. Pri tem velja dijake opozoriti, da je bil v zadnjih obdobjih prav Zahodni Balkan glavni kadroviski bazen za naraščajoče potrebe po delovni sili v Sloveniji. Sledi izbirni cilj o različnih vzrokih počasnega vključevanja držav Zahodnega Balkana v EU, pri čemer ne moremo mimo širjenja vpliva Rusije, Kitajske in tudi Turčije. Poseben cilj je namenjen posledicam razpada Jugoslavije na primerih Bosne in Hercegovine, Kosova in Severne Makedonije. Zadnji sklop ciljev je namenjen turizmu v sosednji Hrvaški, v okviru izbirnega cilja pa naj dijaki raziščejo turizem tudi v drugih državah Jugovzhodne Evrope. Prav turizem na Hrvaškem je tematika, s katero se je večina dijakov že srečala v realnem življenju, zato se lahko pri pouku naslonimo tudi na različna čustvena doživetja ali pa kritično vrednotimo številna medijska poročila.

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » z analizo virov grafično predstavijo razlike med državami Jugovzhodne Evrope glede na izbrane kazalnike (površina, število prebivalcev, BDP na prebivalca, indeks človekovega razvoja, naravni in selitveni prirast idr.);
- » zbirajo in predstavijo članke o državah Jugovzhodne Evrope;
- » debatni klub o možnostih za gospodarski razvoj držav Jugovzhodne Evrope;
- » izdelajo zemljevid držav Jugovzhodne Evrope in ga opremijo z glavnimi statističnimi podatki;
- » napišejo potopis potovanja po glavnih mestih Jugovzhodne Evrope, narišejo pot in poudarijo pomembnejše gospodarske točke;
- » izdelajo stenski časopis z državami Jugovzhodne Evrope, na katerem predstavijo najbolj prepoznavne značilnosti teh držav v kulinariki, kulturni in naravni dediščini (izbrani primeri);
- » na spletu poiščejo statistične podatke in izdelajo preglednico, v kateri primerjajo države Jugovzhodne Evrope;

- » izdelajo stenski časopis z državami Jugovzhodne Evrope, na katerem predstavijo aktualna krizna območja (izbrani primeri);
- » študija primera: z analizo kronoloških tematskih zemljevidov in fotografij opišejo pokrajinske in prostorske spremembe, ki so jih v dele Jugovzhodne Evrope prinesli turizem, nova gospodarska središča ali tehnološki razvoj.

VZHODNA EVROPA Z AZIJSKIM DELOM RUSIJE

CILJI

Dijak:

- : opredeli obseg Vzhodne Evrope in azijskega dela Rusije ter na zemljevidu išče glavne reke in reliefne enote;
 - : razlaga nastanek in razpad Sovjetske zveze;
 - : pojasnjuje vpliv intenzivne industrializacije na razmeščenost industrijskih območij in posledične selitve;
 - : vrednoti pomen zemeljskega plina in nafte za ruski izvoz in pojasni problem oddaljenosti glavnih nahajališč teh energentov od tržišč;
 - : vzročno-posledično opiše neugoden demografski razvoj v Vzhodni Evropi;
 - : navede in pojasni glavna konfliktna žarišča v Vzhodni Evropi.
- SC** (1.2.1.5 | 1.2.2.1 | 1.2.2.2)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » na zemljevidu pokaže glavne reliefne enote in reke Vzhodne Evrope ter azijskega dela Rusije;
- » obrazloži nastanek in razpad Sovjetske zveze;
- » pojasni pomembno vlogo intenzivnega razvoja industrije in vpliv razmeščenosti industrijskih območij v Sovjetski zvezi na selitve;
- » vrednoti pomen ruskega zemeljskega plina in nafte za ruski izvoz;
- » razloži dejavnike, ki so vplivali na demografski razvoj v Vzhodni Evropi;
- » opiše glavna konfliktna žarišča v Vzhodni Evropi.

TERMINI

- Vzhodna Evropa ◦ Vzhodnoevropsko nižavje ◦ Ural ◦ Zahodnosibirsko nižavje ◦ Srednjesibirsko višavje
- Kamčatka

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Vzhodna Evropa zajema Rusijo in tri evropske države (Belorusijo, Ukrajino in Moldavijo), nekdanje sovjetske republike, ki so tako ali drugače ostale del ruskega vplivnega območja. Pri obravnavi tega dela Evrope se takoj soočimo z dejstvom, da je Rusija, sicer največja evropska država, sestavljena iz po površini manjšega

evropskega in precej večjega, a zelo redko poseljenega azijskega dela. V obravnavo moramo tako vključiti tudi azijski del Rusije. To je še posebej smiselno zato, ker Rusi svoje države ne čutijo kot nekaj razdeljenega med Evropo in Azijo (v geografskem smislu), saj gorovje Ural v realnosti ni nobena ločnica, ampak je zaradi naravnih bogastev pomembno zgostitveno območje prebivalstva in gospodarstva. Današnje Rusije ne moremo dobro razumeti, če ne upoštevamo njenega posebnega zgodovinskega razvoja, ki je potekal drugače kot v zahodnejše ležečih delih Evrope. Rusko prebivalstvo nikoli v zgodovini ni imelo priložnosti spoznavati prvin parlamentarne demokracije, kot jo poznajo na Zahodu, zato imajo danes v marsičem tudi drugačen pogled na nekatera družbena vprašanja, pa tudi na položaj in vlogo Rusije v sodobnem svetu.

Vzhodno Evropo bomo obravnavali skozi štiri sklope ciljev. Prvi je namenjen njenemu geografskemu okviru, pri katerem ne obravnavamo le njenega površja, rek in posebnosti poselitve, ampak pozornost usmerimo tudi na nastanek in potem na razpad Sovjetske zveze. Sovjetski model močno spodbujane industrializacije je namreč po drugi svetovni vojni močno zaznamoval vse države pod sovjetskim vplivom v vzhodnem delu Evrope. Pri obravnavi geografskega okvira (kot velja za vse sklope ciljev pri temi Evropa) učitelj avtonomno presoja, čemu dati več poudarka in čemu manj, saj lahko izhaja iz predznanja dijakov, pridobljenega v osnovni šoli, pri obči geografiji in iz uvodnega poglavja o Evropi.

Med izbranimi reprezentativnimi geografskimi vsebinami današnje Vzhodne Evrope se cilji najprej osredotočajo na njen neugoden demografski razvoj ter na vlogo ruskega zemeljskega plina in nafte. Obravnava tega dela Evrope se sklene z obravnavo glavnih kriznih območij.

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » zbirajo in predstavijo članke in novice o državah Vzhodne Evrope;
- » z analizo virov grafično predstavijo razlike med državami Vzhodne Evrope glede na izbrane kazalce (površina, število prebivalcev, BDP na prebivalca, indeks človekovega razvoja, naravni in selitveni prirast idr.);
- » izdelajo zemljevid držav Vzhodne Evrope in ga opremijo z glavnimi statističnimi podatki;
- » napišejo potopis križarjenja po reki Volgi ali po enem od sibirskih veletokov, narišejo pot in poudarijo pomembnejše gospodarske točke;
- » izdelajo stenski časopis z državami Vzhodne Evrope, na katerem predstavijo najbolj prepoznavne značilnosti teh držav v kulinariki, kulturni in naravni dediščini (izbrani primeri);
- » igra vlog: okrogla miza na temo *Življenje ljudi v skrajno redko poseljeni Sibiriji*;
- » izdelajo stenski časopis z državami Vzhodne Evrope, na katerem predstavijo krizna območja (izbrani primeri);
- » debatni klub o možnostih za gospodarski razvoj držav Vzhodne Evrope.

SREDNJA EVROPA

CILJI

Dijak:

- opredeli obseg Srednje Evrope in na zemljevidu poišče njene glavne reliefne enote in jih poveže z geološko zgradbo in podnebjem;
- utemeljuje pomen rek in prekopov za gospodarstvo Srednje Evrope;
- utemeljuje razlike v gospodarski razvitosti med državami zahodnega in vzhodnega dela Srednje Evrope kot posledico nekdanje blokvske delitve Evrope z dvema družbenima ureditvama;
- razloži proces prestrukturiranja in urejanja okoljske degradacije Porurja,
- pojasnjuje tranzicijo in posledice v državah vzhodnega dela Srednje Evrope;
- ugotavlja značilnosti sodobnega demografskega in gospodarskega razvoja Nemčije;
- SC (2.2.2.1)
- I: opiše večjezično podobo Švice;
- analizira značilnosti turizma v alpskih državah na primeru Avstrije in Švice v povezavi s podnebnimi spremembami in trajnostnostjo;
- SC (2.1.3.1 | 2.3.1.2)
- ugotavlja naravne možnosti za kmetijstvo na Madžarskem in družbene razmere za spreminjanje kmetijske proizvodnje po denacionalizaciji;
- SC (2.2.1.1)
- I: z uporabo različnih virov razišče oblike turizma na Blatnem jezeru.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » na zemljevidu pokaže reliefne enote Srednje Evrope ter pojasni njihove geološke in podnebne značilnosti;
- » opiše pomen evropskih rečnih plovnih poti;
- » obrazloži razlike v gospodarski razvitosti med zahodnim in vzhodnim delom Srednje Evrope kot posledico nekdanje blokvske delitve Evrope in tranzicije;
- » razloži vzroke in ukrepe za prestrukturiranje gospodarstva in ukrepe za urejanje degradiranega okolja v Porurju;
- » opiše sodobni demografski in gospodarski razvoj Nemčije;

- » na zemljevidu Švice pokaže območja, kjer so v uradni rabi nemški, francoski, italijanski in retoromanski jezik, in pojasni večjezično ureditev države;
- » pojasni razvoj turizma v alpskih državah na primeru Avstrije in Švice;
- » opiše prilagajanje turizma na podnebne spremembe in trajnostnim načelom;
- » pojasni naravne možnosti za kmetijstvo na Madžarskem in razloži vzroke za spreminjanje kmetijske proizvodnje.

TERMINI

◦ Srednja Evropa ◦ Alpe ◦ Zahodni Karpati ◦ sredogorja s kotlinami ◦ Nemško-Poljsko nižavje ◦ Panonska kotlina

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Obravnava prvega cilja, da dijak ugotavlja obseg Srednje Evrope in na zemljevidu išče njene glavne reliefne enote ter jih poveže z geološko zgradbo in podnebjem, je delno povezana s predhodnim znanjem iz osnovne šole, obče geografije in uvodne skupine ciljev o geografskem okviru Evrope.

Nato cilji preidejo na družbenogeografsko področje, kjer naj učitelj razmisli, katerim bo dal več in katerim manj poudarka, zavedajoč se, da je srednja Evropa nadpovprečno pomembna evropska regija tako v geografskem kot političnem smislu. Če se učitelj odloči, da to skupino ciljev obravnava kot zadnjo pri temi Geografija Evrope, je to lepa priložnost za nadaljnji prehod na temo Geografija Slovenije, saj je Slovenija geografsko in zgodovinsko del Srednje Evrope.

Cilji so zasnovani tako, da se v njih prepleta problematika naravnih značilnosti z naravnimi viri, industrijo oz. gospodarstvom nasploh. Učitelj naj ob tem izpostavi posledice nekdanje blokovske delitve in dveh družbenih sistemov ter nekatere procese, vezane na združitev Nemčije in demokratizacijo nekdanjih socialističnih držav Srednje Evrope. Poudarek naj bo tudi na nekaterih posebnostih demografskega razvoja. V cilje je vključena obravnava turizma v alpskih državah, ki naj bo vzorčni primer, kako je možen razvoj te dejavnosti tudi v skladu z načeli trajnostnosti. Dva cilja (obvezni in izbirni) sta povezana z Madžarsko, pri čemer priporočamo, da ju učitelj realizira v celostnem kontekstu regije oz. v povezavi z drugimi cilji.

Priporočamo, da izbirni cilj ugotavljanja večjezične podobe Švice dijaki usvojijo s samostojnim delom ob uporabi digitalne tehnologije in različnih virov.

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » na spletu poiščejo podatke in izdelajo preglednico, v kateri primerjajo države Srednje Evrope
- » izdelajo zemljevid držav Srednje Evrope in ga opremijo z glavnimi statističnimi podatki;
- » zbirajo in predstavijo članke o državah Srednje Evrope;

- » študija primera: z analizo kronoloških tematskih zemljevidov in fotografij opišejo pokrajinske in prostorske spremembe, ki sta jih v dele Srednje Evrope prinesla industrijska revolucija in tehnološki razvoj;
- » izdelajo stenski časopis z državami, ki segajo v Panonsko nižino, in predstavijo najbolj prepoznavne značilnosti teh držav v kulinariki, kulturni in naravni dediščini (izbrani primeri);
- » izdelajo potopis z zemljev potovanja po eni izmed izbranih alpskih pokrajin, dolin, vrhov v dveh različnih letnih časih;
- » napišejo potopis potovanja po Renu in Donavi, narišejo pot in poudarijo pomembnejše gospodarske točke.

GEOGRAFIJA SLOVENIJE

OBVEZNO

OPIS TEME

Tema Geografija Slovenije ima sedem skupin ciljev. Najprej je kratka skupina ciljev Lega in položaj Slovenije v Evropi. Sledijo skupine ciljev, ki se nanašajo na fizičnogeografski in družbenogeografski okvir Slovenije. Namen teh skupin ciljev je splošni pregled tako naravnogeografskih kot družbenogeografskih značilnosti Slovenije. Skupine ciljev omogočajo dovolj natančno seznanjanje vseh dijakov s Slovenijo ter trdno osnovo za nadaljnjo obravnavo njenih regij z dijaki, ki bodo izbrali geografijo na maturi. Cilji se tako v prvem delu nanašajo na sistematično obravnavo kamninske zgradbe, površja, podnebja, vodovja, rastlinstva in prsti, v drugem pa na prebivalstvo, naselja in pomembnejše gospodarske panoge oz. skupine dejavnosti.

Namen teme oz. skupin ciljev je splošni pregled značilnosti, dejavnikov in procesov v medsebojni povezanosti, kjer naj učitelj izbira različne konkretne primere iz izbranih slovenskih pokrajin. Poleg poznavanja je zelo pomembno razumevanje in vrednotenje geografskih značilnosti Slovenije, saj je to osnova za odgovorno in aktivno državljanstvo.

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

Termini

V tem razdelku navajamo razširjen nabor terminov oz. pojmov in pojmovnih zvez, ki jih učitelj obravnava pri skupinah ciljev te teme. Zapis pomeni, da so poudarjeno zapisani le ključni pojmi, ki so v učnem načrtu navedeni že v posebnem polju **Termini**, učitelj pa poleg teh obravnava še tu zapisane pojme in pojmovne zveze.

Učitelj pri skupini ciljev **Lega in položaj Slovenije v Evropi** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **geografska lega, geografski položaj**, Alpe, Panonska kotlina, Dinarsko gorstvo, Sredozemlje, raznolikost, **geopestroost (geodiverziteta)**, prehodnost,
- » slovanska, germanska, romanska in ugrofinska jezikovna skupina, **identiteta**, srednjeevropska identiteta, sredozemska identiteta, balkanska identiteta.

Učitelj pri skupini ciljev **Kamninska zgradba in površje Slovenije** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **geološke značilnosti**, magmatska kamnina, granodiorit, metamorfna kamnina, marmor, sedimentna kamnina, sediment, grušč, prod, pesek, breča, konglomerat, peščenjak, lapor, glinavec, muljevec, fliš, apnenec, dolomit, tuf; paleozoik, mezozoik, kenozoik, pleistocen, holocen, Tetis, Afriška litosferska plošča, Evrazijska litosferska plošča, alpinska orogeneza, Periadriatski šiv,
- » **relief**, ledeniški relief, rečni relief, kraški relief, obalni relief.

Učitelj pri skupini ciljev **Podnebje, prsti in rastlinstvo Slovenije** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **podnebje**, azorski anticiklon, islandski ciklon, sredozemski ciklon, vzhodnoevropski anticiklon, temperaturni obrat, termalni pas, zmerno sredozemski padavinski režim, zmerno celinski padavinski režim, zmerno sredozemsko, zmerno celinsko, gorsko, podgorsko podnebje,
- » **prsti**, evtrične in distrične rjave prsti, obrečne prsti, jerovice/jerine, rendzine, pokarbonatne prsti, šotne prsti,
- » **biopestrost (biodiverziteta)**, smreka, bukev, jelka, hrasti, bori, ruševje, zgornja gozdna meja.

Učitelj pri skupini ciljev **Vodovje Slovenije** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **vodovje**, jadransko povodje, črnomoško povodje, dežni rečni pretočni režim, dežno-snežni rečni pretočni režim, snežno-dežni rečni pretočni režim, snežni rečni pretočni režim, podzemna voda, skalna voda, talna voda, Bohinjsko jezero, Blejsko jezero, Krnsko jezero, Kriška jezera, Triglavsko jezera, Cerkljsko jezero, Ptujsko jezero, Velenjsko jezero, Tržaški zaliv, Sava, Ljubljana, Savinja, Kolpa, Krka, Sotla, Drava, Soča, Vipava, Idrijca, Mura, Reka, Pivka, Dragonja, ekološka občutljivost.

Učitelj pri skupini ciljev **Naravne nesreče v Sloveniji** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **naravne nesreče in podnebne spremembe**, potres, neurje, žled, gozdni požar, toča, pozeba, suša, poplava, zemeljski plaz, toplotna obremenitev, vročinski val, ujma, segrevanje ozračja.

Učitelj pri skupini ciljev **Prebivalstvo in poselitev Slovenije** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **gostota poselitve**, območje zgoščanja ali koncentracije prebivalstva, območje redčenja ali depopulacije, robno območje,
- » rodnost, umrljivost, **naravni prirast**,
- » pričakovano trajanje življenja,
- » **notranje migracije**, selitveni prirast, beg možganov,
- » **spreminjanje števila prebivalcev**,
- » **izseljenci**,
- » **narodna sestava**, avtohtona narodna manjšina,
- » **verska sestava**, katoličan, evangeličan, pravoslavac, ateist, jud, musliman,
- » Rož, Podjuna, Zilja, Celovec, Tržaška, Goriška, Videmska pokrajina, Beneška Slovenija, Rezija, Kanalska dolina, Trst, Videm, Gorica, Slovensko Porabje, Monošter,
- » **podeželsko naselje**, vas, samotna kmetija, zaselek, razloženo naselje, gručasto naselje, obcestno naselje, suburbanizirano naselje,
- » **urbano naselje**, policentrični razvoj, stopnja urbanizacije, razseljevanje iz mestnih središč.

Učitelj pri skupini ciljev **Gospodarstvo Slovenije** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **gospodarski razvoj**, predindustrijska (agrarna) družba, industrijska družba, postindustrijska (informacijska) družba, plansko gospodarstvo, nacionalizacija, industrializacija, tranzicija, denacionalizacija, tržno gospodarstvo, privatizacija, multinacionalne družbe, evropski zeleni dogovor, krožno gospodarstvo, funkcijsko razvrednotena območja,
- » **kmetijstvo**, kmetijsko zemljišče, zemljiška razdrobljenost, komasacija, mešana kmetija, skupna evropska kmetijska politika, deagrarnizacija, specializacija, ekološko kmetovanje,
- » **gozdarstvo**, lesna zaloga, lesni prirastek,
- » **rudarstvo**, rudnik živega srebra (Idrija), rudnik svinca in cinka (Mežica), rudnik urana (Žirovski vrh), premogovnik (Trbovlje, Zagorje, Hrastnik), rudnik lignita (Velenje),
- » **energetika**, energijski vir, obnovljiv vir energije, neobnovljiv vir energije,
- » **proizvodnja električne energije**, termoelektrarna (Šoštanj, Ljubljana), hidroelektrarna, jedrska elektrarna (Krško), sončna elektrarna, vetrna elektrarna,
- » **industrija**, fužina, glažuta, industrijski polmesec,
- » **promet**, tranzit, Postojnska vrata, Trojane, avtocestni križ, Slovenika, Ilirika, Luka Koper, Letališče Jožeta Pučnika, Letališče Edvarda Rusijana, Letališče Portorož,
- » **turizem**, obmorska, gorska, zdraviliška in druga turistična občina, gorski in zimski turizem, Kranjska Gora, Bovec, Bled, Bohinj, Kanin, Vogel, Krvavec, Pohorje, zdraviliški turizem, Radenci, Rogaška Slatina, Dobrna, Laško, Dolenjske toplice, Terme Čatež, Terme 3000, Terme Ptuj, termalni park, tranzitni in kongresni turizem.

Vključevanje skupnih ciljev

Ta tema vključuje tudi skupne cilje s štirih področij (Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit ter Digitalna kompetentnost), ki so podrobneje pojasnjeni pri didaktičnih priporočilih za temo.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Splošna priporočila za temo

Pri realizaciji ciljev te teme priporočamo uporabo raznolikih oblik in metod dela, ki naj vključujejo različne vire, digitalno tehnologijo ter individualno ali skupinsko delo v učilnici ali na terenu. Pri tem izpostavljamo:

- » uporabo zemljevidov in pripomočkov za vizualizacijo;
- » uporabo statističnih podatkov in grafičnih prikazov;
- » interaktivne dejavnosti, kjer lahko dijaki raziskujejo in predstavijo različne vidike naravnogeografske raznolikosti, zgodovinske mejnike, gospodarski razvoj ali simulirajo podnebne spremembe, naravne nesreče, demografske spremembe ipd.;

- » terenske vaje v lokalnem ali širšem okolju, kjer lahko dijaki opazujejo in analizirajo naravne in družbene pojave, smiselni so tudi obiski lokalnih kmetij, industrijskih obratov ali turističnih krajev za praktično razumevanje gospodarskih dejavnosti;
- » razprave, npr. o vplivu gospodarskega razvoja, politike EU, podnebnih sprememb in trajnostnega upravljanja z naravnimi viri, učitelj naj spodbuja dijake k razmišljanju o pozitivnih in negativnih vidikih različnih gospodarskih in okoljskih politik;
- » uporabo digitalnih orodij za raziskovanje in predstavitev podatkov, kot so GIS (geografski informacijski sistemi) in spletne baze podatkov, a hkrati je nujno spodbujati dijake k ustvarjanju digitalnih vsebin, kot so interaktivni zemljevidi, infografike in druge predstavitve v skladu z vključevanjem digitalnih kompetenc.

Priporočamo tudi povezovanje z lokalno skupnostjo (vključevanje lokalnih strokovnjakov in organizacij v pouk) za boljše razumevanje lokalnih gospodarskih, okoljskih in družbenih izzivov; učitelj naj dijake spodbuja k sodelovanju v lokalnih projektih in iniciativah za trajnostnost v skladu s skupnimi cilji s področja Podjetnosti. Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti so navedene še spodaj.

Lega in položaj Slovenije v Evropi

V prvi skupini ciljev izpostavimo lego in položaj Slovenije v Evropi s poudarkom na naravnogeografski raznolikosti in povzetkom ključnih zgodovinskih mejnikov in simbolov državnosti.

Fizičnogeografski okvir Slovenije

Fizičnogeografski okvir Slovenije tvorijo skupine ciljev **Kamninska zgradba in površje Slovenije, Podnebje, prsti in rastlinstvo Slovenije, Vodovje Slovenije in Naravne nesreče v Sloveniji**. Med naravnogeografskimi cilji je poudarek na kamninski zgradbi, ki je pomembno vplivala na oblikovanost reliefa, analizi spreminjajočih se podnebnih tipov, prsti in rastlinstva ter vodovja. Sklop se zaokrožuje z naravnimi nesrečami, ki so na Slovenskem najpogostejše. Pri obravnavanju učnih ciljev izhajamo iz predznanja iz osnovne šole kot tudi poznavanja vsebin obče geografije.

V cilje oziroma standarde znanja so poleg predmetnih ciljev umeščeni tudi **skupni cilji** s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo in razvija sporazumevalne zmožnosti;
- » aktivnem državljanstvu, kjer dijak privzema odnos do človekovih pravic, razvija veščine etične refleksije, državljske drže in kritičnega mišljenja;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepozna in razume komplekse medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » duševni dobrobiti, kjer dijak krepi samozavedanje, samouravnavanje, postavlja cilje, se uri v prožnem načinu mišljenja ter prevzema odgovornost in avtonomijo;
- » telesni dobrobiti, kjer dijak spozna in udejanja pravilno prehrano, gibanje, sprostitve in počitek, pri čemer upošteva varnost.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi

(https://aplikacija.un.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » dijaki s pomočjo terenskega dela prepoznajo temeljne značilnosti površja v povezavi z geološko zgradbo;
- » geološko zgradbo povežejo z rabo prostora bodisi na terenu bodisi s pomočjo slikovnega gradiva tipičnih pokrajin v Sloveniji;
- » s pomočjo tipičnih fotografij ali terenskega dela prepoznajo osnovne reliefne oblike in ključne geomorfološke procese, ki so v teh oblikah poglavitnega pomena;
- » zbirajo podnebne podatke posameznih pokrajin in jih povežejo s kako drugo naravnogeografsko sestavino (rastlinstvo, vodovje itd.);
- » zbirajo podatke ali druge ustrezne vire o prikazu podnebnih sprememb v Sloveniji;
- » s pomočjo slikovnega gradiva ali na terenu prepoznajo osnovne lastnosti prsti v pokrajini glede na pojav naravnega rastlinstva, oblike površja, značilnosti vodovja ter podnebja;
- » raziščejo primere vpliva človeka na izbrane rastlinske ali živalske vrste v Sloveniji;
- » zberejo ključne podatke o podnebjju za izbrane meteorološke postaje za različna podnebna območja Slovenije, jih ustrezno obdelajo in pripravijo poročilo (vaja ali naloga, plakat, krajši referat ipd.);
- » na zemljevidu s pomočjo drugih naravnogeografskih značilnosti določijo območje večje občutljivosti in ranljivosti na izbrane naravne nesreče;
- » rišejo klimograme tako prostoročno kot s pomočjo računalnika;
- » zbirajo poročila o naravnih nesrečah v Sloveniji in poročila kritično presojaajo glede na naravnogeografske sestavine prostora;
- » na terenu prepoznajo sledove preteklih naravnih nesreč in vrednotijo dejavnosti človeka na teh območjih pred pojavom naravnih nesreč in po njem;
- » spremljajo podatke o kakovosti in drugih značilnosti voda na spletnih straneh ARSO in jih interpretirajo glede na druge naravno- in družbenogeografske značilnosti prostora.

Družbenogeografski okvir Slovenije

Družbenogeografski okvir Slovenije tvorita skupini ciljev **Prebivalstvo in poselitev Slovenije** ter **Gospodarstvo Slovenije**. Cilji v zvezi z družbenogeografskimi značilnostmi vključujejo analizo poselitve, naravnega prirasta, starostne, spolne, narodne in verske sestave, priseljevanja, odseljevanja, manjšinske problematike ter vpliva različnih zgodovinskih dogodkov na navedeno. Sledijo cilji v zvezi z gospodarstvom, vplivom EU nanj, s

posebnim poudarkom na kmetijstvu, zamirajočem rudarstvu in cilji v zvezi s stanjem in perspektivami energetike ter industrije. Ta skupina ciljev se zaključuje z analizo prometne infrastrukture, zlasti vloge Luke Koper in Letališča Jožeta Pučnika, analizo turizma, glavnih turističnih krajev, turistične ponudbe in možnosti za njihov nadaljnji razvoj. Pri vseh ciljih je pomemben vidik trajnosti.

V cilje oziroma standarde znanja so umeščeni tudi **skupni cilji** s področij jezika, državljanstvo, kultura in umetnost, trajnostni razvoj, zdravje in dobrobit ter digitalna kompetentnost s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo, spoznava razlike med jeziki in razvija sporazumevalne zmožnosti;
- » aktivnem državljanstvu, kjer dijak privzema odnos do človekovih pravic, razvija veščine etične refleksije, državljske drže in kritičnega mišljenja;
- » poosebljanju vrednot trajnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnosti, kjer dijak prepozna in razume komplekse medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » ukrepanju za trajnostnost, kjer dijak aktivno sodeluje pri izvajanju trajnostnih praks in politik ali njihovi simulaciji, ki prispevajo k trajnostnemu razvoju;
- » duševni dobrobiti, kjer dijak krepi samozavedanje, samouravnavanje, postavlja cilje, se uri v prožnem načinu mišljenja ter prevzema odgovornost in avtonomijo.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Skupni_cilji_v_UN.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » na zemljevid vrišejo najgostejše poseljena območja v Sloveniji in večja mesta;
- » z igro vlog *za in proti* zagovarjajo možnosti naselitve na redkeje in gostejše naseljenih območjih;
- » računalniško oblikujejo preglednice in rišejo različne starostne piramide;
- » na podlagi statističnih podatkov sestavijo preglednico o vzrokih in posledicah selitev;
- » izdelajo grafični prikaz števila slovenskih izseljencev po svetu v poljubni obliki;
- » na terenu anketirajo določene socialne skupine prebivalstva;

- » na podlagi ankete, statističnih podatkov ali podatkov na spletu ugotovijo zastopanost gospodarskih dejavnosti v domači pokrajini;
- » na primeru iz bližnje okolice ali življenjske izkušnje ovrednotijo pomen kmetijstva za človeka;
- » na podlagi statističnih podatkov izdelajo preprosto analizo industrijskega razvoja domače pokrajine;
- » napišejo futuristični esej o tem, kakšna bo njihova domača pokrajina čez 30 let;
- » izdelajo načrt varčevanja z energijo v svojem gospodinjstvu;
- » na terenu štejejo promet v okolici šole in pripravijo poročilo s predlogi izboljšav sedanjega stanja;
- » oblikujejo turistični vodnik za posamezne naravnogeografske pokrajine v Sloveniji;
- » z računalnikom ali drugače na nemem zemljevidu ali drugi kartografski predlogi označijo različna turistično-rekreacijska območja in kraje s pglavitnimi dejavnostmi, ki obstajajo ali pa bi se lahko razvijale v prihodnje.

LEGA IN POLOŽAJ SLOVENIJE V EVROPI

CILJI

Dijak:

- O: opredeli geografsko lego Slovenije;
- O: ugotavlja vzroke in vrednoti posledice naravnogeografske raznolikosti Slovenije;
- SC (2.1.3.1)
- O: primerja Slovenijo po izbranih kazalnikih z evropskimi državami;
- O: povzema glavne zgodovinske mejnike, ki so vplivali na oblikovanje slovenskega naroda in njegove identitete;
- O: s pomočjo zemljevida ugotovi štiri jezikovne skupine, ki se stikajo na območju Slovenije;
- SC (1.2.3.2)
- O: opisuje simbole slovenske državnosti.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » s pomočjo zemljevida imenuje štiri evropske naravne enote, ki se stikajo v Sloveniji, in pojasni njeno naravnogeografsko raznolikost;

- » primerja Slovenijo s sosednjimi in drugimi evropskimi državami glede na površino, gostoto prebivalstva in število prebivalstva;
- » razloži kulturne vplive sosednjih držav in narodov na oblikovanje slovenskega naroda in njegove identitete;
- » s pomočjo zemljevida imenuje štiri jezikovne skupine, ki se stikajo na območju Slovenije;
- » našteje in opiše simbole in mejnike slovenske državnosti (zastava, grb, himna, dan samostojnosti in enotnosti ter dan državnosti).

TERMINI

◦ geografska lega ◦ geografski položaj ◦ geopejstvo (geodiverzitet) ◦ identiteta

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Namen te skupine ciljev je umestitev Slovenije glede na naravno- in družbenogeografske enote Evrope. Dijaki naj ob različnih zemljevidih in drugem gradivu opredelijo Slovenijo kot državo na stiku različnih naravnogeografskih enot, kulturnih in jezikovnih območij.

Za realizacijo cilja, da dijak povzema glavne zgodovinske mejnike, ki so vplivali na slovensko etnično ozemlje in na oblikovanje narodne identitete, predlagamo medpredmetno povezovanje z zgodovino. V tem primeru lahko cilj nekoliko razgradimo oz. konkretiziramo, da dijak medpredmetno npr.:

- » ovrednoti pripadnost slovenskega ozemlja različnim kulturnim krogom in državam skozi zgodovino;
- » razloži severno etnično mejo in njeno pomikanje proti jugu ter razišče poselitveno območje v današnji severni Italiji in na Madžarskem;
- » ugotovi oblikovanje meje s sosednjimi državami po prvi svetovni vojni;
- » opiše nastanek samostojne slovenske države in izvor simbolov slovenske državnosti.

KAMNINSKA ZGRADBA IN POVRŠJE SLOVENIJE

CILJI

Dijak:

- : ugotavlja razširjenost treh vrst kamnin glede na nastanek v Sloveniji;
- : s pomočjo slikovnega gradiva in zemljevida sklepa na povezanost kamninske zgradbe in oblikovanost reliefa v Sloveniji;
- : razlaga glavne faze v geološkem razvoju Slovenije;
- SC (1.1.2.2)
- : primerja štiri osnovne reliefne tipe v Sloveniji glede na nastanek;
- : opisuje in primerja osnovne reliefne oblike v Sloveniji glede na njihovo primernost za človekove dejavnosti.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » s pomočjo (geološkega) zemljevida opiše razširjenost treh vrst kamnin glede na nastanek;
- » opredeli vpliv kamninske zgradbe na oblikovanost površja;
- » iz slik površja slovenskih pokrajin prepozna povezanost kamninske zgradbe in oblikovanosti reliefa;
- » opiše in pojasni nastanek današnjega površja Slovenije kot rezultata dogajanja v geološki zgodovini;
- » s pomočjo slikovnega gradiva slovenskih pokrajin ugotovi reliefni tip in ga razloži;
- » s pomočjo slikovnega gradiva ugotavlja primernost izbrane pokrajine za človekove dejavnosti glede na njene prevladujoče reliefne značilnosti.

TERMINI

- geološke značilnosti
- relief

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Pri ciljih v zvezi z **geološkim razvojem** Slovenije je zelo pomembno, da učitelj jasno poudari razliko med starostjo kamnin in starostjo reliefnih oblik, pa tudi da jasno loči časovno razsežnost nastajanja ključnih enot površja v Sloveniji. Reliefne oblike in njihov nastanek naj poveže z aktualnimi primeri, zelo pomembno je tudi, da vse pridobljeno znanje utrjuje na primeru domače pokrajine in ga prenese na tipične pokrajine v Sloveniji.

PODNEBJE, PRSTI IN RASTLINSTVO SLOVENIJE

CILJI

Dijak:

- : ugotavlja vpliv podnebnih dejavnikov in vremenotvornih središč na podnebje v Sloveniji;
- : ugotavlja vpliv geografske lege in reliefa na temperature in padavine ter pomen le-teh za poselitev in rabo zemljišč;
- SC (1.1.2.1)
- : analizira padavinska režima na območju Slovenije;
- : primerja štiri glavne podnebne tipe in na zemljevidu pokaže njihovo razširjenost;
- : s pomočjo klimogramov prepozna in analizira štiri glavne podnebne tipe ter na zemljevidu pokaže njihovo razširjenost;
- : raziskuje nastanek lokalnih in ciklonskih vetrov;
- : povzame lastnosti najbolj značilnih prsti v Sloveniji in ovrednoti njihov vpliv na kmetijsko rabo;
- : pojasnjuje spreminjanje rastlinstva z nadmorsko višino;
- : ugotavlja najbolj razširjene drevesne vrste v Sloveniji;
- : ugotavlja vlogo gozdov za človeka in pokrajino ter pojasni dejavnike, ki jih ogrožajo.
- SC (2.2.1.2)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » razloži vpliv podnebnih dejavnikov in posameznih vremenotvornih središč na podnebje v Sloveniji;
- » pojasni vpliv geografske lege in reliefa na temperature in padavine ter pomen le-teh za poselitev in rabo zemljišč;
- » na zemljevidu pokaže območja padavinskih režimov in vzročno-posledično utemelji razlike v količini in razporeditvi padavin;
- » s pomočjo klimogramov prepozna štiri glavne podnebne tipe, jih primerja ter na zemljevidu pokaže njihovo razširjenost;
- » našteje in pojasni nastanek glavnih lokalnih in ciklonskih vetrov v Sloveniji;
- » imenuje najbolj razširjene prsti v Sloveniji in razloži njihov pomen za kmetijsko rabo;
- » pojasni spreminjanje rastlinstva z nadmorsko višino;

- » **našteje najbolj razširjene drevesne vrste v Sloveniji;**
- » *na zemljevidu pokaže območja, kjer prevladujejo izbrane drevesne vrste;*
- » **opiše vlogo gozdov za človeka in pokrajino;**
- » **imenuje in pojasni dejavnike, ki ogrožajo gozdove.**

TERMINI

- podnebje
- prsti
- biopestrost (biodiverziteta)

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Pri skupini **podnebnih** ciljev je pomembno, da dijak opiše štiri glavne podnebne tipe in pridobiva prostorsko predstavo o njihovi razširjenosti. V ta namen prilagamo najnovejšo členitev Slovenije po novih oz. dopoljenih **podnebnih tipih** ([https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_6_podnebni_tipi_v_Sloveniji_\(1\).docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_6_podnebni_tipi_v_Sloveniji_(1).docx)). Treba je poudariti, da se podnebje tudi v Sloveniji spreminja hitreje, kot smo bili vajeni doslej in da naj v tej luči učitelji dijake naučijo razumeti današnje podnebje kot dinamičen pojav in pokrajnotvorni dejavnik. Tako je mogoče, da se bodo po letu 2030 podnebne razmere v Sloveniji spremenile do mere, da bodo posamezni podnebni tipi ali podtipi že spremenili obseg ali celo nekatere značilnosti.

Glede **podnebnih sprememb** predlagamo še, da učitelji dijakom pomagajo razumeti dinamičnost podnebnega sistema in spremembe, ki se dogajajo danes hitreje kot kadar koli v obdobju sistematičnih meritev. Dovolj bo, če za nazoren primer pogledajo klimatološke nize npr. 1961–1990 in zadnjega, ki je na voljo (npr. 1991–2020) in dijaki sami prepoznajo razlike, učitelj pa lahko opiše tudi svoje tozadevne življenjske izkušnje.

Pri poučevanju tega sklopa je zelo uporaben spletni portal www.arso.si (<https://www.arso.si/>).

Pri **pedogeografskih** ciljih je pomembno, da poudarimo povezavo med osnovnimi pedogenetskimi procesi in preostalimi naravnogeografskimi dejavniki (pedogenetski dejavniki) kot tudi povezavo med reliefom, prstjo in rabo zemljišč. Prst je eden temeljnih pokrajinskih elementov, ki omogoča pridelavo hrane. Je osnova številnim ekosistemskim storitvam in v mnogočem pripomore k rabi prostora. Učitelj naj poskuša pri dijakih vzbuditi občutek pomembnosti prsti za oblikovanje zdravega pokrajinskega kompleksa. V

prilogi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_7_prsti_v_Sloveniji_2.docx) je seznam glavnih skupin prsti v Sloveniji in prsti, ki jih obravnavamo v tem učnem načrtu.

Pri obravnavi **rastlinstva** priporočamo aktualizacijo pouka s prispevki o invazivnih rastlinah, o poškodbah slovenskih gozdov zaradi ujm in podnebnih sprememb, o uveljavljanju novih vrst in združb na območjih, kjer jih prej nismo bili vajeni. Smiselno je, da se pokrajino pojasni kot dinamičen sistem, ki se hitro spreminja, tudi v kontekstu primerjanja naravnega in dejanskega rastlinstva. Napovedi gozdarske stroke so npr., da bo gozdna sestava do konca 21. stoletja v Sloveniji povsem drugačna in ti procesi so po letu 2020 že zelo intenzivni.

VODOVJE SLOVENIJE

CILJI

Dijak:

- : s pomočjo zemljevida navede glavne slovenske reke;
- : opredeljuje glavne značilnosti rečnega omrežja in rečnih pretočnih režimov;
- : povezuje podzemne vode z različno kamninsko osnovo ter vrednoti pomen in onesnaževanje podzemnih voda;
- : primerja jezera v Sloveniji glede na nastanek in sklepa na njihove lastnosti ter pomen za človeka;
- SC (2.2.2.1)
- : ugotavlja glavne značilnosti Tržaškega zaliva in slovenske obale;
- : sklepa o vzrokih in posledicah ekološke občutljivosti Tržaškega zaliva.
- SC (2.3.1.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » na splošnem in nemem zemljevidu prepozna in pokaže glavne slovenske reke;
- » na hidrogramih prepozna rečne pretočne režime, opiše njihove značilnosti ter jim določi ustrezno slovensko reko;
- » razloži pojem podzemne vode tako, da pojasni povezavo med podzemno vodo in vrsto kamnine;
- » opiše pomen in onesnaževanje podzemnih voda;
- » imenuje jezera v Sloveniji in jih pokaže na zemljevidu;
- » razlikuje jezera v Sloveniji glede na nastanek;
- » razloži glavne značilnosti Tržaškega zaliva in slovenske obale;
- » razloži vzroke in posledice ekološke občutljivosti Tržaškega zaliva.

TERMINI

- vodovje

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Namen te skupine ciljev je, da dijaki spoznajo vodovje Slovenije kot povezan sistem, ki pomembno vpliva na druge geografske sfere, in ovrednotijo človekov vpliv nanj z vidika trajnosti.

Dijakom so mnogi pojmi s tega področja znani že iz obče fizične geografije, vključno z vodnim krogom, vrstami voda, podzemnimi vodami idr., zato predlagamo, da jih učitelj vključuje po principu ponovitve. Bolj poglobljeno naj se posveti vpetosti voda v geografsko pokrajinsko prepletenost, pomenu in varovanju voda v Sloveniji. Zato je pri obravnavi pretočnih rečnih režimov pomembno, da jih povezuje z možnostmi za energetske rabo in namakanje ter vplivom pretoka na kemijsko in ekološko stanje voda.

Tudi pojem **podzemne vode** (https://aplikacija.unzr.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_4_c_podzemna_voda.docx) in vodonosnik ter načine pretakanja vode v njem poznajo dijaki že iz obče fizične geografije, zato je na tem mestu potrebna ponovitev oz. nadgradnja cilja, saj je podzemna voda prevladujoč in najpomembnejši vodni vir v Sloveniji. Zato je pri obravnavi ciljev pomembno poudariti, da spada Slovenija med zelo vodnate države, z bogatimi zalogami tako površinskih kot podzemnih vod, kljub temu pa so številni vodonosniki (npr. kraški zaradi skalne matične podlage, medzrnski pa ponekod zaradi plitve lege) precej bolj ranljivi, kot bi pričakovali.

NARAVNE NESREČE V SLOVENIJI

CILJI

Dijak:

- : ugotavlja značilnosti glavnih naravnih nesreč v Sloveniji;
- : analizira glavne vzroke ranljivosti Slovenije v odnosu do poplav;
- SC (2.2.3.1 | 3.2.4.2)
- : opredeljuje glavne značilnosti podnebnih sprememb v Sloveniji in interpretira različne scenarije za prihodnost.
- SC (2.3.1.1 | 3.1.4.2)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » opiše in ob zemljevidu pokaže razširjenost glavnih naravnih nesreč;
- » razloži mehanizem delovanja rečnih poplav, vzroke in posledice poplav in človekove ukrepe za poplavno varnost;
- » na grafikoni analizira spreminjanje temperatur in letne količine padavin ter sklepa na posledice teh sprememb na življenje človeka v prihodnosti.

TERMINI

- naravne nesreče
- podnebne spremembe

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Naravne nesreče naj bodo prikazane tako v luči podnebnih sprememb kot tudi širše, saj nekatere vrste naravnih nesreč niso nujno povezane s podnebjem. Ekstremnost naravnih pojavov je bila izjemna tudi v času pred pojavom modernih podnebnih sprememb in jih je treba poučevati z obeh vidikov. Poudariti velja, da je naravna nesreča antropogena interpretacija intenzivnega naravnega pojava, ki dobi dimenzijo naravne nesreče tedaj, ko povzroči materialno škodo ali ogroža zdravje ter življenja ljudi in živali. Učitelji naj se izogibajo izrazito subjektivnim interpretacijam naravnih nesreč (medijska histerizacija), pač pa naj dijakom omogočijo spoznavanje in vrednotenje naravnih nesreč kot preplet izrazitih naravnogeografskih dejavnikov in družbeno geografskih dejavnikov (kot so raba prostora, upoštevanje naravnih omejitev ipd.).

PREBIVALSTVO IN POSELITEV SLOVENIJE

CILJI

Dijak:

○: na zemljevidu Slovenije ob upoštevanju reliefa ugotavlja območja zgoščanja in območja redčenja prebivalstva in vzroke za oblikovanje le-teh;

SC (2.2.1.1)

○: povezuje poglobitve spremembe pri naravnem prirastu kot posledico prelomnih zgodovinskih dogodkov in družbenih dogajanj skozi čas;

SC (2.3.3.1)

○: analizira starostne piramide Slovenije v različnih obdobjih in predvideva gibanje prebivalstva v prihodnosti na temelju razbranih podatkov;

SC (2.3.1.1)

○: pojasnjuje značilnosti priseljevanja in odseljevanja v Sloveniji pred osamosvojitvijo in po njej;

SC (1.2.3.2)

○: razlaga vpliv naravnega in selitvenega prirasta na spreminjanje števila prebivalstva v Sloveniji;

○: ugotavlja države, v katerih so največje skupnosti slovenskih izseljencev in njihovih potomcev;

○: na zemljevidu poišče območja, kjer živita avtohtoni narodni manjšini v Sloveniji, in opisuje njun položaj;

○: na zemljevidu išče in imenuje območja, kjer živi slovenska narodna skupnost v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in na Hrvaškem;

○: opisuje posebnosti slovenske narodne skupnosti v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in na Hrvaškem;

○: razlikuje različne tipe podeželskih naselij v Sloveniji;

○: opisuje proces suburbanizacije v Sloveniji;

I: ugotavlja posledice policentričnega razvoja ter primerja razvoj Nove Gorice, Velenja, Kopra, Murske Sobote, Trbovelj, Novega mesta ali drugih mest.

SC (1.1.2.2)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» razloži različno gostoto poselitve Slovenije in pojav depopulacije na večini robnih območij Slovenije;

» razloži različno gostoto poselitve Slovenije in pojav depopulacije na večini robnih območij Slovenije;

» na zemljevidu pokaže območja večje zgostitve prebivalstva in utemelji razloge za njihov nastanek;

- » iz grafikonov ugotovi stopnjo rodnosti, umrljivosti in naravnega prirasta v Sloveniji;
- » razloži spremembe v naravnem prirastu od 20. stoletja naprej;
- » iz grafikonov določi fazo demografskega prehoda, v kateri je bila Slovenija v različnih zgodovinskih obdobjih;
- » opiše in pojasni **značilnosti starostnih piramid v obdobju po drugi svetovni vojni** in na tej podlagi predvidi, kakšen bo prihodnji razvoj prebivalstva;
- » na grafikonu opiše spremembe pri selitvenem prirastu po osamosvojitvi;
- » opiše in pojasni **trend spreminjanja števila prebivalstva v Sloveniji**;
- » primerja vpliv naravnega in selitvenega prirasta na spreminjanje števila prebivalstva;
- » imenuje in na zemljevidu sveta pokaže države, v katerih so največje skupnosti slovenskih izseljencev in njihovih potomcev;
- » imenuje avtohtoni narodni manjšini v Sloveniji in na zemljevidu pokaže območja, kjer živita, ter opiše njun položaj;
- » opiše vpliv priseljevanja na slovensko družbo;
- » na zemljevidu pokaže in našteje območja slovenske narodne skupnosti v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in na Hrvaškem;
- » primerja položaj slovenske narodne skupnosti v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in na Hrvaškem;
- » imenuje in iz slikovnega gradiva prepozna tipe podeželskih naselij;
- » opiše in razloži **preobrazbo nekdanjih vaških naselij v suburbana naselja**;
- » razloži **značilnosti razvoja slovenskih mest po drugi svetovni vojni**.

TERMINI

- gostota poselitve ◦ naravni prirast ◦ notranje migracije ◦ spreminjanje števila prebivalcev ◦ izseljenci
- narodna sestava ◦ podeželsko naselje ◦ mestno naselje

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Namen ciljev v zvezi s prebivalstvom je, da dijaki spoznajo osnovne značilnosti prebivalstva Slovenije. Ob tem se učitelj lahko izdatno naveže na osnovnošolsko predznanje ter na cilje s področja obče geografije.

Dijaki najprej spoznajo razlike v gostoti in razporeditvi prebivalstva, na kar vplivajo tako naravni kot družbeni dejavniki. Iz različnih zgostitev prebivalstva izhajajo različni problemi, ki jih izpostavimo.

Sledi cilj o spreminjanju števila prebivalstva. Spreminjanje demografske slike najboljše ponazarja starostna piramida, ki hkrati nakazuje izzive, s katerimi se bo Slovenija soočila v prihodnosti. Slovenija se je namreč iz

države odseljevanja preobrazila v državo priseljevanja. Posledice vseh teh sprememb se odražajo tako v narodnostni kot verski sestavi. Priporočamo, da učitelj izkoristi aktualne dogodke, vezane na ta cilj, in jih v čim večji meri vključi v pouk, ker tako razvijamo vrednote, vezane na medkulturno vzgojo ter spoštovanje medkulturne različnosti.

Na koncu obravnave prebivalstva dijaki spoznajo območja, kjer živi slovenska manjšina v zamejstvu (Avstrija, Italija, Madžarska in Hrvaška), ter njihove posebnosti (položaj slovenskih manjšin v zamejstvu lahko primerjamo s položajem avtohtonih narodnostnih manjšin v Sloveniji). Priporočamo osnovno obravnavo v skladu s cilji, ker je ta problematika vključena tudi v izbirno (maturitetno) temo Geografija slovenskih pokrajin in zamejstva.

V okviru vsebine naselij dijaki nadgrajujejo temeljne pojme, ki so jih obnovili oz. spoznali pri obči geografiji, s spoznavanjem podeželskih in urbanih naselij v Sloveniji. Znotraj tega je treba pojasniti vpliv naravnih razmer ter družbenoekonomskega razvoja na prostorsko razpršenost naselij v Sloveniji, ki med drugim zelo pomembno vpliva na težave trajnostne mobilnosti. Posebno pozornost velja posvetiti posledicam policentričnega razvoja Slovenije. Predlagamo tudi izpostavitve problematike urbanizacije in suburbanizacije, ki bistveno spreminjata slovensko kulturno pokrajino in brišeta meje med urbani in podeželskimi območji.

GOSPODARSTVO SLOVENIJE

CILJI

Dijak:

- : raziskuje usmerjenost slovenskega kmetijstva in ovrednoti stopnjo samooskrbe s hrano;
- : razlaga naravne in družbene dejavnike, ki vplivajo na produktivnost slovenskega kmetijstva;
- SC (1.1.2.2)
- : izpostavlja pozitivne in negativne posledice skupne evropske kmetijske politike za slovensko kmetijstvo;
- : analizira vlogo kmetijstva pri vzdrževanju kulturne pokrajine;
- SC (2.4.2.1)
- : vrednoti potrebo trajnostnega upravljanja s slovenskimi gozdovi;
- : na zemljevidu pokaže reke, ki so hidroenergetsko najbolj izkoriščene, in pojasnjuje razloge za to;
- I: *raziskuje pozitivne in negativne vidike gradnje hidroelektrarn na reki Muri;*
- SC (2.3.1.2 | 2.3.3.1)
- : na zemljevidu pokaže termoelektrarne ter jedrsko elektrarno;
- SC (2.1.3.1 | 2.3.1.2)
- : pojasni demografske, gospodarske in okoljske posledice rudarjenja v Sloveniji;
- : analizira pomen obnovljivih in neobnovljivih virov energije za proizvodnjo električne energije v Sloveniji;
- I: *primerja vlogo termoelektrarne Šoštanj in jedrske elektrarne Krško z vidika proizvodnje slovenske električne energije ter z vidika vpliva na okolje;*
- : vrednoti možnosti za izrabo alternativnih virov energije v prihodnosti;
- : opisuje značilnosti razvoja industrije v Sloveniji;
- I: *v lokalnem okolju išče primere industrijske dejavnosti (danes ali v preteklosti) in pojasni njene vplive v pokrajini;*
- I: *raziskuje storitvene dejavnosti v lokalnem okolju;*
- : ocenjuje tranzitno lego Slovenije med različnimi naravnimi enotami in evropskimi regijami;
- : ob pomoči zemljevida opisuje obstoječe avtocestno in železniško omrežje;
- : izpostavlja pomen sodobnega prometnega omrežja in trajnostnih oblik mobilnosti v sodobni družbi oz. v Sloveniji ter vrednoti nujnost posodobitve prometne infrastrukture in vlogo tretje razvojne osi;
- SC (2.2.2.1 | 3.1.4.2)
- I: *pojasnjuje vlogo Luke Koper in/ali Letališča Jožeta Pučnika;*

○: raziskuje možnosti za razvoj različnih vrst turizma v Sloveniji ter njihove posledice na pokrajino;

SC (4.3.2.1 | 4.2.5.1)

○: na zemljevidu pokaže glavne turistične kraje za vsako vrsto turizma;

I: *analizira razvitost turistične ponudbe v domačem kraju ter njeno trajnostnost;*

I: *ocenjuje možnosti za nadaljnji turistični razvoj domačega kraja;*

○: opisuje vpliv politike Evropske unije na gospodarski razvoj Slovenije.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » opiše faze gospodarskega razvoja v Sloveniji;
- » pojasni vpliv politike Evropske unije na gospodarski razvoj Slovenije;
- » imenuje ter razloži naravne in družbene dejavnike, ki vplivajo na produktivnost slovenskega kmetijstva;
- » navede pozitivne in negativne posledice skupne evropske kmetijske politike za slovensko kmetijstvo;
- » opiše usmerjenost slovenskega kmetijstva in problem samooskrbe s hrano;
- » na izbranem primeru pojasni vlogo kmetijstva pri vzdrževanju kulturne pokrajine;
- » opiše značilnosti trajnostnega upravljanja s slovenskimi gozdovi;
- » pojasni demografske, gospodarske in okoljske posledice rudarjenja v Velenjski kotlini, Črnem revirju, Mežiški dolini in Idriji;
- » opiše in razloži pomen obnovljivih in neobnovljivih virov energije za proizvodnjo električne energije v Sloveniji;
- » imenuje reke, ki so hidroenergetsko najbolj izkoriščene;
- » imenuje in na zemljevidu pokaže termoelektrarno Šoštanj ter jedrsko elektrarno Krško;
- » primerja vlogo termoelektrarne Šoštanj in jedrske elektrarne Krško za proizvodnjo električne energije in glede vpliva na okolje;
- » opiše pozitivne in negativne vidike gradnje hidroelektrarn na reki Muri;
- » opiše možnosti za izrabo alternativnih virov energije v Sloveniji v prihodnosti;
- » pojasni pomen industrije v Sloveniji v sedanjosti in v preteklosti;
- » opiše primere industrijske dejavnosti (danes ali v preteklosti) v lokalnem okolju in pojasni njene vplive v pokrajini;
- » opiše tranzitno lego Slovenije med različnimi deli Evrope in naravnimi enotami;

- » opiše obstoječe cestno in železniško omrežje ter na zemljevidu pokaže glavne prometne povezave;
- » vzročno-posledično pojasni pomen sodobnega prometnega omrežja in trajnostnih oblik mobilnosti v sodobni družbi;
- » opiše nujnost posodobitve prometne infrastrukture in pomen tretje razvojne osi;
- » pojasni vlogo Luke Koper in/ali Letališča Jožeta Pučnika;
- » opiše možnosti za razvoj različnih vrst turizma v Sloveniji;
- » s pomočjo slikovnega gradiva iz slovenskih pokrajin, prepozna vrsto turizma, opiše in pojasni posledice le-te na pokrajino;
- » našteje prevladujoče vrste turizma v Sloveniji, imenuje in na zemljevidu pokaže glavne turistične kraje za vsako vrsto turizma;
- » opiše razvitost turistične ponudbe v domačem kraju in njeno trajnostnost ter možnosti nadaljnjega razvoja.

TERMINI

- gospodarski razvoj ◦ kmetijstvo ◦ gozdarstvo ◦ rudarstvo ◦ energetika ◦ proizvodnja električne energije
- industrija ◦ promet ◦ turizem

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Cilji v zvezi z gospodarstvom so nadgradnja ciljev iz osnovne šole in obče geografije, kar pomeni, da so nekateri pojmi, ki jih bomo obravnavali, dijakom že znani. Cilji se notranje povezujejo v zaokrožene sklope. Prvi je namenjen splošnemu gospodarskemu razvoju, ki zajema čas od agrarne (predindustrijske) do informacijske (postindustrijske) družbe.

Priporočamo, da učitelj vključi faze gospodarskega razvoja kratko oz. informativno, ker so pomembne za razumevanje tako preteklih okoliščin kot sedanjega stanja in gospodarskih izzivov Slovenije, zlasti v povezavi z Evropsko unijo.

Drugi sklop ciljev je namenjen slovenskemu kmetijstvu, kjer dijaki spoznajo njegove posebnosti kot odraz naravnih in družbenih razmer. Znotraj tega je treba poudariti pomen skupne evropske kmetijske politike za Slovenijo. Priporočamo, da učitelj spodbudi dijakovo kritično presojo tako (primerov) okoljsko obremenjujočega kot trajnostnega kmetijstva. Cilj ima tudi izjemno pomembno vzgojno vrednost, vezano na pomen samooskrbe ter kakovostno pridelane lokalne hrane.

Prek problematike kmetijstva in njegove vloge pri vzdrževanju kulturne pokrajine predlagamo navezavo na cilje v zvezi z gozdarstvom, saj so slovenski gozdovi pomembni z gospodarskega, a tudi z vidika vzdrževanja ekološkega ravnotežja v pokrajini, kar kaže na nujnost njihovega trajnostnega upravljanja.

Dijaki v četrtem sklopu ciljev spoznajo bogato in pestro rudarsko tradicijo ter perspektive te dejavnosti v Sloveniji. V tem okviru naj se posebna pozornost namenja preučevanju demografskih, gospodarskih in okoljskih posledic v tradicionalnih rudarskih mestih v Sloveniji.

V sklopu obravnave energetskih virov naj učitelj izkoristi aktualne dogodke in spodbudi dijake h kritičnemu razmišljanju in ustreznemu vrednotenju različnih energetskih virov, zlasti v kontekstu trajnosti.

V okviru obravnave industrije opravimo kratek pregled značilnosti razvoja industrije v Sloveniji in ovrednotimo njene strukturne spremembe, obenem pa naj učitelj avtonomno presodi možnost vključitve izbirnega cilja, vezanega na to, da lahko dijak v lokalnem okolju išče primere industrijske dejavnosti (danes ali v preteklosti) in pojasni njene vplive v pokrajini.

Predlagamo, da v okviru obravnave prometa učitelj izpostavi vpliv prehodne lege Slovenije med različnimi evropskimi naravnimi, gospodarskimi in kulturnimi enotami, ki je skozi zgodovino pomembno vplivala na izoblikovanje glavnih prometnih smeri, ki so se morale vedno prilagajati tudi reliefu. Prav tako predlagamo, da se izpostavi problematika trajnostne mobilnosti, ki ima v Sloveniji vrsto izzivov, od slabše dostopnih območij zunaj avtocestnega križa do okoljsko najbolj sprejemljivega železniškega prometa, ki pa ima omejene možnosti razvoja.

Zadnji sklop ciljev je namenjen slovenskemu turizmu, ki predstavlja pomembno gospodarsko dejavnost z visokim potencialom (trajnostnega) razvoja. Turizem in s tem dohodek, ki ga prinaša, je pomemben z vidika ohranjanja slovenske kulturne pokrajine, saj perifernim in manj razvitim območjem, ki so naravno privlačna, a s slabšimi možnostmi za razvoj drugih dejavnosti, omogoča možnost ohranjanja poselitve. Pri tem je zelo pomembna vzgojna nota, ki se kaže v zmožnostih prepoznavanja raznolikih (trajnostnih) razvojnih potencialov tudi v omejenih geografskih pogojih. Priporočamo uporabo različnih oblik in metod dela z visoko neposredno aktivacijo dijakov, še zlasti če učitelj izbere katerega izmed izbirnih ciljev, vezanih na preučevanje turizma v lokalnem okolju.

GEOGRAFIJA SLOVENSkih POKRAJIN IN ZAMEJSTVA

MATURA

OPIS TEME

Tema Slovenske pokrajine in zamejstvo je nadaljevanje teme Geografija Slovenije. Pri slednji dijaki spoznavajo geografijo države kot celote, pri temi Slovenske pokrajine in zamejstvo pa gre za poglobljeno regionalno geografijo posameznih slovenskih pokrajin. Sklop je namenjen dijakom, ki izberejo geografijo na splošni maturi. Vključuje sedem skupin ciljev. Prva skupina ciljev je vezana na osnovno poznavanje členitev slovenskega ozemlja. Nadaljnjih pet skupin ciljev obravnava pet velikih naravnogeografskih enot Slovenije. Namen teh skupin ciljev je natančneje spoznati geografske značilnosti domovine, prepoznavati pestrost, različnosti, skupne značilnosti in funkcionalno povezanost njenih pokrajin ter razvijati prostorsko predstavo o njih. Enako velja za območja, kjer živijo Slovenci v zamejstvu, obenem pa tematski sklop zajema tudi cilje, vezane na narodne manjšine v Sloveniji. Dijaki naj bi skozi doseganje ciljev celotne teme prepoznavali in razvili razumevanje ključnih problematik, a tudi potencialov, ki prispevajo k trajnostnosti in kakovosti življenja prebivalcev Slovenije.

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

Izbirnost maturitetne teme Geografija slovenskih pokrajin in zamejstva

Geografija slovenskih pokrajin in zamejstva je maturitetna tema, namenjenih dijakom, ki izberejo geografijo na splošni maturi. Priporočamo, da se nameni obravnavi geografije slovenskih pokrajin in zamejstva od 35 do 40 ur, preostali del ur pa je namenjen neposredni pripravi na maturo ter projektne in raziskovalnemu delu, med drugim za namene izvedbe notranjega dela mature.

Termini

V tem razdelku navajamo razširjen nabor terminov oz. pojmov in pojmovnih zvez, ki jih učitelj obravnava pri skupinah ciljev te teme. Zapis pomeni, da so poudarjeno zapisani le ključni pojmi, ki so v učnem načrtu navedeni že v posebnem polju **Termini**, učitelj pa poleg teh obravnava še tu zapisane pojme in pojmovne zveze.

Učitelj pri skupini ciljev **Geografska delitev Slovenije in načini njenega preučevanja** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » pokrajina, regija,
- » naravnogeografska regionalizacija, družbenogeografska regionalizacija,
- » statistična regija, kohezijska regija, naravnogeografska enota,

- » Alpske pokrajine, Predalpske pokrajine, Obsredozemske pokrajine, Dinarskokraške pokrajine, Obpanonske pokrajine.

Učitelj pri skupini ciljev **Alpske pokrajine** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

Učitelj pri skupini ciljev Alpske pokrajine obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Alpske pokrajine,**
- » **visokogorje, sredogorje,**
- » **alpska kraška planota, alpska dolina, alpska kotlina,**
- » koritasta dolina, krnica, morena, balvan, soteska, melišče,
- » visokogorski kras, žlebič, škraplja, kotlič, brezno,
- » gorsko podnebje, zgornja gozdna meja,
- » planinsko pašništvo (planšarstvo),
- » gornišтво (planinstvo), alpinizem, gorsko kolesarjenje, jadralno padalstvo, rafting, smučanje, tek na smučeh,
- » Julijske Alpe, Zgornjesavska dolina, Bohinj, Soška dolina, Trenta, Bohinjsko jezero, Blejsko jezero, Triglavski ledenik, Vršič, Predel, Triglavski narodni park,
- » Kamniško-Savinjske Alpe, Velika planina, Jezersko, Logarska dolina,
- » Karavanke, Ljubelj, Korensko sedlo, Zgornja Mežiška dolina.

Učitelj pri skupini ciljev **Predalpske pokrajine** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Predalpske pokrajine,**
- » **sredogorje, hribovje, dolina, kotlina,**
- » paleozojski peščenjaki, mezozojski apnenci in dolomiti, magmatske in metamorfne kamnine, kenozojske sedimentne kamnine,
- » zmerno sredozemski padavinski režim, zmerno celinski padavinski režim, zmerno celinsko, gorsko, podgorsko podnebje,
- » zahodni del predalpskega hribovja, vzhodni del predalpskega hribovja, severovzhodni del predalpskega hribovja,
- » Tolminsko, Idrijsko hribovje, Cerkljansko hribovje, Škofjeloško hribovje, Polhograjsko hribovje, Idrija,
- » Črni revir,
- » Savinjska dolina, Velenjska kotlina, Vitanjske Karavanke,
- » Pohorje, Kozjak,

- » Dravska, Mislinjska, Mežiška dolina,
- » Ljubljanska kotlina, Ljubljana, Dežela, Blejski kot, Dobrave, Kranjsko-Sorško polje, Kamniškobistriško polje, Ljubljansko polje, Ljubljansko barje,
- » Celjska kotlina, Spodnja Savinjska dolina.

Učitelj pri skupini ciljev **Obsredozemske pokrajine** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Obsredozemske pokrajine, flišne pokrajine, kraške pokrajine,**
- » jerovica, obsredozemsko podnebje, burja, jugo,
- » Goriška brda, Vipavska dolina, Brkini, dolina Reke, Koprsko brda, Slovenska Istra, Kras,
- » Luka Koper, Sečoveljske soline, Regijski park Škocjanske jame.

Učitelj pri skupini ciljev **Dinarskokraške pokrajine** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Dinarskokraške pokrajine, dinarskokraška planota, dinarskokraško hribovje, dinarskokraško podolje, ravnik,**
- » raztapljanje kamnin, vrtača, koliševka, kraško polje, suha dolina, slepa dolina, škraplja, žlebič, kraška jama, brezno, podzemno pretakanje vode, ponikalnica, presihajoče jezero,
- » **alpsko-dinarska pregrada, mrazišče,**
- » robne dinarske planote, Banjšice, Trnovski gozd, Nanos, Hrušica, Javorniki, Snežnik,
- » Krimsko hribovje, Bloke, Ribniško-Kočevsko hribovje, Kočevski Rog,
- » Gorjanci,
- » Pivka, Postojnska vrata, Postojnska jama,
- » Notranjsko podolje, Babno Polje, Loško polje, Cerkniško polje, Cerkniško jezero, Planinsko polje, Logaško polje,
- » Ribniško-Kočevsko podolje, Dolenjsko podolje, Suha krajina, Bela krajina,
- » Notranjski regijski park.

Učitelj pri skupini ciljev **Obpanonske pokrajine** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » **Obpanonske pokrajine, obpanonske ravnine, obpanonska gričevja,**
- » zmerno celinsko podnebje,
- » Novomeška pokrajina, Novo mesto,
- » Krško-Brežiško polje, Krško gričevje, Mirnska dolina, Bizeljsko gričevje, Krško,
- » Sotelsko in Voglajnsko gričevje, Kozjanski regijski park,
- » Haloze, Vzhodne Haloze, Zahodne Haloze,

- » Dravinjske gorice,
- » Dravsko in Ptujsko polje,
- » Slovenske gorice,
- » Prekmurje, Pomurje, Mursko polje, Murska Sobota,
- » Goričko, Lendavske gorice.

Učitelj pri skupini ciljev **Zamejstvo** obravnava naslednje pojme in pojmovne zveze:

- » Zaščitni zakon za Slovence v Italiji, Avstrijska državna pogodba,
- » **Tržaško*, Goriško*, Videmsko***,
- » **avstrijska Koroška, avstrijska Štajerska,**
- » **Slovensko Porabje.**

*Pokrajine v Italiji pred leti niso uradno obstajale, saj so jih ukinili: od enot lokalne samouprave so ostale le še občine in dežele. Kljub temu so se imena za pokrajine neuradno uporabljala: Tržaško (Pokrajina Trst, Tržaška pokrajina), Goriško (Pokrajina Gorica, Goriška pokrajina) in Videmsko (Pokrajina Videm, Videmska pokrajina). Leta 2024 so jih uradno ponovno uvedli.

Vključevanje skupnih ciljev

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni različni skupni cilji s poudarkom na področjih jezika, državljanstva, kulture in umetnosti ter trajnostnega razvoja, ki učitelja zavezujejo, da dijake prednostno usmerja k rabi strokovne terminologije, aktivnemu državljanstvu, posebej vrednot trajnostnosti, sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti in zamišljanju trajnostnih prihodnosti. Podrobneje so pojasnjeni v didaktičnih priporočilih za to temo.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Pomembno je, da učitelj dijakom predstavi globlji namen obravnave teme oz. njeno povezavo z vsakdanjim življenjem. Predlagamo, da se z dijaki pogovori, da je namen aktualnih skupin ciljev natančneje spoznati geografske značilnosti Slovenije, prostora, v katerem živimo in za katerega smo odgovorni, prepoznavati skupne značilnosti, pestrost oz. različnost in funkcionalno povezanost njenih pokrajin ter razvijati prostorsko predstavo o njih. Pomembno je poznati aktualno problematiko zaradi njenega vpliva na življenje prebivalcev tega prostora, enako potrebno je poznati tudi vzroke za aktualne procese, da bi lahko predvidevali prihodnji razvoj. Pomembno je, da dijaki razumejo, da je lahko neka problematika tudi vir kreativnih rešitev ali nov razvojni potencial. Samo dobro poznavanje življenjskega okolja je lahko osnova za odgovorno in kakovostno bivanje v njem.

Priporočamo, da učitelj obravnava prvo skupino ciljev Geografska delitev Slovenije in načini njenega preučevanja v tej temi z namenom, da dijaki razumejo vzroke in kriterije za členitev(-ve) ozemelj na manjše dele ter posledično spoznajo, da obstaja več vrst regionalizacij slovenskega ozemlja. Pri tem le teh in njihovih avtorjev ni treba natančno naštevati ali opisovati, zadošča samo posplošen razmislek. To je osnova za

razumevanje razlik med zemljevidi, ki prikazujejo različne regionalizacije, literaturo in viri, medijsko in ljudsko rabo pokrajinskih enot in zemljepisnih imen, ki je lahko kdaj tudi begajoča. Kljub različnim regionalizacijam je v nadaljevanju teme uporabljena naravnogeografska regionalizacija, ki je bila v soglasju predlagana za šolsko uporabo – Senegačnik, Jurij, Ogrin, Darko, Žiberna, Igor (2013) – in omogoča sistematično učenje geografije slovenskih pokrajin.

V uvodni skupini ciljev naj učitelj izpostavi členitev Slovenije na pet naravnogeografskih enot oz. makroregij. Na začetku obravnave posamezne naravnogeografske enote priporočamo, da učitelj usmeri dijake v preučevanje vizualnega vtisa le-te ter primerjavo vizualnega vtisa z drugimi naravnogeografskimi enotami. To je dobra osnova za nadaljnje (samo)spraševanje in razmišljanje, zakaj prihaja do takšnih razlik, kar vodi v razčlenbo in natančnejše preučevanje geografskih elementov, ki sestavljajo posamezno pokrajino. Za razliko od obče geografije Slovenije lahko pri regionalni geografiji dijaki tako opazujejo, kako se specifične lastnosti naravnih pokrajinskih elementov odražajo v specifični obliki/videzu/pejsažu pokrajine oz. v njeni rabi tal ter vsakdanjem življenju prebivalcev. Enako velja za območja, kjer živijo Slovenci v zamejstvu, pri čemer naj bo poudarek na krepitvi čezmejnega sodelovanja, sprejemanju različnosti in sožitju med narodi.

V okviru posamezne makroregije naj učitelj izpostavi bistvene naravnogeografske in družbenogeografske elemente, vendar ni nujno, da je sistematika obravnave pokrajinskih elementov v vsaki pokrajini enaka; pravzaprav je najbolje, da izbor elementov in vsebin izhaja iz specifik pokrajin oz. jo poudarja. Zelo pomembna je primerjava med pokrajinami, saj šele s tem dosežemo resnični vtis raznolikosti in po drugi strani tudi podobnosti. Ne glede na to, da že cilji izpostavljajo izbrane specifične poudarke pokrajin, je zaželeno, da se izrazijo tudi učiteljeva avtonomija ali interesi dijakov v smislu, kateri tematiki bo učitelj dal več poudarka. To še posebej velja za domačo makroregijo, kjer se nahaja šola oz. iz katere prihajajo dijaki. Sistematično poučevanje členitve makroregij na manjše dele ozemlja (mezoregije, mikroregije) ni predvideno, a je uporaba manjših enot ponekod smiselna in vključena v cilje in standarde zaradi lažjega spoznavanja specifičnih geografskih značilnosti določene makroregije.

Za obravnavo slovenskih pokrajin in zamejstva so nujne raznovrstne aktivne učne metode in oblike dela s poudarkom na metodah dela z različnimi splošnimi in tematskimi zemljevidi Slovenije, s statističnimi podatki, s panoramskimi in drugimi fotografijami, videoposnetki in aplikacijami, izjemno pomembno pa je tudi pridobivanje celostnih izkušenj s terenskim delom in z ekskurzijami. Pridobivanje znanja o slovenskih pokrajinah je zaželeno spodbujati z medpredmetnim povezovanjem, ki je še toliko bolj smiselno, ko gre za celostno spoznavanje domovine, njenih naravnih in družbenih značilnosti, raznolike dediščine in razvojnih možnosti.

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit ter Digitalna kompetentnost s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo in razvija sporazumevalne zmožnosti;
- » aktivnem državljanstvu, kjer dijak privzema odnos do človekovih pravic, razvija veščine etične refleksije, državljanske drže in kritičnega mišljenja;
- » kulturi in umetnosti, kjer dijak raziskuje, sprejema in doživlja kulturo, kulturo ustvarja ter uživa v kulturi in umetnosti;

- » poosebljanju vrednot trajnostnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepoznava in razume komplekse medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » duševni dobrobiti, kjer dijak krepi samozavedanje, samouravnavanje, postavlja cilje, se uri v prožnem načinu mišljenja ter prevzema odgovornost in avtonomijo;
- » telesni dobrobiti, kjer dijak spoznava in udejanja pravilno prehrano, gibanje, sprostitev in počitek, pri čemer upošteva varnost;
- » komunikaciji in sodelovanju v digitalnem okolju, ustvarjanju in dopolnjevanju digitalnih vsebin, varnosti in varovanju okolja na področju digitalne tehnologije.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije. Podrobnejša navezava skupnih ciljev s predmetnimi cilji je razvidna pri ciljih v zvezi s posameznimi naravnogeografskimi enotami (pokrajinami) Slovenije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

GEOGRAFSKA DELITEV SLOVENIJE IN NAČINI NJENEGA PREUČEVANJA

CILJI

Dijak:

- : razloži uporabo pojmov pokrajina in regija;
- : razlikuje naravnogeografsko in družbenogeografsko regionalizacijo;
- SC (1.1.2.2)
- : opredeli pojma in namen statistična in kohezijska regija.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » razloži pojma pokrajina in regija;

- » razloži namen statistične in kohezijske regije;
- » pojasni razliko med naravnogeografskim in družbenogeografskim načinom delitve (členitve) pokrajine;
- » razloži členitev Slovenije na pet naravnogeografskih enot (pokrajin).

TERMINI

◦ pokrajina ◦ regija ◦ naravnogeografska regionalizacija ◦ družbenogeografska regionalizacija ◦ statistična regija ◦ kohezijska regija ◦ naravnogeografska enota

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Pri prvi skupini ciljev Geografska delitev Slovenije in načini njenega preučevanja je pomembno, da se dijaki seznani z različnimi členitvami Slovenije, tudi z družbenogeografskimi (statistične regije, kohezijski regiji). Ni potrebna podrobnejša obravnava, kajti v šoli je delitev oz. členitev (regionalizacija) večinoma samo način spoznavanja raznolike podobe Zemljinega površja, ni pa cilj. Dijaki lahko po kriterijih, ki bi jih sami izbrali, kakšno (realno ali izmišljeno) pokrajino tudi členijo oz. razdelijo na manjše enote. S tem bi dobili uvid v to, zakaj obstajajo različne delitve, členitve oz. regionalizacije, ki so lahko vse ustrezne glede na namen regionalizacije. Ker je regionalizacija eno najbolj kompleksnih vprašanj geografije in trd oreh tudi za največje strokovnjake, naj ta dejavnost, če se učitelj zanje odloči, zajema ožje izbrano območje, kjer bi dijaki skušali odgovoriti na vprašanje, kako pa bi oni sami razdelili svojo občino, bližnje pogorje, kotlino itn. glede na relief in druge naravnogeografske prvine, kako glede na centralne dejavnosti ipd.

Pri obravnavi slovenskih pokrajin se srečamo s poimenovanjem makroregij (npr. Alpske pokrajine, Predalpske pokrajine, Dinarskokraške pokrajine, Obpanonske pokrajine in Obsredozemske pokrajine), mezo- ali mikroregij (npr. Julijske Alpe, Posavsko hribovje, Škofjeloško-Polhograjsko hribovje, Slovenske gorice, Koprsko Primorje), pa tudi mikroregij (npr. Posoške Julijske Alpe, Vzhodno Posavsko hribovje, Polholgrajsko hribovje, Ščavniška dolina itn.). Pri tem se poraja vprašanje, katere pokrajine naj bi dijaki poznali oz. jih znali poimenovati, saj regionalizacije niso enotne v poimenovanju makro-, mezo- ali mikroregij. Naj kot primer navedemo npr. Sotelsko-Voglajnsko gričevje, ki ga imenujemo tudi Sotelsko (in Kozjansko) (Ilešič, Melik), Sotelska Slovenija (Gams, 1983), Kozjansko gričevje (Orožen Adamič idr., 1995), Srednjesotelsko gričevje (Perko, 1998) in še kako. Treba je poudariti, da namen obravnave Slovenije in njenih pokrajin ni učenje na pamet, kako se posamezne pokrajine (razen makroregij, tj. petih naravnogeografskih enot) imenujejo, ampak razvijanje prostorske predstave, še bolj pa spoznavanje značilnosti (posebnosti) pokrajin, tudi skupnih lastnosti, po katerih jih lahko združujemo v večje enote.

Predlagamo, da za realizacijo teme Geografija slovenskih pokrajin in zamejstva, učitelji kot izhodišče vzamejo členitev Slovenije, ki je nastala v dveh fazah (Žiberna idr., 2004, in Senegačnik idr., 2013) in je na tej **povezavi** (https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_8_regionalizacija_Slovenije.docx).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » lahko naredijo raziskovalno ali projektno delo/nalogo, ki ga/jo lahko učitelji vključijo kadar koli pri obravnavi sklopa Geografija slovenskih pokrajin in zamejstva (dijaki npr. raziščejo izbrani problem slovenske alpske, predalpske, obpanonske, obsredozemske pokrajine ali zamejske pokrajine (s terenskim delom, analizo različnih virtualnih virov in analizo statističnih podatkov itd.) in ga poljubno predstavijo;
- » primerjajo slovenske pokrajine po naravnogeografskih in družbenogeografskih elementih;
- » analizirajo pozitivne in negativne dejavnike za razvoj gospodarskih dejavnosti v Sloveniji in vrednotijo različne dejavnosti z vidika trajnosti;
- » na temelju družbenogeografske členitve Slovenije pojasnijo razvojne probleme slovenskih pokrajin in ugotavljajo preplet učinkovanja geografskih dejavnikov nanje.

ALPSKE POKRAJINE

CILJI

Dijak:

- s pomočjo zemljevida določi obseg Alpskih pokrajin in njenih posameznih delov;
- na zemljevidu locira glavne reliefne enote;
- na zemljevidu poišče pomembnejše kraje;
- ugotavlja značilnosti geološke zgradbe in jo poveže z gorskim površjem;
- SC (1.1.2.1)
- opisuje posledice ledeniškega preoblikovanja površja v pleistocenu;
- analizira značilnosti gorskega podnebja in s pomočjo zemljevida ugotavlja zgornjo gozdno mejo na različnih območjih;
- pojasnjuje vzroke in posledice podnebnih sprememb v gorskih pokrajinah;
- SC (2.2.2.1)
- izpostavi posebnosti razvoja gorskega kmetijstva s posebnim poudarkom na planinskem pašništvu;
- SC (2.2.2.1 | 2.3.1.1)
- ugotavlja značilne oblike poletnih in zimskih turističnih aktivnosti;
- določi lego in vlogo Triglavskega narodnega parka.
- SC (2.1.3.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » na zemljevidu pokaže vsa zemljepisna imena, navedena med pojmi in pojmovnimi zvezami pri obravnavanih pokrajinah;
- » opiše značilnosti geološke zgradbe in pojasni vpliv na izoblikovanost površja;
- » našteje in opiše značilne ledeniške oblike površja, kot so koritaste doline, krnice, morene, balvani;
- » našteje in opiše značilne oblike visokogorskega krasa (žlebiči, škraplje, kotličji, brezna);
- » našteje in opiše druge značilne oblike gorskega površja (soteske, melišča);
- » na podlagi klimograma pojasni značilnosti gorskega podnebja in spremembe podnebja v gorskih pokrajinah;
- » pojasni vzroke za spremembe, ki jih je doživelo planinsko pašništvo;

- » na podlagi slikovnega gradiva ali na primeru izbrane pokrajine **ugotavlja možnosti za poletno in zimsko rekreacijo in turizem**;
- » **pojasni pomen Triglavskega narodnega parka.**

TERMINI

◦ Alpske pokrajine ◦ visokogorje ◦ sredogorje ◦ alpska kraška planota ◦ alpska dolina ◦ alpska kotlina

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Namen te skupine ciljev je, da dijaki spoznajo obseg in druge ključne geografske značilnosti Alpskih pokrajin Slovenije. Na to naravnogeografsko enoto se veže precej strokovnih terminov in geografskih lastnih imen, ki so jih dijaki spoznali že v osnovni šoli (na ravneh od poznavanja termina na ravni definicije do lokacije in opisa oz. razlage termina). Namen spoznavanja pokrajin je razvijanje prostorske predstave, zato naj dijaki čim več pokrajin ali krajev iščejo s pomočjo klasičnih ali digitalnih zemljevidov.

Pomembno je, da izpostavimo skupne značilnosti Alpskih pokrajin. Skupna značilnost Alpskih pokrajin je gotovo tudi višji delež površja nad gozdno mejo, kar označujemo za visokogorje, a je tega npr. v Vzhodnih Karavankah sorazmerno malo. Druge skupne značilnosti navajamo v prilogah, pri čemer učitelj izbere najpomembnejše. Alpske pokrajine zajemajo manjši del Slovenije, zato naj učitelj za realizacijo ciljev uporabi ustrezno število ur, kjer naj upošteva tudi lokacijo šole oz. gimnazije (bližina tej naravni enoti) in zanimanje dijakov.

Izpostavi naj značilnosti, ki v tej enoti izstopajo (zgradba površja, naklon, višja nadmorska višina idr.) in so močno vplivale na preteklo in sedanje gospodarsko usmerjenost, izpostavi pa naj tudi naravne vrednote in kulturno dediščino, ki je v drugih naravnogeografskih enotah Slovenije ne najdemo v taki meri oz. obliki (Triglavski narodni park, soteske, ledeniki, vrhovi, alpske ledeniške doline, slapovi, pastirske koče, oblike naselij in stavbno dediščino idr.), kar je sicer izbirni cilj.

V okviru didaktičnih strategij je priporočena raznolikost sodobnih in tradicionalnih učnih metod in oblik (če je le mogoče, s poudarkom na avtentičnih nalogah, terenskem delu in ekskurzijah) ter digitalnih in drugih učnih pripomočkov, pri čemer pa je tudi na tem mestu treba posebej poudariti delo z zemljevidi, saj je pri pouku geografije med drugim temeljno, da dijaki spoznavajo topografske značilnosti domovine.

Na povezavi je še nekaj **dodatnih priporočil**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_10_Posebnosti_Alpskih_pokrajin.docx), prav tako podrobnejša pojasnila **regionalizacije**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_9_Alpske_pokrajine.docx) te pokrajine (makroregije).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » z analizo v skupinah dijaki predstavijo geomorfološke značilnosti makroregije, pomembnost rek Alpskih pokrajin, vrednotijo turistični pomen ipd.,

- » z literaturo in s pomočjo podatkov na spletu oblikujejo načrt razvoja Triglavskega narodnega parka;
- » raziščejo vlogo Krajinskega parka Logarska dolina in Geoparka Karavanke.

OBSREDOZEMSKÉ POKRAJINE

CILJI

Dijak:

- : s pomočjo zemljevida ugotovi obseg Obsredozemskih pokrajin;
- : na zemljevidu pokaže vsa zemljepisna imena, navedena med pojmi in pojmovnimi zvezami pri obravnavanih pokrajinah;
- : utemeljuje sredozemski vpliv v tipu naselij in videzu hiš;
- : raziskuje vzroke za spreminjanje državnih meja na območju Obsredozemskih pokrajin;
- SC (1.2.2.1)
- : opisuje posebnosti Slovenske Istre glede narodne sestave prebivalstva;
- : preiskuje naravnogeografske značilnosti flišnih in kraških pokrajin;
- : razlikuje značilnosti podnebja v obalnem in zalednem območju;
- : primerja gospodarsko usmeritev flišnih in kraških pokrajin;
- : analizira razvoj in pomen Luke Koper za Slovenijo in sosednje države;
- SC (2.2.1.2)
- : analizira prepletanje vpliva ter različno vlogo Kopra in Nove Gorice.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » s pomočjo zemljevida pokaže obseg in lego Obsredozemskih pokrajin;
- » na zemljevidu pokaže vsa zemljepisna imena, navedena med pojmi in pojmovnimi zvezami pri obravnavanih pokrajinah;
- » opiše sredozemski vpliv v tipu naselij in videzu hiš;
- » opiše vzroke za spreminjanje državnih meja na območju Obsredozemskih pokrajin;
- » razloži pojem dvojezičnost in nastanek izrazito multikulturnega okolja;
- » razlikuje flišne in kraške pokrajine glede geološko sestavo, reliefno izoblikovanost in rabo tal;
- » razloži naravne posebnosti matičnega Krasa (kraški pojavi, jerovica), problem ogozdovanja in gozdnih požarov;
- » na podlagi klimogramov pojasni obseg in značilnosti prevladujočega obsredozemskega podnebja ter navede značilnosti burje in juga;

- » razloži gospodarsko usmerjenost flišnih in kraških pokrajin;
- » pojasni posebnosti obsredozemskega kmetijstva (vinogradništvo, sadjarstvo, oljkarstvo);
- » razloži spreminjanje pomena pomorskih dejavnosti (solinarstvo, ribolov, ladjedelništvo), vlogo turizma in prometno funkcijo Luke Koper;
- » razloži prepletanje vpliva ter različno vlogo Kopra in Nove Gorice.

TERMINI

◦ Obsredozemske pokrajine ◦ flišne pokrajine ◦ kraške pokrajine

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Obsredozemske pokrajine imajo v Sloveniji v marsičem posebno mesto in vlogo. Če lahko druge dele države uvrščamo v Srednjo Evropo, bi lahko to makroregijo na nek način uvrstili v Južno Evropo. Po površini je sicer relativno majhna in je sestavljena iz majhnega števila pokrajin, vendar ima za našo državo v marsičem nadpovprečen pomen, ki je posledica posebnih naravnih in družbenih značilnosti.

Predlagamo izpostavitve skupnih značilnosti. Prvi skupni posebnosti, ki neposredno vplivata tudi na kulturno in gospodarsko usmerjenost makroregije, predstavljata lega ob morju in obsredozemsko podnebje. Zaradi lege ob morju se je tu lahko razvila Luka Koper, ki predstavlja naše okno v svet. Zelo pomembna dejavnost ob obali je turizem, še vedno pa so prisotne tudi nekatere tradicionalne obmorske dejavnosti (npr. solinarstvo, ribolov), ki sicer nimajo več posebnega gospodarskega pomena. Samo ta del Slovenije ima posebno obsredozemsko podnebje, ki se med drugim odraža tudi v nadpovprečni privlačnosti za bivanje. Takšno podnebje omogoča tudi nekatere kmetijske dejavnosti, ki jih v drugih delih Slovenije ne poznajo (npr. oljkarstvo). Nikjer drugod v naši državi ni tako jasno razviden kulturni vpliv sosedov, v našem primeru gre za romanski kulturni vpliv iz sosednje Italije, ki ga lahko dijaki že na prvi pogled prepoznajo v obliki naselij in primorskem tipu hiše. Edinstvena strateška in prometna vloga makroregije je še v 20. stoletju imela za posledico tudi posebno spreminjanje državnih meja, ki ga drugi deli Slovenije (razen Prekmurja) niso doživeli. Današnja državna meja s sosednjo Italijo se ne ujema z etnično mejo, posledično je pri nas prisotna italijanska, v Italiji pa slovenska narodna manjšina. Zaradi posebne lege in zgodovinskih okoliščin predvsem Slovenska Istra danes predstavlja izrazito multikulturno okolje. Posebnost makroregije je tudi njena izrazita gravitacijska razdeljenost med dve regionalni središči – Koper in Novo Gorico. Čeprav je slovenska obala nekako najbolj prepoznaven del Obsredozemskih pokrajin, je treba dijake ustrezno seznaniti tudi s pokrajinami v obalnem zaledju, kjer marsikje potekajo precej drugačni družbeni procesi.

Vse te posebnosti velja jasno poudariti, še preden preidemo na obravnavo posameznih pokrajin, ki pa naj v osnovi temelji na geološki zgradbi (delitev na flišne in kraške pokrajine). Razlike med obema tipoma so za dijake razumljive, še posebej če že poznajo posebnosti kraškega površja in jih primerjajo s flišnim površjem. Na to členitev ne bomo navezali le obravnave poselitve in gospodarske usmerjenosti posameznih pokrajin, ampak tudi vključevanje najbolj znanih naravnih vrednot in kulturne dediščine, pa tudi obravnavo naravnih nesreč (npr. obmorske poplave, gozdni požari).

V okviru didaktičnih strategij priporočamo raznolikost sodobnih in tradicionalnih učnih metod in oblik, če je le mogoče, s poudarkom na avtentičnih nalogah in ekskurzijah. Prav tako priporočamo uporabo digitalnih in drugih učnih pripomočkov, pri čemer posebej opozarjamo na pomembnost dela z različnimi zemljevidi.

Dodajamo še podrobnejša pojasnila **regionalizacije**

(https://aplikacija.unzr.si/api/gradiva/Priloga_12_Obsredozemske_pokrajine.docx) te pokrajine (makroregije).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » z analizo v skupinah predstavijo geološke in geomorfološke značilnosti makroregije s poudarkom na njeni tradicionalni členitvi na flišne in kraške pokrajine;
- » na podlagi vsebin na spletu in različnih statističnih podatkov argumentirajo prebivalstvene in gospodarske posebnosti Obsredozemskih pokrajin kot celote;
- » naredijo preglednico z vrednotenjem prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti izbrane obsredozemske pokrajine;
- » naredijo preglednico z vrednotenjem prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti turizma na slovenski obali;
- » oblikujejo turistični prospekt poljubno izbranega območja, ki še ne spada med turistično najbolj obljudene dele makroregije (npr. Kras kot celota);
- » s pomočjo literature in spleta oblikujejo načrt razvoja izbrane pokrajine, kraja ali gospodarskega središča (npr. Luke Koper);
- » na podlagi podatkov na spletu in knjižničnega gradiva predstavijo izbrani primer posebne gospodarske dejavnosti obsredozemskih pokrajin s plakatom (npr. oljkarstvo).

DINARSKOKRAŠKE POKRAJINE

CILJI

Dijak:

- s pomočjo zemljevida opredeli Dinarskokraške pokrajine;
- izpostavlja glavne značilnosti površja in vodovja;
- SC (1.1.2.2)
- opredeljuje posebnosti podnebja v Dinarskokraških pokrajinah;
- na temelju naravnogeografskih posebnosti Dinarskokraških pokrajin opisuje in pojasnjuje razlike v poselitvi in gospodarski usmerjenosti;
- SC (2.2.2.1)
- pojasnjuje geografske značilnosti robnih dinarskih planot in Spodnje Soške doline;
- razlaga geografske značilnosti drugih visokih dinarskih planot in hribovij;
- izpostavi geografske značilnosti Pivke;
- s pomočjo zemljevida ugotovi obseg Notranjskega podolja in opisuje geografske značilnosti;
- sklepa na geografske značilnosti Ribniško-Kočevskega podolja in jih pojasni;
- vrednoti prometno vlogo Dolenjskega podolja;
- SC (2.2.2.1)
- izpostavlja ključne geografske značilnosti Suhe krajine;
- ugotavlja geografske značilnosti Bele krajine.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » s pomočjo zemljevida pokaže obseg in lego Dinarskokraških pokrajin ter opiše razliko med dinarskokraškimi planotami in hribovji ter dinarskokraškimi podolji in ravniki;
- » opiše značilnosti kraškega površja in vodovja;
- » opiše in razloži pomen alpsko-dinarske pregrade na podnebje;
- » razloži nastanek mrzlišč;
- » opiše značilnosti poselitve Dinarskokraških pokrajin;
- » opiše gospodarske značilnosti Dinarskokraških pokrajin;

- » na zemljevidu pokaže in opiše robne dinarske planote in Spodnjo Soško dolino;
- » na zemljevidu pokaže in opiše druge dinarske planote in hribovja;
- » na zemljevidu pokaže in pojasni prometni pomen in posebnosti pokrajine Pivka (pivška presihajoča jezera, Postojnska vrata, Postojnska jama);
- » na zemljevidu pokaže niz kraških polj in razloži značilnosti Notranjskega podolja;
- » na zemljevidu pokaže Ribniško-Kočevsko podolje in pojasni njegove značilnosti;
- » na zemljevidu pokaže Dolenjsko podolje in razloži prometno vlogo te pokrajine;
- » na zemljevidu pokaže Suho krajino in opredeli prometni pomen doline Krke;
- » na zemljevidu pokaže Belo krajino in opiše njene posebnosti.

TERMINI

- Dinarskokraške pokrajine ◦ dinarskokraška planota ◦ dinarskokraško hribovje ◦ dinarskokraško podolje
- ravnik ◦ alpsko-dinarska pregrada

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Pri obravnavi makroregije velja najprej obravnavati njene skupne geografske značilnosti, potem pa lahko sledi obravnavo posameznih pokrajin.

Zaradi dinarske smeri slemenitve označujemo te pokrajine kot dinarske, zaradi izrazite prevlade karbonatnih kamnin pa kot kraške. Čeprav najdemo površinske in podzemne kraške pojave tudi v drugih slovenskih makroregijah (predvsem v alpski in obsredozemski) je ravno ta del Slovenije tisti, kjer velja kraškim pojavom nameniti največ pozornosti. Tu se namreč nahajajo tudi nekatere najbolj znane slovenske naravne znamenitosti, ki so izrazito kraške narave in uživajo svetovni sloves (npr. Postojnska jama, Cerkniško jezero). Makroregija je znana tudi po nekaterih manj znanih naravnih posebnostih (npr. mrazišča, temperaturni minimum na Babnem polju). Čeprav je Slovenija kot celota zelo gozdnata, ravno ta makroregija glede gozdnatosti presega vse druge. Ravno izjemna gozdnatost je morda njena najbolj prepoznavna značilnost tudi v širši javnosti. Zaradi velikanskih gozdnih prostranstev je zaslovela tudi kot bivalni prostor divjih zveri, med katerimi največji sloves uživa rjavi medved. Prav asociacija na rjavega medveda sredi obsežnih gozdov nam lahko služi kot možna motivacija pri obravnavi teh pokrajin, saj opozarja na njihovo redko poseljenost in še dokaj neokrnjeno naravno okolje.

Makroregija Dinarskokraške pokrajine je po površini zelo obsežna, saj zajema velik del južne Slovenije, po gostoti poselitve in številu prebivalcev pa jo uvrščamo med najredkeje poseljene dele Slovenije, kjer se območja nekoliko gostejše poselitve marsikje menjavajo s povsem neposeljenim površjem.

Predlagamo izpostavitve prometnih posebnosti. Makroregijo prečkata le dva večja prometna koridorja, in sicer čez Postojnska vrata in po Dolenjskem podolju, pri čemer ima večji (neposredni) gospodarski pomen le drugi koridor, ki omogoča dobro povezanost z Ljubljano in Novim mestom. Tretja prometna os poteka po Ribniško-

Kočevskem podolju, kjer se je ravno tako razvilo nekaj pomembnejših gospodarskih središč. Zunaj teh osi gospodarskega razvoja pa je makroregija gospodarsko manj razvita in ponekod še vedno precej enostransko usmerjena v nekatere bolj tradicionalne dejavnosti, vezane predvsem na gozdno bogastvo.

Pri obravnavi prebivalstva je poleg depopulacije, ki je predvsem posledica odročnosti, treba omeniti tudi problematiko Kočevarjev. V makroregiji so številni predvsem izletniški turistični cilji, večja turistična središča za bolj stacionarne oblike turizma pa se niso razvila.

Predlagamo, da posamezne pokrajine obravnavamo v smeri od zahoda prot vzhodu, v kateri praviloma postajajo čedalje nižje in tudi čedalje gosteje poseljene. Pri množici geografskih imen se čim bolj omejimo le na najpomembnejše oz. najbolj znane.

V okviru didaktičnih strategij se priporoča raznolikost sodobnih in tradicionalnih učnih metod in oblik, če je le mogoče, s poudarkom na avtentičnih nalogah in ekskurzijah. Prav tako priporočamo uporabo digitalnih in drugih učnih pripomočkov, pri čemer posebej opozarjamo na pomembnost dela z različnimi zemljevidi. Zanimanje dijakov za ta del Slovenije lahko s pridom povečamo z digitalnimi prikazi največjih naravnih znamenitosti, ki jih med drugim najdemo tudi na spletnih straneh najbolj znanih zavarovanih območij.

Dodajamo še podrobnejša pojasnila **regionalizacije**

(https://aplikacija.un.zrss.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_13_Dinarskokra%C5%A1ke_pokrajine.docx)te pokrajine (makroregije).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » lahko izdelajo turistični vodnik po makroregiji, izbrani pokrajini ali znamenitosti;
- » na podlagi vsebin na spletu in statističnih podatkov argumentirajo prebivalstvene in gospodarske posebnosti Dinarskokraških pokrajin kot celote;
- » z analizo v skupinah predstavijo geološke in geomorfološke značilnosti makroregije s poudarkom na kraških reliefnih oblikah;
- » naredijo preglednico z vrednotenjem prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti pri gospodarskem ali demografskem razvoju izbranega območja znotraj Dinarskokraških pokrajin;
- » oblikujejo turistični prospekt kakšnega od najbolj znanih dinarskokraških zavarovanih območij narave (npr. Notranjskega regijskega parka);
- » s pomočjo literature in spleta oblikujejo načrt razvoja izbrane pokrajine (npr. Bele krajine),
- » na podlagi podatkov na spletu in knjižničnega gradiva predstavijo izbrani primer gospodarske dejavnosti dinarskokraških pokrajin s plakatom (npr. izdelava suhe robe);
- » raziščejo problematiko kočevskih Nemcev;
- » raziščejo kraško pretakanje Ljubljane;
- » ovrednotijo primere naravnih vrednot in kulturne dediščine Dinarskokraških pokrajin.

OBPANONSKE POKRAJINE

CILJI

Dijak:

- : s pomočjo zemljevida ugotovi obseg Obpanonskih pokrajin;
- : raziskuje posebnosti Obpanonskih pokrajin in razlikuje dva tipa površja ter posamezne pokrajine;
- : izpostavlja posebnosti podnebja Obpanonskih pokrajin;
- : ugotavlja glavne družbene značilnosti Obpanonskih pokrajin;
- : na zemljevidu poišče Novomeško pokrajino in argumentira vlogo Novega mesta kot pomembnega gospodarskega središča;
- : na zemljevidu poišče Krško-Brežiško polje in okoliška gričevja ter pomembnejše kraje;
- : preiskuje turističen pomen Sotelskega in Voglajnskega gričevja;
- SC (2.2.1.1)
- : raziskuje naravne in družbene posebnosti Haloz;
- : poišče gospodarska središča in turistične kraje v Dravinjskih gorah;
- : analizira kmetijsko funkcijo in industrijska središča na Dravskem in Ptujskem polju;
- SC (2.2.1.1)
- : opiše naravne značilnosti Slovenskih goric in na zemljevidu poišče glavni reki in najpomembnejše kraje;
- : razlikuje pojma Prekmurje in Pomurje;
- SC (1.1.2.1)
- : na zemljevidu pokaže in pojasni pomen Murskega polja za kmetijstvo;
- : izpostavi prebivalstvene posebnosti Prekmurja;
- : na zemljevidu poišče najpomembnejše kraje Pomurja in opiše pomen Murske Sobote;
- : opisuje glavne naravne in družbene značilnosti Goriškega in Lendavskih goric.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » opredeli obseg in izpostavi posebnosti Obpanonskih pokrajin in opiše značilnosti ravnin in gričevij;
- » na podlagi klimogramov pojasni podnebne značilnosti Obpanonskih pokrajin in izpostavi nevarnost poletne suše;

- » opiše in pojasni glavne družbene značilnosti Obpanonskih pokrajin (odseljevanje, delo v tujini, nadpovprečen pomen kmetijstva, vinogradništvo, zdraviliški turizem);
- » na zemljevidu pokaže Novomeško pokrajino in pojasni vlogo Novega mesta kot pomembnega gospodarskega središča;
- » na zemljevidu pokaže Krško-Brežiško polje in okoliška gričevja;
- » pojasni pomen turizma v Sotelskem in Voglajnskem gričevju;
- » razloži naravne in družbene posebnosti Haloz;
- » na zemljevidu pokaže gospodarska središča in turistične kraje v Dravinjskih goricah;
- » pojasni pomen industrijskih središč Dravskega in Ptujkega polja ter kmetijsko funkcijo pokrajine;
- » pojasni pomen vinogradništva na območju Slovenskih goric;
- » pojasni pomen Murskega polja za kmetijstvo;
- » opiše pomen Murske Sobote kot regionalnega središča;
- » razloži prebivalstvene posebnosti Prekmurja in na zemljevidu pokaže dvojezično območje ob madžarski meji;
- » razloži razlike med Goričkim in Lendavskimi goricami.

TERMINI

- Obpanonske pokrajine
- obpanonske ravnine
- obpanonska gričevja

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Tudi v okviru obravnave Obpanonskih pokrajin predlagamo najprej izpostavitve njihovih skupnih naravnih (lega, površje, podnebje) in družbenih značilnosti (odseljevanje, pomen kmetijstva, zdraviliški turizem) ter specifičnosti, nato pa obravnavo posameznih pokrajin.

Obpanonske pokrajine so v slovenski geografiji dolgo predstavljale skoraj sinonim za perifernost, prometno odročnost, gospodarsko zaostajanje in kmetijsko usmerjenost. Takšna slika ni bila povsem realna že pred desetletji. Nove moderne prometne povezave in vrsta drugih dejavnikov so temeljito spremenili današnjo geografsko podobo tega dela Slovenije, ki pa je kljub na zunaj povsem moderniziranemu pokrajinskemu videzu le ohranil tudi kar nekaj ostankov prej naštetih značilnosti. Največji kraji (Maribor, Novo mesto) ne ležijo v središču, ampak na robu Obpanonskih pokrajin, že na njihovem prehodu v Predalpske ali Dinarskokraške pokrajine, najbolj robni deli teh pokrajin tik ob meji z Madžarsko in Hrvaško pa marsikje res spadajo med najslabše razvita in demografsko najbolj ogrožena območja v Sloveniji. Za marsikoga je sicer lahko sporna uvrstitev Novega mesta in Novomeške pokrajine v to slovensko makroregijo, a predlagamo upoštevanje doseženega konsenza o poteku mej med makroregijami v okviru predlagane regionalizacije.

Predlagamo obravnavo glavnih pokrajin z najpomembnejšimi kraji. Celotno makroregijo obravnavamo skozi njeno reliefno dvojnost oziroma skozi prepletanje obpanonskih ravnin z obpanonskimi gričevji.

Zelo pomemben element te makroregije je turizem. Da bi ga še dodatno pospešili, so prav v Obpanonskih pokrajinah premagali odsotnost višjih razglednih leg s tem, da so postavili dva nadvse priljubljena umetna razglednika v Lendavskih gorica in v Rogaški Slatini, ki sta med drugim tudi izvrstni točki za geografske ekskurzije.

V okviru didaktičnih strategij je priporočena raznolikost sodobnih in tradicionalnih učnih metod in oblik (če je le mogoče, s poudarkom na avtentičnih nalogah, terenskem delu in ekskurzijah) ter digitalnih in drugih učnih pripomočkov, pri čemer pa je tudi na tem mestu treba posebej poudariti delo z zemljevidi, saj je pri pouku geografije med drugim temeljno, da dijaki spoznavajo topografske značilnosti domovine.

Dodajamo še podrobnejša pojasnila **regionalizacije**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_14_Obpanonske_pokrajine.docx) te pokrajine (makroregije).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » lahko naredijo preglednico o vrednotenju prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti posameznih naravnogeografskih enot;
- » med sošolci ali dijaki šole naredijo anketo, da ugotovijo deset slovenskih naravnih ali kulturnih znamenitosti, in ugotovitve primerjajo s svojim izborom,
- » na podlagi vsebin na spletu in statističnih podatkov argumentirajo prehodnost Obpanonskih pokrajin;
- » oblikujejo turistični prospekt kraja ali območja v Obpanonskih pokrajinah s predvidevanjem nadaljnjega razvoja;
- » iščejo in vrednotijo primere naravnih vrednot in kulturne dediščine Obpanonskih pokrajin.

ZAMEJSTVO

CILJI

Dijak:

○ ob pomoči zemljevida poišče in imenuje pokrajine ter največji pokrajinski središči, kjer živi slovenska narodna skupnost v Italiji;

○ vrednoti pomen Zaščitnega zakona za Slovence v Italiji pri urejanju različnega položaja manjšine na Tržaškem, Goriškem in v Videmski pokrajini;

SC (1.2.1.1 | 1.2.1.3 | 1.2.1.5)

○ ob pomoči zemljevida poišče in imenuje pokrajine na avstrijskem Koroškem in Štajerskem ter največji pokrajinski središči, kjer živi slovenska narodna skupnost v Avstriji;

○ raziše pomen Avstrijske državne pogodbe (7. člen) za slovensko narodno skupnost v Avstriji;

SC (1.2.1.3)

○ navaja geografske posebnosti Slovenskega Porabja na Madžarskem;

○ pojasnjuje glavne skupne razloge za večjo ali manjšo asimilacijo na območjih v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem, kjer živi slovenska narodna skupnost.

SC (1.2.1.5 | 1.2.1.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» ob pomoči zemljevida pokaže območje, kjer živi slovenska manjšina v Italiji;

» opredeli pomen Zaščitnega zakona za Slovence v Italiji pri urejanju neenakih narodnostnih pravic na Tržaškem, Goriškem in v Videmski pokrajini;

» ob pomoči zemljevida pokaže območje na avstrijskem Koroškem in pokrajino na avstrijskem Štajerskem (Radgonski kot), kjer živi slovenska manjšina v Avstriji;

» pojasni pomen Avstrijske državne pogodbe za slovensko narodno skupnost v Avstriji;

» ob pomoči zemljevida določi geografsko lego Slovenskega Porabja na Madžarskem;

» pojasni narodnostne pravice na različnih območjih in glavne razloge za večjo ali manjšo asimilacijo na posameznih območjih v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem, kjer živi slovenska narodna skupnost.

TERMINI

○ Tržaško ○ Goriško ○ Videmsko ○ avstrijska Koroška ○ avstrijska Štajerska ○ Slovensko Porabje

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Cilji v tej skupini ciljev se nanašajo zlasti na območja, kjer živi slovenska narodna skupnost v Italiji, v Avstriji, na Madžarskem in na Hrvaškem, ter na položaj manjšine in vzroke za manjšanje števila njenih pripadnikov (nepovezanost, asimilacija).

Predlagamo, da dijaki s pomočjo zemljevida ugotovijo s Slovenci naseljena območja v vseh štirih državah.

Slovenci kot avtohtona narodna skupnost v **Avstriji** živijo v glavnem na Koroškem (v dolinah Zilja, Rož in Podjuna, spodnji Labodski dolini, na Gurah, med Dravo in Celovcem ter severneje do Djekš in Kostanj) in na Štajerskem (predvsem v Radgonskem kotu in na nekaj drugih območjih ob slovensko-avstrijski meji, kot so Sobota, Arnež, Ivnik, Lučane in druga), zato je v tem pomenu zapisan tudi učni cilj. Velja opozoriti na 7. člen Avstrijske državne pogodbe o ponovni vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije (Avstrijska državna pogodba je bila podpisana 15. maja 1955 med ZSSR, Združenim kraljestvom Velike Britanije in Severne Irske, ZDA na eni strani in Avstrijo na drugi strani. Pet odstavkov 7. člena zagotavlja absolutno zaščito slovenske in hrvaške narodne manjšine* (dvojezični topografski napisi, uporaba slovenščine v uradih, osnovno šolstvo v slovenščini, lastne organizacije in zborovanja idr.). Na pomen in mednarodnopravne vidike te pogodbe sta opozorila zlasti Bohte in Škrk (1997), za globlje razumevanje problematike narodnih manjšin priporočamo učitelju tudi uporabo v priloge umeščene dodatne literature.

Za slovensko narodno skupnost v **Italiji** je osnova Zaščitni zakon za Slovence iz l. 2001, ki izhaja iz Osimskih sporazumov. Priporočamo, da se dijaki seznani s ključnimi določili in zakon ovrednotijo z vidika zaščite slovenske narodne skupnosti.

Slovenska narodna skupnost je ena od trinajstih na **Madžarskem** priznanih narodnosti, ki jih ščiti madžarska zakonodaja. V madžarsko ustavo je bilo določilo o varstvu manjšin vključeno s spremembami ustave leta 1974 ter ohranjeno tudi po spremembah ustave leta 1990. Leta 2011 je Madžarska sprejela novo ustavo, ki pa ne vključuje več manjšin, ampak narodnosti. V prejšnji ustavi je bil poseben člen, ki je govoril o zaščiti manjšin. V novi ustavi so manjšine omenjene posredno, v preambuli, kjer se jih priznava za del države in politične skupnosti. Člen o jeziku določa, da država ščiti madžarski jezik, spoštuje pa tudi preostale jezike.

V enem od ciljev je predvidena tudi omemba Slovencev na **Hrvaškem**, saj so Slovenci v Republiki Hrvaški uradno priznana narodna manjšina. Kot avtohtona narodna skupnost živijo na območju severne Istre, reškega zaledja, Gorskega Kotarja, Med(ži)murja, Obkolpja in Obsotelja. Večina pripadnikov slovenske narodne skupnosti pa živi v mestih zunaj navedenih obmejnih območij; tja so se priselili zaradi zaposlitve, službovanja ter zaradi šolanja (v Zagrebu, Varaždinu, na Reki). Ustavna določila o pravicah manjšin konkretizira Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin na Hrvaškem iz leta 2002. Nazadnje je Hrvaška v svojo ustavo Slovence znova vrnila l. 2010.

Predlagamo, da se dijake opozori, da je obravnava narodnih manjšin problematična z vidika števila njihovih pripadnikov. Ocene o številu pripadnikov skupnosti v Avstriji se gibljejo okoli 50.000 ljudi; na popisih se sicer za Slovence opredeli precej manj ljudi, kar je posledica mejnih in večplastnih identitet ter izogibanja izpostavljanju zaradi pritiskov v preteklosti. Na Madžarskem živi po ocenah okoli 5000 Slovencev, v Italiji po ocenah do 80.000 Slovencev, na Hrvaškem pa se je ob popisu l. 2021 za Slovence izreklo 7729 oseb.

Viri:

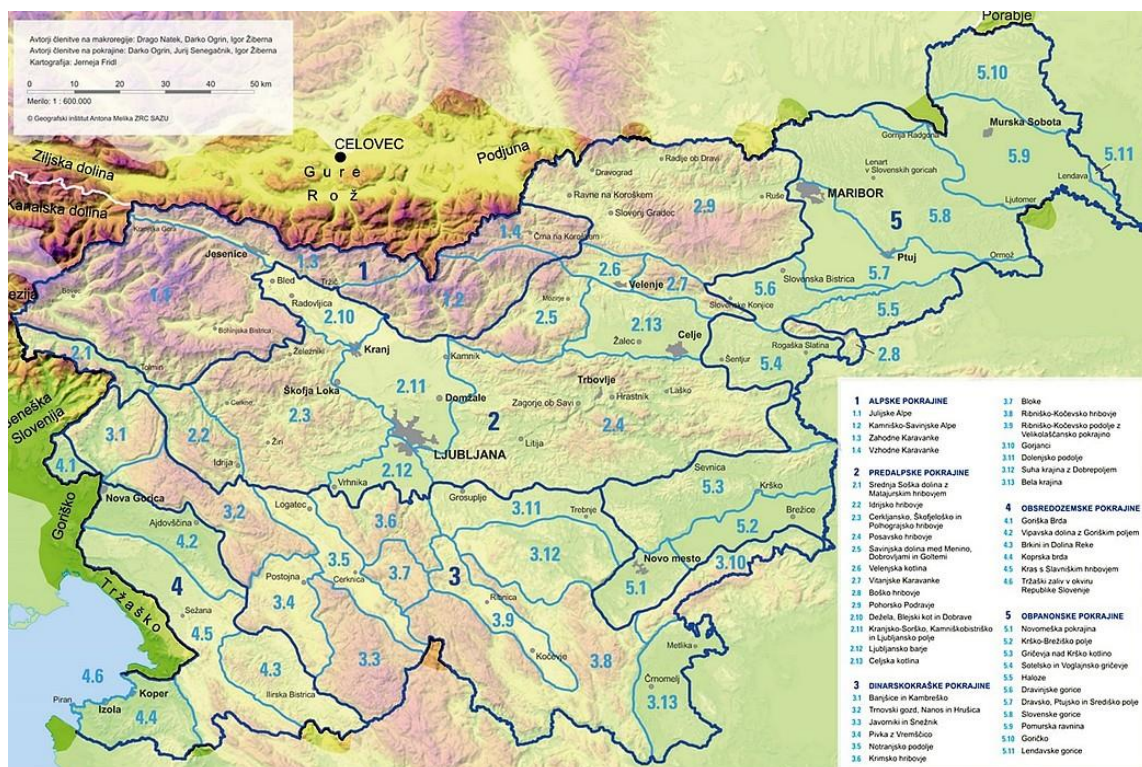
- » Bohte, B., Škrk, M. (1997). Pomen Avstrijske državne pogodbe za Slovenijo in mednarodnopravni vidiki njenega nasledstva. *Pravnik*, 52(11-12), 601–630. <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/zf59v37>
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/zf59v37>)
- » Republika Slovenija. GOV.SI. Slovenci v Avstriji. <https://www.gov.si teme/slovenci-v-avstriji/>
(<https://www.gov.si teme/slovenci-v-avstriji/>)
- » Republika Slovenija. GOV.SI. Slovenci na Hrvaškem. <https://www.gov.si teme/slovenci-na-hrvaskem/>
(<https://www.gov.si teme/slovenci-na-hrvaskem/>)
- » Republika Slovenija. GOV.SI. Slovenci v Italiji. <https://www.gov.si teme/slovenci-v-italiji/>
(<https://www.gov.si teme/slovenci-v-italiji/>)
- » Republika Slovenija. GOV.si. Slovenci na Madžarskem. <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/bj6n19j>
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/bj6n19j>)
- » Zaščitni zakon za Slovence v Italiji (Zakon 38/2021). <https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/nimwa2w>
(<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/nimwa2w>)

*Avstrijska državna pogodba zagotavlja kolektivno zaščito slovenske manjšine po mednarodnem pravu, slovenska manjšina v Italiji pa je zaščiten na ravni notranjega prava na osnovi osimske formule (8. člen Meddržavne pogodbe med SFRJ in Republiko Italijo (eden od teh delov Osimskih sporazumov) iz l. 1975).

Slika 1:

Območja zamejskih Slovencev

Vir za območja : Zupančič, 2022b, str. 135, in Dolinar idr., 2011, str. 217.

PREDALPSKE POKRAJINE

CILJI

Dijak:

- : ugotovi obseg in geografsko lego Predalpskih pokrajin;
- : izpeljuje glavne naravne in družbene značilnosti, sklepa na razvojne potenciale ter na ranljivost okolja Predalpskih pokrajin;
- SC (2.1.3.1 | 2.2.2.1 | 2.3.1.1)
- : izhajajoč iz izoblikovanosti reliefa ter drugih naravnih in družbenih razmer, razlaga poselitveni vzorec Predalpskih pokrajin;
- : s pomočjo zemljevida išče najpomembnejša zemljepisna imena, navedena med pojmi in pojmovnimi zvezami;
- : ugotovi obseg zahodnega dela Predalpskega hribovja ter sklepa na glavne skupne geografske značilnosti, notranje razlike in razvojno problematiko;
- : s pomočjo zemljevida določi obseg vzhodnega dela Predalpskega hribovja ter medsebojno povezuje glavne značilnosti s poudarkom na kamninski pasovitosti, posledični reliefni oblikovanosti ter preteklih in sodobnih razvojnih problemih in potencialih;
- : ugotavi obseg severovzhodnega dela Predalpskega hribovja ter opisuje njegovo pokrajinsko raznolikost in razvojni potencial;
- : opisuje pokrajinsko raznolikost in razvojni potencial severovzhodnega dela predalpskega hribovja;
- : ugotovi glavne naravne značilnosti Ljubljanske kotline in opiše njen družbeni pomen;
- : analizira glavne naravne in družbene značilnosti Celjske kotline.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » s pomočjo zemljevida pokaže obseg in lego Predalpskih pokrajin;
- » našteje ključne skupne naravne značilnosti Predalpskih pokrajin s poudarkom na razgibanosti reliefa v povezavi z geološko osnovo, prehodnostjo podnebja, gozdnatostjo; hidropotencialu ter nahajališčih kovin in premoga;
- » našteje ključne skupne družbene značilnosti Predalpskih pokrajin s poudarkom na poselitvi, na visoki industrializiranosti, poteku cestnega in železniškega prometnega križa ter pomembnih kmetijskih območjih;
- » razloži različne oblike poselitve z reliefno izoblikovanostjo in drugimi naravnimi in družbenimi dejavniki;

- » izpelje razvojne potenciale ter razloži okoljsko ranljivost;
- » s pomočjo zemljevida določi lego zahodnega, vzhodnega in severovzhodnega dela predalpskega hribovja ter jih primerja po geološki zgradbi in reliefni izoblikovanosti;
- » na zemljevidu pokaže vsa zemljepisna imena, navedena med pojmi in pojmovnimi zvezami pri obravnavanih pokrajinah;
- » pojasni glavne skupne značilnosti in notranje razlike zahodnega dela predalpskega hribovja;
- » razloži preobrazbo rudarskega mesta Idrija;
- » pojasni glavne skupne značilnosti in notranje razlike vzhodnega dela predalpskega hribovja;
- » ovrednoti nekdano vlogo premogovništva, okoljske probleme ter gospodarsko preobrazbo Črnega revirja;
- » opiše posebnosti gospodarske usmeritve severovzhodnega dela predalpskega hribovja;
- » razloži posebnosti geološke sestave Pohorja;
- » razloži posebnosti okoljske degradacije in sanacije Velenjske kotline;
- » opiše turistično vlogo Pohorja;
- » opiše naravne značilnosti Ljubljanske kotline ter njen gospodarski in družbeni pomen;
- » opiše okoljske posebnosti in problematiko Ljubljanskega barja;
- » opredeli pozitivne in negativne razvojne vidike Ljubljane kot populacijskega, gospodarskega in upravnega središča Slovenije;
- » opiše Celjsko kotlino oz. Spodnjo Savinjsko dolino kot pomembno hidrografsko, kmetijsko, prometno in gospodarsko območje.

TERMINI

◦ Predalpske pokrajine ◦ sredogorje ◦ hribovje ◦ dolina ◦ kotlina

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Didaktična in vsebinska priporočila

Priporočamo, da se Predalpske pokrajine ne obravnavajo na izrazito enciklopedičen način, s čimer mislimo na obravnavo vseh geografskih elementov v klasičnem zaporedju, temveč da se uvodoma izpostavijo predvsem tiste značilnosti, ki so skupne oz. povezujejo dele Slovenije, ki jih uvrščamo v to makroregijo in po katerih se leta (tudi vizualno) loči od preostalih makroregij Slovenije.

Iz tega izhodišča izpostavimo naravne danosti (npr. razgibanost reliefa v povezavi z geološko osnovo, prehodnost podnebja, gozdnatost, hidropotencial, nahajališča kovin in premoga itd.), ki so v preteklosti

zaznamovale obravnavana območja in so v pokrajini zaznavne tudi zdaj. Iz teh kot tudi iz nekaterih pretežno družbenih značilnosti (najvišje industrializirana makroregija Slovenije, potek cestnega in železniškega prometnega križa, pomembna kmetijska območja, posledična pestrost poselitvenih vzorcev in kulturne dediščine itd.) izhajajo razvojni potenciali. S tem mislimo na osnove oz. možnosti za nadaljnji gospodarski in celosten družbeni razvoj, pri katerih pa moramo biti zelo pozorni na upoštevanje trajnostnih vidikov, zato naj bo dana posebna pozornost okoljski ranljivosti in najpogostejšim naravnim nesrečam teh območij Slovenije.

Ker gre za največjo slovensko makroregijo, priporočamo pri nadaljnji obravnavi delitev pokrajine na tri dele (Zahodni, Vzhodni in Severnovzhodni del), kar sicer ni navedeno v naravnogeografski regionalizaciji (Senegačnik, Ogrin, Žiberna (2013)), a poveča možnosti spoznavanja geografsko pogojenih notranjih razlik in izstopajočih značilnosti. Zaradi njunega obsega in pomena posebej izpostavljamo tudi dve največji kotlini, Ljubljansko in Celjsko.

V okviru didaktičnih strategij je priporočena raznolikost sodobnih in tradicionalnih učnih metod in oblik (če je le mogoče, s poudarkom na avtentičnih nalogah, terenskem delu in ekskurzijah) ter digitalnih in drugih učnih pripomočkov, pri čemer pa je tudi na tem mestu treba posebej poudariti delo z zemljevidi, saj je pri pouku geografije med drugim temeljno, da dijaki spoznavajo topografske značilnosti domovine.

Dodajamo še podrobnejša pojasnila **regionalizacije**

(https://aplikacija.unzr.si/api/qradiva/LEKT_Priloga_11_Predalpske_pokrajine.docx) te pokrajine (makroregije).

Nekatere možne oz. dodatne učne dejavnosti

Dijaki:

- » na podlagi podatkov na spletu in knjižničnega gradiva predstavijo izbrani primer gospodarske dejavnosti Predalpskih pokrajin s plakatom;
- » skicirajo podobo in videz Ljubljanske kotline ter zapišejo in utemeljijo prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti prihodnjega razvoja,
- » podrobneje raziščejo Celjsko kotlino oz. Spodnjo Savinjsko dolino kot pomembno hidrografske, kmetijske in gospodarsko območje,
- » raziskujejo in vrednotijo primere naravnih vrednot in kulturne dediščine Predalpskih pokrajin.

PROJEKTNO IN RAZISKOVALNO DELO

OBVEZNO

OPIS TEME

Raziskovalno in projektno delo je tema, ki prečno povezuje vse skupine ciljev in se vključuje tako v obvezne teme kot v maturitetno temo Slovenske pokrajine in zamejstvo. V tej temi je le ena skupina ciljev. Te cilje je, kot že navedeno, možno vključevati v različne teme oz. skupine ciljev, obvezno pa mora učitelj nekatere realizirati pri pripravi na maturo oz. pri notranjem delu mature, kjer morajo dijaki opraviti vaje, se udeležiti ekskurzije in o tem napisati poročila. Cilji v tej temi se tesno povezujejo tudi s cilji vseh petih področij skupnih ciljev.

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

Tema nima opredeljenega števila ur, ker se vključuje v druge skupine ciljev.

Ta tema vključuje tudi skupne cilje z vseh petih področij (Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit, Digitalna kompetentnost ter Podjetnost), ki so posebej zapisani pri skupini ciljev oz. so podrobneje pojasnjeni v didaktičnih priporočilih za skupino ciljev.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Skupino ciljev je mogoče deloma realizirati v učilnici, a najbolje na terenu, ekskurzijah oz. z delom v lokalnem okolju. Pri tem je lahko namen projektne in raziskovalne dela učenje novih vsebin, neposredno povezano z doseganjem učnih ciljev preostalih delov aktualnega ali/in drugih tematskih sklopov; spoznavanje in preizkušanje metod geografskega raziskovalnega dela; uporabljanje ali ustvarjanje instrumentov oz. pripomočkov geografskega raziskovalnega dela ali pa dejansko kreativno geografsko raziskovanje. Vse navedeno se lahko med seboj seveda tudi smiselno prepleta. To skupino ciljev je možno realizirati z visokim deležem samostojnega dela dijakov v različnih učnih oblikah: individualno delo, delo v parih ali skupinsko delo.

Tema vključuje v glavnem procesne cilje, ki jih dijaki razvijajo v daljšem časovnem obdobju. Zato je pomembno, da jih učitelj vključuje čim bolj pogosto pri različnih temah oz. skupinah ciljev glede na možnosti, kjer jim lahko da tudi različen poudarek. S tem bodo cilji iz te teme oz. skupine ciljev postali del pouka in ne samo njegov dodatek, prav tako pa bodo tako postali osnova za izvedbo praktičnega dela izpita iz mature, ki je zaradi izbirnosti predmeta geografije ne opravljajo vsi dijaki.

PROJEKTNO IN RAZISKOVALNO DELO

CILJI

Dijak:

○: samostojno pridobiva geografsko znanje, vključujoč terensko delo;

SC (5.3.1.1)

○: išče in izbira relevantne podatke in informacije med številnimi možnostmi, ki jih ponujajo pisni viri in sodobna tehnologija, ter spoznava načine, kako pri uporabi digitalne tehnologije zmanjšati vpliv na okolje;

SC (4.4.4.1)

○: samostojno uporablja geografske vire in literaturo (globus, atlasi, zemljevidi, statistično gradivo ter grafični prikazi, slikovno gradivo, potopisi, članki, knjižno gradivo, zbirke tiskanih in digitalnih geografskih podatkov ipd.) v/na različnih medijih (časopisu, knjižnici, spletu, TV);

SC (1.1.3.1 | 1.1.4.1)

○: samostojno geografsko raziskuje na različnih ravneh, zlasti v domači pokrajini/regiji, kritično vrednoti vire in izbira ustrezne argumente za podporo lastnih ugotovitev;

SC (1.1.2.2 | 1.1.4.1)

○: ob izbranem primeru se uri v družbenogeografskem in naravnogeografskem raziskovanju, sklepanju, argumentiranju in predvidevanju ter dokazuje medsebojen vpliv človeka in pokrajine;

SC (2.2.2.1 | 2.2.3.1)

○: razvija sposobnosti za neposredno in posredno opazovanje naravnih in družbenih dejavnikov, pojavov in procesov v pokrajini;

○: zna sam zaznati ključne geografske probleme in si zamisliti svojo pot njihovega preiskovanja (pristop k problemu in strategija njegovega reševanja);

SC (2.2.3.1 | 2.3.1.2 | 2.3.2.1)

○: zna poiskati možne rešitve za globalna vprašanja in samostojno razišče ter načrtuje izboljšave, ki podpirajo načela trajnostni v lokalnem okolju;

SC (2.3.1.1 | 2.3.1.2 | 2.4.3.1)

○: zna načrtovati in sprejemati odločitve v (lokalni) skupnosti na način, ki dojema prostor kot vrednoto;

SC (2.2.1.1 | 2.2.1.2)

○: razvija pozitiven odnos do lastne vloge pri oblikovanju prihodnjega razvoja in daje pobude za uresničevanje le-tega;

SC (2.3.1.2 | 2.4.3.1)

○: pravilno uporablja preprostejše geografske metode in tehnike dela ter potrebne pripomočke;

SC (4.3.1.1)

○: zapisuje in prikazuje podatke v različnih oblikah in tehnikah (pisno, grafično, v preglednicah itd.) na različnih medijih;

SC (4.2.5.1 | 4.3.1.1)

- : razvršča podatke v skupine po izbranih kriterijih in jih uredi;
- : uporablja osnovne statistične metode (vsota, srednja vrednost, indeksi rasti oziroma zmanjševanja itd.);
- : s skupinskim delom, ekskurzijami in terenskim delom se nauči prizadevati si za skupne cilje, razvija medosebne veščine, prevzema različne vloge, sodeluje, se dogovarja, izraža lastne zamisli in upošteva različne poglede;
- SC (5.2.2.1 | 5.2.4.1 | 5.2.4.3 | 3.3.2.1)
- : probleme preuči sam ali v skupini, pri čemer upoštevajo načela individualiziranega ali skupinskega dela, motivacije, ustvarjalnosti, radovednosti, odgovornosti;
- SC (5.2.1.1 | 5.2.4.1 | 5.2.4.3 | 5.3.4.1)
- : sam vrednoti svoje delo in predlaga spremembe pri prihodnjem delu;
- SC (5.3.5.2 | 5.3.5.3)
- : uporablja različne pristope k učinkovitemu učenju geografije in jih povezuje z učinkovitimi kognitivnimi (miselnimi) podporami in orodji (grafičnimi organizatorji, miselnimi vzorci, shemami, analogijami ipd.);
- : z raziskovanjem in lastnimi pobudami si pridobiva samozaupanje;
- SC (5.2.1.1 | 5.2.2.1)
- : komunicira na različne načine, vključno z uporabo informacijske tehnologije;
- SC (4.2.5.1)
- : razvija sposobnost verbalnega, kvantitativnega in grafičnega izražanja geografskega znanja (besedila, slike, skice, zemljevidi, preglednice, diagrami, grafikoni);
- SC (4.3.2.1 | 4.3.1.1)
- : z uporabo aplikacij in programske opreme zna ustvariti in predstaviti različne digitalne izdelke (infografiko, plakate, predstavitve, spletne objave itd.), ki v okviru obravnavane problematike vključujejo različne informacije, statistične vsebine in vizualne prikaze ter pri tem spoštuje in ustrezno uporablja pravice intelektualne lastnine.
- SC (4.3.1.1 | 4.3.2.1 | 4.2.5.1)
- : razvija jezikovne spretnosti, s priporočenim branjem vsebin v tujih jezikih pa jezikovne spretnosti v tujem jeziku.
- SC (1.1.3.1 | 1.1.4.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » naredi načrt za preučitev izbranega geografskega problema, ki lahko vključuje tudi terensko delo;
- » pojasni naravno- in družbenogeografske značilnosti izbranega problema ter ga umesti v lokalni, regionalni in globalni prostor;
- » oblikuje in nazorno predstavi sintezo svojih raziskovalnih ugotovitev, ki vključujejo tudi vidik trajnosti;
- » napiše poročilo o ekskurziji oz. terenskem delu po vnaprej danih kriterijih.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Ta skupina ciljev se sicer navezuje na katero koli skupino ciljev, še zlasti pa na temo Slovenske pokrajine in zamejstvo ter druge dejavnosti, ki so predvidene za dijake, ki izberejo geografijo na maturi.

Pri raziskovalnem oz. projektnem delu naj učitelj izbere oblike in metode dela, da dijak poudarjeno razvija posebne geografske zmožnosti, kot so:

- » prostorsko in časovno zavedanje in dojemanje razvoja prostora z vidika pokrajnotvornih dejavnikov in procesov ter zvez med njimi;
- » spoznavanje raznolikosti naravnih, socialnoekonomskih in kulturnih sistemov;
- » sposobnosti za iskanje vzročno-posledičnega sovplivanja naravnih in družbenih procesov v pokrajini;
- » vrednotenje naravno- in družbenogeografskih pojavov in procesov z zmožnostjo njihove prostorsko-kronološke umestitve oz. kritično razumevanje prostorske razmestitve pojavov in njihovih protislovij;
- » zmožnosti povezovanja geografskega znanja z drugimi znanji za celovito umevanje sodobnega sveta;
- » prenos in uporaba splošnega znanja na konkretnem primeru in obratno;
- » raziskovanje pokrajine ter sposobnost povezovanja geografske teorije s prakso s kritičnim geografskim mišljenjem ter uporabo splošnih in posebnih raziskovalnih metod.

Pri tem je pomembna uporaba splošnih in posebnih raziskovalnih pristopov, kot so:

- » veščine dejavnega terenskega raziskovalnega dela;
- » identifikacija raziskovalnih vprašanj;
- » zbiranje in razvrščanje podatkov;
- » obdelava in prikazovanje podatkov;
- » posploševanje, interpretacija in uporaba spoznanj,
- » predstavljanje informacij na različne načine ob podpori IKT.

Poleg naštetega naj dijak razvija še zmožnosti za:

- » prepoznavanje nujnosti sonaravnega razvoja ter odgovornosti za ohranjanje biotskih in abiotskih dejavnikov okolja za prihodnje generacije, tj. nujnost vzdrževanja ravnotežja med človekovim hotenjem in naravo, ter
- » razumevanje kompleksnosti prostorskih problemov in poznavanje možnosti lastne dejavne udeležbe.

V cilje oziroma standarde znanja so prav tako umeščeni skupni cilji s področij Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit, Digitalna kompetentnost ter Podjetnost s poudarkom na:

- » rabi jezika, kjer dijak uporablja strokovno terminologijo, spoznava razlike med jeziki in razvija sporazumevalne zmožnosti;

- » poosebljanju vrednot trajnostnosti, kjer dijak gradi razumevanje in sprejemanje vrednot, ki podpirajo trajnostni razvoj, kot so spoštovanje narave, pravičnost in odgovornost;
- » sprejemanju kompleksnosti v trajnostnosti, kjer dijak prepoznava in razume komplekse medsebojne povezave med okoljskimi, družbenimi in gospodarskimi sistemi;
- » zamišljanju trajnostnih prihodnosti, kjer dijak razvija sposobnost vizualizacije in načrtovanja trajnostnih rešitev za prihodnje izzive;
- » socialni dobrobiti, kjer se dijak zaveda lastnega vedenja v skupinah, raznolikosti družbenih skupin, razvija komunikacijske spretnosti, se uri v sodelovanju in reševanju konfliktov, empatiji in prosocialnem vedenju;
- » komunikaciji in sodelovanju v digitalnem okolju, kjer dijak v tem okolju komunicira, izmenjuje informacije, sodeluje in upravlja svoje digitalne identitete ter upošteva pravila, ki veljajo v določeni skupini;
- » ustvarjanju digitalnih vsebin s pomočjo razpoložljivih aplikacij in programske opreme, kjer dijak razvija, dopolnjuje obstoječe digitalne vsebine ali jih ponovno izdeluje ter pri tem spoštuje avtorske pravice;
- » varnosti in varovanju okolja na področju digitalne tehnologije, kjer se dijak zaveda pomena zaščite naprav, osebnih podatkov, zasebnosti, zdravja in okolja ter ta načela tudi udejanja pri delu v spletnem okolju;
- » iskanju, vključevanju in aktiviranju materialnih in človeških virov vključno z motiviranostjo in finančno in ekonomsko pismenostjo;
- » dejanjih za doseg ciljev ali želene prihodnosti, kar dijak udejanja s prevzemanjem pobude, načrtovanjem in upravljanjem, obvladovanjem nepredvidenih situacij, sodelovanjem in izkustvenim učenjem.

Učitelj navedene skupne cilje realizira z ustreznimi učnimi situacijami, oblikami in metodami dela ter uporabo različnih virov ob podpori digitalne tehnologije.

Umestitev skupnih ciljev v teme oz. skupine ciljev je podrobneje opisana na tej povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji.docx).

Priporočene dejavnosti

Skupina ciljev *Projektno in raziskovalno delo* je posebna glede na druge skupine ciljev, saj ni neposredno osredotočena na vsebino. Zaradi posebne umeščenosti te skupine ciljev in namena je ključno, da naj učitelj organizira in omogoči varno in spodbudno učno okolje, kakor nakazujejo splošna didaktična priporočila, kjer bi izpostavili, da naj bo zlasti pozoren na izbiro ustreznih učnih (didaktičnih) strategij, dejavnosti in oblik. Prav tako naj dijake vključuje že v načrtovanje dela in pri izvedbi daje dovolj pogosto povratne informacije, kjer lahko vključuje tudi dijake (vrstniška povratna informacija). Za izvedbo raziskovalnega oz. terenskega dela priporočamo naslednje dejavnosti, ki pa niso dokončen nabor:

- » dijaki naj v čim večji meri glede možnosti načrtujejo in izvedejo terensko delo, s katerim osvetlijo geografski problem;
- » na terenu naj uporabljajo različne karte, zemljevide in druge pripomočke za delo;

- » uporabljajo naj geološki zemljevid in druge vire geološke vsebine kot pripomoček pri terenskem delu oziroma raziskovanju kamnin;
- » v pokrajini naj prepoznavajo značilne preoblikovalne procese;
- » raziskujejo naj površje (reliefne oblike, naklon, geomorfološki procesi itd.);
- » ugotavljajo naj vpliv kamninske zgradbe na površje;
- » določajo naj kamninsko osnovo glede na prepoznane kamnine ali s pomočjo geološkega zemljevida in analize vzorca, pridobivajo vzorce kamnin in jih analizirajo glede na trdoto, karbonatnost/nekarbonatnost, barvo, sijaj, zrnastost, prisotnost fosilov, skrivalost idr.;
- » z eksperimentiranjem in opazovanjem uvrstijo posamezne vzorce kamnin v ustrezno skupino glede na nastanek – npr.: magmatske (predornine, globočnine), metamorfne (skrilave, masivne in posebne) in sedimentne kamnine (klastične, kemične in biokemične);
- » razložijo naj dejavnike pri nastajanju rečnega površja;
- » izvedejo naj vaje v zvezi z onesnaženostjo zraka (npr. vaja ugotavljanja trdnih delcev v zraku, ugotavljanje onesnaženosti z lišaji ipd.);
- » merijo, zapisujejo, vrednotijo in predstavijo naj vremensko dogajanje (temperaturo, padavine, zračni tlak, vlažnost, oblačnost, osončenost, smer in moč vetra, osnovne fenološke faze);
- » s poskusi naj ugotavljajo lastnosti prsti (raziskujejo plasti (horizonte) v tleh, ugotavljajo globino, procese v prsti (spiranje ali kopičenje mineralov, procesi redukcije), rišejo profile prsti, ločujejo sestavine prsti z vodo in sejanjem, merijo prostornino zraka in delež vode (vlažnost) v prsti, določajo vrednost pH, teksturo, barvo in prekoreninjenost), pripravijo zbirko prsti z različnih območij (okolij) in izdelajo s tem povezano preglednico);
- » z raziskovanjem in opazovanjem naj vrednotijo prst z vidika kmetijstva in njenega varstva (iščejo vzroke onesnaževanja in sklepajo o posledicah, vrednotijo poseganje človeka v naravo);
- » ovrednotijo naj značilne prsti v domači pokrajini s stališča kmetijstva;
- » pridobivajo naj večšine za izkop profila prsti in njegovo osnovno razlago;
- » analizirajo naj ključne lastnosti voda (odvzem vzorca, temperaturo, širino vodotoka, padec vodnega toka, risanje ploščine preseka vodnega toka in struge, hitrost, pretok, energijo in delo vode, moč vodnega slapa, barvo, motnost, vonj, pH vode) in ovrednotijo okoljske probleme;
- » anketirajo ali intervjuvajo naj prebivalstvo glede na dano nalogo;
- » kartirajo naj funkcijo stavb v naselju, druge geografske elemente, stanja (npr. degradirana območja) in procese;
- » z anketo naj raziskujejo probleme in kakovost življenja ljudi na podeželju ali v drugih življenjskih okoljih;
- » izvedejo naj preprosto raziskavo in analizo prometa (štetje vozil, analiza parkirišč, delo na letališču ipd.), analizirajo podatke in naredijo povzetek itd.

Medpredmetno povezovanje

Pri projektne in raziskovalnem delu, še zlasti, če gre za terensko delo, je smiselno medpredmetno povezovanje z biologijo (rastlinstvo, prst, vodovje), kemijo (kamnine, prst, vodovje), fiziko (podnebje in vreme), matematiko, sociologijo, zgodovino (prebivalstvo, poselitev, naselja, gospodarstvo itd.) in glede na problematiko še z drugimi predmeti.

PRIPOROČENI NAČINI IZKAZOVANJA ZNANJA

Dijaki lahko izkažejo znanje in veščine na različne načine tako med pripravo kot izvajanjem raziskovanja oz. terenskega dela, vključno s predstavitev ugotovitev oz. rezultatov. Zato priporočamo, da učitelj dijakom omogoči, da svoje znanje in veščine izkažejo z različnimi izdelki, ki nastanejo med samim delom (načrt raziskave, eksperimenta, sestava ankete, pregled literature) ali na koncu (govorni nastop, sestavek, poročilo, plakat, zgibanka, članek, PPT- ali druga predstavitev, seminarska naloga, raziskovalna naloga idr.). Učitelj se lahko odloči, ali bodo ti izdelki nastajali med poukom kot del procesa učenja ali pa kot končni izdelek, ki ga bo ocenil. Nekaj namigov, kako oceniti različne izdelke, je zbranih v publikaciji Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi (Polšak (ur.), 2013). Če so izdelki (poročila o vajah in ekskurziji) vezani na interni del mature, veljajo zanje še pogoji in kriteriji, ki so podrobneje opredeljeni v Predmetnem izpitnem katalogu in v Pravilih za izvedbo praktičnega dela izpita iz splošne mature pri predmetu geografija.

Navajamo nekaj priporočil za učinkovito preverjanje in ocenjevanje znanja na primeru projektne ali podobnega dela dijakov:

Jasna merila vrednotenja/ocenjevanja:

- » Rubrike z jasno določenimi kriteriji za ocenjevanje različnih vidikov projekta, kot so raziskovalne metode, analiza podatkov, predstavitev rezultatov in sodelovanje v skupini.
- » Transparentnost, ki jo zagotovi učitelj tako, da pred začetkom projekta učencem predstavi ocenjevalna merila, da bodo vedeli, kaj se od njih pričakuje.

Procesna ocena/vrednotenje:

- » Učitelj naj učence spodbuja, da vodijo dnevnik raziskave, kjer beležijo svoje aktivnosti, ugotovitve in izzive. To omogoča ocenjevanje njihovega napredka skozi čas.
- » Učitelj naj redno preverja napredek učencev z vmesnimi povratnimi informacijami, da jih usmerja in podpira med raziskovalnim procesom.

Končna predstavitev:

- » Dijaki naj pripravijo pisno poročilo, ki vključuje uvod, metode, rezultate, razpravo in zaključke. Ocenjuje se lahko jasnost, natančnost in celovitost poročila.
- » Dijaki lahko predstavijo svoje raziskave sošolcem in učiteljem. Ocenjuje naj se njihovo sposobnost jasnega in učinkovitega komuniciranja v zvezi z njihovimi ugotovitvami.

Sodelovanje in timsko delo:

- » Vključuje samooceno in vrstniško oceno, kjer učenci ocenijo svoje delo in delo svojih sošolcev. To spodbuja refleksijo in odgovornost.
- » Učitelj lahko tudi oceni, kako dobro učenci sodelujejo v skupini, si (raz)delijo naloge in prispevajo k skupnemu cilju.

Kreativnost in inovativnost:

- » Učitelj naj spodbuja in ocenjuje tudi kreativne in inovativne pristope k raziskovanju in predstavitvi rezultatov, kot so uporaba tehnologije, umetniški izrazi ali praktične rešitve.
- » Ocenjuje se lahko praktičnost in izvedljivost predlaganih rešitev in akcijskih načrtov.

Povratne informacije:

- » Konstruktivna povratna informacija pomaga dijakom razumeti njihove močne točke in področja za izboljšanje.
- » Učitelj naj dijake spodbuja, da reflektirajo o svojem delu in razmislijo, kaj so se naučili in kako lahko izboljšajo svoje raziskovalne veščine.

Dodajamo še nekaj prilog s konkretnimi opisniki za različne ravni znanja oz. veščin.

OPISNI KRITERIJI

Na **povezavi** (https://aplikacija.unzr.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_700_preglednice.docx) prilagamo primere:

- » splošnih opisnikov za kriterije za veščine raziskovanja, preiskovanja, izdelave poročil, esejev, seminarskih nalog in drugih pisnih sestavkov,
- » opisnih kriterijev za ocenjevanje različnih ravni znanja,
- » taksonomije miselnih procesov in kriteriji ocenjevanja po prirejenem modelu Marzana,
- » opisnikov za ocenjevanja plakata in njegove predstavitve,
- » pričakovanih dosežkov/rezultatov dijakov, ki se nanašajo na poznavanje pokrajine.

VIRI IN LITERATURA PO POGLAVJIH

OBČA FIZIČNA GEOGRAFIJA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

UVOD

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

PLANETARNA GEOGRAFIJA IN OSNOVE KARTOGRAFIJE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

ZGRADBA IN POVRŠJE ZEMLJE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

PODNEBJE IN PODNEBNE SPREMEMBE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

PRSTI IN RASTLINSTVO

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

NARAVNE NESREČE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

VODOVJE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

OBČA DRUŽBENA GEOGRAFIJA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

PREBIVALSTVO IN POSELITEV

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

UVOD V GOSPODARSTVO

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

IZBRANE STORITVE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

RUDARSTVO, ENERGETIKA IN INDUSTRIJA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

KMETIJSTVO

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

GEOGRAFIJA SVETA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

GLOBALNI IZZIVI SVETA IN TRAJNOSTNOST

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

AZIJA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

SEVERNA AMERIKA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

LATINSKA AMERIKA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

AVSTRALIJA IN OCEANIJA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

POLARNA OBMOČJA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

AFRIKA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

GEOGRAFIJA EVROPE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

GEOGRAFSKI OKVIR EVROPE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

SEVERNA EVROPA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

ZAHODNA EVROPA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

JUŽNA EVROPA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

JUGOVZHODNA EVROPA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

VZHODNA EVROPA Z AZIJSKIM DELOM RUSIJE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

SREDNJA EVROPA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

GEOGRAFIJA SLOVENIJE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na **povezavi**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

KAMNINSKA ZGRADBA IN POVRŠJE SLOVENIJE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na **povezavi**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

GOSPODARSTVO SLOVENIJE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na **povezavi**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Literatura_za_geografijo.docx).

GEOGRAFIJA SLOVENSkih POKRAJIN IN ZAMEJSTVA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na **povezavi**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

GEOGRAFSKA DELITEV SLOVENIJE IN NAČINI NJENEGA PREUČEVANJA

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na **povezavi**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Literatura_za_geografijo.docx).

ALPSKE POKRAJINE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na **povezavi**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Literatura_za_geografijo.docx).

OBSREDOZEMSKÉ POKRAJINE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na **povezavi**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Literatura_za_geografijo.docx).

DINARSKOKRAŠKE POKRAJINE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na **povezavi**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Literatura_za_geografijo.docx).

OBPANONSKÉ POKRAJINE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na **povezavi**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Literatura_za_geografijo.docx).

ZAMEJSTVO

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na **povezavi**

(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Literatura_za_geografijo.docx).

PREDALPSKE POKRAJINE

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na **povezavi**
(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Literatura_za_geografijo.docx).

PROJEKTNO IN RAZISKOVALNO DELO

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi
(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

PROJEKTNO IN RAZISKOVALNO DELO

Dodatna literatura za vse teme oz. skupine ciljev je na povezavi
(https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo.docx).

PRILOGE

PRILOGE PO POGLAVJIH SPECIALNODIDAKTIČNA PRIPOROČILA PODROČJA/PREDMETA

- » https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_1_c_aplikacije_kopija4479.docx
- » https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Medpredmetno_povezovanje_kopija3081.docx
- » https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Vključevanje_digitalnih_kompetenc_kopija7669.docx
- » https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/04_Skupni_cilji_kopija4648.docx

OBČA FIZIČNA GEOGRAFIJA

Didaktična priporočila za temo

- » https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_01_Literatura_za_geografijo_kopija6926.docx

Didaktična priporočila za temo

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/05_Kaj_obsega_kartografsko_znanje_\(3\)_kopija9689.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/05_Kaj_obsega_kartografsko_znanje_(3)_kopija9689.docx)
- » https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_1_b_razlaga_pojmov_GPS_GNS_GIS_kopija7101.docx

Didaktična priporočila za temo

- » https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_2_b_Priporočila_za_obravnavo_geoloških_dob_kopija6040.docx
- » https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_2_a_geomorfološka_in_geološka_terminologija_kopija8943.docx

Didaktična priporočila za temo

- » https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_3_realizacija_podnebnih_ciljev_kopija9226.docx

Didaktična priporočila za temo

- » https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_3a_prsti_kopija7451.docx

Didaktična priporočila za temo

- » https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_4_b_Naravne_nesreče_zaradi_hidrometeoroloških_vzrokov_kopija6178.docx

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT Priloga 4a Naravne nesreče zaradi geomehanskih vzrokov v \(2\) kopija6315.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT%20Priloga%204a%20Naravne%20nesre%C4%87e%20zaradi%20geomehanskih%20vzrokov%20v%20(2)%20kopija6315.docx)

Didaktična priporočila za temo

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT Priloga 4 c podzemna voda kopija6697.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT%20Priloga%204c%20podzemna%20voda%20kopija6697.docx)

OBČA DRUŽBENA GEOGRAFIJA

Didaktična priporočila za temo

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga 5 a Nekateri problemi prebivalstvenih struktur kopija9059.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga%205a%20Nekateri%20problemi%20prebivalstvenih%20struktur%20kopija9059.docx)
- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga 5 b Risanje starostne piramide izbrane države lekt kopija6226.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga%205b%20Risanje%20starostne%20piramide%20izbrane%20države%20lekt%20kopija6226.docx)

Didaktična priporočila za temo

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga 5 BDP kopija7736.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga%205BDP%20kopija7736.docx)

Didaktična priporočila za temo

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga 5 promet kopija2459.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga%205promet%20kopija2459.docx)

Didaktična priporočila za temo

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga 5 a trajnostni razvoj in podjetnost kopija2103.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga%205a%20trajnostni%20razvoj%20in%20podjetnost%20kopija2103.docx)

GEOGRAFIJA SVETA

Didaktična priporočila za temo

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/5 a Priloga okoljski odtis kopija4421.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/5a%20Priloga%20okoljski%20odtis%20kopija4421.docx)

Didaktična priporočila za temo

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga 512 Kanada - dežela prihodnosti kopija5183.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga%20512%20Kanada%20-%20dežela%20prihodnosti%20kopija5183.docx)

Didaktična priporočila za temo

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga 513 Nekateri problemi Latinske Amerike kopija5726.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga%20513%20Nekateri%20problemi%20Latinske%20Amerike%20kopija5726.docx)

Didaktična priporočila za temo

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga 514 Ozemeljske zahteve za Antarktiko kopija9451.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga%20514%20Ozemeljske%20zahteve%20za%20Antarktiko%20kopija9451.docx)
- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga 515 Zmanjševanje koncentracije ozona in ozonska lupinja kopija6070.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga%20515%20Zmanjševanje%20koncentracije%20ozona%20in%20ozonska%20lupnina%20kopija6070.docx)

Didaktična priporočila za temo

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/ Priloga 511 Krčenje gozdov v Afriki kopija1349.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga%20511%20Krčenje%20gozdov%20v%20Afriki%20kopija1349.docx)

GEOGRAFIJA EVROPE

OPIS TEME

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Regionalizacija Evrope kopija6370.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Regionalizacija%20Evrope%20kopija6370.docx)

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

- » [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga 611 Regionalizacija Evrope kopija2074.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga%20611%20Regionalizacija%20Evrope%20kopija2074.docx)

GEOGRAFIJA SLOVENIJE

Termini

» [https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_6_podnebni_tipi_v_Sloveniji_\(1\)_kopija7116.docx](https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_6_podnebni_tipi_v_Sloveniji_(1)_kopija7116.docx)

» https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_7_prsti_v_Sloveniji_2_kopija9036.docx

GEOGRAFIJA SLOVENSКИH POKRAJIN IN ZAMEJSTVA

Didaktična priporočila za temo

» https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_8_regionalizacija_Slovenije_kopija1804.docx

Didaktična priporočila za temo

» https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_9_Alpske_pokrajine_kopija8023.docx

» https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_10_Posebnosti_Alpskih_pokrajin_kopija5774.docx

Didaktična priporočila za temo

» https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/Priloga_12_Obsredozemske_pokrajine_kopija5006.docx

Didaktična priporočila za temo

» https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_13_Dinarskokraške_pokrajine_kopija4403.docx

Didaktična priporočila za temo

» https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_14_Obpanonske_pokrajine_kopija1233.docx

Didaktična priporočila za temo

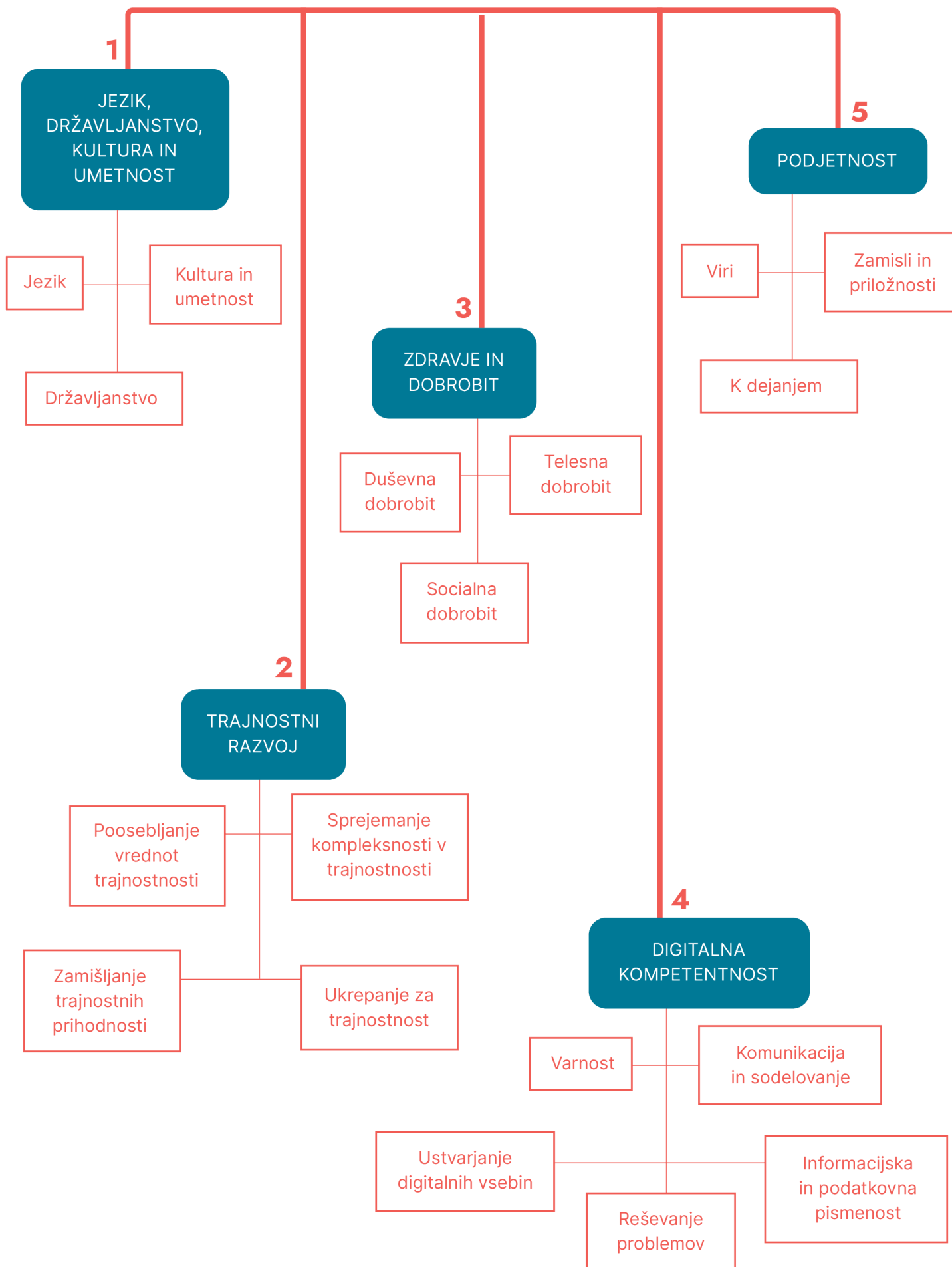
» https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_11_Predalpske_pokrajine_kopija2763.docx

PROJEKTNO IN RAZISKOVALNO DELO

Opisni kriteriji

» https://aplikacijaun.zrss.si/api/gradiva/LEKT_Priloga_700_preglednice_kopija2187.docx

KLJUČNI CILJI PO PODROČJIH SKUPNIH CILJEV

1 /// JEZIK, DRŽAVLJANSTVO, KULTURA IN UMETNOST

SKUPNI CILJI IN NJIHOVO UMEŠČANJE V UČNE NAČRTE TER KATALOGE ZNANJ

POVZETO PO PUBLIKACIJI WWW.ZRSS.SI/PDF/SKUPNI_CILJI.PDF

1.1 JEZIK

1.1.1 Strokovna besedila	1.1.1.1 Pri posameznih predmetih razvija zmožnost izražanja v različnih besedilnih vrstah (referat, plakat, povzetek, opis, pogovor itd.).
1.1.2 Strokovni jezik	1.1.2.1 Se zaveda, da je učenje vsebine posameznega predmeta hkrati tudi spoznavanje njegove strokovne terminologije; torej učenje jezika na ravni poimenovanj za posamezne pojme in na ravni logičnih povezav. 1.1.2.2 Se izraža z ustrezno terminologijo predmeta in skrbi za ustrezno govorno ter pisno raven svojega strokovnega jezika.
1.1.3 Univerzalni opis jezika kot sistema	(pri vseh predmetih:) 1.1.3.1 Se zaveda podobnosti ter razlik med jeziki in je na to pozoren tudi pri uporabi gradiv v tujih jezikih, pri uporabi prevajalnikov, velikih jezikovnih modelov, avtomatsko prevedenih spletnih strani itd. (pri vseh jezikovnih predmetih:) 1.1.3.2 Se zaveda, da različne jezike lahko opisujemo na podoben način; pri pouku tujih jezikov zato uporablja znanje, pridobljeno pri pouku učnega jezika, in obratno: zna primerjati jezike, ki se jih uči, in razpozna podobnosti ter razlike med njimi.
1.1.4 Razumevanje pomena branja	1.1.4.1 Pri vseh predmetih redno bere, izbira raznolika bralna gradiva, jih razume, poglobljeno analizira in kritično vrednoti.
1.1.5 Jezik in nenasilna komunikacija	1.1.5.1 Razvija lastne sporazumevalne zmožnosti skozi nenasilno komunikacijo.

1.2 DRŽAVLJANSTVO

1.2.1 Poznavanje in privzemanje človekovih pravic ter dolžnosti kot temeljnih vrednot in osnov državljanske etike	1.2.1.1 Pozna, razume in sprejema človekove pravice kot skupni evropski in ustavno določeni okvir skupnih vrednot ter etike. 1.2.1.2 Razume, da so človekove pravice univerzalne in nepogojene, da uveljavljajo vrednote svobode in enakosti. 1.2.1.3 Razume in sprejema, da je obstoj pravic pogojen s spoštovanjem individualne dolžnosti do enake pravice drugega. 1.2.1.4 Razume in sprejema, da je dolžnost do enake pravice drugega dolžnost zaradi dolžnosti (ne le pravica zaradi individualnega interesa). 1.2.1.5 Razume in sprejema človekove pravice in dolžnosti kot osnovno, vsem državljanom skupno etiko (moralo), ki uveljavlja vrednote spoštovanja človekovega dostojanstva, pravičnosti, resnice, zakona, lastnine, nediskriminacije in strpnosti.
1.2.2 Etična refleksija	1.2.2.1 Spozna, da obstajajo moralna vprašanja, pri katerih ni vnaprej danih od vseh sprejetih odgovorov. 1.2.2.2 Razvija občutljivost za moralna vprašanja ter sposobnost, da o njih razmišlja skupaj z drugimi.
1.2.3 Sodelovanje z drugimi v skupnosti in za skupnost	1.2.3.1 Z namenom uresničevanja skupnega dobrega sodeluje z drugimi ter podaja in uresničuje predloge, ki kakovostno spreminjajo skupnosti. 1.2.3.2 Prek lastnega delovanja ozavešča pomen skrbi za demokratično skupnost ter krepi zavedanje o pomenu pripadnosti skupnosti za lastnodobrobit in dobrobit drugih.
1.2.4 Aktivno državljanstvo in politična angažiranost	1.2.4.1 Ob zavedanju pozitivnega pomena politike kot skupnega reševanja izzivov in skrbi za dobrobit vseh, pa tudi iskanja kompromisov in preseganja konfliktov, pozna raznolike oblike demokratičnega političnega angažiranja in se vključuje v politične procese, ki vplivajo na življenja ljudi.
1.2.5 Znanje za kritično mišljenje, za aktivno državljansko držo	1.2.5.1 Uporabi znanja vsakega predmetnega področja za kritično in aktivno državljansko držo.

1.3 KULTURA IN UMETNOST

1.3.1 Sprejemanje, doživljanje in vrednotenje kulture in umetnosti	1.3.1.1 Intuitivno ali zavestno (individualno in v skupini) vzpostavlja odnos do kulture, umetnosti, umetniške izkušnje in procesov ustvarjanja ter ob tem prepozna lastna doživetja in se vživlja v izkušnjo drugega. itd.).
1.3.2 Raziskovanje in spoznavanje kulture ter umetnosti	1.3.2.1 Raziskuje in spozna kulturo, umetnost, umetniške zvrsti ter njihova izrazna sredstva v zgodovinskem in kulturnem kontekstu.
1.3.3 Izražanje v umetnosti in z umetnostjo	1.3.3.1 Je radoveden in raziskuje materiale in umetniške jezike, se z njimi izraža, razvija domišljijo ter pogloblja in širi znanje tudi na neumetniških področjih.
1.3.4 Uživanje v ustvarjalnem procesu ter dosežkih kulture in umetnosti	1.3.4.1 Uživa v ustvarjalnosti, se veseli lastnih dosežkov in dosežkov drugih. 1.3.4.2 V varnem, odprtem in spodbudnem učnem okolju svobodno izraža želje in udejanja ustvarjalne ideje.
1.3.5 Živi kulturo in umetnost	1.3.5.1 Živi kulturo in umetnost kot vrednoto v domačem in šolskem okolju ter prispeva k razvoju šole kot kulturnega središča in njenemu povezovanju s kulturnim in z družbenim okoljem.

2 /// TRAJNOSTNI RAZVOJ

SKUPNI CILJI IN NJIHOVO UMEŠČANJE V UČNE NAČRTE TER KATALOGE ZNANJ

POVZETO PO PUBLIKACIJI WWW.ZRSS.SI/PDF/SKUPNI_CILJI.PDF

2.1 POOSEBLJANJE VREDNOT TRAJNOSTNOSTI

2.1.1 Vrednotenje trajnostnosti	2.1.1.1 Kritično oceni povezanost lastnih vrednot in vrednot družbe s trajnostnostjo glede na svoje trenutne zmožnosti ter družben položaj.
2.1.2 Podpiranje pravičnosti	2.1.2.1 Pri svojem delovanju upošteva etična načela pravičnosti, enakopravnosti ter sočutja.
2.1.3 Promoviranje narave	2.1.3.1 Odgovoren odnos do naravnih sistemov gradi na razumevanju njihove kompleksnosti in razmerij med naravnimi ter družbenimi sistemi.

2.2 SPREJEMANJE KOMPLEKSNOSTI V TRAJNOSTNOSTI

2.2.1 Sistemsko mišljenje	2.2.1.1 K izbranemu problemu pristopa celostno, pri čemer upošteva povezanost okoljskega, gospodarskega in družbenega vidika. 2.2.1.2 Presoja kratkoročne in dolgoročne vplive delovanja posameznika in družbenih skupin v družbi, družbe na lokalni, regionalni, nacionalni ter globalni ravni.
2.2.2 Kritično mišljenje	2.2.2.1 Kritično presoja informacije, poglede in potrebe o trajnostnem razvoju z vidika naravnega okolja, živih bitij in družbe, pri čemer upošteva različne poglede, pogoje z osebnim, socialnim in kulturnim ozadjem.
2.2.3 Formuliranje problema	2.2.3.1 Pri opredelitvi problema upošteva značilnosti problema – (ne)jasnost, (ne)opredeljenost, (ne)določljivost problema – in lastnosti reševanja – (ne)definirane, (ne)sistemske rešitve – ter vpletenost deležnikov.

2.3 ZAMIŠLJANJE TRAJNOSTNIH PRIHODNOSTI

2.3.1 Pismenost za prihodnost	2.3.1.1 Na podlagi znanja, znanstvenih dognanj in vrednot trajnostnosti razume ter vrednoti možne, verjetne in želene trajnostne prihodnosti (scenarije). 2.3.1.2 Presoja dejanja, ki so potrebna za doseganje želene trajnostne prihodnosti.
2.3.2 Prilagodljivost	2.3.2.1 V prizadevanju za trajnostno prihodnost tvega in se kljub negotovostim prilagaja ter sprejema trajnostne odločitve za svoja dejanja.
2.3.3 Raziskovalno mišljenje	2.3.3.1 Pri načrtovanju in reševanju kompleksnih problemov/-atik trajnostnosti uporablja in povezuje znanja in metode različnih znanstvenih disciplin ter predlaga ustvarjalne in inovativne ideje in rešitve.

2.4 UKREPANJE ZA TRAJNOSTNOST

2.4.1 Politična angažiranost	2.4.1.1 Ob upoštevanju demokratičnih načel kritično vrednoti politike z vidika trajnostnosti ter sodeluje pri oblikovanju trajnostnih politik in prakse na lokalni, regionalni, nacionalni ter globalni ravni.
2.4.2 Kolektivno ukrepanje	2.4.2.1 Pri prizadevanju in ukrepanju za trajnostnost upošteva demokratična načela in aktivno ter angažirano (konstruktivno) sodeluje z drugimi.
2.4.3 Individualna iniciativa	2.4.3.1 Se zaveda lastnega potenciala in odgovornosti za trajnostno delovanje in ukrepanje na individualni, kolektivni ter politični ravni.

3.1 DUŠEVNA DOBROBIT

3.1.1 Samozavedanje	3.1.1.1 Zaznava in prepoznavna lastno doživljanje (telesne občutke, čustva, misli, vrednote, potrebe, želje) ter lastno vedenje. 3.1.1.2 Skozi izkušnje razume povezanost različnih vidikov lastnega doživljanja (telesni občutki, čustva, misli, vrednote, potrebe, želje) v specifičnih situacijah (npr. ob doživljanju uspeha in neuspeha v učnih in socialnih situacijah).
3.1.2 Samouravnavanje	3.1.2.1 Uravnava lastno doživljanje in vedenje (npr. v stresnih učnih in socialnih situacijah). 3.1.2.2 Razvija samozaupanje in samospoštovanje. 3.1.2.3 Se učinkovito spoprijema z negotovostjo in kompleksnostjo. 3.1.2.4 Učinkovito upravlja, organizira čas učenja in prosti čas.
3.1.3 Postavljanje ciljev	3.1.3.1 Prepoznavna lastne interese, lastnosti, močna in šibka področja ter v skladu z njimi načrtuje kratkoročne in dolgoročne cilje (vezane na duševno, telesno, socialno in učno področje). 3.1.3.2 Spremlja doseganje in spreminjanje načrtovanih ciljev. 3.1.3.3 Razvija zavzetost in vztrajnost ter krepi zmožnosti odložitve nagrade.
3.1.4 Prožen način razmišljanja	3.1.4.1 Razvija osebno prožnost, razvojno miselno naravnost, radovednost, optimizem in ustvarjalnost. 3.1.4.2 Učinkovito se spoprijema s problemskimi situacijami, ki zahtevajo proaktivno miselno naravnost.
3.1.5 Odgovornost in avtonomija	3.1.5.1 Krepi odgovornost, avtonomijo in skrbi za osebno integriteto.

3.2 TELESNA DOBROBIT

3.2.1 Gibanje in sedenje	3.2.1.1 Razume pomen vsakodnevnega gibanja za zdravje in dobro počutje. 3.2.1.2 Razvija pozitiven odnos do gibanja. 3.2.1.3 Vključuje se v različne gibalne dejavnosti, tudi tiste, ki razbremenijo naporen vsakdan. 3.2.1.4 Razume škodljivosti dolgotrajnega sedenja, razvija navade za prekinitev in zmanjšanje sedenja.
3.2.2 Prehrana in prehranjevanje	3.2.2.1 Razume pomen uravnotežene prehrane. 3.2.2.2 Razvija navade zdravega prehranjevanja. 3.2.2.3 Oblikuje pozitiven odnos do hrane in prehranjevanja.
3.2.3 Sprostitev in počitek	3.2.3.1 Razume pomen počitka in sprostitev po miselnem ali telesnem naporu. 3.2.3.2 Spozna različne tehnike sproščanja in uporablja tiste, ki mu najbolj koristijo. 3.2.3.3 Razume pomen dobrih spalnih navad za učinkovito telesno in miselno delovanje ter ravnanje.
3.2.4 Varnost	3.2.4.1 Spozna različne zaščitne ukrepe za ohranjanje zdravja. 3.2.4.2 Ravna varno in odgovorno, pri čemer skrbi za ohranjanje zdravja sebe in drugih.
3.2.5 Preventiva pred različnimi oblikami zasvojenosti	3.2.5.1 Usvaja znanje o oblikah in stopnjah zasvojenosti ter o strategijah, kako se jim izogniti oz. jih preprečiti z zdravim življenjskim slogom.

3.3 SOCIALNA DOBROBIT

3.3.1 Socialno zavedanje in zavedanje raznolikosti	3.3.1.1 Ozavešča lastno doživljanje in vedenje v odnosih z drugimi. 3.3.1.2 Zaveda se in prepoznavna raznolikosti v ožjem (oddelek, vrstniki, družina) in širšem okolju (šola, lokalna skupnost, družba).
3.3.2 Komunikacijske spretnosti	3.3.2.1 Razvija spretnosti aktivnega poslušanja, asertivne komunikacije, izražanja interesa in skrbi za druge.
3.3.3 Sodelovanje in reševanje konfliktov	3.3.3.1 Konstruktivno sodeluje v različnih vrstah odnosov na različnih področjih. 3.3.3.2 Krepi sodelovalne veščine, spretnosti vzpostavljanja in vzdrževanja kakovostnih odnosov v oddelku, družini, šoli, širši skupnosti, temelječih na spoštljivem in asertivnem komuniciranju ter enakopravnosti.
3.3.4 Empatija	3.3.4.1 Krepi zmožnosti razumevanja in prevzemanja perspektive drugega. 3.3.4.2 Prepoznavna meje med doživljanjem sebe in drugega. 3.3.4.3 Uravnava lastno vedenje v odnosih, upoštevajoč več perspektiv hkrati.
3.3.5 Prosocialno vedenje	3.3.5.1 Krepi prepoznavanje in zavedanje potrebe po nudenju pomoči drugim. 3.3.5.2 Prepoznavna lastne potrebe po pomoči in strategije iskanja pomoči. 3.3.5.3 Krepi družbeno odgovornost.

4 /// DIGITALNA KOMPETENTNOST

SKUPNI CILJI IN NJIHOVO UMEŠČANJE V UČNE NAČRTE TER KATALOGE ZNANJ

POVZETO PO PUBLIKACIJI WWW.ZRSS.SI/PDF/SKUPNI_CILJI.PDF

4.1 INFORMACIJSKA IN PODATKOVNA PISMENOST

4.1.1 Brskanje, iskanje in filtriranje podatkov, informacij ter digitalnih vsebin	4.1.1.1 Izraža informacijske potrebe, išče podatke, informacije in vsebine v digitalnih okoljih ter izboljšuje osebne strategije iskanja.
4.1.2 Vrednotenje podatkov, informacij in digitalnih vsebin	4.1.2.1 Analizira, primerja in kritično vrednoti verodostojnost in zanesljivost podatkov, informacij in digitalnih vsebin.
4.1.3 Upravljanje podatkov, informacij in digitalnih vsebin	4.1.3.1 Podatke zbira, obdeluje, prikazuje in shranjuje na najustreznejša mesta (trdi disk, oblak, USB itd.) tako, da jih zna kasneje tudi najti.

4.2 KOMUNIKACIJA IN SODELOVANJE

4.2.1 Interakcija z uporabo digitalnih tehnologij	4.2.1.1 Sporazumeva se z uporabo različnih digitalnih tehnologij in razume ustrezna sredstva komunikacije v danih okoliščinah.
4.2.2 Deljenje z uporabo digitalnih tehnologij	4.2.2.1 Deli podatke, informacije in digitalne vsebine z drugimi z uporabo ustreznih digitalnih tehnologij. Deluje v vlogi posrednika in je seznanjen s praksami navajanja virov ter avtorstva.
4.2.3 Državljsko udejstvovanje z uporabo digitalnih tehnologij	4.2.3.1 Išče in uporablja portale za udejstvovanje v družbi. Poišče skupine, ki zastopajo njegove interese, s pomočjo katerih lahko aktivno daje predloge za spremembe.
4.2.4 Sodelovanje z uporabo digitalnih tehnologij	4.2.4.1 Z digitalnimi orodji soustvarja skupno vsebino in se zavzema za krepitev sodelovanja med člani.
4.2.5 Spletni bonton	4.2.5.1 Pri uporabi digitalnih tehnologij in omrežij prilagaja svoje vedenje pričakovanjem ter pravilom, ki veljajo v določeni skupini.
4.2.6 Upravljanje digitalne identitete	4.2.6.1 Ustvari eno ali več digitalnih identitet in z njimi upravlja, skrbi za varovanje lastnega ugleda ter za ravnanje s podatki, ki nastanejo z uporabo številnih digitalnih orodij in storitev v različnih digitalnih okoljih.

4.3 USTVARJANJE DIGITALNIH VSEBIN

4.3.1 Razvoj digitalnih vsebin	4.3.1.1 Ustvarja in ureja digitalne vsebine v različnih formatih.
4.3.2 Umeščanje in poustvarjanje digitalnih vsebin	4.3.2.1 Digitalne vsebine obogati z dodajanjem slik, glasbe, videoposnetkov, vizualnih efektov idr.
4.3.3 Avtorske pravice in licence	4.3.3.1 Pozna licence in avtorske pravice. Spoštuje pravice avtorjev in jih ustrezno citira.
4.3.4 Programiranje	4.3.4.1 Zna ustvariti algoritem za rešitev enostavnega problema. Zna odpraviti preproste napake v programu.

4.4 VARNOST

4.4.1 Varovanje naprav	4.4.1.1 Deluje samozaščitno; svoje naprave zaščiti z ustreznimi gesli, programsko opremo in varnim ravnanjem, jih ne pušča brez nadzora v javnih prostorih idr.
4.4.2 Varovanje osebnih podatkov in zasebnosti	4.4.2.1 Varuje osebne podatke in podatke drugih ter prepoznava zaupanja vredne ponudnike digitalnih storitev.
4.4.3 Varovanje zdravja in dobrobiti	4.4.3.1 Digitalno tehnologijo uporablja uravnoteženo, skrbi za dobro telesno in duševno dobrobit ter se izogiba negativnim vplivom digitalnih medijev.
4.4.4 Varovanje okolja	4.4.4.1 Zaveda se vplivov digitalnih tehnologij in njihove uporabe na okolje.

4.5 REŠEVANJE PROBLEMOV

4.5.1 Reševanje tehničnih težav	4.5.1.1 Prepozna tehnične težave pri delu z napravami ali digitalnimi okolji ter jih rešuje.
4.5.2 Prepoznavanje potreb in opredelitev tehnoloških odzivov	4.5.2.1 Prepoznava in ocenjuje potrebe, izbira ter uporablja digitalna orodja in jih prilagaja lastnim potrebam.
4.5.3 Ustvarjalna uporaba digitalne tehnologije	4.5.3.1 S pomočjo digitalne tehnologije ustvarja rešitve in novosti v postopkih ter izdelkih.
4.5.4 Prepoznavanje vrzeli v digitalnih kompetencah	4.5.4.1 Prepozna vrzeli v svojih digitalnih kompetencah, jih po potrebi izboljšuje in dopolnjuje ter pri tem podpira tudi druge.

5.1 ZAMISLI IN PRILOŽNOSTI

5.1.1 Odkrivanje priložnosti	5.1.1.1 Prepoznavava avtentične izzive kot priložnosti za ustvarjanje vrednost zase in za druge.
5.1.2 Ustvarjalnost in inovativnost	5.1.2.1 Pri reševanju izzivov na ustvarjalen način uporablja znanje in izkušnje za ustvarjanju boljših rešitev. 5.1.2.2 Pripravi nabor možnih rešitev izziva, pri čemer stremi k oblikovanju vrednosti za druge.
5.1.3 Vizija	5.1.3.1 Oblikuje vizijo prihodnosti, ki vključuje odgovore na vprašanja, kaj namerava početi v prihodnosti, kakšen želi postati in kakšno skupnost želi sooblikovati.
5.1.4 Vrednotenje zamisli	5.1.4.1 Vrednoti rešitve ob upoštevanju kriterijev po načelu ustvarjanja dobrobiti za druge in izbere ustrezno rešitev.
5.1.5 Etično in trajnostno razmišljanje	5.1.5.1 Prepozna in ovrednoti vpliv svojih odločitev ter ravnanj na skupnost in okolje.

5.2 VIRI

5.2.1 Samozavedanje in samoučinkovitost	5.2.1.1 Prepozna svoje želje, močna in šibka področja ter zaupa, da lahko pozitivno vpliva na ljudi in situacije.
5.2.2 Motiviranost in vztrajnost	5.2.2.1 Je pozitivno naravnani, samozavesten in osredotočen na proces reševanja izziva. 5.2.2.2 Vztraja pri opravljanju kompleksnejših nalog.
5.2.3 Vključevanje virov	5.2.3.1 Pridobi podatke in sredstva (materialna, nematerialna in digitalna), potrebne za prehod od zamisli k dejanjem, s katerimi odgovorno in učinkovito upravlja, pri čemer upošteva učinkovito izrabo lastnega časa in finančnih sredstev.
5.2.4 Vključevanje človeških virov	5.2.4.1 Spodbuja in motivira druge pri reševanju skupnih nalog. 5.2.4.2 Poišče ustrezno pomoč posameznika (npr. vrstnika, učitelja, strokovnjak itd.) ali strokovne skupnosti. 5.2.4.3 Razvije spretnosti za učinkovito komunikacijo, pogajanje, vodenje, ki so potrebne za doseganje rezultatov.
5.2.5 Finančna pismenost	5.2.5.1 V različnih življenjskih situacijah prepozna in rešuje finančne izzive (viri finančnih sredstev, skrb za denar, poslovanje npr. z banko, zavarovalnico ter drugimi finančnimi institucijami, ocena potrebnih sredstev, tveganj in odločitev o zadolževanju ter naložbi, varčevanju). 5.2.5.2 Sprejema odgovorne finančne odločitve za doseganje blaginje (osebne in za skupnost). 5.2.5.3 Pridobiva ustrezno znanje na področju finančne pismenosti za kakovostno vsakdanje in poklicno življenje.

5.3 K DEJANJEM

5.3.1 Prevzemanje pobude	5.3.1.1 Spodbuja in sodeluje pri reševanju izzivov, pri čemer prevzema individualno in skupinsko odgovornost.
5.3.2 Načrtovanje in upravljanje	5.3.2.1 V procesu reševanja problemov si zastavlja kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne cilje, opredeli prednostne naloge in pripravi načrt. 5.3.2.2 Prilagaja se nepredvidnim spremembam.
5.3.3 Obvladovanje negotovosti, dvoumnosti in tveganja	5.3.3.1 Na nepredvidene situacije se odziva s pozitivno naravnanoostjo in ciljem, da jih uspešno razreši. 5.3.3.2 Pri odločitvah primerja in analizira različne informacije, da zmanjša negotovost, dvoumnost in tveganja.
5.3.4 Sodelovanje	5.3.4.1 Sodeluje z različnimi posamezniki ali skupinami. 5.3.4.2 Morebitne spore rešuje na konstruktiven način in po potrebi sklepa kompromise.
5.3.5 Izkusveno učenje	5.3.5.1 Z reševanjem izzivov pridobiva nove izkušnje in jih upošteva pri sprejemanju nadaljnjih odločitev. 5.3.5.2 Presoja uspešnost doseganja zastavljenih ciljev in pri tem prepozna priložnosti za nadaljnje učenje. 5.3.5.3 Prepozna priložnosti za aktivno uporabo pridobljenega znanja v novih situacijah. 5.3.5.4 Povratne informacije uporabi za nadaljnji razvoj podjetnostne kompetence.